

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇEVİRİ GÖSTERGEBİLİMİ BAĞLAMINDA
ÖZDE ÇEVİRİ: HALİDE EDİB'İN *THE CLOWN
AND HIS DAUGHTER* BAŞLIKLİ ESERİNİN VE
ÇEVİRİLERİNİN YENİ KAVRAMLAR IŞIĞINDA
İNCELENMESİ

HALİSE GÜLMÜŞ SİRKİNTİ
17726006

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. SÜNDÜZ ÖZTÜRK KASAR

İSTANBUL
2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇEVİRİ GÖSTERGEBİLİMİ BAĞLAMINDA
ÖZDE ÇEVİRİ: HALİDE EDİB'İN *THE CLOWN
AND HIS DAUGHTER* BAŞLIKLİ ESERİNİN VE
ÇEVİRİLERİNİN YENİ KAVRAMLAR IŞIĞINDA
İNCELENMESİ

HALİSE GÜLMÜŞ SİRKİNTİ
17726006
ORCID NO: 0000-0002-6585-5961

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. SÜNDÜZ ÖZTÜRK KASAR

İSTANBUL
2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇEVİRİ GÖSTERGEBİLİMİ BAĞLAMINDA
ÖZDE ÇEVİRİ: HALİDE EDİB'İN *THE CLOWN
AND HIS DAUGHTER* BAŞLIKLİ ESERİNİN VE
ÇEVİRİLERİNİN YENİ KAVRAMLAR IŞIĞINDA
İNCELENMESİ

HALİSE GÜLMÜŞ SİRKİNTİ
17726006

Tezin Savunulduğu Tarih: 09.07.2021
Tez Oy Birliğı ile Başarılı Bulunmuştur

Tez Danışmanı :Prof. Dr. Sündüz ÖZTÜRK KASAR
Jüri Üyeleri :Doç. Dr. Beki HALEVA
Doç. Dr. Didem TUNA
Doç. Dr. Pınar GÜZELYÜREK ÇELİK
Doç. Dr. Mesur KULELİ

İSTANBUL
TEMMUZ, 2021

ÖZ

ÇEVİRİ GÖSTERGEBİLİMİ BAĞLAMINDA ÖZDE ÇEVİRİ: HALİDE EDİB'İN *THE CLOWN AND HIS DAUGHTER* BAŞLIKLİ ESERİNİN VE ÇEVİRİLERİNİN YENİ KAVRAMLAR IŞIĞINDA İNCELENMESİ

Halise Gülmüş Sırkıntı

Haziran, 2021

Çeviri göstergebilimi ışığında kaleme alınan bu çalışmanın amacı, aynı anlatının örneklendiği üç farklı eser üzerine kavramsal tartışma yürütmek ve bu eserlerdeki çevirmen kararlarına odaklanmaktır. Halide Edib Adıvar, İngiltere’de gönüllü sürgünde olduğu yıllarda *The Clown and His Daughter* başlıklı eserini kaleme alır. Osmanlı Devleti’nin çöküş yıllarında, İstanbul’un arka mahallelerinden Sinekli Bakkal uzamında geçen eser Ramazan eğlenceleriyle, gölge oyunları, hafızlarla, dervişlerle örülü olmasına rağmen Edib eserini İngilizce olarak kaleme almıştır. Oluşturulduğu dil bağlamı ile yansıttığı dil bağlamı birbirinden farklı olan *The Clown and His Daughter*, her ne kadar İngiliz yazın dizgesinde özgün eser olarak sunulmuş olsa da eserde Türk kültürü İngiliz okura aktarılırken göstergelerin zihinsel çeviriden geçirildiği varsayımı ile bu çalışmada söz konusu eser bir çeviri ürün olarak ele alınmış ve Sündüz Öztürk Kasar’ın çeviribilim alanına kattığı özde çeviri kavramı doğrultusunda irdelenmiştir. 60 örnek üzerinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda bir özde çeviri olduğu varsayımı doğrulanmış *The Clown and His Daughter*’ın Türkçe çevirisi olan ve Edib tarafından dilimize kazandırılan *Sinekli Bakkal*, Öztürk Kasar’ın aslına çeviri kavramı ile Grutman’ın öz çeviri kavramları doğrultusunda incelenmiş ve eser aslına öz çeviri olarak kavramsallaştırılmıştır. 2012 yılında, W.D. Halsey isimli bir çevirmen eserin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*’ı İngilizceye çevirir. Halsey’nin çevirisinde çeviri eylemi kaynak dilden erek dile doğru gerçekleştiğinden bu eser özel bir geri çeviri türünü örneklemektedir. Aynı anlatının örneklendiği üç çeviri ürün, Öztürk Kasar’ın derlediği göstergebilimsel çözümleme yöntemi doğrultusunda belirlenen 90 örnek üzerinden betimleyici bir yaklaşımla karşılaştırmalı olarak okunmuş, anlatılardaki dönüşümler saptanmış ve çevirmen kararları Öztürk Kasar’ın ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği odağında incelenmiştir. Okur farklılıklarının Edib’in çeviri kararlarını ciddi boyutta yönlendirdiği, Edib’in aslına öz çeviriye müdahaleleri dolayısıyla eserin bir dönem kitabı olarak okunamayacağı gözlemlenmiştir. Halsey’nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin büyük ölçüde dil yetersizliğinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çeviribilim ve göstergebilimin birbirinden beslenebileceği, bu birlikteliğin iki alanda da zenginleşmeyi beraberinde getireceği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri Göstergebilimi, Yazımsal Çeviri, Özde Çeviri, Aslına Çeviri

ABSTRACT

WATERMARK TRANSLATION IN THE CONTEXT OF SEMIOTICS OF TRANSLATION: ANALYSIS OF HALİDE EDİB'S *THE CLOWN AND HIS DAUGHTER* AND ITS TRANSLATIONS IN THE LIGHT OF NEW CONCEPTS

Halise Gülmüş Sırkıntı

July, 2021

The aim of this study, written in the light of semiotics of translation, is to carry out a conceptual discussion on three different works in which the same narrative is exemplified and to focus on the translator's decisions in these works. Halide Edib Adıvar wrote her book titled *The Clown and His Daughter* while she was self-exiled in England. The story takes place in Sinekli Bakkal, Istanbul during the last decades of the Ottoman Empire, and includes Ramadan entertainments, shadow plays, and dervishes. However, Edib wrote her book in English. So, the language and culture in which the book was created are different from the language and culture it reflects. Although the book was presented as an original work in the English literary system, it is assumed that the signs are mentally translated while Edib was transferring the Turkish cultural signs for the English reader. In this study, *The Clown and His Daughter* is considered within Öztürk Kasar's concept of watermark translation. *Sinekli Bakkal*, the Turkish translation of *The Clown and His Daughter*, was also analyzed in line with Öztürk Kasar's concept of retro translation and Grutman's concept of self-translation. In this regard, *Sinekli Bakkal* was conceptualized as retro-self translation. In 2012, an American, W.D. Halsey, translated *Sinekli Bakkal* into English. Halsey's translation exemplifies a special case; the back translation process takes place from the source language to the target language in this work. These three translation products, in which the same narrative is exemplified, were read comparatively with a descriptive approach and 90 examples were determined in accordance with the semiological analysis method compiled by Öztürk Kasar. The transformations in the narratives were analyzed, and the translator's decisions were examined in the focus of Öztürk Kasar's Systematics of Designificative Tendencies. It was observed that the differences between Turkish and English readers guided Edib's translational decisions and *Sinekli Bakkal* cannot be seen as a fictional history book because of Edib's decisions. It has been concluded that the designificative tendencies identified in Halsey's translation are largely due to his language inadequacy. It is clear that translation studies and semiotics can benefit from each other and that such cooperation can bring enrichment to both fields.

Key Words: Semiotics of Translation, Literary Translation, Watermark Translation, Retro Translation

ÖN SÖZ

Çeviri Göstergibilimi ile tanışmamı sağlayarak bu tezin ortaya çıkmasını mümkün hale getiren gerek ders döneminde gerekse zorlu tez sürecinde desteğini esiremeyen, yol gösteren çok değerli danışmanım Prof. Dr. Sündüz Öztürk KASAR'a tüm emekleri için yürekten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez izleme komitelerinde verdikleri geri dönütler ile farklı bakış açıları sunan ve tezin ufkunu genişleten değerli hocalarım Doç. Dr. Didem TUNA ve Doç. Dr. Beki Refka HALEVA'ya çok teşekkür ederim. Lisans, yüksek lisans ve doktora süreçlerimde öğrencileri olma fırsatına eriştiğim Marmara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi Çeviribilim bölümlerinin tüm değerli akademisyenlerine şükranlarımı sunarım.

Akademiye yönelmemi sağlayan ve bu zorlu süreçlerde en büyük destekçim olan annem Zübeyde GÜLMÜŞ ve babam İbrahim GÜLMÜŞ'e minnettar olduğumu belirtmek isterim. Desteğini her an hissettiğim eşim Alp SİRKINTI'ya sonsuz sevgilerimi sunarım. Dostlarım İkbal BÜYÜKKANTARCI ve Kübra ÇELİK'e destekleri için çok teşekkür ederim.

Doktora eğitimim boyunca, yurt içi doktora burs programı kapsamında sundukları araştırma desteği için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) teşekkür ederim.

İstanbul; Temmuz, 2021

Halise GÜLMÜŞ SİRKINTI

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
2. ÇEVİRİBİLİM VE GÖSTERGEBİLİMİN BİRLİKTELİĞİ.....	8
2.1. Göstergebilime Doğru.....	8
2.2. Göstergebilimin Kurucuları	10
2.3. Gösterge Kuramı ile Çeviri Kuramının Birlikteliği: Çeviri Göstergebilimi ...	19
2.3.1. Türkiye Özelinde Çeviri Göstergebilimi	24
2.3.2. Çeviribilimde Yeni Bir Kavram: Özde Çeviri.....	39
3. HALİDE EDİB ADIVAR VE ÖZDE ÇEVİRİ ÖRNEĞİ OLARAK THE CLOWN AND HIS DAUGHTER.....	44
3.1. Yazar ve Çevirmen Olarak Halide Edib Adıvar	44
3.1.1. Halide Edib Adıvar'ın Hayatı ve Eserleri	45
3.1.2. Bir Çevirmen Olarak Halide Edib Adıvar	52
3.1.3. Halide Edib Adıvar'ın Çeviriye Bakışı	54
3.2. Gönüllü Sürgünde Kaleme Alınan Bir Anlatı: The Clown and His Daughter	56
3.2.1. The Clown and His Daughter'ın Anlam Evreni	56
3.2.2. Yabancı Basından Örneklerde The Clown and His Daughter.....	57
3.3. Özde Çeviri Örneği Olarak The Clown and His Daughter	59
3.3.1. Özel Ad Göstergeleri Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	61
3.3.1.1. Kişi Adları, Lakaplar ve Unvanlar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	61
3.3.1.2. Yer Adları Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	69
3.3.1.3. Kurum ve İşletme Adları Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	70
3.3.2. Tarihsel Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	72
3.3.3. Kültürel Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri.....	73
3.3.3.1. Dini Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri.....	73
3.3.3.2. Kültür ve Dil Göstergeleri Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	81
3.3.3.3. Yerel Sanat Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri.....	87
3.3.3.4. Giysiler ve Şapkalar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri.....	90
3.3.3.5. Gelenekler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri.....	96
3.3.3.6. Yemek Kültürü Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	99
3.3.3.7. Toplumsal Yaşam ve Gündelik Alışkanlıklar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri	100
3.3.3.8. Ev Düzeni ve Mobilyalar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri.....	102
3.3.3.9. Para Birimleri Üzerinden Özde Çeviri Örneği.....	104
3.3.3.10. Ulaşım Araçları Üzerinden Özde Çeviri Örneği.....	104
3.4. Genel Değerlendirme	105
4. BÜTÜNCE ÜZERİNE KAVRAMSAL TARTIŞMA	110

4.1. Özüne Dönen Anlatı: Sinekli Bakkal.....	110
4.1.1. Türk Yazın Dizgesinde Sinekli Bakkal ve Esere Getirilen Eleştiriler	111
4.1.2. Sinekli Bakkal Üzerine Kavramsal Tartışma	114
4.1.2.1. Aslına Çeviri	115
4.1.2.2. Öz Çeviri	116
4.1.2.3. Aslına Öz Çeviri Örneği Olarak Sinekli Bakkal.....	120
4.2. Çeviribilim Alanında Kavramlara Sığmayan Anlatı: Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter.....	120
4.2.1. Geri Çeviri ve Dolaylı Çeviri Odağında Eserin Tartışılması	121
4.2.2. Farklı Bir Çeviri Türü Olarak Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter	122
5. ÖZDE ÇEVİRİ, ASLINA ÖZ ÇEVİRİ VE TERSİNE GERİ ÇEVİRİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME İŞİĞİNDE İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	125
5.1. Göstergibilimsel Çözümlemenin İlk Adımı Olarak Metinlerin Kesitlenmesi	129
5.2. Bütüncemizdeki Başlıkların Yorumlanması	138
5.3. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirideki Birincil Söyleyen ve Tasarlanmış Sözceleyenlerin Saptanması ve Karşılıklı Okunması.....	143
5.3.1. Tasarlanmış Sözceleyen I: Rabia.....	144
5.3.2. Tasarlanmış Sözceleyen II: Çengi Pembe	150
5.3.3. Tasarlanmış Sözceleyen III: Hilmi Bey	154
5.3.4. Tasarlanmış Sözceleyen IV: Sabit Beyağabey	160
5.4. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çeviride Doğu-Batı Yerdeşliği	164
5.5. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirinin Çoğul Okuma ve Anlamlama Eksenlerinin Değerlendirilmesi	185
5.6. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirinin Sembolik Evrenlerinin İncelenmesi ve Karşılıklı Okunması	202
5.7. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirideki Epigrafların İncelenmesi	233
5.8. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirideki Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkilerinin İncelenmesi.....	237
5.9. Genel Değerlendirme	258
6. SONUÇ.....	281
KAYNAKÇA	302
EKLER.....	311
Ek 1. The Clown and His Daughter'ın Kapağı	311
Ek 2. The Clown and His Daughter Hakkında Kaleme Alınan Gazete Yazıları .	312
Ek 3. Tefrika ve Kitap Olarak Sinekli Bakkal	315
Ek 4. W.D. Halsey'nin Çevirisinin 1. ve 2. Cildi.....	320

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sündüz Öztürk Kasar'ın Tasarımıyla Coquet'de Söyleyenin Bileşenleri....	16
Tablo 2: Sündüz Öztürk Kasar'ın Yükümsüz Özneler Sınıflandırması	30
Tablo 3: Antoine Berman'ın Biçim Bozucu Eğilimler Dizgeselliği	35
Tablo 4: Sündüz Öztürk Kasar'ın Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği Tablosu	36
Tablo 5: Kişi Adlarının Aktarımı	62
Tablo 6: "Hafız" Göstergesinin Aktarımı.....	63
Tablo 7: "Zaptiye Nazırı" Göstergesinin Aktarımı	63
Tablo 8: "Kâhya" Göstergesinin Aktarımı	64
Tablo 9: "Kadın efendi" Göstergesinin Aktarımı.....	65
Tablo 10: "Paşa" ve "İmam" Göstergelerinin Aktarımı	66
Tablo 11: "Cariye" Göstergesinin Aktarımı	66
Tablo 12: "Bey ağabey" Göstergesinin Aktarımı.....	67
Tablo 13: "Ağa" Göstergesinin Aktarımı.....	68
Tablo 14: "Gözpatlatan" Lakabının Aktarımı	69
Tablo 15: Yer Adlarının Aktarımı.....	70
Tablo 16: "Kabasakal Kırathanesi"nin Aktarımı	70
Tablo 17: "Sinekli Bakkal" Göstergesinin Aktarımı.....	71
Tablo 18: "İstanbul Bakkaliyesi"nin Aktarımı.....	72
Tablo 19: "Ayasofya" ve "Valide Camii" Göstergelerinin Aktarımı	72
Tablo 20: "Sadakallâhülâzîm" Göstergesinin Aktarımı.....	73
Tablo 21: "Mevlid" Göstergesinin Aktarımı	74
Tablo 22: Bayramda Küslerin Barıştığına Yönelik Söylemin Aktarımı	75
Tablo 23: Dini Nikah Merasiminin Aktarımı.....	75
Tablo 24: Kuran'dan Alıntının Aktarımı	76
Tablo 25: Rabia'nın Duasının Aktarımı	77
Tablo 26: Dini Öğretilerin Aktarımı	78
Tablo 27: Mistik İnançların Aktarımı	78
Tablo 28: Ramazan Göstergesinin Aktarımı	79
Tablo 29: "Estağfurullah" Göstergesinin Aktarımı	80
Tablo 30: "Kandil" Göstergesinin Aktarımı.....	80
Tablo 31: "Allah Şifalar Versin" Söyleminin Aktarımı	81
Tablo 32: Dilencinin Söyleminin Aktarımı.....	82
Tablo 33: "Selam Yollamak" Değişinin Aktarımı	83
Tablo 34: "Soğan Ekmek" Değişinin Aktarımı.....	83
Tablo 35: "Ben Size Gösteririm" Söyleminin Aktarımı.....	84
Tablo 36: "Allah Sabırlar Versin" Söyleminin Aktarımı	85
Tablo 37: "Allah Ömür Versin" Söyleminin Aktarımı	85
Tablo 38: Kuş Seslerinin Aktarımı	86
Tablo 39: Müzik Sesinin Aktarımı.....	87
Tablo 40: "Karagöz Oyunları"nın Aktarımı	88
Tablo 41: "Allı Yemenim" Şarkısının Aktarımı	89
Tablo 42: "Esti Nesim-i Nev Bahar" Şarkısının Aktarımı	89

Tablo 43: "Tef" Göstergesinin Aktarımı	90
Tablo 44: "Harmani" Göstergesinin Aktarımı	91
Tablo 45: Cariyenin Kıyafetlerinin Aktarımı	91
Tablo 46: "Yaşmak" Göstergesinin Aktarımı	92
Tablo 47: Döneme Özgü Aksesuarların Aktarımı	93
Tablo 48: Zenginliği Simgeleyen Kıyafet Göstergelerinin Aktarımı	93
Tablo 49: "Şam Hırkası" ve "Takke" Göstergelerinin Aktarımı	94
Tablo 50: "Hotoz" Göstergesinin Aktarımı	95
Tablo 51: "Mevlevi Külahı" Göstergesinin Aktarımı	95
Tablo 52: "Cülus" Göstergesinin Aktarımı	96
Tablo 53: "El Etek Öpme" Geleneğinin Aktarımı	97
Tablo 54: "Cuma Selamlığı" Geleneğinin Aktarımı	97
Tablo 55: "El Öpme" Geleneğinin Aktarımı	98
Tablo 56: "Gülleç" Göstergesinin Aktarımı	99
Tablo 57: "Şerbet" Göstergesinin Aktarımı	99
Tablo 58: "Sarma" ve "Gül Reçeli" Göstergelerinin Aktarımı	100
Tablo 59: Kandil Gününün Aktarımı	101
Tablo 60: "Tevcihat Listesi"nin Aktarımı	102
Tablo 61: "Selamlık" Göstergesinin Aktarımı	102
Tablo 62: "Konak" Göstergesinin Aktarımı	103
Tablo 63: Para Birimlerinin Aktarımı	104
Tablo 64: Ulaşım Aracının Aktarımı	105
Tablo 65: Tersine Geri Çeviri Örneği Olarak <i>Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter</i>	123
Tablo 66: Araştırma Nesnesi Olarak Seçilen Üç Metnin Künyesi	129
Tablo 67: <i>The Clown and His Daughter</i> Başlıklı Eserde Uygulanan Kesitleme	130
Tablo 68: <i>Sinekli Bakkal</i> Başlıklı Eserde Uygulanan Kesitleme	133
Tablo 69: <i>Sinekli Bakkal</i> 'ın Kesitlenmesi ile Çalışmada Benimsenen Göstergibilimsel Kesitlemenin Karşılaştırılması	135
Tablo 70: Tevfik'in Mesleğinin Aktarımı	139
Tablo 71: Tevfik'in Mesleğinin Detaylandırılması	140
Tablo 72: Sinekli Bakkal Uzamının Metin İçinde İzinin Sürülmesi	142
Tablo 73: Rabia'nın Başkaldıran Kadın İmgesinin Aktarımı I	146
Tablo 74: Rabia'nın Başkaldıran Kadın İmgesinin Aktarımı II	147
Tablo 75: Rabia'nın Dini Öğretilerin Etkisinde Kalmasının Aktarımı	149
Tablo 76: Penbe'nin Eğitimsizliğinin Aktarımı	150
Tablo 77: Penbe'nin Batıl İnançlarının Aktarımı	151
Tablo 78: Penbe'nin Bilime Karşı Tutumunun Aktarımı	153
Tablo 79: Hilmi Bey'in Aldığı Batı Tarzı Eğitimin Aktarımı	154
Tablo 80: Hilmi Bey'in Doğu ve Batı'ya Yönelik Algısının Aktarımı	155
Tablo 81: Hilmi Bey'in Yabancı Dil Bilgisinin Aktarımı	157
Tablo 82: Hilmi Bey'in Doğu ve Batı Musikisine Yönelik Karşılaştırmasının Aktarımı	158
Tablo 83: Hilmi Bey'in Türk Kadınına Yönelik Söyleminin Aktarımı	159
Tablo 84: Sabit Beyağabey'in Zorbalıklarının Aktarımı	161
Tablo 85: Sabit Beyağabey'in Korkaklığının Aktarımı	162
Tablo 86: Sabit Beyağabey'in Eğitimsizliğinin Aktarımı	163
Tablo 87: Behire Hanım'ın Batılı Aile Yaşantısının Aktarımı	165
Tablo 88: Rabia'yı Batı Hayranı Çocuklardan Ayıran Özelliklerinin Aktarımı	167

Tablo 89: Peregrini'nin Doğu'ya Yönelik Söyleminin Aktarımı.....	168
Tablo 90: Peregrini'nin Müslümanlığa Yönelik Söyleminin Aktarımı.....	170
Tablo 91: Peregrini'nin Atalarına Yönelik Çıkarımın Aktarımı.....	171
Tablo 92: Peregrini'nin Hristiyanlığa Yönelik Söyleminin Aktarımı.....	171
Tablo 93: Peregrini'nin Katolik Kilisesine Yönelik Söyleminin Aktarımı.....	173
Tablo 94: Selim Paşa'nın Batı'ya Yönelik Fikirlerinin Aktarımı.....	174
Tablo 95: Doğu'nun Değerlerinin ve Bakış Açısının Aktarımı.....	175
Tablo 96: Peregrini'nin Dini İnancını Değiştirmesine Yönelik Düşüncelerinin Aktarımı.....	177
Tablo 97: Batı Tarzı Yaşam Süren Kişilerin Kıyafetlerinin Aktarımı.....	179
Tablo 98: Osmanlı'da Mezarlıkların Durumunun Aktarımı.....	180
Tablo 99: Batı'ya Yönelik Söylemin Aktarımı.....	182
Tablo 100: Batılılara Yönelik Düşüncelerin Aktarımı.....	183
Tablo 101: Doğu'luların Bakış Açısına Yönelik Söylemlerin Aktarımı.....	184
Tablo 102: Jön Türklere Padişahın Bakışının Aktarımı.....	186
Tablo 103: Padişah ile Jön Türkler Arasındaki İlişkinin Aktarımı.....	187
Tablo 104: Selim Paşa'nın Genç Türklere Yönelik Tutumunun Aktarımı.....	189
Tablo 105: Hilmi Bey'in Jön Türklere Yönelik Söyleminin Aktarımı.....	190
Tablo 106: Jön Türkler'e Yönelik Söylemin Aktarımı.....	191
Tablo 107: Padişah ve Çevresinde Jön Türklere Bakışın Aktarılması.....	192
Tablo 108: Genç Türklerin Durumunun Aktarımı.....	193
Tablo 109: Padişaha Yönelik Eleştirinin Aktarımı.....	194
Tablo 110: Padişahı Eleştirenlerin Başına Gelebileceklerin Aktarımı.....	196
Tablo 111: Padişahın Onayladığı Terfilerin Durumunun Aktarımı.....	197
Tablo 112: Padişahın Gücü Nasıl Kullandığının Aktarımı.....	198
Tablo 113: Selim Paşa'nın Padişaha Yönelik Eleştirisinin Aktarımı.....	199
Tablo 114: Padişahın Çevresinin Aktarımı.....	200
Tablo 115: Padişaha Yönelik Eleştirinin Aktarımı.....	201
Tablo 116: İmam Karakterinin Okura Tanıtılması.....	204
Tablo 117: İmam Karakterinin Kısıtlayıcılığının Aktarımı.....	205
Tablo 118: İmam Karakterinin Şiddete Başvurduğu Söylemin Aktarımı.....	206
Tablo 119: İmam Karakterine Yönelik Eleştirinin Aktarımı.....	208
Tablo 120: İmam Karakterinin Musikiye Bakışının Aktarımı.....	209
Tablo 121: İmam Karakterinin Maddiyata Düşkünlüğünün Aktarımı.....	210
Tablo 122: İmam Karakterinin Tutarsızlığı Dolayısıyla Eleştirilmesinin Aktarımı.....	211
Tablo 123: İmam Karakterinin Torunu Üzerinden Para Kazanmakla Eleştirilmesinin Aktarımı.....	212
Tablo 124: İmam Karakterinin Söyleminin Aktarımı.....	213
Tablo 125: Rabia'nın İmam Karakteri Hakkında Söyleminin Aktarımı.....	215
Tablo 126: İmam Karakterinin Doktorlara Yönelik Söyleminin Aktarımı.....	216
Tablo 127: İmam Karakterinin Toplumdaki Konumunun Aktarımı.....	217
Tablo 128: İmam Karakterinin Altına Verdiği Değerin Aktarımı.....	218
Tablo 129: İmam Karakterinin Şiddete Başvurmasının Aktarımı.....	219
Tablo 130: İmam Karakterine Yönelik Söylemin Aktarımı.....	220
Tablo 131: İmam Karakterinin Paraya Olan Düşkünlüğünün Aktarımı I.....	221
Tablo 132: İmam Karakterinin Paraya Olan Düşkünlüğünün Aktarımı II.....	222
Tablo 133: İmam Karakterinin Torunu Üzerinden Maddi Kazanç Sağlamasının Aktarımı.....	223
Tablo 134: Derviş Karakterinin Okura Tanıtılması.....	224

Tablo 135: Derviş Karakterinin Kişiliğinin Aktarımı	225
Tablo 136: Derviş Karakterinin Hoşgörülü Olmasının Aktarımı.....	226
Tablo 137: Derviş ile İmam Karakterlerinin Karşılaştırılmasının Aktarımı	227
Tablo 138: Derviş Karakterinin Herkes Tarafından Sevildiğinin Vurgulanması ...	228
Tablo 139: Derviş Karakterinin Yaptığı İyiliklerin Aktarımı	229
Tablo 140: Derviş Karakterinin Bakış Açısının Aktarımı	230
Tablo 141: Derviş Karakterinin Etrafındakiler Üzerindeki Olumlu Etkisinin Aktarımı	231
Tablo 142: Derviş Karakterinin Etrafındakileri Sakinleştirmesinin Aktarımı	232
Tablo 143: Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Ters Yönden Geri Çeviride Bulunan Epigraflar.....	234
Tablo 144: Metin İçinde Epigrafın Aktarımı	236
Tablo 145: Leyla ile Mecnun Üzerine Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı ..	239
Tablo 146: Ziya Paşa ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı.....	241
Tablo 147: Bir Vezice ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	242
Tablo 148: Şeyh Galip ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	244
Tablo 149: Hamlet ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	246
Tablo 150: Nefi ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	247
Tablo 151: Enderunlu Vasıf ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	248
Tablo 152: Dante ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı.....	250
Tablo 153: Kuran'ı Kerim ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	251
Tablo 154: İncil ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	252
Tablo 155: Tuzsuz Bekir ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı.....	253
Tablo 156: Nefi ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	254
Tablo 157: Bir Vecize ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	255
Tablo 158: Shakespeare ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı	256
Tablo 159: Mevlid ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı.....	257
Tablo 160: Tasarlanmış Sözceleyen Rabia'nın Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	260
Tablo 161: Tasarlanmış Sözceleyen Penbe'nin Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	260
Tablo 162: Tasarlanmış Sözceleyen Hilmi'nin Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	261
Tablo 163: Tasarlanmış Sözceleyen Sabit Beyağabey'in Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	261
Tablo 164: Tasarlanmış Sözceleyenlerin Söylemlerinde Edib'in Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler	262
Tablo 165: Tasarlanmış Sözceleyenlerin Söylemlerinde Halsey'nin Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler	264
Tablo 166: Doğu-Batı Yerdeşliğine Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	265
Tablo 167: Yerdeşlikler Odağında Edib'in Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler.....	266
Tablo 168: Yerdeşlikler Odağında Halsey'nin Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler.....	267
Tablo 169: Çoğul Okuma ve Anlamlama Odağında İncelenen Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler	268
Tablo 170: Çoğul Okuma ve Anlamlama Eksenleri Odağında Edib'in Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler	269

Tablo 171: Çoğul Okuma ve Anlamlama Eksenleri Odağında Halsey'nin Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler	270
Tablo 172: Sembolik Evrenler Odağında İmam Karakterine Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler	271
Tablo 173: Sembolik Evrenler Odağında İmam Karakterine Yönelik Söylemlerde Edib'in Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler	272
Tablo 174: Sembolik Evrenler Odağında İmam Karakterine Yönelik Söylemlerde Halsey'nin Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler	273
Tablo 175: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede Karakterine Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	274
Tablo 176: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede Karakterine Yönelik Söylemlerde Edib'in Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler	275
Tablo 177: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede Karakterine Yönelik Söylemlerde Halsey'nin Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler	276
Tablo 178: Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkileri Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dağılımı	277
Tablo 179: Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkileri Odağında Edib'in Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	278
Tablo 180: Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkileri Odağında Halsey'nin Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler.....	279
Tablo 181: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Rabia'nın Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları	288
Tablo 182: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Penbe'nin Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları	289
Tablo 183: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Hilmi Bey'in Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları	290
Tablo 184: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Sabit Beyağabey'in Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları.....	291
Tablo 185: Yerdeşlikler Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları.....	292
Tablo 186: Çoğul Okuma Eksenleri Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları.....	293
Tablo 187: Sembolik Evrenler Odağında İmam'a Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları	294
Tablo 188: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede'ye Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları.....	295
Tablo 189: Metinlerarası İlişkiler Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları	296

1. GİRİŞ

Çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla kaleme alınan bu çalışmanın araştırma nesnesini, Halide Edib Adıvar'ın İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri ve bu eserden yola çıkarak gerçekleştirilen iki ilginç çeviri örneği oluşturmaktadır. Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Halide Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eser, Edib'in gönüllü sürgünde olduğu dönemde Londra'da George Allen and Unwin yayınevi tarafından 1935 yılında yayımlanır. Osmanlı ve Türk kültürüne ait gerçeklikleri İngiliz okurla buluşturan eser, yabancı basında ilgi görür. Edib, İngilizce olarak kaleme aldığı eseri aynı yıl Türkçeye çevirir ve eser 1935 yılının Ekim ayından 1936 yılının mart ayına dek *Sinekli Bakkal* başlığı ile *Haber Akşam Postası* (11 İlkteşrin [Ekim] 1935- 24 Şubat 1936) başlıklı gazetede her gün tefrika edilir. Tefrika o dönem ses getirir, bu sebeple 1936 yılında Ahmet Halit Kitabevi tarafından *Sinekli Bakkal* başlığıyla kitap olarak basılır. 1941 yılında CHP roman ödülünü kazanan ve Türk edebiyatında en fazla baskısı yapılan eserler arasında sayılan *Sinekli Bakkal*, senaryolaştırılarak filme aktarıldığı gibi Fransızca, Fince, Sırpça, Portekizce gibi farklı dillere de çevrilmiştir (Enginün, 2007, 226). Eserin İngilizcesi Edib'in kendisi tarafından kaleme alınmış olmasına rağmen, 2012 yılında W.D. Halsey isimli bir çevirmen, Türkçe metin üzerinden eseri yeniden İngilizceye çevirir. Çevirisinin kapağında W.D. Halsey, asıl İngilizce metinden hiç faydalanmadığını, hatta etkisinde kalmamak için İngilizce metni hiç okumadığını belirtir.

Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter*, Türkçeye çevirdiği *Sinekli Bakkal* ve Halsey'nin Türkçeden yeniden İngilizceye çevirdiği *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* aynı anlatı üzerinden üç farklı çeviri türünü örneklendiren eserler olarak görüldüklerinden inceleme nesnesi olarak seçilmişlerdir. Diğer yandan, söz konusu eserlerin araştırma nesnesi olarak seçilmesinin sebebi, üç eserin de yazar/çevirmen, özgün/çeviri, kaynak/ereke karşıtlıklarının geleneksel tanımlarına uymayarak çeviribilim alanında ilginç vaka örnekleri oluşturmalarıdır.

Araştırma nesnelere üçü de farklı bir çeviri türünü örneklendirmekte ve alanda yeni kavramlara duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir.

Çalışmanın amacı, alışlagelmiş kaynak/erek, yazar/çevirmen karşıtlıklarına uymayan bu üç eserin çeviribilim alanında nerede konumlandırılabilceği sorunsallaştırmak ve çeviri göstergebilimi ışığında üç farklı çeviri türündeki çevirmen kararları üzerinden anlatılardaki dönüşümü aydınlatmaya çalışmaktır. Aynı anlatı üzerinden üç farklı çeviri türüne örnek teşkil eden bu üç eser, çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla incelenerek anlatılardaki dönüşümler saptanacak, elde edilen veriler ışığında üç farklı çeviri türünde anlatının nasıl değişip dönüştüğü incelenecek ve farklı çeviri türlerinin kendine özgü özelliklerinin anlatıları nasıl şekillendirdiği üzerinde durulacaktır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve önemi üzerinde durulacaktır. İkinci bölüm çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan çeviri göstergebilimine ayrılacak, ilk alt başlıkta göstergebilim alanının kuruluşundan ve alanın kurucularından bahsedilecektir. Avrupa’da “göstergebilim” terimini ilk kullanan ve bu bilim dalından bahseden ilk isim İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure’dür. Saussure’ün ölümünün ardından Cenevre Üniversitesi’nde verdiği ders notlarından derlenerek yayımlanan *Cours de Linguistique Generale* [Genel Dilbilim Dersleri] başlıklı yapıtta Saussure, göstergeleri inleyecek göstergebilim adında bir bilim dalının kurulacağını müjdelere (1991, 46). Bu nedenle, öncelikle Saussure’ün dilbilim alanına katkılarına ve çalışmalarına kısaca değinilecek, ardından Avrupa göstergebiliminin kurucusu olarak görülen ve Paris Göstergebilim Okulu’nu kuran Julien Algirdas Greimas’ın çalışmaları üzerine odaklanılacaktır. Paris Göstergebilim Okulu, çalışmada kullanılacak çeviri göstergebilimi yaklaşımını ortaya koyan Öztürk Kasar’ın çalışmalarının başlangıç noktasını oluşturduğundan bu çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, Greimas’ın yanında Paris Göstergebilim Okulu’nun bir diğer temsilcisi olan Jean Claude Coquet’nin çalışmaları da ayrıntılı bir şekilde incelenecek, Coquet’nin göstergebilim yaklaşımını şekillendiren Fransız dilbilim araştırmacısı Emile Benveniste’ten ve çalışmalarından bahsedilecektir. Coquet’nin göstergebilim yaklaşımının Greimas’ın yaklaşımından hangi yönlerden ayrıldığı üzerinde durulacaktır. Kuramsal çerçevenin üçüncü alt başlığında ise göstergebilim ve çeviribilim alanlarının kesişmesini sağlayan çeviri göstergebiliminin kuruluşundan bahsedilecektir.

Ardından, çeviri göstergebilimin Türkiye’deki gelişimi ele alınacak, Sündüz Öztürk Kasar’ın ortaya koyduğu kavram ve yöntemler açıklanacaktır. Öztürk Kasar ilk olarak 2001 yılında Kopphenag’da düzenlenen “Claims, Changes and Challenges in Translation Studies” başlıklı kongrede sunduğu “La Semiotique Subjectale et la Traduction” [Özne Göstergebilimi ve Çeviri] başlıklı bildirisinde özne olarak ele aldığı çevirmeni ve çevirmen ile kaynak metnin yazarı arasındaki özneler arası ilişkiyi göstergebilimsel açıdan irdelemiş ve çeviribilim alanına yeni bir bakış açısı getirmiştir (Öztürk Kasar, 2001, 24-25). Öztürk Kasar’ın çeviri göstergebilimi yaklaşımı genel hatlarıyla incelendikten sonra Öztürk Kasar (2009)’ın Paris Göstergebilim Okulu’nda kullanılan çözümlene yöntemlerinden esinlenerek oluşturduğu ve “Pour une Semiootique de la Traduction” [Çeviri Göstergebilimine Doğru] başlıklı Fransızca olarak kaleme aldığı makalesinde ortaya koyduğu okuma, yorumlama ve çözümlene yöntemine yer verilecektir. Öztürk Kasar (2021b, 39) yazar görevi üstlenen ve kaynak metni başka bir dilde yeniden kaleme alan çevirmenin, herhangi bir nedenle bilinçli ya da bilinçsiz olarak anlam evirici eğilimlere başvurabileceğini belirtir. Bu nedenle, Öztürk Kasar çevirmenlerin kullandıkları çeviri stratejileri sonucunda ortaya çıkabilecek anlam sapmalarının farkında olmalarını sağlamak amacıyla ilk olarak 2009 yılında ortaya koyduğu Çeviride Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği’ni 2021 yılında kaleme aldığı “Çeviri Anlamı Eğip Bükme Sanatı Mıdır?” başlıklı makalesinde Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği olarak güncellemiştir.

Bu bölümde çalışmanın 5. bölümünde çeviri değerlendirilmesinde kullanılacak olan Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği’nden de detaylıca bahsedilecektir. Öztürk Kasar (2012a), “Traduction de la ville sous le point de vue sèmiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues” [“Göstergebilim Bakış Açısından Kent Çevirisi: Üç Dildeki Göstergelerin Anlatımıyla İstanbul”] başlıklı makalesinde Osmanlı İmparatorluğu’nda II. Mahmut dönemini konu alan Jason Goodwin’in *Janissary Tree* (2006) başlıklı eserini “özde çeviri” ve Osmanlı ile Türk kültürüne dair unsurları barındıran bu İngilizce eserin Türkçeye çevirisini “aslına çeviri” olarak ele alarak, eserleri çeviri göstergebilimi ışığında inceler. Öztürk Kasar’ın alana kazandırdığı ve bu çalışmanın da kavramsal çerçevesini oluşturan bu iki kavrama ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

Edib’in yaşantısının izleri eserlerinde gözlemlenebildiğinden, üçüncü bölümde öncelikle Edib’in hayatı ve özellikle çalışmaya konu olan eserlere etki eden olaylar

üzerinde durulacaktır. Türk yazın dizgesinin önde gelen yazarlarından olmasının yanı sıra üretken bir çevirmen de olan Edib'in çevirileri konu edilecek ve çeviriye bakışı irdelenecektir. Sonrasında, Edib'in gönüllü sürgünde olduğu 1935 yılında, Londra'da George Allen and Unwin yayınevi tarafından yayımlanan *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri incelemeye konu edilecektir. Söz konusu eser, Osmanlı Devleti'nin son yıllarını, İstanbul'un fakir semtlerini, orta oyununu, Karagöz Hacivat oyunlarını, Ramazan gecelerini kısacası Osmanlı ve Türk kültürünü, hafızlık yapan bir baş karakter üzerinden anlatmasına rağmen, Edib Osmanlı ve Türk kültürü ile örülü bu eseri İngilizce olarak kaleme almıştır. Anlattığı kültürden başka bir kültür ve dil dizgesinde kaleme alınan bir metin olması sebebiyle bu eserin Öztürk Kasar (2012a)'ın "özde çeviri" tanımına uyduğu varsayılmaktadır. Öztürk Kasar (2012a) "özde çeviri" kavramını "yayınlanmış olduğu dizgede özgün metin olarak üretilmiş, ancak özünde zihinsel bir çeviri işleminin yer aldığı ürünler" olarak tanımlar ve çalışmanın araştırma nesnelerinden biri olan *The Clown and His Daughter* başlıklı eserin de bu tanımla örtüştüğü düşünülmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde *The Clown and His Daughter* başlıklı eser Öztürk Kasar (2012a)'ın "özde çeviri" kavramı doğrultusunda incelenecek, bir yazar ve aslında bir çevirmen olarak Edib'in zihinsel çeviri sürecinin izleri metin üzerinde aranacaktır. Özde çeviri olduğu varsayılan *The Clown and His Daughter* özel ad göstergeleri, tarihsel göstergeler ve kültürel göstergeler odağında incelenerek zihinsel çeviri izleri saptanacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde *The Clown and His Daughter* başlıklı eserin Türkçe çevirisi olan ve Edib'in kendisi tarafından Türkçeye kazandırıldığından "öz çeviri" niteliği taşıyan *Sinekli Bakkal* başlıklı eser üzerine odaklanılacaktır. Türk yazın dizgesinde popüler bir eser olan *Sinekli Bakkal* üzerine kaleme alınmış eleştiri yazıları incelenecek, eserin eleştirmen ve edebiyatçılar tarafından nasıl algılandığı araştırılacaktır. Sonrasında *Sinekli Bakkal*'ın aynı yazarın/çevirmenin kaleminden farklı okurlar göz önünde bulundurularak oluşturulmuş olan bir "öz çeviri" örneği olmasına odaklanılacaktır. "Öz çeviri" üzerine kaleme alınan çalışmalara yer verilecek ve türün kendine özgü yanları üzerine odaklanılacaktır. Diğer yandan eserin Öztürk Kasar (2012a)'ın "aslına çeviri" tanımına da uyduğu düşünüldüğünden, eserin çeviribilim alanındaki konumu üzerine tartışılacaktır. *Sinekli Bakkal*, 2012 yılında W.D. Halsey isimli bir çevirmen tarafından *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlığı ile İngilizceye çevrilir. Halsey (2012) esere yazdığı önsözde, her ne

kadar aslı İngilizce yazılmış da olsa bu eserin İngilizce aslını okumadığını, çevirisini tamamen Türkçe çeviri üzerinden gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu örneğin, çeviribilim alanında nerede konumlandırılacağı sorunsallaştırılacak ve Halsey'nin çevirisi çeviribilim alanından “geri çeviri” ve “dolaylı çeviri” kavramları doğrultusunda tartışılacaktır. Tüm bu bilgiler ışığında, *Sinekli Bakkal* ve *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*'ın özgün/çeviri, kaynak/erek karşıtlıklarının geleneksel tanımlarına uymadığı söylenebilir. Bu doğrultuda, eserlerin çeviribilim alanındaki konumları saptanacak ve alanda yeni kavramlara ihtiyaç olduğu üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın beşinci bölümünde, aynı anlatının üç farklı örneğini sunan Edib'in kaleminden çıkan *The Clown and His Daughter*, Edib'in çevirdiği *Sinekli Bakkal* ve Halsey'nin Türkçe metin üzerinden İngilizceye çevirdiği *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*, Öztürk Kasar (2009)'ın derlediği göstergebilimsel okuma, yorumlama ve çözümlene modeli doğrultusunda incelenecek ve üç anlatı birbiriyle karşılaştırmalı olarak okunacaktır. Öztürk Kasar (2009), ortaya koyduğu 19 aşamalı göstergebilimsel çözümlene yönteminden araştırmacının araştırma nesnesi doğrultusunda seçeceği belli başlıkları kullanabileceğini belirtir. Bu çalışmada, anlatılar göstergebilimsel çözümlene yöntemi doğrultusunda incelenmiş ve göstergebilimsel çözümlene yönteminin sekiz başlığının anlatıların çözümlenmesinde kullanılabileceğine karar verilmiştir. Üç anlatı metnin kesitlenmesi, başlıkların yorumlanması, birincil söyleyen ve temel sözceleyenlerin saptanması, yerdeşliklerin incelenmesi, çoğul okuma ve anlamlama eksenlerinin değerlendirilmesi, sembolik evrenlerin değerlendirilmesi, epigrafların incelenmesi ve metinlerarasılık ile üst metin ilişkilerinin incelenmesi başlıkları altında karşılaştırılarak incelenecektir. Göstergebilimsel inceleme sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda anlatıların ne ölçüde değişip dönüştüğü üzerinde durulacaktır. Çevirmen kararları betimleyici bir yaklaşımla analiz edilecek, bu aşamada Öztürk Kasar (2021a, 2021b)'ın Antoine Berman'dan esinlenerek oluşturduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği kullanılarak çevirmen kararlarının sonuçları tartışılacaktır. Elde edilen veriler doğrultusunda anlatılardaki dönüşümler incelenecek, üç farklı çeviri türünün kendine özgü özellikleri üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın altıncı bölümü olan sonuç bölümünde ise 3. bölümde *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatının “özde çeviri” olarak ele alınabileceğini gösteren zihinsel

çeviri eyleminin izlerine dair elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Sonuç bölümünde aynı zamanda, 5. Bölümde göstergebilimsel çözümleme yöntemi (Öztürk Kasar, 2009) doğrultusunda Edib'in kaleminden çıkan *The Clown and His Daughter*, Edib'in Türkçeye çevirdiği *Sinekli Bakkal* ve Halsey'nin Türkçe metin üzerinden İngilizceye kazandırdığı *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*'ın karşılaştırılmasıyla elde edilen veriler yorumlanacaktır. Çevirilerde saptanan anlam evirici eğilimlerin göstergebilimsel çözümleme başlıklarına ve çevirmenlere göre oranları tablolaştırılacak ve tablolar yorumlanacaktır. Çalışma boyunca elde edilen veriler doğrultusunda farklı çeviri türlerini örnekledikleri düşünülen bu üç eserin kendi türlerine özgü özelliklerine odaklanılacaktır. Üç farklı çeviri türünde incelenen örnek anlatının nasıl değişim ve dönüşüm gösterdiği göstergebilimsel çözümler doğrultusunda elde edilen veriler üzerinden yorumlanacak, bu üç çeviri üründeki çevirmen kararlarına odaklanılarak göstergebilim ile çeviribilim arasındaki iş birliği üzerinde durulacaktır.

Edib genellikle yazar kimliği ile akademik çalışmalara konu olsa da Edib'in çevirmen kimliğine yönelik çalışmalar da son yıllarda artış göstermiştir. Çeviribilim alanında Edib üzerine kaleme alınan tez çalışmaları aşağıda özetlenmiştir.

Mustafa Ali Arslan 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık bölümünde kaleme aldığı "A comparative study on Halide Edip Adivar's *The Clown and His Daughter* as a rewrite" başlıklı yüksek lisans tezinde, Edib'in *The Clown and His Daughter* başlıklı eserini neden yabancı dilde yazmayı tercih ettiği üzerine odaklanır ve eseri yeniden yazım kavramı doğrultusunda irdeler. Her ne kadar Edib'i çeviribilim alanında bir çevirmen olarak incelemesi dolayısıyla öncü bir çalışma olsa da büyük ölçüde yeniden yazım ve çeviri kavramlarını sorgulayarak çevirmen ve yeniden yazarların özellikleri üzerinde durulmuş ve metin içi incelemeleri kısıtlı bir bölüm ile sınırlandırılmıştır.

Edib üzerine çeviribilim alanında yürütülen ilk doktora tezinin sahibi olan Aslı Araboğlu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürler Arası Çeviribilim doktora programında 2015 yılında kaleme aldığı "İki Ayrı Dilde İki Aynı/ Ayrı Otobiyografik Yapıt Üzerine Etnometodoloji-Çeviribilim Odaklı Bir İnceleme: Yazar/Çevirmen Halide Edib" başlıklı tezinde Edib'in otobiyografi türünde kaleme aldığı *Mor Salkımlı Ev* (2011), *Memoirs Of Halide Edip* (1926) ve *Türkün Ateşle İmtihanı* (2011), *The*

Turkish Ordeal (1928) yapıtlarını etnometodoloji bağlamında çeviribilimsel olarak inceler.

Sevim Kılıç ise 2014 yılında Okan Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık bölümünde yazdığı “*Ateşten Gömlek* Romanının İngilizce ve Almancaya Yapılan Çevirileri Aracılığıyla Millî Mücadelenin Avusturya, Amerika ve Hindistan’da Yeniden Çerçeveleme Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezinde Edib’in *Ateşten Gömlek* başlıklı eserinin biri Hindistan’da diğeri Amerika’da yayımlanan iki İngilizce çevirisi ile Avusturya’da yayımlanan Almanca çevirisini Mona Baker’ın “yeniden çerçeveleme” kavramı doğrultusunda inceler.

Nur Zeynep Kürük, 2017 yılında Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim bölümünde kaleme aldığı “*The Turkish Ordeal: Written in "Voluntary" Exile, Self-Translated Under Ideological Embargo*” [Gönüllü Sürgünde Yazılıp Öz-Çevrisi İdeolojik Ambargo Altında Yapılan *The Turkish Ordeal*] başlıklı yüksek lisans tezinde *The Turkish Ordeal*’ı ve eserin Edib tarafından gerçekleştirilen öz çevirisini, “öz çeviri” ve “yok çeviri” kavramları doğrultusunda karşılaştırmalı olarak inceler.

Edib’in bir yazar olarak konu edildiği çalışmaların yanı sıra, çevirmen rolünün de araştırma nesnesi olarak incelendiği çalışmaların çoğalmasının çeviri ve çevirmene verilen önemin artmasıyla doğru orantılı olduğu düşünülmektedir. Çeviri göstergebiliminin merkezde olduğu bu çalışmanın, özel çeviri örnekleri sunduğu düşünülen *The Clown and His Daughter*, *Sinekli Bakkal* ve *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı üç eser üzerinden çeviribilim alanında yeni kavramlara duyulan ihtiyacı gözler önüne sererek alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı anlatının aktarıldığı, üç farklı çeviri türüne örnek sağlayan eserlerin göstergebilimsel çözümleme yöntemi (Öztürk Kasar, 2009) doğrultusunda incelenerek anlatılardaki değişim ve dönüşümlerin saptanması ve çevirmen kararlarının göstergebilimsel bakış açısıyla ortaya konulmuş olan Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (Öztürk Kasar, 2021a, 2021b) kullanılarak betimleyici bir yaklaşımla irdelenmesiyle çevirinin disiplinlerarası doğasına değinilmesi ve çeviribilim ile göstergebilim alanları arasındaki iş birliğinin vurgulanması hedeflenmektedir.

2. ÇEVİRİBİLİM VE GÖSTERGEBİLİMİN BİRLİKTELİĞİ

2.1. Göstergebilime Doğru

“Gösterge” en genel anlamıyla *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde “bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu” olarak tanımlanır (Vardar, 1988, 18-19). Göstergeler hayatımızın her alanında mevcuttur ve asıl işlevleri anlam üretmektir. Göstergeler doğal ve yapay olmak üzere iki başlık altında incelenir. Hastalık belirtileri doğal gösterge iken, telefonun şarjının bittiğini gösteren boş batarya işareti yapay bir göstergedir.

Avrupa'da “göstergebilim” terimini ilk kullanan ve bu bilim dalından bahseden ilk isim İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure'dür. Cenevre Üniversitesi'nde Saussure'ün derslerini izleyen öğrencilerine ait ders notlarının, Saussure'ün ölümünden üç yıl sonra, 1916'da bir araya getirilmesiyle yayımlanan kitabı sayesinde dilbilim ve göstergebilim alanları akademik çevrelerce tanınmaya başlar. *Cours de Linguistique Generale* [Genel Dilbilim Dersleri] başlıklı bu yapıtta Saussure'ün göstergebilim isimli bilim dalına yönelik öngörülleri de yer almaktadır. Dilimize Berke Vardar tarafından kazandırılan *Genel Dilbilim Dersleri* başlıklı kitapta Saussure'ün göstergebilime dair söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Göstergelerin toplum içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir. ... Göstergebilim olarak adlandıracağız biz bu bilimi. Göstergebilim, göstergelerin ne olduğunu, hangi yasalara bağlandığını öğretecek bize. Henüz yok böyle bir bilim, ama kurulması gerekli. Dilbilim, bu genel nitelikli bilimin bir bölümünden başka bir şey değil” (1991, 46).

Söylemden de anlaşılacağı üzere Saussure, göstergelere odaklanan ve göstergebilim olarak adlandırılacağını söylediği bu bilim dalını müjdelere ve dilbilimi, göstergebilimin bir alt kolu olarak niteler. Tarihsel süreçte ise göstergebilim 1960'larda dilbilimin içine doğmuştur.

İsviçreli dilbilimci Saussure (1857-1913) ile Amerikalı filozof Charles Peirce (1839-1914) birbirlerinden habersiz olarak çağdaş göstergebilimin temellerini atan isimlerdir. Saussure, göstergeleri inceleyen bu bilime Yunanca gösterge anlamına

gelen “semion” ve bilim anlamına gelen “logie” sözcüklerini birleştirerek oluşturduğu “semiologie” adını verirken, Pierce “semiotics” terimini kullanmıştır. Göstergebilime mantık bilimi açısından yaklaşan Pierce için mantık, bu alanın bir başka adıdır. Saussure için ise göstergebilim göstergelerin toplum içindeki yaşamını inceleyeceğinden toplumsal bir boyutu vardır (Vardar, 1988, 106). Vardar, Pierce’ün yaklaşımını “anamlama göstergebilimi”, Saussure’ün yaklaşımını ise “toplumsal göstergebilim” olarak tanımlar (Vardar, 1988, 106). Göstergeleri üçlüklere göre sınıflandıran Pierce, birinci bölümlemede göstergenin kendi içindeki niteliğine, ikinci bölümlemede göstergenin nesnesi ile arasındaki ilişkiye, üçüncü bölümlemede ise yorumlayan ile gösterge arasındaki ilişkiye odaklanılması gerektiği kanısındadır (Pierce, 1982, 146).

Dili bir göstergeler dizgesi olarak tanımlayan Saussure’ün notlarından derlenen *Genel Dilbilim Dersleri* başlıklı kitap, 20. yy. dilbiliminin başlangıcı kabul edilir. Saussure, göstergebilimin inceleme alanı olan “gösterge” terimini de tanımlayarak bir göstergenin “gösteren” ve “gösterilen” olmak üzere iki unsurdan oluştuğunu belirtir ve *bir dil* göstergesinin “bir kavramla (gösterilen) bir işitim imgesini (gösteren)” birleştirdiğini ifade eder (2001, 107). Her ne kadar “gösterge” çok eski zamanlardan beri kullanılan bir terim olsa da Saussure sayesinde dilbilim alanında önemli bir yer kazandığı söylenebilir (Vardar, 1982). Roland Barthes, Saussure gösteren ve gösterilen terimlerini bulana dek gösterge teriminin gösteren ile karıştırılma ihtimali olduğundan bulanık olduğunu, Saussure ile birlikte bu bulanıklığın ortadan kalktığını söyler (1979, 30). Bu sebeple Saussure’ün “kabuk ve öz, biçim ve düşünce, işitim imgesi ve kavram arasında duraksadıktan sonra, birleşimleri göstergeyi oluşturan gösteren ve gösterilende karar kıldığını” belirtir ve Saussure’ün bu önerisinin çok önemli olduğunu ve unutulmaması gerektiğini vurgular (1979, 30).

Göstergenin özelliklerini açıklayan Saussure, “dil göstergelerinin nedensiz” olduklarını söyler, diğer bir deyişle “gösterenin gerçeklik düzleminde hiçbir doğal ilişki kurmadığı, gösterilen açısından nedensiz olduğunu” belirtir (2001, 110). Gösterge nedensizdir ve toplumda kabul edilmesi de toplumsal uzlaşya bağlıdır. Saussure’ün verdiği örneği Türkçeye uyarlayan Vardar, kardeş kavramının kendisini oluşturan k-a-r-d-e-ş söz dizilimi ile arasında ilişki olmadığını belirterek göstergenin nedensizliğini örneklendirir (2001, 110). Göstergenin nedensizliği odağında iki istisnai durumdan bahseden Saussure, ünlemlerin ve yansıma sözcüklerin kimilerinin

savına ters düştüğünü ancak birincil önem taşımadıklarından savları açısından tehlike taşımadığından bahseder (2001, 112).

Saussure'e göre gösteren çizgisel özellik gösterir, çünkü işitimsel bir gösteren zaman içinde çizgisel bir yayılım göstermektedir (2001, 112). Gösterenin zamana bağlı özellikler taşıdığına dikkat çeken Saussure'e göre, gösterenin gösterdiği yayılım ancak tek boyutta ölçülebilir, yani çizgiseldir (2001, 112). Görüntüsel göstergelerin birçok boyutta birden süremdeş olarak var olabilmesine karşın, işitsel göstergeler tek boyutta var olurlar bu boyut da zaman çizgisidir (2001, 113).

Bunun yanı sıra Saussure'e göre göstergeler hem zaman içinde süreklilik hem de zaman içinde değişebilirlik niteliklerine sahiptirler. Gösterenin bozulma eğiliminde olduğunu belirten Saussure, bu durumu sürüp gitmesine bağlar ve "her bozulmada eski gereç yine yerinde kalır, geçmişten kopuş görecedir. Bundan ötürü, bozulma ilkesi süreklilik ilkesine dayanır" diye de ekler (2001, 118). Gösterilenle gösteren arasındaki bağıntı değişme eğilimindedir, çünkü dil savunmasızdır.

2.2. Göstergebilimin Kurucuları

Paris Göstergebilim Okulu'nun kurucusu Julien Algirdas Greimas'ın yapısal anlambilim ve göstergebilimin ortaya çıkmasında önemli bir rolü vardır. Greimas 1966 yılında Greimas, *Sémantique structurale. Recherche de méthode* [Yapısal Anlambilim. Yöntem Araştırması] başlıklı eserini yayımlar ve söz konusu eser, birçok bilim insanı tarafından bir göstergebilim yapıtı olarak değerlendirilir (Pierce, 1982,145). Coquet'ye (1982) göre anlambilimde Greimas'ın amacı, anlamlama olgularının tamamını düzenleyen yapılar kurmaktır. Greimas, anlambilimin "doğal dilden bağımsız olarak, hangi biçimde ortaya çıkarsa çıksın her anlamlı bütünü betimleyecek güçte" olması gerektiği kanısındadır (Coquet, 1982, 144).

Greimas'ın özellikle Maurice Merleau Ponty'nin "dil yetisi" kavramından, C. Levi Strauss'un insanbilim alanındaki araştırmalarından etkilendiği söylenebilir. Levi Strauss 1945 yılında kaleme aldığı ve *Word* dergisinde çıkan yazısında, ilkel toplumların incelenmesinde sesbilimin kullanılabileceğini belirtir, çünkü farklı bir gerçeklik düzleminde akrabalık olguları ile dilbilimsel olguların aynı tür olduğu kanısındadır. Sonraki çalışmalarında dilbilim ve budunbilimin aslında aynı noktaları ele alıp incelediğini belirtir (Strauss'dan aktaran Coquet, 1982, 141). "Evlilik kuralları,

akrabalık dizgeleri, mal ve hizmetlerin ve de bildirilerin iletişiminden daha başka bir düzeyde yer alan bir çeşit dil” olarak kabul edilebilir (Coquet, 1982, 141- 142). Bu bakış açısı sayesinde dilsel yapıların gerek toplumsal gerekse ekonomik yapılarla ilişki kurduğu gerçeği benimsenmeye başlar. Bu bakış açısı da göstergebilime giden yola zemin hazırlar. Merleau Ponty ise soyut yapıları bir kenara bırakır ve dilin incelenmesinde anlamsal bir yol izler. Dilin öznenin kendi anlamlama sürecinde aldığı bir tavrın sonucu olduğunu vurgular ve dilsel göstergelerin yanında konuşan öznenin bedeninin de anlam taşıdığını ifade eder (Coquet, 1982, 142).

1970 yılında Greimas *Du Sens. Essais Sémiotiques* [Anlam Üstüne. Göstergebilimsel Denemeler] yapıtıyla anlam arayışında araştırmacılara yeni ufuklar kazandıracak yaklaşımlar sergiler. 1975 yılında Ecole des Hautes en Sciences Sociales Genel Anlambilim Bölümü'nün başına getirilen Greimas, bir dilbilim- göstergebilim araştırmacıları topluluğu oluşturarak masal, resim, yazın, siyaset, görüntü gibi alanlardaki söylemlerin derinlemesine incelenmesine dair yöntemler ortaya koyulması için çalışır (Rifat, 1983).

Mehmet Rifat'ın “göstergebilim kuramında yeni bir dönem başlatan kitap” olarak tanımladığı Greimas'ın *Maupassant. La Sémiotique du Texte: Exercices Pratiques* [Maupassant: The Semiotics of Text] başlıklı yapıtında Greimas, Maupassant'ın *Deux Amis* [İki Arkadaş] başlıklı beş buçuk sayfalık kısa öyküsünü göstergebilimsel bakış açısıyla parçalarına ayırarak 260 sayfada derinlemesine inceler. Söz konusu yapıt yıllardır Greimas göstergebiliminin uygulamasına yönelik bir el kitabı olarak kullanılmaktadır. Oluşumu sırasında derin yapıdan yüzey yapıya doğru yol alan metin, yüzeyden derine doğru gidilerek incelenir. Greimas söz konusu kısa hikâyeyi incelerken metni kendi içinde anlamlı birimlere ayırarak gerçekleştirdiği kesitleme yöntemini uygular ve bu sayede anlatının daha kolay bir şekilde küçük parçalar halinde incelenmesini amaçlar.

Masallar üzerine çalışmalar yapan V. Propp'tan esinlenen Greimas, bir anlatıda altı eyleyenin var olduğundan, bu eyleyenlerin özne, nesne, gönderen, gönderilen, yardım eden ve karşı çıkan adlarını aldıklarından bahseder (Kıran, Kıran, 2000). Greimas'a göre her ne kadar eyleyenler genel olarak insan olsalar da kimi anlatılarda soyut kavramlar da olabildikleri söylenir (2000, 272). Ayşe ve Zeynel Kıran'ın da belirttiği gibi bir eyleyenin gönderen konumdayken özne, yardımcı konumdayken ise

engelleyen konumuna geçmesi olası ve mümkündür ve iç içe geçen anlatılarda bir anlatıda özne olan kişinin anlatının içindeki diğer anlatıda gönderici konumuna geçebilmesi de imkân dahilindedir (2000, 272-273). Greimas'a göre anlatılar başlangıç ile bitiş durumları arasında bir geçiş gerçekleştirir ve eyleyenler bu geçişte hem kendilerini hem de diğer eyleyenleri dönüştürürler (2000, 301).

Greimas'ın alana kazandırdığı bir diğer eser ise Courtés ile birlikte kaleme aldığı *Semiotique. Dictionaire Raisonné de la Theorie du Langage* [Göstergebilim. Dil Kuramının Açıklamalı Sözlüğü] olmuştur. Bu eserde Greimas ile Courtés, 645 göstergebilim terimini açıklığa kavuşturarak göstergebilim alanına ciddi boyutta katkı sağlamışlardır.

Greimas'ın çevresinde göstergebilim üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların oluşturduğu topluluğu Paris Göstergebilim Okulu adıyla anılmaktadır. Paris Göstergebilim Okulu'nun en önde gelen temsilcilerinden Jean-Claude Coquet de Greimas'ın ve özellikle de Emile Benveniste'in görüşlerinden hareket ederek onları bir adım daha ileri götüren, göstergebilim alanının kuramcılarındandır.

Coquet'nin etkilendiği kuramcı Emile Benveniste, söylemin konuşucu ve dinleyici arasında gerçekleştiğini ve kişi, zaman ve uzam yerlemlerinin zorunluluğunu vurgular (Öztürk Kasar, 2012b, 421). Benveniste'in "işler hale geçirilmiş" dil olarak tanımladığı "söylem" kavramı Saussure'ün "söz" kavramının yerini alır ve Öztürk Kasar'ın belirttiği üzere dilbilim alanında paradigma değişikliğine sebep olarak yeni bir dönemin başlangıcı olur (2017, 184). Coquet, Benveniste'in etkisinde kalır ve dil ile gerçekliğin birbirinden ayrılamayacağını söyler, yani söylem ve özne birbirinden ayrılamaz. Coquet, Benveniste'in görüşlerinden etkilenerek kendi kuramını "özne" kavramı üzerine oturtur ve özneyi "konuşan ve söylediğini üstlenen" birey olarak tanımlar (Coquet'den aktaran Öztürk Kasar, 2017, 187).

Coquet, her ne kadar Greimas'ın öğrencisi olsa da göstergebilime yaklaşımları noktasında farklar göze çarpmaktadır çünkü Coquet, Greimas'ın yapısalcı sayılabilecek göstergebilim anlayışından farklı bir yolda ilerler. Greimas metin üzerine odaklanırken, Coquet yazınsal yapıtın tözüne odaklanılması gerektiğini savunur (Öztürk Kasar, 2017, 183). Coquet yaklaşımını "sözceleme" üzerine oturtur ve "ben, burada, şimdi" yerlemleri üzerine temellendirirken, Greimas'ın kuramı "sözce" üzerine kuruludur ve o, orası, o zaman yerlemleri üzerinde temellendirilmiştir. Coquet

kendi göstergebilim bakış açısını özne göstergebilimi olarak nitelendirirken, Greimas'ın yaklaşımını nesne göstergebilimi olarak niteler çünkü Greimas için kuramın en önemli unsuru "metin" iken Coquet için "özne"dir (Öztürk Kasar, 2017, 184). Öztürk Kasar tarafından dilimize kazandırılan "Sözceleyenler ve Kiplikler: La Fontaine"ın Kurtla Kuzu adlı fablı" başlıklı makalede söylemin bulanık bir terim olduğunu belirten Coquet (2020a, 92), dil bilimleri araştırmacıları tarafından söylem kavramının genellikle "dizgenin sözlü gerçekleşmesi" olarak algılandığını ancak bu bakış açısının kısıtlayıcı bir nitelik taşıdığını, kendisinin söylemi "bir ya da birçok sözceleyene bağlanan tümceüstü düzenleme" olarak tanımladığını vurgular. Benveniste'in söylem tanımının değişiklikleri beraberinde getirdiğini ve bu yeni bakış açısının nesne göstergebilimi değil özne göstergebilimi olduğuna işaret eden Coquet (2020a, 93-94), özne göstergebiliminin düzenleme ilkesinin kiplikler üzerinde olduğunu belirtir ve kipliklerin "söylemin değişmez dayanağı" olduğundan anlamlama evreninin kipsel boyut tarafından belirlendiğini ve eyleyenin de "kendisini oluşturan kipsel birleşim türüyle" tanımlandığını vurgulayarak kipliklerin önemine değinir. Kurtla Kuzu fablını inceleyerek kurt ile kuzunun kipliklerini inceleyen "birincil eyleyeni (özne ve yükümsüz özne) üçüncül eyleyenden ayırmak ve söylemin üreticilerini saptamak için iki temel kipliğin, istemek ve yapabilmek kipliklerinin, yeterli olduğu" çıkarımına ulaşan Coquet (2020a, 101), isteyim kipliği çerçevesinde öznenin istemek kipliğinin varlığını, yükümsüz öznenin ise istemek kipliğinin yokluğunu önvarsaydığını belirtir. Eyleyimsel kipliğin ise üçüncül eyleyene ulaşmak adına kullanıldığını söyler.

Öztürk Kasar'ın aktardığı üzere Coquet'nin bakış açısında "yazınsal yapıt bize biçimin yanı sıra tözü de sunmaktadır: yazın söz konusu olduğundaysa töz, içinde yaşadığımız dünyadan, varoluştan başka bir şey değildir" ve Coquet göstergebilim alanında paradigma değişimine yol açmış bir bilim insanıdır (Öztürk Kasar, 2017, 184). Coquet'ye göre (2020a, 92) göstergebilimin araştırma konusu "toplumsal söylemi ve bireysel söylemi biçimlendiren anlamlı yapıların irdelenmesidir". Göstergebilimin dilbilim gibi yalıtılmış sözceler üzerine incelemelerde bulunmadığını aksine söylemleri betimleme amacıyla olduğunu vurgulayan Coquet (2020a, 93), göstergebilimin tümcesel olguyu değil tümceüstü üstü olguyu incelediğini belirtir. Coquet, 1972 yılında yayımlanan *Semiotique Littéraire* [Yazınsal Göstergebilim] adlı yapıtında Albert Camus'nün *L'Étranger*, Rimbaud'nun *Illuminations*, Apollinaire'nin

Les Colchiques ve *Claudiel'in La Ville* eserlerini göstergebilimsel açıdan çözümleyerek göstergebilimin uygulama alanına katkıda bulunur.

Coquet, Greimas'tan ayrılan fikirleriyle oluşturduğu kendi göstergebilim yaklaşımının kuramsal yapısını 1984 yılında kaleme aldığı *Le Discours et son sujet* [Söylem ve Öznesi] başlıklı iki ciltlik eserinin ilk cildinde okurlarıyla buluşturur, ikinci cildinde ise ilk eserinde ortaya koyduğu bakış açısının uygulamasını paylaşır. Özneliğin farklı aşamalarından bahseden Coquet, “söyleyen” [Fr: instance] ve “sözceleyen” [Fransızcası: instance énonçante] terimlerini ortaya atar ve söyleyeni hem söylemin üreticisi hem de alıcısı olarak niteler çünkü önce söyleyen kendisi konuşur, sonra ise muhatabını dinlemeye başlar (Coquet, 2007'den aktaran Öztürk Kasar, 2012b, 421). Bu söylem üreticisinin de temel bileşen, kavramlaştırıcı bileşen, içkin bileşen ve aşkın bileşen olmak üzere dört bileşenden meydana geldiğini, temel bileşen ile kavramlaştırıcı bileşenin söylem üreticisinin özerklik alanı olduğunu, içkin ve aşkın bileşenlerin ise söylem üreticisinin bağımlılık alanı olduğunu belirtir (Coquet'den aktaran Öztürk Kasar, 2012b, 421).

Beden, insanın içinde yaşadığı dünya ile ilk temas kuran bileşeni olarak nitelenmekle birlikte beş duyu vasıtasıyla insanın dünyayı algılamasını sağlamaktadır, bu sebeptendir ki Coquet'nin sınıflandırmasında temel bileşen olarak adlandırılır (Coquet'den aktaran Öztürk Kasar, 2012b, 421). Duyular vasıtasıyla algılananlar değerlendirilmek üzere akla yani kavramlaştırıcı bileşene iletilir ve beden sayesinde algılanan dünya, akıl ile yargılanır. Beden (physis) de akıl (logos) da söyleyenin özerk olduğu alanlardır.

Söyleyenin içinde ve üstünde işleyen ve onu engelleyen güçler ise bağımlılık alanı olan içkin ve aşkın bileşenlerde kendini göstermekte, söyleyenin “içinde ve üstünde işleyen bu güçler” söyleyenin algılarını ve yargılarını yönlendirmekte, dolayısıyla söylemlerinde de varlığını kanıtlamaktadır (Coquet'den aktaran Öztürk Kasar, 2012b, 422). Kişinin içinden gelen, onu esir alan güçler içkin bileşenler olarak adlandırılmakta ve içkin bileşenler içten gelen itkiler ve tutkular olarak ikiye ayrılırken, aşkın bileşenler söyleyenin dışındaki kozmik ve simgesel güçleri işaret etmektedir (Coquet'den aktaran Öztürk Kasar, 2012b, 422). Açlık, susuzluk, cinsellik gibi dürtüler itkiler başlığı altında ele alınabilirken aşk, hırs, nefret, sevgi gibi dürtüler tutkulara örnek olarak gösterilebilir. Aşırı derecede sıcak seyreden hava koşulları ay,

dünyanın hareketleri gibi içinde yaşadığımız evrenin güçleri ise kozmik güçler olarak adlandırılmakta ve tıpkı içkin bileşenler gibi algılarımızı da yargılarımızı da ciddi boyutta etkilemektedir. Diğer yandan simgesel güçler, din, ahlak, gelenek ve görenekler gibi “insanın düşüncesini ve davranışlarını baskılayan, belirli bir yöne güdüleyen” kurum ve etmenlerdir ve görüldüğü üzere söylem üreticisi karmaşık bir bileşimden meydana gelmektedir (Coquet’den aktaran Öztürk Kasar, 2012b, 422).

Öztürk Kasar, söyleyenin bu karmaşık yapısının söylem üreticisi ve dinleyen arasındaki iletişimi ne ölçüde etkilediğini aşağıdaki şekilde açıklamıştır.

“Bu kadar karmaşık yapıdaki bir “söyleyen”in ortaya koyduğu söylemi bir o kadar karmaşık bileşimli “dinleyen”i ne kadar anlıyor acaba? Söylemin içerdiği göstergelerin tümüyle okunabilmesi ve ürettiği anlamların bütünüyle algılanması, dolayısıyla tarafların birbirini eksiksiz olarak anlamaları olanaklı mıdır? Bu sorulara olumlu yanıt vermek çok zor; belki de anlaşmazlıklarımızın, tartışmalarımızın, kavgalarımızın ve hatta savaşların kökeninde “*phusis*’in *logos*’ta “*çevrilmesi*” sırasında” oluşan farklılıklar ve bunlardan kaynaklanan sorunlar yer almakta” (2012b, 424).

Bir anlatıda belirli bir söyleyenin söylemleri incelenirken bileşen durumlarının araştırılması, özellikle söyleyenin bağımlılık alanındaki içkin ve aşkın bileşenlerin saptanarak söylem üreticisinin söylemini hangi koşullar altında ürettiğinin saptanması anlatının anlam evrenine ulaşma açısından önem taşımaktadır. Özellikle bağımlılık alanındaki kısıtlamaların söyleyenin ortaya koyduğu söylemleri büyük ölçüde etkilediği unutulmamalıdır. Söyleyenin bileşenlerinin araştırmacılar tarafından daha kolay anlaşılabilmesi adına Öztürk Kasar, Coquet’nin ortaya koyduğu söyleyenin bileşenlerini aşağıdaki şekilde tablolastırmıştır (2012b).

Tablo 1: Sündüz Öztürk Kasar'ın Tasarımıyla Coquet'de Söyleyenin Bileşenleri

SÖYLEYENİN BAĞIMLILIK ALANI	İÇKİN BİLEŞEN Öznenin içindeki güçler: 1. İtkiler 2. Tutkular	TEMEL BİLEŞEN Beden Algı(lama): olgunun alınması <i>Phusis</i> /doğa/ SÜZME İşlemi	SÖYLEYENİN ÖZERKLİK ALANI
	AŞKIN BİLEŞEN Öznenin üstündeki güçler: 1. Kozmik nitelikte 2. Simgesel nitelikte	KAVRAMLAŞTIRICI BİLEŞEN Akıl Yargı(lama): olgunun yeniden alınması <i>Logos</i> /akıl/	

Öztürk Kasar, 2012b, Jean Claude Coquet ile Bir Dil Görüngübilimine Doğru, **XII. Uluslararası Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu**. (18-20 Ekim 2012. Edirne: Trakya Üniversitesi, 430)

Coquet aynı zamanda özne, eşik özne ve yükümsüz özne olmak üzere üç tür öznenin bahsederek söylem üreticisinin bilinçli özne olduğu algısını yıkar (Coquet'den aktaran Öztürk Kasar, 2017). Öztürk Kasar'ın dilimize kazandırdığı “Yükümsüz Özne Sorunsalı” [Problématique du non-sujet] başlıklı makalesinde Coquet (2020b, 190), zihnin yargılama yetisine sahip olduğunu, bu sayede anlamlandırma yapabildiğini ve bu durumun öznenin varlığını beraberinde getirdiğini, öznenin “özerklik düzeninde yargılayıcı bir bileşen” olduğunu vurgular. Söylemi üreten ancak onun sorumluluğunu taşıyamayacak durumda olan özne, yükümsüz özne [non-sujet] olarak adlandırılır. Öztürk Kasar'ın tanımlamasıyla yükümsüz özne “bilinçli ya da istemli bir biçimde anlam üreten özne konumundan çıkıp geçici ya da kalıcı olarak yargılama yeteneğini yitirebilir ve ürettiği söylemin yükümlüğünü taşıyamayacak duruma” gelebilmektedir (2017, 189). Yükümsüz öznellik hastalık gibi bedensel problemlerden kaynaklanabileceği gibi içkin ve aşkın bileşenlerden de kaynaklanabilmektedir.

Coquet, yükümsüz öznelerin söylemin özüne ulaşma konusunda önem taşıdıklarını aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

“Söylemin özüne ancak sözceleyenlerin oyununu açığa çıkarabilirsek ulaşabiliriz; özellikle de, özerklik ve bağımlılık düzenlerinde, yükümsüz özneliğin üç biçimini (bedensel yükümsüz özne, yani temel söyleyen, itkisel yükümsüz özne, işlevsel yükümsüz özne olarak) ortaya koyabilirsek” (Coquet, 2020b, 192).

Yükümsüz öznellik durumu ile öznellik durumu arasındaki kısa süreli bilinç yoksunluğuna ise Coquet eşik öznellik [quasi-sujet] adını verir (Öztürk Kasar, 2017). Eşik öznellik durumu, kişinin içinden gelen dürtülerden kaynaklanabileceği gibi dışardan gelen uyarıcılardan da kaynaklanabilmektedir. Öztürk Kasar (2017), eşik özneye örnek olarak ameliyat sonrası ayılmak üzere olan hastaları verir. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde seminer veren Akut görevlilerinin deprem sebebiyle yıkılan bir binanın enkazından çıkardıkları depremzedenin bir süre kendisinin kim olduğunu hatırlayamamış olduğunu belirttiklerini, enkazdan çıkan bu kişinin o kısa süreli tıkanma anında aslında bir eşik öze olduğunu belirten Öztürk Kasar, aynı zamanda eşik özneliğin bir kısa devrelik durumu olduğunu ve akıl sürçmesi, basiret bağlanması gibi durumlarda insanın yargılama merkezinin kısa devre yaptığını bu sebeple de eşik öznellik konumuna geçtiğini vurgular (2017, 190).

Göstergebilim alanına katkıları olmuş, bir diğer isim ise Roland Barthes'dir. Bir giysinin, otomobilin, yemeğin, reklamın, filmin birbirinden farklı görünmelerine rağmen aslında her birinin birer gösterge olduğunu vurgulayan Barthes'a göre bu göstergelere yaklaşımımız aslında birer okuma etkinliğidir ve bu yaşamımızın her alanında karşılaştığımız okuma etkinliği o kadar önemlidir ki “sistemik bir düşünce tarafından üstlenilmeye çalışmaları gerekir” ve bu sistemik düşünce ise göstergebilimdir (2012, 185). Hayatın her alanında göstergelerle karşılaştığımız açık olsa da kimlerin bu göstergeleri yorumlayabileceği göstergeleri ne ölçüde okuyabildikleri ile doğru orantılıdır, gösterge okuma sürecinde yol gösterici olan bilim dalı ise göstergebilimin ta kendisidir. Barthes'a göre yazılı bir metin söz konusu olduğunda “birincil bildirinin satır aralarından ikincil bir bildiriye okuma olanağı sunulmuştur” ve bu bildirilerin “yapılışlarına uyum sağlayabilmek ve onu anlayabilmek için gözlemin sürekli bir sarsıntı geçirmesi” gerekmektedir bu da göstergebilimcilerin tıpkı dilbilimciler gibi “anlamın mutfağına” girmelerini zorunlu kılar (2012, 185-186). Bir anlam hiçbir zaman tek başına ele alınıp çözümlenemeyeceğinden anlamın mutfağına girmek hiç de sanıldığı kadar kolay değildir çünkü “göstergeler ayrımlardan oluşur” (2012, 187).

Dünyamız göstergelerle doludur ancak Barthes'ın da belirttiği üzere göstergelerin hepsi işaret levhaları ya da askeri üniformalardaki rütbe belirten işaretler gibi kolay anlaşılabilir değildir, çok daha karmaşık olanlar vardır. Bu sebeple göstergebilim başta Saussure'un tasarladığı gibi toplumdaki göstergelerin yapısını ve yaşamını incelemek üzere yapılan bir bilim dalı olarak görülmüş olsa da "bu tasarı içinde ilerlerken göstergebilim yeni çabalara girmek durumunda kalır" ve "yan anlam olarak adlandırılan o ikincil, belirsiz, genellikle ideolojik bir anlamla dolmasını sağlayan gizemli işlemi incelemeye girişir" (2012, 187).

Anlamın her zaman için kültürün ürünü olduğunu belirten Barthes'a göre,

"Nesnelerin kullanıldığı, işlev gördüğü ve kendilerinden tümüyle yararlandığı pratik bir dünyada olduğumuzu sanırız, gerçekteyse, nesnel aracılığıyla bizler de bir anlam dünyasında, nedenler, başka yerdeki kanıtları dünyasında yer alırız: İşlev göstergeyi doğurur, ama bu gösterge bir işlevin görünümü içinde yeniden dönüşüm geçirir" (2012, 205).

Barthes bu dönüşüme örnek olarak yağmurlukları gösterir. Normalde yağmurluk nesnesini yağmurdan koruyan nesne olarak düşündüğümüzü ve hava durumunun bir göstergesi olarak okuduğumuzu ancak moda alanında yağmurdan koruma işlevine sahip dahi olmayan yağmurlukların mevcut olduğunu belirtir (2012, 205). Barthes bu örneğiyle dahi göstergebilimin yalnızca yazın alanında değil aynı zamanda moda, reklam gibi hayatın farklı alanlarında da kullanılabileceğini göstermektedir.

Barthes *Göstergebilimin İlkeleri* başlıklı eserinde Hjelmslev'in görüşlerinden ve Saussure'un dil/söz karşıtlığından ilham alır. Göstergebilimin çözümleyeceği konular arasında giysi, mobilya, mimarlık, otomobil gibi farklı öğeleri örnekleyen Barthes, 1967'de *Systeme de la Mode'u* [Moda Dizgesi] başlıklı eserini kaleme alarak modayı göstergebilimsel açıdan inceler. Barthes aynı zamanda reklam, sinema gibi toplumbilime yönelik daha karmaşık dizgelerin de çözümlenmesi gerektiğini vurgular (Coquet, 1982, 143- 144).

Göstergebilimin yazınsal alana uyarlanması açısından ise Barthes ([1973] 2012) "Analyse textuelle d'un conte Edgar Poe" [Edgar Poe'nun Bir Öyküsünün Metinsel Çözümlemesi] başlığıyla yayımladığı çalışmasında amacının anlama ulaşmak olmadığını, anlamın yollarını saptamaya çalışacağını belirtir ve metinsel çözümleme öncesi için dört başlangıç aşaması önerir. İlk aşamada öykünün daha rahat incelenmesi adına kesitlere ayrılacağını, ikinci aşamada her bir kesitteki yaratılmış anlamların ve yan anlamların gözleneceğini, üçüncü aşamada metnin açılacağını ve okumanın

akışına bırakılacağını, dördüncü aşamada ise anlamların varışlarının değil kalkışlarının gösterilerek metinlerarası ilişkilere değinileceğini vurgular. Metinlerarası ilişkiler Barthes için çok önemlidir çünkü “metni temellendiren şey, kapalı, hesaplanabilecek bir içyapı değildir ama metnin başka metinlere, başka kodlara, başka göstergelere açılma noktasıdır, metni yapan şey metinlerarası ilişkidir” (2012, 173). Barthes’a göre metin sona erdirilmiş bir ürün değildir, “oluşum halinde bulunan, başka metinlerle, başka kodlarla bağlantıda olan (metinlerarası ilişki’dir bu)” bir üretdir (2012, 170). Berke Vardar, *Göstergebilim İlkeleri* başlıklı eserin çevirmeni olarak yazdığı önsözde başlarda Barthes’ın dilbilim kavramlarından yola çıktığını ve yapısalcı dilbilimcilerin doğal dillere uyguladıkları yöntemlerden esinlendiğini belirtir (1979, xxii). Ancak Barthes’ın ele aldığı kavramların değişik yorumlarını yapmaktan da geri durmadığını ve yan anlam üzerine özenle eğildiğini, “kendi dışında bir şey gösteren öğeler”i göstermeye çalıştığını da vurgular (1979, xxii).

Öztürk Kasar’ın belirttiği üzere Barthes için bir “kırılma noktası” niteliğinde olan ve önceki eserlerinden özellikle *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş* başlıklı yapıtıdan ayrılan *S/Z* adlı eserinde Barthes “önceden metin çözümlemesi için öngörmüş olduğu örnekçeden kopmuş” ve Honore de Balzac’ın *Sarrasine* başlıklı öyküsünü “psikanaliz odaklı bir göstergebilimsel yaklaşım benimseyerek” okuma birimine (*lexie*) ayırarak incelemiştir (2016a). Göstergebilime bakışı yıllar içinde farklılıklar gösterse de Barthes’ın göstergebilime katkılarının yadsınamayacak boyutta olduğu bir gerçektir.

2.3. Gösterge Kuramı ile Çeviri Kuramının Birlikteliği: Çeviri Göstergebilimi

Çeviribilim ve göstergebilimin disiplinlerarası düzlemde kesişerek birbirinden beslenebileceği düşüncesi son yıllarda dünya çapında kabul görmüştür. Çeviri ile göstergebilimin ilişkisine yönelik adımların ilk olarak Roman Jakobson’ın çeviriyi üç başlık altında incelediği, “On Linguistic Aspects of Translation” başlıklı makalesinde ortaya atıldığı söylenebilir (1959). Jakobson makalesinde çeviriyi dilici, diller arası ve göstergeler arası olmak üzere üç türe ayırarak incelemiş ve çeviri ile gösterge ilişkisine değinmiştir.

Çalışmalarını göstergebilimci Charles Sanders Peirce’ün yaklaşımına dayandıran ve ilk kez çeviribilim ile göstergebilimi birleştirerek “semiotranslation” kavramını ortaya

atan Dinda L. Gorlée (1994), çevirinin sonsuz bir gösterge evreni olduğu ve kaynak metni yorumlayıp erek dilde üretmeye çalışan çevirmenlerin bu çeviri sürecinde kilit rol oynadığını belirtmiş, çeviribilim ile göstergebilimin birbirinden beslenebileceğini vurgulamıştır. Çeviri edimini problemlere sorun bulma süreci olarak tanımlayan Gorlée (1994), bu sorun bulma sürecinde göstergebilimsel çözümleme yöntemlerinin çevirmene yol göstererek zorlu süreci kolaylaştırabileceğini vurgular.

Gorlée'nin ardından çeviri ile göstergebilimin birbirinden beslenebilecek alanlar olduğuna değinen Peteer Torop (2000), "Towards Semiotics of Translation" başlıklı makalesinde göstergebilimsel çözümleme sürecinin çevirinin bir parçası olduğunu belirterek iki alan arasındaki iş birliğine vurgu yapar ve iş birliği yolunda adımlar atılmaya başlanmış olsa da henüz çok erken olduğunu, zaman içinde iki alan arasındaki birlikteliğin çift yönlü olarak daha da gelişeceğini belirtir.

Çeviribilim ile göstergebilimin birbirinden besleneceği görüşünü ortaya atan ilk araştırmacılardan biri de Sündüz Öztürk Kasar olmuştur. Öztürk Kasar, 2001 yılında Kopenhagen'da düzenlenen "Claims, Changes and Challenges in Translation Studies" başlıklı kongrede sunduğu "La Semiotique Subjectale et la Traduction" [Özne Göstergebilimi ve Çeviri] başlıklı bildirisinde özne olarak ele aldığı çevirmeni ve çevirmen ile kaynak metnin yazarı arasındaki özneler arası ilişkiyi göstergebilimsel açıdan irdelemiş ve çeviribilim alanını göstergebilim ile buluşturarak çeviribilime yeni bir bakış açısı getirmiştir (Öztürk Kasar, 2001, 24-25).

Her ne kadar çeviribilim ve göstergebilim alanlarının birbirinden beslenerek zenginleşebileceği görüşü birçok araştırmacı tarafından benimsenmiş olsa da bu alanı tanımlamak için farklı araştırmacılar farklı terimler önermişlerdir (Eco, Nergaard, 1998; Torop, 2000; Gorlée, 2004; Petrilli, 2007). Günümüzde çeviri göstergebilimi için kullanılan en yaygın İngilizce terim olan "semiotics of translation" kavramını ilk olarak ortaya atan isim, Peeter Torop (2000) olmuştur. Elin Sütiste ve Torop (2007), günümüzde çeviri sürecinin sınırlarının genişlediğini bu sebeple yeni yöntem arayışlarına girildiğini belirterek göstergebilimin tam da bu noktada çeviribilime yöntem önererek çevirmenlere yardımcı olabileceğini vurgulamışlardır.

Çalışmalarını Coquet'nn yaklaşımına dayandıran ve çeviribilim ile göstergebilim arasında iş birliğini vurgulayan bir diğer araştırmacı Magdalena Nowotna'dır. 2003-2011 yılları arasında Öztürk Kasar ile de çalışmalar yürüten Nowotna, Coquet'nin özne

göstergebilimi yaklaşımından yola çıkarak özne üzerine çalışmalar kaleme almıştır (Tuna, Kuleli, 2017, 19-20). “Çeviriyi kuşatan disiplinlerarası bir modelin inşası için göstergebilime başvurulabileceğini” belirten Nowotna (2020), dilbilim ile edebiyat ve kültür kuramlarının da çeviribilime yardımcı olabileceğini, ancak göstergebilim ve felsefenin diğerlerinin üstünde olduğunu ve onları yönettiğini vurgulayarak çeviribilim ile göstergebilimin iş birliğine işaret eder.

Gösterge ile çeviri arasındaki ilişkinin göstergebilim çeviribilim ilişkini beraberinde getirdiğini savunan Susan Petrilli (2007) de iki alanın birbirinden beslenebileceğini vurgulamıştır. Göstergebilim ve çeviribilimin arasında bir ilişki olduğunu vurgulayan Petrilli (2015), çevrinin yorumlama üzerine kurulu olduğunu ve göstergebilimin anlamların yakalanması konusunda çeviribilime yardımcı olabileceğini ifade etmiştir. Petrilli ve Ponzio (2020, 56), çevirinin göstergeler arasında gerçekleştiğini ve bu sebeple yalnızca dilbilimsel sözlü düzene indirgenemeyeceğini belirtmişler ve çeviri ile göstergebilimin iç içe geçtiğini vurgulamışlardır. Çeviribilim alanındaki temel kavramların açıklandığı *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* başlıklı eserde, Ubaldo Stecconi'nin kaleme aldığı "Semiotics" başlığı altında çeviri ile göstergebilim ilişkisine değinilmiş ve çeviri bir gösterge sisteminde başka bir gösterge sistemine geçiş olarak tanımlanmıştır (2009).

Çeviri göstergebilimi araştırmacılarından Evangelos Kourdis (2012), “Semantic Isotopies in Interlingual Translation: Towards a Cultural Approach” başlıklı makalesinde Greimas'ın yerdeşlik kavramından faydalanarak film ve gazete başlıklarında yerdeşliklerin nasıl çevrildiği, kültürel öğelerin nasıl aktarıldığı üzerine çalışmıştır. Kourdis (2015), çeviri göstergebilimi yaklaşımında çeviri eyleminin, bir gösterge dizgesinden başka bir gösterge dizgesine aktarım olarak görüldüğünü belirtmiştir.

2015 yılında kaleme aldığı "Intertheoricity: Plasticity, Elasticity and Hybridity of Theories. Part II: Semiotics of Transferogenesis" başlıklı makalesinde Astrid Guillaume farklı alanlardan kuramların birleşmesiyle yeni kuramların oluşabileceğini vurgulayarak disiplinlerarasılığa işaret etmiştir. "Signs and Meanings: Translation in the Middle Ages versus Translation today: The semiotics of translation" başlıklı makalesinde ise Guillaume (2014), küreselleşmeyle birlikte çevirideki kısıtlamaların değiştiğini zaman, ücret, çeviri teknolojileri gibi unsurların öneminin arttığını ve tüm

bu kısıtların politik, diplomatik, tarihi, bilimsel ve kültürel sonuçları olabileceğini vurgular ve çevirilerde örtük göstergelerin kavranabilmesi için göstergebilimin yardımcı olabileceğini belirtir.

Çeviri göstergebilimi üzerine yoğunlaşan çalışmalar farklı kollardan, farklı göstergebilim okulları çerçevesinde ilerlemiştir. 1964'te Juri Lotman'ın önderliğinde kurulan Tartu - Moskova Göstergebilim Okulu; Pierce, Jacobson, Lotman ve Eco'nun ortaya koyduğu çalışmalar üzerinden göstergebilime yaklaşmış olan göstergebilimcilerden oluşmaktadır. Peeter Torop, Elin Sütiste, Anti Randvirk bu bakış açısıyla çeviri göstergebilimi çalışmalarını sürdüren isimlerdir (Kourdis, 2015, 310). Diğer yandan Dinda Gorlée, Susan Petrilli, Augusto Ponzio, Bruno Ossimo, Ubaldo Steconi, Ritva Hartama-Heinonen ise Pierce'ün göstergebilim yaklaşımından hareketle çeviri göstergebilimi üzerine çalışmalar yapan araştırmacılara örnek olarak gösterilebilirler (Kourdis, 2015, 310).

Göstergebilimin günümüzdeki halini almasında önemli bir yere sahip olan Paris Göstergebilim Okulu ise Fransa'da Greimas'ın önderliğinde kurulmuştur. Michel Arrivé, Joseph Courtés, Jean-Claude Coquet gibi göstergebilim alanının temsilcilerini bünyesinde barındıran Paris Göstergebilim Okulu'nda yemek tarifinden, Japon çay seremonisine her türlü gösterge dizgesi inceleme konusu edilmiştir. Paris Göstergebilim Okulu araştırmacılarından Magdalena Nowotna, Sündüz Öztürk Kasar ve Evangelos Kourdis bu okulda ortaya atılan göstergebilim yaklaşımlarını çeviri alanına uyarlamış ve Paris Okulu çizgisinde çeviri göstergebiliminin temellerini atan ilk isimlerden olmuşlardır.

Çeviri göstergebilimi zaman içinde dünya çapında kabul görmüş ve bu alana yönelik kongreler düzenlenmeye, özel sayılar basılmaya başlanmıştır. 30 Ağustos-1 Eylül 2001 tarihlerinde European Society for Translation tarafından Kopenhag'ta düzenlenen "Claims, Changes and Challenges in Translation Studies" başlıklı geniş çaplı kongre, çeviribilim ve göstergebilim alanlarının birbirinden beslenebileceğini gösteren ilk çalışmalardan biri olarak gösterilebilir. Bu kongrede Türkiye'den katılan Öztürk Kasar, "La sémiotique subjectale et la traduction" [Özne Göstergebilimi ve Çeviri] başlıklı bildirisi ile yazar ile çevirmen arasındaki öznelerarası ilişkiye göstergebilim bağlamında eğilerek çeviribilim ile göstergebilim alanları arasında iş birliği öngörmüştür. Doğumunun 100. Yılında Emile Benveniste'i anmak üzere 16-17

Mayıs 2002 tarihinde düzenlenen “Söylem, Göstergebilim ve Çeviri” Seminerine Fransa’dan Jean-Claude Coquet’yi davet eden Öztürk Kasar onun gelişinden önce 10 Mayıs 2002 tarihinde Bölüm elemanları ve öğrencileri için Coquet’nin yapacağı seminere hazırlık niteliğinde “Sözceleme Dilbilimi ve Özne Göstergebilimi” başlıklı bir seans yapmıştır. Öztürk Kasar, Coquet semineri çerçevesinde de 17 Mayıs 2002’de “Apport de la linguistique discursive et de la sémiotique subjectale à l’étude de la traduction” başlıklı bir sunum gerçekleştirmiştir. Daha sonra tüm bu seansların ses kayıtlarından transkripsiyonları yapılmış ve *Discours Sémiotique et Traduction Hommage à Emile Benveniste au Centenaire de sa Naissance* [Söylem, Göstergebilim ve Çeviri: Doğumunun 100. Yılında Emile Benveniste’i anma kitabı] başlıklı seminer kitabı Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları arasında basılmıştır (2003).

Ayrıca 2012 yılında *Sign System Studies* dergisi, Elin Sütiste, Terje Loogus ve Maarja Saldre'nin editörlüğünde *Semiotics of Translation and Cultural Mediation* [Çevirinin Göstergebilimi ve Kültürel Arabuluculuk] başlığıyla bir özel sayı yayımlamıştır. 2015 yılında Aralık sayısını Çeviri Göstergebilimi'ne ayıran *Punctum: International Journal of Semiotics* dergisi ise 2020 yılında da ilk sayısını özel sayı olarak Evangelos Kourdis ve Susan Petrilli editörlüğünde göstergeler arası çeviriye ayırmıştır.

Çeviri göstergebiliminin çevrelerce kabul edilmesiyle farklı çeviri türleri üzerine göstergebilimsel yaklaşımla kaleme alınmış çalışmalar da artış göstermiştir. Kourdis ve Zantides (2014) kaleme aldıkları “Graphism and Intersemiotic Translation. An Old Idea or a New Trend in Advertising?” başlıklı makalelerinde çoklu ortam çevirisi olarak reklam çevirileri üzerine odaklanmışlar ve göstergeler arası çevirinin en önemli bileşenlerinden biri olarak grafiğin rolü ile dilin rolü karşılaştırıldığında, genelde ikincil plana atılan gösterge sistemlerinin reklam söz konusu olduğunda birincil konuma geçtiğini ancak müşterilerin reklamda ilk dikkatlerini çeken unsurun dil göstergeleri olduğu sonucunu çıkarmışlardır.

Göstergebilimi çeviribilim alanının farklı alt alanlarıyla birleştirerek çalışmalar gerçekleştiren Kourdis ve Papadima (2016), “Global Meets Local: Typographic Practices and the Semiotic Role of Subtitling in the Creation of Parodies in Cypriot Dialect on Internet Texts” başlıklı makalelerinde alt yazı çevirisinde göstergebilim bakış açısını kullanmışlardır.

Diğer yandan Susan Petrilli, Augusto Ponzio ile birlikte göstergelerin yaşamında etik bakış açısı anlamına gelen “semioethics” kavramını ortaya koymuş ve göstergebilim ile etiği disiplinlerarası düzlemde bir araya getirerek farklı alanlar tarafından kullanılmasını sağlamışlardır. “Semiyoetik”, 1980'lerin başlarında ortaya atılan bir neolojizmdir ve göstergeler, değerler, kimlik ve ötekilik arasındaki ilişkiyi işaret etmektedir (Petrilli, 2014). Petrilli (2013), semiyoetik ile çeviribilim arasındaki ilişkiye de değinmiştir. Görüldüğü üzere, çeviri göstergebilimi 20. yüzyılın son çeyreğinden beri göstergebilim ve çeviribilim alanları arasında iş birliğini öngören çeşitli çalışmalar yapılmakta iki alanın birbirinden beslenmesi sağlanmaktadır.

2.3.1. Türkiye Özelinde Çeviri Göstergebilimi

Paris Göstergebilim Okulu'nda öğrenci olma fırsatına erişerek Okulun kurucuları Greimas ve Coquet ile birebir çalışmalar yürütmüş bir araştırmacı olarak Öztürk Kasar, göstergebilim alanını çeviribilim alanı ile disiplinler arası düzlemde birleştirerek özgün çalışmalar ortaya koymuştur. İlk olarak 2001 yılında, Kopenhag'da gerçekleşen EST (European Society for Translation Studies) Üçüncü Dünya Kongresinde sunduğu “La Semiotique Subjectale et la Traduction” [Özne Göstergebilimi ve Çeviri] başlıklı bildirisinde yazar ve çevirmen arasındaki ilişkiyi göstergebilimsel açıdan inceleyerek Türkiye'deki çeviribilim çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirmiştir (Öztürk Kasar, 2001).

Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora programında ders veren Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar bir ilki gerçekleştirerek 2007-2008 akademik yılında Çeviri Göstergebilimi isimli bir ders açmış ve bu derste çeviribilim öğrencilerinin göstergebilimle tanışmasını, göstergebilimin sunduğu çözümlene yöntemlerinden ve metin çözümlene basamaklarından faydalanmalarını sağlamıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim bölümünde, Öztürk Kasar'ın yönetiminde kaleme alınan tezlerde de çeviribilim ve göstergebilim alanlarının iş birliğini örnekleyen çalışmalara imza atılmıştır (Öztürk Kasar, Tuna, 2015, Öztürk Kasar, Kuleli, 2016; Öztürk Kasar, Batu, 2017; Öztürk Kasar, Can, 2017; Öztürk Kasar, Yaman, 2019).

Anlam üzerine odaklanan göstergebilim ile, anlamın algılanıp başka bir dil ve kültür dizgesinde yeniden kurulması üzerine odaklanan çeviribilimin kesişim kümesi anlamdır. Göstergebilimci de çeviribilimci de aslında birer “anlam avcısıdır” (Öztürk

Kasar, 2020b, 2). Göstergebilimciler anlatıları çözümleyebilmek adına göstergeleri inceler, her şeyden önce bir okur olan çevirmenlerin ise anlamı algılayıp başka bir dilde aktarabilmelerinin ilk koşulu, metnin anlam evrenine ulaşabilmeleridir. Bir göstergebilimci göstergelerin izini iyi bir şekilde sürmediği takdirde anlam evrenini kavrayamayacak ve çözümlemesi amacına ulaşamayacakken bir çevirmenin de kaynak metnin anlam evrenini anlamadığı takdirde başarılı bir çeviri ortaya koyabilmesi mümkün değildir. Öztürk Kasar (2011, 4), çevirmenin içeriğini kuşatmadığı bir terimi çevirmesinin olanaksız olduğundan bahseder. Bu nedendir ki çevirmen de göstergebilimci de anlamın yakalanmasından sorumludur ve gayesi anlamın yakalanması olan bu iki alanın birbirini zenginleştirmesi kaçınılmazdır.

Özellikle yazınsal metinler söz konusu olduğunda yan anlamlar, mecazlar, yazarın kurduğu tuzaklar göstergebilimcinin de çevirmenin de işini zorlaştırmakta ve anlama ulaşılmasının önünde engel oluşturmaktadırlar. Çevirmen yazınsal metinlerdeki alt ve yan anlamları kavramaya, örtük göstergeleri çıkarmaya çalışırken tuzaklardan da uzak durmaya çalışmak durumunda olduğundan yazın çevirisi çevirmen için adeta “kaygan bir zemindir” (Öztürk Kasar, Tuna, 2015, 461). Bu zorlu süreçte çevirmene yol gösterecek, anlam evreninin peşinden gitmesini sağlayacak yardımcı ise göstergebilimin sağlayacağı çözümleme yöntemleridir. Göstergebilimin amacıyla çevirinin amacının örtüştüğünü belirten Öztürk Kasar, “anlam kuramı ile çeviri kuramı arasında bir iş birliği öngörmek, yazınsal çevirileri daha nitelikli kılmak adına kazanç olacaktır” diyerek göstergebilimin yazın çevirisinde ne kadar önemli bir etkisinin olabileceğini ortaya koyar (Öztürk Kasar’dan aktaran Tuna, Kuleli, 2017, 19).

Öztürk Kasar (2007), Paris’te 1957’de kurulan dünyanın ilk Çeviri Okullarından biri olan École Supérieure d’Interprètes et de Traducteurs, kısa adıyla ESIT’in 50. Kuruluş yıldönümü sebebiyle düzenlenen kongrede sunduğu “Pour une sémiotique de la traduction” [Çeviri Göstergebilimi’ne Doğru] başlıklı bildirisinde çeviribilim ve göstergebilimin nasıl faydalı bir birliktelik sağlayacağını vurgulamıştır. Kasar’a göre göstergebilim çeviribilim alanına üç açıdan katkı sağlar. İlk olarak söylem düzeyinde, çevirmene okuma sürecinde metindeki göstergeleri yakalamada yardımcı olurken, söylemlerarası düzeyde, çeviri metni düzenleyen editör ya da redaktöre çeviri metin ile kaynak metni karşılaştırmada, söylem üstü söylem düzeyinde ise yazınsal çeviri metinler üzerine eleştirel söylem oluşturmak isteyenlere ve birden fazla çevirisi olan

metinleri çevirileriyle karşılaştırarak araştırma yapmak isteyen araştırmacılara yardımcı olur (2009, 164-166).

Bir çevirmen her şeyden önce kaynak metnin bir okurudur ve bu sebeple kaynak metni anlaması gerekmektedir. Anlamı oluşturan göstergeler tam da bu sebepten önem taşımaktadırlar, çünkü çevirmen özellikle yazın metinlerinde görünen metnin yanında gizlenen yan anlamları da anlamak istiyorsa göstergeleri iyi okumalıdır. Öztürk Kasar Saussure'ün kurduğu, Benveniste'in, Greimas'ın geliştirdiği ve Coquet tarafından yeni bir yaklaşımla benimsenen dil ve gösterge kuramlarından da faydalanarak bir göstergebilimsel okuma, yorumlama ve çözümleme modeli ortaya koyar. Öztürk Kasar önerdiği bu göstergebilimsel çözümleme modelini "Pour une Semiotique de la Traduction" [Çeviri Göstergebilimine Doğru] başlıklı Fransızca olarak kaleme aldığı makalesinde ortaya koymuştur (2009, 166-172).

Öztürk Kasar'ın göstergebilimden beklentisi her şeyden önce bir okur rolü üstlenen çevirmenin okuma serüveninde "pusula görevi" görerek çevirmeni aydınlatması ve "çevirmenin tehlikeli bölgede tuzaklara düşmeden ilerlemesine yardımcı olmak"tır (Öztürk Kasar, 2017, 196). Bu okuma sürecinde çevirmene yardımcı olacak, göstergeleri yakalamasını sağlayacak göstergebilimsel çözümleme yöntemi kaynak metnin derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Çevirmen, kaynak metni bir okuma ve çözümleme modeli kullanarak incelediği takdirde anlam arayışını güvenle gerçekleştirebilecek ve tuzaklardan kaçınabilecektir (Öztürk Kasar, 2009, 166).

Öztürk Kasar'ın önerdiği çözümleme yönteminin ilk basamağı metnin kesitlemesidir (2009). Göstergebilimsel açıdan incelenecek bir metin ilk olarak kesitlerine ayrılmalıdır. Öztürk Kasar, bu kesitleme işleminde karakter değişimi, bakış açısı değişimi, uzam değişimi gibi ölçütlerin temel alınabileceğini söyler (2009, 166). Kesitlemenin nasıl yapılacağı ise araştırmacıya ve üzerinde çalışılan araştırma nesnesine bağlıdır. Kesitleme işleminin amacı, metnin bütününe ulaşabilmek için, parça parça ilerleyebilmek, yani "anlam göstergelerarası ve kesitler arası işlediğinden" parçalardan bütüne ulaşma yoluna gitmektir (Tuna, Kuleli, 2017, 32). Göstergebilimsel çözümlemeye başlamadan önce anlatı üzerinde gerçekleştirilen kesitleme ile anlatı, anlamlı küçük birimlere ayrılmakta bu sayede her bir birimin anlam evrenine ulaşılarak anlatının anlam evreni saptanmaya çalışılmaktadır.

Göstergebilimsel çözümlemenin ikinci basamağı ana ve alt başlıkların yorumlanmasıdır (Öztürk Kasar, 2009). Başlıklar okurun metnin anlam evrenine dair karşılaştıkları ilk noktadır. Bu sebeple başlıklar ve hatta ara başlıklar anlam evreninde ciddi öneme sahiptir. Başlıklar her ne kadar masum gibi gözükseler de kimi anlatılarda başlıklar okuru doğru yönlendirerek metin hakkında fikir verebileceği gibi, okuru bilinçli bir şekilde yanlış da yönlendirebilir (Öztürk Kasar, 2009, 166). Bu kadar önem taşıyan bir unsur olan başlıkların çevirmen tarafından dikkatlice incelenmesi, varsa başlıklardaki yan anlamların ve göndermelerin anlaşılması anlam evreninin yakalanmasında önemlidir. Başlıkları incelemeyen ve anlatı içindeki görevlerini idrak edemeyen bir çevirmen, başlığın olası bir tuzak içermesi durumunda göndermeyi anlayamadığından erek dile aktaramayacaktır.

Üçüncü basamak birincil söyleyen ve tasarlanmış sözceleyenlerin saptanmasını içermektedir (Öztürk Kasar, 2009). Söyleyenin söyleminde iz bıraktığı ve bir söylemin söyleyenden ayrı düşünülmeeyeceği hesaba katıldığında, yazarın yarattığı birincil söyleyenin ve birincil söyleyenin tasarladığı tasarlanmış sözceleyenlerin anlam oluşumundaki etkisini yadsımak imkânsızdır. Söylemlerin özneleriyle birlikte değerlendirilmesi ve özneler arası güç ilişkilerinin saptanması gerekmektedir (Tuna, Kuleli, 2017, 33). Bir söylemin hangi karaktere ait olduğu, o karakterin anlatıdaki konumu, söylemi kime hitaben gerçekleştirdiği, eğitim durumu, sosyal statüsü söylemin doğru bir şekilde algılanması adına incelenmesi gereken unsurlardır. Metnin tek sesli ya da çok sesli oluşu, seslerin birbirini örtmesi ya da birbiriyle çakışması gibi durumların söz konusu olup olmadığının da çevirmen tarafından araştırılması gerekmektedir (Öztürk Kasar, 2009, 167). Tüm bu unsurlar çevirmen tarafından incelenmediğinde, metnin anlam evrenine ulaşılmada eksik kalacaktır.

Göstergebilimsel çözümlemenin dördüncü başlığı bakış açılarına odaklanılmasını içermektedir (Öztürk Kasar, 2009). Metinde varsa baskın bakış açısının ve diğer bakış açılarının belirlenmesi söylemlerin anlaşılması açısından önem taşır. Öztürk Kasar'ın da belirttiği gibi kimi bilmeceli metinlerde yazar bilmecenin istenen zamandan önce çözümlenmesini engellemek adına bakış açısı değişikliğine giderek okuru yanıltmaya çalışabilir (2009, 167). Ancak çevirmen bakış açılarına odaklanarak incelemesini gerçekleştirirse bu tuzaklara düşmeyecek ve çeviri metninde de bu doğrultuda bir yol izleyebilecektir.

Beşinci basamak öykü zamanı ile söylem zamanı arasındaki ilişkinin incelenmesidir (Öztürk Kasar, 2009). Öykü zamanı olayların gerçekleştiği zamanı, söylem zamanı ise olayların anlatıldığı zamanı ifade eder. Kimi metinlerde bir günlük olay sayfalarca işlenebilirken, kimi metinlerde ise üç yıllık olaylar yarım sayfada işlenebilmektedir. Bu durum aslında okura metnin anlam evreni ile ilgili bilgi vermektedir. Anlatının yayıldığı mı yoksa yoğunlaştığı mı incelenmelidir ki bu iki durum da farklı değerler taşır ve çözümlenmeye ışık tutar (Öztürk Kasar, 2009, 168).

Göstergebilimsel çözümlenmenin altıncı basamağını anlatı izlencelerinin çözümlenmesi oluşturmaktadır (Öztürk Kasar, 2009). Anlatı izlencesi “öznenin üstlendiği bir işlevdir” ve amacı bir eyleyenin başlangıç durumunu istenilen başka bir duruma çevirmektir (Tuna, Kuleli, 2017, 34). Greimas, *Maupassant. La Semiotique du Texte: Exercices Pratiques* [Maupassant: The Semiotics of Text] başlıklı eserinde *Deux Amis* başlıklı kısa hikâyeyi incelerken anlatı izlenceleri üzerinde durmuştur. Öztürk Kasar temel anlatı izlencesi ve araç anlatı izlencesi olmak üzere iki tür anlatı izlencesinin olduğundan ve hedefe giden bu yolda eyleyenin karşısına anlatı izlencesini engellemeye çalışan karşı anlatı izlencelerinin girmesinin çok olası olduğundan bahseder (Öztürk Kasar, 2009, 168). Öznenin amacına ulaşıp ulaşmadığı, bu amaca ulaşmaya çalıştığı yolda ne tür zorluklarla karşılaştığı, bu zorlukları yenip yenemediği çevirmenin yapacağı anlatı izlenceleri vasıtasıyla cevap bulacak, bu sayede anlatının anlam evreninin bir parçasına daha ulaşılmış olacaktır.

Yedinci başlık eyleyenlerin kipsel donanımlarının incelenmesi ile ilgilidir (Öztürk Kasar, 2009). Bir eyleyenin hedeflediği anlatı izlencesine ulaşabilmesi uygun donanıma sahip olmasına bağlıdır. Eyleyenlerin durumu birbirinden farklı olduğundan bir anlatı izlencesi incelenirken eyleyenlerin kipsel donanımlarının farkında olunması gerekmektedir. Örneğin özerk bir eyleyen istemek, yapabilmek ve bilmek donanımlarına sahipken; bağımlı bir eyleyen bu üç kipliğe ek olarak zorunda olmak kipiyle donatılmıştır. Eyleyenlerin birbiriyle olan ilişkilerinin kipsel donanımlarını etkileyebileceğini belirten Öztürk Kasar, eyleyenler arasındaki güç ilişkilerinin de incelenmesi gerektiğini savunur çünkü “kişilerin belli bir ortamda özerk ya da bağımlı, güçlü ya da güçsüz olmaları söylemlerini, eylemlerini ve bunlara yüklenmesi gereken anlamı” etkiler (Tuna, Kuleli, 2017, 35). Bu nedendir ki inceleme yapılırken eyleyenlerin içinde buldukları koşullarla bağlantılı olarak kipsel donanımlarının incelenmesi, söylemlerinin doğru bir şekilde değerlendirilebilmesini sağlamaktadır.

Göstergebilimsel çözümleme yönteminin sekizinci başlığı söyleyenlerin öznelik dönüşümlerinin saptanması üzerindedir (Öztürk Kasar, 2009). Söyleyenlerin durumlarının söylemlerini ve eylemlerini derinden etkilediği ortadayken, hangi öznelik durumunda olduklarının çevirmence araştırılması önem taşımaktadır. Coquet'nin özne, eşik özne ve yükümsüz özneliği içeren üçlü özneler sınıflandırmasında yargılama yeteneği öznenin hangi durumda olduğunu belirlemektedir (Öztürk Kasar, 2009, 169). Öznelik durumları kalıcı olabilir ancak kimi durumlarda metin ilerledikçe öznelik durumları da çeşitli sebeplerle değişim, dönüşüm geçirebilir. Yargılama yeteneğini yitirmiş olan yükümsüz bir öznenin eylem ve söylemleri, söylediğinin arkasında durup sorumluluğunu alabilen öznelerle bir olmayacağından çevirmenin öznelik durumlarını derinlemesine incelemesi gerekir çünkü öznelik durumları söyleyenlerin söylemlerini doğrudan etkilemekte ve değiştirmektedir.

Öztürk Kasar, Coquet'nin üçlü özneler sınıflandırmasındaki yükümsüz öznelerin zengin bir alan olduğu ve derinlemesine incelenmesi gerektiği kanısındadır. Öztürk Kasar'a göre yargılama yeteneğini yitiren bir öznenin bu kaybının arkasında çok çeşitli sebepler yatıyor olabilir ve bu sebepler de öznenin eylem ve söylemlerini etkileyeceğinden yükümsüz öznelik durumu da kendi içinde 8 alt başlık altında incelenebilir (2017, 190- 194).

Öztürk Kasar (2017, 191) ilk olarak doğa gereği bilinç yoksunluğu yaşayan özneleri ele alır ve çocukları bu özne durumuna örnek olarak verir. İkinci alt başlıkta ise patolojik bir sebepten kaynaklanan bilinç yoksunluğu yaşayan özneler incelenir ve örnek olarak ise akıl hastaları, alzheimer gibi hastalıklar verilir. Üçüncü alt başlık tedavi amacıyla kullanılan maddeler sebebiyle bilinç dışına çıkan yükümsüz öznelere işaret eder ve anestezi etkisindeki hastalar örnek olarak gösterilebilir. Dördüncü alt başlıkta alkol ya da uyuşturucu gibi kimyasal maddelerin etkisiyle bilinç dışına çıkan sarhoşlar, ayyaşlar nitelenir. Beşinci alt başlık bedensel dengesizlik durumları üzerinedir ve itkiler türündeki içkin bileşenden kaynaklanan durumlar, tutkular türündeki içkin bileşenden kaynaklanan durumlar ve kozmik nitelikteki aşkın bileşenden kaynaklanan bedensel dengesizlik durumları olmak üzere üçe ayrılarak incelenir. Altıncı alt başlık aşkın bir bileşene boyun eğme durumunu örneklendirir ve sembolik bir aşkın bileşene boyun eğme, baskın nitelikte bir aşkın bileşene boyun eğme ve söyleyenin iradesi üzerinde etki eden bir bileşene boyun eğme olmak üzere

üç ayrıdır. Yedinci alt başlıkta robotlaştırılmış öznelerden, sekizinci alt başlıkta ise bir işleve indirgenmiş biçim öznelerden bahsedilir (Öztürk Kasar, 2017, 190-194).

Tablo 2: Sündüz Öztürk Kasar'ın (2017) Yükümsüz Özneler Sınıflandırması

Yükümsüz Öznelik Sınıflandırması	Örnekler
1.Doğa Gereği Bilinç Yoksunluğu	Küçük yaştaki çocuklar
2.Patolojik Bir Durumdan Kaynaklanan Bilinç Eksikliği	Akıl hastaları
	Alzheimer gibi hastalıklara sahip olan kimseler
	Uyurgezerler
	Özdenetim kaybına neden olan kimi hastalıklara sahip olanlar
	Psikolojik şok altında bilinç ya da öz denetim kaybı yaşayanlar
	Şizofrenler
	Otistik ve Down sendromlu bireyler
3.Kimi Tedavi Amaçlı Maddelerin Etkisiyle Bilinç Dışına Çıkma	Anestezi altındaki hasta
	Sayıklama ya da intihar eğilimine sebep olan kimi ilaçları kullanan hastalar
4.Kimyasal Maddelerin Etkisiyle Bilinç Dışına Çıkma	Sarhoşlar
	Uyuşturucu ya da bağımlılık yapan madde kullanıcıları
5.Bedensel Dengesizlik durumları	5a. Halüsinasyonlara neden olan uzun süreli açlık ve susuz kalma durumu; çölde susuz kalıp serap gören kişi
	5a. Bedenimizde hormon düzeyinin değişmesi ile ortaya çıkan her türlü rahatsızlıklar: hamilelikte ve süt verme döneminde aşırma ve davranış değişiklikleri; kadınlarda regl dönemi; menopoz; andropoz; yetersiz serotonin; adrenalın fazlalığı, insülinin fazla salgılanması vb.
	5b. Esenlikli Durum: çok büyük coşku, heyecan ve sevinç durumu:
	5b. Eseniksiz Durum: insanı gerçeklikten uzaklaştıran, gerçekliği reddetmeye iten büyük fiziksel ya da ruhsal acılar: yükümsüz özne olarak intihar edenler
5a. İtkilerden Kaynaklanan	
5b. Tutkularından Kaynaklanan	

5c. Kozmik Güçlerden Kaynaklanan	<p>5b. Ne Esenlikli Ne Esenliksiz Durum: Burada, coşku kökenli olmayan bedensel dengesizlik durumu söz konusudur: araba tutması, deniz tutması, yol tutması, salıncakta sallanma, lunaparklardaki hızla döndüren araçların yarattığı baş dönmeleri ya da dalgaların üzerinde salınma hissi veren durumlar</p>
	<p>5c. İnsanların ruh durumlarını olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyen ve böylelikle yargılarını değiştiren kozmik olaylar: kasırga, tufan, deprem, sel gibi felaket anında sağduyusunu kaybedip bağırarak, pencereden balkondan atlayan insanlar</p>
<p>6. Aşkın Bir Bileşene Boyun Eğme Durumu</p>	<p>6a. Tanrı, din, genel kabulleriyle toplum, otoriter ülkelerde parti</p>
<p>6a. Az ya da çok içselleştirilmiş sembolik nitelikte bir aşkın bileşene boyun eğme</p>	<p>6a. Kan davası, namus cinayetleri</p>
<p>6b. Korku salan ya da işkence eden baskın nitelikte bir aşkın bileşene boyun eğme</p>	<p>6a. Politik, ideolojik, dinsel, vb. bir davaya inanıp intihar saldırısı düzenleyen kamikazeler</p>
<p>6c. Söyleyenin iradesi üzerine etki eden bir bileşene boyun eğmesi</p>	<p>6b. Baskı ve işkence altındaki sorgulamalar</p>
	<p>6b. Tehdit altında intihar saldırısına zorlanan canlı bombalar</p>
	<p>6c. Hipnoz</p>
	<p>6c. Trans hali</p>
<p>7. Robotlaş(tırıl)mış Özne</p>	<p>Belli bir işi gerçekleştirmesi amacıyla programlanmış kişi</p>
	<p>İyi bilinen bir güzergahta tek başına yol alan beden</p>
<p>8. Bir İşleve İndirgenmiş Kimlik: Biçim – Özne</p>	<p>8a. Kurumsal bir biçimde politik, dinsel vb. bir misyona kendini adayıp her türlü başka yaşantıdan vazgeçen kişiler; Katolik papazları, rahibeler, keşişler vb.</p>
<p>8a. Kurumsal Biçim - Özne</p>	<p>8b. Bireysel olarak kendilerine mal ettikleri bir amaç uğruna her şeyden vazgeçenler: kendini bilime adanmış bilimci vb.</p>
<p>8b. Bireysel Biçim - Özne</p>	

Göstergebilimsel çözümlemenin dokuzuncu basamağı gerçeğe uygunluk sınıflamasının değerlendirilmesini içermesidir (Öztürk Kasar, 2009). Bir metinde görünen ile gerçekte olanların ne derece örtüştüğünün bulunması gerekmektedir (Öztürk Kasar, 2009, 169). Kimi anlatılarda görünen ile aslında olan birbirinden farklı olabilir. Özellikle bilmeceli metinlerde okuru kandırmak, yanlış yönlendirmek, bulmacanın çözümünü geciktirmek adına yazar bu yola başvurabilir. Bu sebeple gerçeğe uygunluğun değerlendirilmesi anlatının çözümlenmesine ciddi katkı sağlar.

Onuncu başlık yerdeşliklerin değerlendirilmesi üzerinedir (Öztürk Kasar, 2009). Anlamları ortak olan unsurların tekrar edilmesiyle oluşmakta olan “yerdeşlik” kavramını ortaya koyan kişi Greimas’dır (Öztürk Kasar, 2009, 169). Bir metindeki yerdeşlikler ise eş anlamlı ya da zıt anlamlı sözcüklerle kurulabilir (Tuna, Kuleli, 2017, 37). Yerdeşliklerin çözümlenmesi metnin anlam evreninin kavranması açısından önemli olduğundan çevirmenin eş anlamlı ya da zıt anlamlı sözcüklerle kurulmuş yerdeşlikleri saptaması ve anlatının anlam evreni açısından nasıl bir fonksiyona sahip olduklarını belirlemesi çözümlenmenin amacına ulaşmasını sağlar.

Göstergebilimsel çözümlenme yöntemindeki on birinci basamak çoğul okuma ve anlamlama eksenlerinin değerlendirilmesidir (Öztürk Kasar, 2009). Zengin bir yazın metni birçok farklı şekilde okunmaya ve anlamlandırılmaya elverişlidir (Öztürk Kasar, 2009, 170). Bir metnin farklı katmanlarda anlam içerip içermediği, farklı bir şekilde okunup okunamayacağı metnin anlamı açısından önem taşıdığından çözümlenmeye dahil edilmelidir.

Göstergebilimsel çözümlenmenin on ikinci basamağı (varsa) anlatıdaki bilmecelelerin anlam oluşumuna katkısının değerlendirilmesidir (Öztürk Kasar, 2009). Bilmece içeren bir metnin bilmecesinin belirli bir noktaya kadar okur tarafından çözülememesi esastır. Bu doğrultuda yazar önceleme, sona olta atma gibi teknikler kullanarak okurun bilmeceyi erkenden çözmesinin önüne geçebileceği gibi okura ipucu vermekten de geri durmaz. Bilmeceler okuru çözüme götürebileceği gibi yanlış da yönlendirebileceğinden çözümlenme esnasında incelenmeleri gerekmektedir (Öztürk Kasar, 2009, 170). Anlatının gidişatı hakkında bilgiler barındıran bilmeceleleri bir çevirmenin erek dilde yeniden kaleme alabilmesi için öncelikle o bilmeceyi anlaması, anlatı içindeki görevini saptaması gerekmektedir (Öztürk Kasar, 2009, 170). Aksi takdirde bilmecenin farkına dahi varamayan bir çevirmenin yazarın bilinçli bir şekilde anlatıya dahil ettiği bu önemli unsurları erek dile aktarması beklenemez.

On üçüncü basamak (varsa) anlatıdaki sözleşmelerin anlam oluşumuna katkısının değerlendirilmesi üzerinedir (Öztürk Kasar, 2009). Yazar okur ile sözleşme üzerinden iletişim kurabilir. Okurdan bir isteği karşısında okura eserdeki bilmecenin çözümünü verebileceğini söyleyebilir. Sözleşmeler yazar ile okur arasında gerçekleşebildiği gibi anlatıdaki öznelerin arasında da gerçekleşebilir. Özneler arası gerçekleşen sözleşmeler

bu karakterlerin güç ilişkileri hakkında okuru bilgilendirdiğinden incelenmeleri gerekmektedir (Öztürk Kasar, 2009, 170).

Göstergebilimsel çözümlemenin on dördüncü basamağı, metnin sembolik evreninin incelenmesidir (Öztürk Kasar, 2009). Yazın metinleri büyük ölçüde yan anlamlı metinlerdir ve bu nedenle imgeler, simgeler, metaforlar yazın metnlerinin anlam evreninde ciddi öneme sahiptirler ve ayrıntılı bir şekilde incelenmeleri gerekir. Eğer bu sembolik öğelerden herhangi biri kaynak kültüre ait unsurlar içeriyorsa bunların çevirmen tarafından incelenip kaynak kültürdeki anlamı çözümlenmelidir (Öztürk Kasar, 2009, 171).

Göstergebilimsel çözümlemenin on beşinci basamağı, alımlayan öznenin anlam üretimindeki rolünün değerlendirilmesini içermektedir (Öztürk Kasar, 2009). Coquet'nin göstergebilime yeni bir bakış açısı getirmesiyle dikkatler “ben”in yanında “sen”e de çekilmeye başlamıştır. “Söylemin olmazsa olmazı bu ben-sen ilişkisi” olduğundan yazarın okuru anlam oluşumuna dâhil ettiği eserlerde öznenin anlam üretimindeki rolünün değerlendirilmelidir (Tuna, Kuleli, 2017, 40).

On altıncı basamak ise epigrafların incelenmesidir (Öztürk Kasar, 2009). Öztürk Kasar'ın da belirttiği üzere epigraflar kattıkları estetik değer yanı sıra metnin anlam oluşumunda önemli bir yere sahiptirler. Epigraflar da metinle ilgili bir ipucu barındırabilir ya da tam tersi şekilde okuru yanlış yönlendirme amacı taşıyabilir, bu nedenle incelenmeleri gerekmektedir (Öztürk Kasar, 2009, 171).

Göstergebilimsel çözümlemenin on yedinci basamağı metnin kendisini çevreleyen öğelerle olan ilişkisinin incelenmesini içermektedir (Öztürk Kasar, 2009). Metni çevreleyen öğeler; önsöz, sonsöz, kapak resmi, çizimlerden oluşur. Tüm bu öğeler anlatıya farklı düzeylerde anlam katarlar, bu sebepten araştırılmaları gerekir (Öztürk Kasar, 2009, 172). Yazarın ve yapıtın sosyo-kültürel bağlamını araştırmak da o sosyo-kültürel bağlamı yansıtan unsurların anlaşılmasında yardımcı olur (Tuna, Kuleli, 2017, 41)

Göstergebilimsel çözümlemenin on sekizinci başlığı ise metnin içinde yer aldığı metinlerarasılık ve üstmetin ilişkilerinin incelenmesini içermektedir (Öztürk Kasar, 2009). Bir yazın metninin diğer yazın metinleriyle ilişki kurması doğaldır. Bir metinde yer alan diğer metinlere ya da kişilere yapılan göndermelerin anlaşılması anlamın

kavranması açısından faydalı olacaktır (Öztürk Kasar, 2009, 172). Metinlerarasılık ilişkileri incelenerek ortaya çıkarılmalıdır ki anlatının anlam evrenine ulaşılabilirsin.

Son başlık ise metnin içinde anlam taşıyan özel adların değerlendirilmesidir (Öztürk Kasar, 2009). Bir yazın metnindeki özel adlar belirli bir amaç doğrultusunda, anlam yüklenerek seçilmiş ve metinde kullanılmış olabileceği gibi seçimi nedensiz de olabilir. Ancak çevirmene düşen özel adların anlatı içinde bir anlam ifade edip etmediğini, örtük bir gösterge olup olmadıklarını sorgulamaktır (Tuna, Kuleli, 2017, 42-43). Özel adların anlatı içinde bir amaca hizmet edip etmediklerinin belirlenmeden gerçekleştirilecek bir çeviride anlam evreninin eksik aktarılma olasılığı yüksektir. Tuna ve Kuleli'nin kaleme aldıkları *Çeviri Göstergebilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli* (2017) başlıklı eser, Öztürk Kasar'ın derlediği göstergebilimsel çözümleme yönetimi odağında farklı uygulama örnekleri sunmakta ve çeviri göstergebilimi üzerine özellikle yazınsal alanda çalışmak isteyenler için bir başucu kaynağı olma özelliği taşımaktadır.

Öztürk Kasar (2009) çeviriye başlamadan önce kaynak metni incelemek, göstergeleri saptamak, varsa bilmecelerin ve tuzakların farkında olmak durumunda olan çevirmene yol gösterecek bir metin çözümleme yöntemi ortaya koymakla kalmamıştır. Aynı zamanda, yazar görevi üstlenen ve kaynak metni başka bir dilde yeniden kaleme alan ve herhangi bir sebeple bilinçli ya da bilinçsiz olarak anlamı sekteye uğratabilecek eğilimlere başvurabilecek çevirmenin bakış açısını genişletmek amacıyla bir dizgesellik de ortaya koymuş ve çeviribilim ile göstergebilimi disiplinler arası düzlemde bir kez daha bir araya getirmiştir (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015, 463; Öztürk Kasar, 2021a, 2021b). Öztürk Kasar, çeviri sürecinin zorluklarını aşağıdaki şekilde dile getirmektedir:

“Her çeviri süreci ayrı bir serüven. Her yapıt ayrı bir anlam evreni. Her yazar bizi farklı yaşantılara, farklı algılayışlara, farklı düşünelere çağırıyor. Her dil içinde taşıdığı gerçekliklerle şaşırtıyor bizi. Her okur farklı okuyor aynı metni. Hatta her bir okur farklı zaman ve farklı koşullarda farklı okuyor bir metni. Bu kadar kaygan bir zemin üzerinde nerede durmalı çevirmen? Hengi yöne doğru yönelmeli?” (2008, 46)

Böylesi zorlu bir süreçte çevirmenlerin farkında olarak ya da olmayarak eserde anlam evrilmelerine neden olmaları kaçınılmazdır. Fransız çeviri kuramcısı Antoine Berman'ın “Biçim Bozucu Eğilimler Dizgeselliği”nden esinlenerek 2008 yılında “Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği”ni geliştiren Öztürk Kasar, 2021 yılında dizgeselliğini “Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği” olarak güncellemiştir.

Dizgeselliğe geçilmeden Berman'ın biçim bozucu eğilimler dizgeselliğinin kısaca incelenmesi yerinde olacaktır. Kendisi de bir çevirmen olan Berman (1999, 49), deneyimleri doğrultusunda çeviriyi amacından uzaklaştıran güçleri “Biçim Bozucu Eğilimler” olarak adlandırır ve on üç adet biçim bozucu eğilim ortaya koyar (Berman, 1999'dan aktaran Öztürk Kasar, 2021b, 25). Berman'ın biçim bozucu eğilimleri aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 3: Antoine Berman'ın Biçim Bozucu Eğilimler Dizgeselliği

1. Mantıksallaştırma
2. Belirginleştirme
3. Uzatma
4. Yüceltme
5. Nitel yoksullaştırma
6. Nicel yoksullaştırma
7. Türdeşleştirme
8. Ritimlerin bozulması
9. Alt kattaki anlam ağlarının yok edilmesi
10. Dizgeselliklerin bozulması
11. Yerli dil ağlarının yok edilmesi
12. Değişlerin bozulması
13. Dil katmanlarının silinmesi

(Berman, 1999, 54-66'dan aktaran Öztürk Kasar, 2021b, Çevirmek Anlamı Eğip Bükme Sanatı Mıdır?, **Söylem, Anlam ve Çeviri Üzerine Disiplinlerarası Tartışmalar/ Interdisciplinary Debates on Discourse, Meaning and Translation**. (ed. Didem Tuna, Mesut Kuleli. Ankara: Anı Yayıncılık: 25)

Her ne kadar Berman dizgesellikte on üç eğilimden bahsetse de daha fazlası olabileceğini vurgular ve kimi metinlerde eğilimlerin iç içe geçebileceğini de ekler (aktaran Öztürk Kasar, 2021b, 26). Öztürk Kasar da tıpkı çeviribilimi kendi çeviri deneyimlerinden yola çıkarak yorumlayan Berman gibi çeviri deneyimlerinden edindikleri doğrultusunda Berman'dan farklı bir bakış açısıyla çeviriye yaklaşmıştır. Çeviri alanını göstergebilim alanıyla buluşturan Öztürk Kasar, çeviride anlam oluşumu sürecinde devreye girebilecek eğilimleri sınıflandırmıştır (2021b, 27). Öztürk Kasar Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'ni şu sözlerle açıklamaktadır:

“Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği çevirmenin anlam arayışı sırasında devreye giren dokuz eğilimi içerir: bu eğilimler anlamın aşırı yorumlanmasından başlayıp her kademedede anlama daha ciddi bir müdahale getirerek anlamın yok edilmesine kadar varırlar. Eşit bir biçimde üç anlamlama alanına dağılan bu dokuz “eğilim”in etkisiyle, dokuz türde anlamı “eğilip bükülmüş” çeviri türü ortaya çıkar” (2021b, 27).

Öztürk Kasar bu eğilimleri hata olarak görmek yerine çevirmenlere bir bakış açısı kazandırmak niyetindedir. Dokuz farklı anlam evirici eğilimi işaret eden Öztürk Kasar, bunları üç alt başlıkta inceler. İlk olarak göstergenin anlam alanının içinde olduğu, ikinci olarak göstergenin anlam alanının sınırında olduğu, üçüncü olarak ise göstergenin anlam alanının dışında olduğu üçlü bir sınıflandırmaya gider. Öztürk Kasar’ın ortaya koyduğu anlam evirici eğilimler aşağıdaki tabloda gösterilmiş ve akabinde özetlenmiştir.

Tablo 4: Sündüz Öztürk Kasar’ın Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği Tablosu

Anlam Evrilmesi Düzeyleri	Anlam Evrilmesi Dereceleri	Anlamı Evrilmiş Çeviri Türü	Anlam Evirici Eğilimler	Anlamsal Sonuçlar	Anlamlama Alanları
1. Anlamlamanın Değişimi	1.	Aşırı Çeviri	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Aşırı Anlam	ANLAM
	2.	Bulanık Çeviri	Anlamın Bulanıklaştırılması	Bulanık Anlam	
	3.	Eksik Çeviri	Anlamın Eksik Yorumlanması	Yetersiz Anlam	
2. Anlamlamanın Dönüşümü	4.	Eğreti Çeviri	Anlamın Kaydırılması	Başka Anlam	DOLAY ANLAM
	5.	Yanlış Çeviri	Anlamın Bozulması	Yanlış Anlam	
	6.	Karşıt Çeviri	Anlamın Çarpıtılması	Karşıt Anlam	
3. Anlamlamanın Yitimi	7.	Aykırı Çeviri	Anlamın Sapıtılması	Aykırı Anlam	

	8.	Anlamsız Çeviri	Anlamın Parçalanması	Anlamsızlık	ANLAM-SIZLIK
	9.	Çevrilmemişlik	Göstergenin Yok Edilmesi	Gösterge Yokluğu	

Öztürk Kasar, 2021b, Çevirmek Anlamı Eğip Bükme Sanatı Mıdır?, **Söylem, Anlam ve Çeviri Üzerine Disiplinlerarası Tartışmalar/ Interdisciplinary Debates on Discourse, Meaning and Translation**. (ed. Didem Tuna, Mesut Kuleli. Ankara: Anı Yayıncılık, 28)

Öztürk Kasar'ın Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'nde tablo 4'te de görüldüğü üzere göstergenin anlam alanının içinde olduğu üç eğilim söz konusudur. Anlamın aşırı yorumlanması, anlamın bulanıklaştırılması ve anlamın eksik yorumlanması eğilimlerinde her ne kadar anlamda değişimler söz konusu olsa da gösterge halen anlam alanından çıkmamıştır, anlam alanının içindedir. Bu nedenle, bu düzey anlamlamanın değişim düzeyi olarak adlandırılmaktadır (Öztürk Kasar, 2021b, 29). Anlamın aşırı yorumlanması, kaynak metinde örtük bırakılmış bir kısmın erek metinde açık hale getirilmesi ya da kaynak metinde anlatılan, açıklanandan çok daha fazlasının çevirmen tarafından erek metne dahil edilmesi olarak açıklanabilir. Bu anlam evirici eğilimin sonunda “aşırı çeviri” ve “aşırı anlam” elde edilmiş olur (Öztürk Kasar, 2021b, 29). Anlamın bulanıklaştırılması ise anlamın aşırı yorumlanmasının tam tersi olarak algılanabilir. Kaynak metinde açık olarak verilen bir kısmın, erek metinde örtük hale getirilmesi anlamın bulanıklaştırılmasına örnektir. Anlamın bulanıklaştırılması “bulanık çeviri” ve “bulanık anlam”ı beraberinde getirir (Öztürk Kasar, 2021b, 29). Anlamın eksik yorumlanması, kaynak metindeki bazı bilgilerin erek metinde dâhil edilmemesi olarak açıklanabilir. Bu durumda erek okura eksik bilgi verildiği söylenebilir. Anlamın eksik yorumlanması anlam evirici eğiliminin sonunda “eksik çeviri” ve “yetersiz anlam” ortaya çıkar (Öztürk Kasar, 2021b, 30).

Anlamın kaydırılması, anlamın bozulması ve anlamın çarpıtılması eğilimleri söz konusunda olduğunda ise anlamda ciddi değişiklikler söz konusu olsa da anlam, dolay anlam hattında yani sınırdadır, hâlâ anlam alanından tam olarak çıkılmamıştır. Bu düzey, anlamlamanın dönüşümü olarak adlandırılmaktadır (Öztürk Kasar, 2021b, 30). Anlamın kaydırılması, kaynak metinde bir söylemde bulunan gerçekleşmemiş gücül anlamın erek metinde üretilmesi ya da özgün metinde bulunmayan bir yan anlamı çağrıştıracak şekilde çevrilmesi durumudur. Bu eğilim, “eğreti çeviri” ve “başka

anlam” ile sonuçlanır (Öztürk Kasar, 2021b, 31). Anlamın bozulması durumunda ise kaynak metindeki anlamla bir alakası bulunmayan ve yanlış bir bilginin aktarılması söz konusudur. Bu sebepten söz konusu eğilim “yanlış çeviri” ve “yanlış anlam”ı beraberinde getirir (Öztürk Kasar, 2021b, 32). Anlamın çarpıtılması, özgün metindeki anlamın tam zıddının erek metne aktarılması durumudur. Bu eğilim “karşıt çeviri” ve “karşıt anlam” ile sonuçlanmaktadır (Öztürk Kasar, 2021b, 33).

Anlamın saptırılması, anlamın parçalanması ve göstergenin yok edilmesi eğilimleri dizgeselliğin sonuncu aşamasında bulunmaktadır. Bu safhada artık anlam alanından çıkılmıştır, anlamsızlık söz konusudur. Bu düzey anlamlamanın yitimi olarak adlandırılmaktadır (Öztürk Kasar, 2021b, 33). Anlamın saptırılması, kaynak metindeki söylemle hiçbir alakası olmayan bir anlam üreterek “aykırı çeviri” ve “aykırı anlam” ortaya çıkmasına neden olma durumudur. Anlamın parçalanması, kaynak metindeki söyleme dair kalıntılar içerse de erek metinde tamamen “anlamsız” bir bütün oluşturmakla sonuçlanır. Bu eğilimde ortaya çıkan sonuç, “anlamsız çeviri” ve “anlamsızlık”tır (Öztürk Kasar, 2021b, 34). Göstergenin yok edilmesi, kaynak metin için anlamlı olan bir kısmın erek metne aktarılırken silinmesi, çıkarılmasıdır. “Çevrilmemişlik” ve “gösterge yokluğu”na neden olur (Öztürk Kasar, 2021b, 35).

Öztürk Kasar, anlam evirici eğilimleri hata olarak nitelendirmemektedir çünkü anlam farklılıkları ya da dönüşümleri diller arası farklılıklardan kaynaklanan zorunlu bir farklılık olabileceği gibi çevirmenin üstündeki güçlerden ve baskılardan da kaynaklanabilir (2021b). Çevirmen farkında olmadan bu eğilimlere kapılıyor da olabilir. Anlam bozucu eğilimlerin farkında olan bir çevirmen eğer özgün metin ile kaynak metin arasında bir farklılığa ya da dönüşüme gidiyorsa bunu bilinçli bir seçimle yapacak ya da farklılık ya da dönüştürmeden kaçınmak istiyorsa da bu farkındalık sayesinde kaçınabilecektir. Öztürk Kasar (2021b, 39), Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliğini çevirinin “çetrefilli doğasını” göstermek ve çevirmenlerin kendilerini bekleyen tuzakların farkında olabilmeleri için tasarlamıştır. Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği çeviri eğitiminde öğrencilere yol gösterici olarak kullanılabilir gibi, editörler, redaktörler, çeviri eleştirmenleri ve çeviri araştırmacıları için de faydalı olabilir.

Öztürk Kasar'ın ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (Anlam Bozucu Eğilimler [Öztürk Kasar, 2009; Öztürk Kasar ve Tuna, 2015]) çeviribilim

alanından uygulama örnekleri ile buluşturularak çeşitli çalışmalar yürütülmüş, çeviri göstergebilimi alanına uygulama çalışmaları kazandırılmıştır (Kuleli 2018a, Kuleli, 2018b, Kuleli 2018c, Kuleli 2018d, Kuleli, 2018e, Kuleli, 2018f, Kuleli 2019; Tuna, 2016a; Tuna, 2016b; Tuna, 2017a; Tuna, 2017b; Tuna, 2017c). Beki Haleva (2014) da *Disiplinler Kavşağında Bir Durak: Çeviri* başlıklı eserinin ikinci bölümünde, Jean-Paul Sartre'ın *Huis Clos* isimli tiyatro oyununu ve oyunun iki Türkçe çevirisini Öztürk Kasar'ın önerdiği göstergebilimsel çözümleme yöntemi odağında incelemiş ve tiyatro oyununun konu edildiği çeviri göstergebilimi odaklı bir vaka çalışması ortaya koymuştur.

Öztürk Kasar, çeviri göstergebilimi yaklaşımından faydalanarak çeviri sürecinin her aşamasında kullanılabilecek bir göstergebilimsel okuma, yorumlama ve çözümleme yöntemi ile Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'ni ortaya atmakla kalmamış aynı zamanda çeviri göstergebilimi ışığında farklı vaka incelemeleri gerçekleştirerek çeviribilim alanına yeni kavramlar kazandırmıştır. Bunlardan biri de “özde çeviri” (Öztürk Kasar, 2012) kavramıdır. İki yeni kavramı daha beraberinde getiren Öztürk Kasar'ın “özde çeviri” kavramı aşağıda detaylandırılmıştır.

2.3.2. Çeviribilimde Yeni Bir Kavram: Özde Çeviri

Göstergebilim ve çeviribilim alanlarının birbirinden beslenerek zenginleşebileceğini, özellikle yazınsal metinlerde bu birlikteliğin fayda sağlayacağını vurgulayan Öztürk Kasar, 2012 yılında kaleme aldığı “Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues” [Göstergebilim Bakış Açısından Kent Çevirisi: Üç Dildeki Göstergelerin Anlatımıyla İstanbul] başlıklı makalesinde çeviribilim alanı için üç yeni kavram geliştirir.

Söz konusu makalesinde Öztürk Kasar, İngiliz yazar Jason Goodwin'in 19. yüzyılda İstanbul'da geçen olayları kaleme aldığı beş ciltlik polisiye roman dizisinin ilk kitabı olan ve II. Mahmut döneminin anlatıldığı *Janissary Tree* (2006) başlıklı anlatıya çeviri göstergebilimi açısından yaklaşmış ve çeviribilim alanında yeni bir kavram ortaya atmıştır. Goodwin'in İngilizce olarak kaleme aldığı *Janissary Tree*, Osmanlı Devleti'nin yaşantısına, dönemin İstanbul'una dair göstergelerle örülü bir anlatı olduğundan, Öztürk Kasar bu eserden yola çıkarak Türkçeye “özde çeviri” olarak aktardığı “traduction en filigrane” kavramını geliştirir. Okurlarını daha önce aşına olmadıkları farklı bir kültür ile tanıştıran Goodwin'i bir çevirmen olarak ele alan

Öztürk Kasar (2012a), Goodwin'in eserini kaleme alırken bir dilden diğerine ve bir kültürden diğerine zihninde gerçekleştirdiği çeviri eyleminin metinler üzerindeki izleri üzerinde durur. Öztürk Kasar'ın "yayınlanmış olduğu dizgede özgün metin olarak üretilmiş, ancak özünde zihinsel bir çeviri işleminin yer aldığı ürünler" olarak tanımladığı "özde çeviri" kavramında eserin oluşturulduğu ve sunulduğu dil ile kültür, eserin yansıttığı dil ve kültürden farklıdır (2020b, 3). Bu sebepten, yazar eserini kaleme alırken eserin yansıttığı dil ve kültürden eserin oluşturulduğu dil ve kültüre doğru zihinsel bir çeviri etkinliğine başvurduğu varsayılmakta ve bu zihinsel çeviri etkinliğinin çeviri metin üzerinde izler bıraktığı düşünülmektedir.

Öztürk Kasar'ın "özde çeviri" kavramı Gideon Toury'nin "sözde çeviri" kavramının ters köşesidir. Toury (1995, 40), bulunduğu dizgede çeviri olarak sunulan ancak herhangi başka bir dilde kaynak metni bulunmayan eserleri "sözde çeviri" olarak tanımlar. Sözde çeviriler bir kaynak metne sahip olmadığından alıcı kültürün ve dizgenin özelliklerini yansıtır. Çeviri olarak sunulan ancak aslında özgün metin olan "sözde çeviriler" in aksine "özde çeviriler" bulunduğu dizgede özgün metin olarak sunulmalarına rağmen farklı bir kültüre ve o kültürün yaşantısına dair unsurlar barındırdıklarından aslında yazarın zihinsel bir çeviri işleminden geçirerek kaleme aldığı, özünde çeviri eylemi barındıran eserlerdir (Öztürk Kasar, 2020b, 4).

Bu çalışmanın araştırma nesnelere *The Clown and His Daughter* başlıklı eser de eski İstanbul'un arka sokaklarındaki yaşantı, İslami motifler, Mevlevilik gibi İngiliz okurun tamamen yabancı olduğu unsurlar ve olayları içeren, Osmanlı ve Türk kültürüyle yoğurulmuş bir metindir. Edib'in, söz konusu eseri İngilizce olarak kaleme alırken, alıcı kültürde karşılığı olmayan bu mevcudiyetleri zihinsel bir çeviri sürecinden geçirmek durumunda kaldığı varsayılmaktadır. Bu durumda da ortaya bir "sözde özgün" diğer deyişle ise "özde çeviri" eser çıkmaktadır (Öztürk Kasar, 2020b, 4). Öztürk Kasar, özde çevirilerdeki zihinsel çeviri izlerini kâğıt paralarındaki filigrana benzetir. Öyle ki, kâğıt para ışığa tutulduğunda görünür hale gelen filigranlar gibi özde çeviri metinler incelendiğinde yazarın zihinsel çeviri etkinliğinin izleri ortaya çıkmaktadır.

Özde çevirileri iki farklı türe ayırarak inceleyen Öztürk Kasar, 2012 yılında ilk olarak özde çevirileri "yabancıyı evine götüren özde çeviri" ve "evini yabancıya götüren özde çeviri" olarak kavramsallaştırmış, 2020 yılına gelindiğinde "öz bağlamdan yabancı

bağlama giden özde çeviriler” ve “yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviriler” olarak güncellemiştir.

Öz bağlamdan yabancı bağlama giden özde çevirilerde, yurt dışında yaşamakta olan yazarların uzak kaldıkları ülkelerini ve kültürlerini yabancı dil ve kültür bağlamına taşımaları söz konusudur. Bu tür özde çevirilerde, yazar kendi anadilinden yabancı bir dile doğru zihinsel çeviri işlemi gerçekleştirmektedir. Bu çalışmanın araştırma nesnelere olan *The Clown and His Daughter*, Edib’in kendi kültürünü “öteki”ne aktardığı öz bağlamdan yabancı bağlama giden bir özde çeviri örneği teşkil etmektedir (Öztürk Kasar, 2020b, 4).

Yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviriler söz konusu olduğunda ise bu kez yabancı bir kültüre özgü gerçeklikleri kendi dil ve kültüründen olan okurlarla paylaşmak isteyen yazarların ürettiği özde çeviriler konu edilmektedir. Bu tür özde çeviri metinlerde, yabancı dilden yazarın kendi anadiline doğru gerçekleştirdiği bir zihinsel çeviri etkinliği söz konusudur. Yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çevirilerin kaleme alınma sebebi, yazarın bu yabancı kültüre duyduğu hayranlık olabileceği gibi tam tersi olarak kınama, küçük görme, ya da tarafsız bir tutum da olabilmektedir. Öztürk Kasar’ın özde çeviri kavramını ortaya koymasına fırsat veren *Janissary Tree* başlıklı eser de yabancı bağlamdan öz bağlama giden bir özde çeviri örneği olarak gösterilebilir. Jason Goodwin, Türk ve Osmanlı kültürüne yönelik unsurları kendi kültüründeki okurlara İngilizce olarak aktarmıştır (Öztürk Kasar, 2020b, 5).

Öztürk Kasar (2012a; 2020b), hem öz bağlamdan yabancı bağlama giden özde çeviri hem de yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çeviri ortaya koyan yazarların aslında bir çevirmen olarak ele alınabilecekleri görüşünü ortaya koyarak çeviribilim alanına yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Özde çeviri kavramı, iki yeni kavramı daha beraberinde getirir. Öztürk Kasar 2012 yılında Fransızca olarak kaleme aldığı “Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues” başlıklı makalesinde bir çeviri ürün olan özde çeviri metnin çıkış dili dışındaki diğer dillere yapılan çevirilerini “quasi traduction de seconde langue” [Tr. neredeyse ikinci dilden çeviri] olarak kavramsallaştırmıştır. 2020 yılında kaleme aldığı “Çeviri göstergebilimi ile kent göstergebiliminin bütünleşik bağlamında özde çeviri kavramının incelenmesi” başlıklı

makalesi ile kavramları Türkçeye kazandırmış ve “quasi traduction de seconde langue” kavramını “dolaylı özde çeviri” [Fr: traduction en filigrane indirecte] olarak güncellemiştir. Örneğin, *The Clown and His Daughter*'ın çıkış dili olan Türkçe hariç Almanca, Fransızca, Çince gibi farklı dillere doğru gerçekleştirilen çevirileri birer “dolaylı özde çeviri” örneğidir. Özde çeviri metnin çıkış diline yapılan çevirisi ise “aslına çeviri” [Fr: rétro-traduction] olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, *The Clown and His Daughter*'ın çıkış dili olan Türkçeye yapılan çevirisi *Sinekli Bakkal*, bir “aslına çeviri” örneği teşkil etmektedir.

Öztürk Kasar (2012a; 2020b)'ın geliştirdiği ve üzerine çalışmalar kaleme aldığı “özde çeviri” ve “aslına çeviri” kavramları, çeviribilim alanındaki araştırmacılar tarafından da kullanılmaktadır. Öyle ki, “Yazarın Zihninde Bir Çeviri Edimi: Özde Çeviri Ürünü Olarak Kaynak Metin ve Aslına Çevirisi” başlıklı makalesinde Didem Tuna (2020), Alexandre Dumas'nın *Ali Pacha* başlıklı kitabını yabancı bağlamdan öz bağlama giden bir özde çeviri, eserin İngilizce çevirisini dolaylı özde çeviri, eserin Türkçe çevirisini ise aslına çeviri olarak incelemiştir. Tuna (2020, 885) özde çeviri üzerinde gerçekleştirdiği inceleme sonucunda, özde çevirmenin kendisine yabancı bir dil ve kültüre ait gerçeklikleri kendi algısı çerçevesinde zihinsel çeviri işleminden geçirdiğini ve özde çevirisinin “vardığı yargıların bir çıktısı” olduğunu vurgulayarak yabancı bağlamdan öz bağlama giden özde çevirilerin yazarın yargılarını taşıyabileceğine dikkat çeker. Yaptığı inceleme sonucunda Tuna (2020, 903), “metinleri ortaya koyma noktasında yazar ve çevirmenlerin her bir ürüne özgü farklı deneyimlerden geçtikleri ve metinlerini farklı gereksinimler doğrultusunda farklı çözüm arayışlarına” yöneldiklerini belirtmektedir.

Diğer yandan, Tuna ve Çelik (2021) kaleme aldıkları “From Wiping out of the Meaning to Over-Interpretation: The Translator as Covert Co-Author in the Rewriting of Istanbul” başlıklı makalelerinde, Eric Ambler'in *The Light of Day* başlıklı özde çevirisini ve eserin Türkçeye çevirisi olan *Gün Işığı* başlıklı aslına çevirisini incelemişler ve aslına çevirmen Adnan Semih Yazıcıoğlu'nun metne yaptığı müdahalelerden ötürü gizli ortak yazar (covert co-author) olarak tanımlanabileceği görüşünü ortaya koymuşlardır.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalardan da anlaşılacağı üzere, çeviri göstergebilimi alanında yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmakta, çeviribilim ve göstergebilim

arasında iş birliği sağlanarak alanlar zenginleştirilmektedir. Bu çalışmada da eviri göstergebilimi yaklaşımı ile farklı eviri türlerini örnekleyen eserler üzerine odaklanılarak iki alanın iş birliğinin vurgulanması, eviribilim alanının göstergebilim alanından ne şekillerde faydalanabileceğinin eviri ürünler üzerinden örneklenmesi amaçlanmaktadır.

3. HALİDE EDİB ADIVAR VE ÖZDE ÇEVİRİ ÖRNEĞİ OLARAK *THE CLOWN AND HIS DAUGHTER*

Çalışmaya konu olan gerek Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eserde gerekse kendisinin Türkçeye çevirdiği *Sinekli Bakkal* başlıklı eserde Edib'in hayatından, sosyal ve politik duruşundan izler görülmektedir. Bu nedendir ki çalışmanın üçüncü bölümünde, öncelikle Edib'in hayatına değinilmekte ve yaşantısının çalışmanın araştırma nesnelere üzerindeki etkisi incelenmektedir. Aynı zamanda, yazarlığının yanında üretken bir çevirmen de olan Edib'in gerçekleştirdiği çeviriler ve çeviriye bakışı üzerine odaklanılmaktadır. Ardından, Edib'in İngiltere'de gönüllü sürgünde olduğu yıllarda kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eserin durumu merceğe altına alınmakta ve The British Newspaper Archive'da gerçekleştirdiğimiz tarama sonucunda elde edilen Londra basımında eser üzerine kaleme alınmış eleştiri ve köşe yazıları incelenmektedir. Osmanlı ve Türk kültürü ile çevrelenmiş *The Clown and His Daughter*'ın Londra'da basıldığı yıllarda nasıl geri dönütlerle karşılaştığı ve nasıl algılandığı araştırma sonucunda elde edilen köşe yazıları üzerinden sorgulanmaktadır.

Edib ve eseri *The Clown and His Daughter* hakkında gerçekleştirilen bilgilendirmenin ardından eser, Öztürk Kasar'ın ortaya koyduğu "özde çeviri" (2012a) kavramı çerçevesinde irdelenmekte, metin içi inceleme yoluyla zihinsel çevirinin izleri çeviri ürün üzerinden aranmaktadır. Bir "özde çeviri" olduğu varsayılan *The Clown and His Daughter* incelenirken eserin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal* ile karşılaştırmalı olarak okunmaktadır.

3.1. Yazar ve Çevirmen Olarak Halide Edib Adıvar

Bu çalışmaya konu olan *The Clown and His Daughter* ve *Sinekli Bakkal* eserlerinde Edib'in yaşamından derin izler görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, Edib'in hayatı irdelenmektedir.

3.1.1. Halide Edib Adıvar'ın Hayatı ve Eserleri

Edib, 1882¹ yılında İstanbul, Beşiktaş'ta Bedrifem Hanım ile Mehmet Edib Bey'in kızları olarak dünyaya gelir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yılları içinde dünyaya gözlerini açan ve gençlik yıllarını da bu ortamda geçiren Edib 27 yaşına gelene dek, 1876 ile 1909 yılları arasında 33 yıl tahtta kalan II. Abdülhamit'in hükümdarlığı sürer. Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta birçok problemle uğraştığı bir dönemde çocukluk ve gençlik yıllarını geçirmesi, Edib'in eserlerine de fazlasıyla yansır. Yaşadığı zorlu dönemlerin gerek kişiliğini gerekse edebi yönünü etkilediği ortadadır. Bu çalışmaya konu olan *The Clown and His Daughter* başlıklı eser de Edib'in bizzat yaşadığı Abdülhamit döneminde geçmektedir.

Osmanlı Devleti'nin çöküş yıllarında doğan ve çocukluğunu bu buhranlı dönemde geçiren Edib, küçük yaşlarda annesini kaybeder. Babası Mehmet Edib Bey ise Yıldız Sarayı'nda Ceyb-i Hümayun kâtibi olarak çalıştığından her an göreve çağrılacakmış gibi diğer mesai arkadaşlarıyla sırayla sarayda yatar, nöbet tutmak zorunda olduğundan sürekli kızının yanında olamaz. Bu nedenle, anne Bedrifem Hanım'ın ölümünden sonra baba Mehmet Edib Bey, kızını alarak Edib'in anneannesi Nakiye Hanım ile dedesi Ali Efendi'nin yaşadığı Mor Salkımlı eve götürür. Mor Salkımlı Ev, Edib'in hayatına ciddi boyutta tesir eder ve yıllar sonra hayatını anlattığı eserine bu evin adını verir. Edib'in anneannesi Nakiye Hanım İstanbullu varlıklı bir ailenin kızıdır ve bu aile Mevleviliğe bağlılıklarıyla anılmaktadır (Çalışlar, 2010, 11). Edib'in genç yaşta anneannesinin benimsemiş olduğu Mevlevilik anlayışı ile tanışmasının izleri eserlerinde de gözlemlenmekte olup bilhassa bu çalışmaya konu olan *Sinekli Bakkal* başlıklı eserde önemli bir karakter olan Mevlevi şeyhi Vehbi Dede ile de kendini göstermektedir.

Edib dört yaşına bastığında babası Mehmet Edib Bey, Nakiye Hanım'ın ev hizmetine bakan ihtiyar kadının torunuyla evlenmeye karar verir ve her ne kadar karşı çıkılsa da evlenerek ayrı bir eve taşınır. Başlarda Mehmet Edib Bey, kızının da yanında yaşaması konusunda ısrarcı olsa da Edib'in hastalanmasıyla birlikte onu eski düzenine, anneannesinin evine geri gönderir (Çalışlar, 2010, 15). O günden sonra Edib, kimi zaman babasının evinde kimi zaman ise anneannesinin evinde yaşamaya başlar.

¹ Kimi kaynaklarda Edib'in doğum tarihi 1882 olarak kabul edilirken, kimi kaynaklarda 1884 olarak belirtilmektedir. Bu çalışmada İstanbul Üniversitesi'ndeki dosyasında bulunan nüfus kağıt sureti temel alınarak 1882 kabul edilmiştir (Enginün, 2007, 29).

Anneannesinin Beşiktaş'ın İhlamur semtinde yer alan mor salkımlı müstakil evi “tam bir Müslüman Osmanlı evidir” (Enginün, 2007, 30). Babasının evi ise Ermeni ve Rum azınlıkların yaşadığı Beşiktaş'ın Yıldız semtinde yer almaktadır. Edib'in eserlerinin, bilhassa çalışmaya konu olan *The Clown and His Daughter* başlıklı eserinin Doğu-Batı çatışmasını temel alan bir eser olması bu açıdan şaşırtıcı değildir. Edib daha küçük yaşlarda anneanesi sayesinde Doğu'yu ve Doğu'ya ait adetleri, babası sayesinde ise Batı'ya ait değerleri ve Batı'yı tanıma fırsatı bularak iki kültür arasında büyür. Edib anılarında anneanesi ile babasının yetiştirme tarzı arasındaki farkı çok net bir biçimde ortaya koyan bir örnek verir:

“Arziye Hanım'ı, işte bu günlerde beni okutmak için çağırdılar, onu ilk defa o zaman gördüm, çünkü yukarıda anlattığım hâdisenin üzerimde yaptığı şok çok şiddetli olmuş, bir taraftan babam o zamanın meşhur Alman doktoru Müllich'i getirmiş ve Arziye Hanım gibi tedavisi cine, periye dayanan batıl hareketler aleyhinde söylenmiş durmuştu” (2005, 37).

Edib'in geleneksel bakış açısına sahip anneanesi Nakiye Hanım'ın aksine babası tam bir İngiliz hayranıdır ve yaşam biçimi olarak da İngilizleri örnek alır. Öyle ki Mehmet Edib Bey kızını “kitaplardan öğrendiği İngiliz usulünde yetiştirmeye karardır. Kızının elbiseleri, iç çamaşırları, çorap hatta mendilleriyle” bizzat ilgilenir (Enginün, 2007, 31).

Edib'in Batı ile olan ilişkisi yalnızca babasının öğrettikleriyle sınırlı kalmaz. Aynı zamanda, kendisinin tek Müslüman çocuk olacağı bir Rum tarafından yönetilen anaokuluna verilir. Edib, her ne kadar anneanesi ve onun çevresi dolayısıyla dinin ön planda olduğu, geleneksel bir çevrede terbiye görmüş olsa da babası sayesinde de daha modern ve Batılı bir bakış açısıyla yetiştirilmeye çalışılmıştır. İnci Enginün, Edib'in bu iki farklı yaşam tarzı arasında sıkışıp kalmaktan kötü etkilenmediğini şu sözlerle anlatır: “Çocukluk yıllarında aldığı bu iki farklı yaşayış ve terbiye Edib'de iki ayrı tabaka yaratmaz” (2007, 33). Edib, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında Batılılığa daha çok önem verse de Millî Mücadele dönemi ile birlikte kendi değerlerine dönmeye başlar. Enginün, Edib'in bu tutumunun *Sinekli Bakkal*'da gözlemlenebileceğini belirtir ve Edib'in Osmanlı Devleti'ni Batı ile eşdeğer görmekle kalmadığını aynı zamanda yer yer Batı'dan üstün olduğunu belirterek yücelttiğini söyler (2007, 34).

İpek Çalışlar (2010, 20), Edib üzerine kaleme aldığı eserinde, Edib büyümeye başladığında anneannesinin kendisine bir çarşaf diktiğinden, Edib'in ise çarşaf içinde bunaldığından ve fırsat bulduğu anda hemen çıkardığından, İstanbul'un semtlerinde erkek ve kadınların bir arada bulunması açısından farklı uygulamalar olduğundan ve

Edib'in bu kısıtlamaları hatalı bulunduğundan bahseder. Edib, *Sinekli Bakkal* adlı eserinde de bu konuya değinmektedir. Eserde Rabia isimli hafız baş karakter üzerinden bu düşüncelerini paylaşır. Rabia da kadınlarla erkekler arasında uygulanmaya çalışılan kaçgöçü mantıklı bulmamakta ve “Ne fena adetlerimiz vardı” diyerek eleştirmektedir (Edib, 1936, 131).

Kızının Batılı tarzda eğitim almasını isteyen Mehmet Edib Bey, kızının yaşını büyüttürerek Amerikan Kız Koleji'ne alınmasını sağlar. Edib (2013, 90) anılarında bu olayı “Nihayet İcadiye’de babam bana yeni bir nüfus kâğıdı çıkartarak yaşımı büyültmüş ve Kolej’e yazdırmıştı” olarak aktarır. 1893 yılında Edib, Amerikan Koleji'ne başlar ve burada İngilizceyi hemen öğrenir. İngilizceyi kolejde çok çabuk öğrendiğini belirten Edib, o devirde kolejde başka dil konuşulmadığını, bu nedenle İngilizceye maruz kalarak ve konuşmak zorunda olarak kısa sürede dilde yetkinlik kazandığını söyler (2013, 90). Amerikan Koleji de Edib'in hayatında önemli bir yere sahip olacaktır. Hem burada aldığı eğitim babası tarafından temelleri atılan Batılı yaşam tarzının devamı niteliğinde olacak, hem de orada edindiği arkadaşlıklar dolayısıyla ileride yurt dışı bağlantıları olacaktır. Ancak Edib, Abdülhamit'in müdahalesi sebebiyle bir süreliğine koleji bırakmak durumunda kalır. Edib Abdülhamit'in kendisini kolejden uzaklaştırmasını anılarında “Abdülhamit, Türklerin çocuklarını yabancı okula yollamasını istemezdi. Liberal fikirlerin bu şekilde öğrenileceğini düşünürdü” olarak ifade etmektedir (Edib, 2005, 153).

Edib, eğitimine evde devam ederken Miss Dodd'dan İngilizce ve resim dersleri, Şükrü Efendi'den ise Arapça dersleri almaya başlar (Edib, 2013, 107). Madam Livardali'den şan dersi aldığını ve bu sayede İtalyan musikisinin derinliklerine inebildiğini belirten Edib, babasının yakın dostu Woods Paşa'nın tavsiyesiyle gelen ve yanlarında kalmaya başlayan İngiliz öğretmenin de kendisine çok katkısı olduğunu şu sözlerle dile getirir: “Bana İngiliz Edebiyatı'na, bilhassa Shakespeare ve G. Eliot'a dair parçalar okutuyordu. Romancı olarak ihtisasımın kurumlarını bu kadın atmıştı diyebilirim” (Edib, 2013, 108). Edib, “İtalyan müziğine alıştığı gibi zamanla, bu müziğin Akdeniz ikliminin ruhunu aksettirmesi bakımından” Türk müziğine en yakın musiki olduğuna karar verir (Enginün, 2007, 35). Mevlid'in bestelenmesi konusunda bir yazı kaleme alan Edib, bu yazısında İtalyan bir müzisyenin seçilmesi gerektiğini belirtir. *Sinekli Bakkal* isimli eserde de Edib'in bu tutumu baş karakterlerden biri olan İtalyan müzik ustası Peregrini'de gözlemlenmektedir.

Çalışlar (2010, 24) Edib'in babasıyla Üsküdar'da tiyatro oyunları izlemeye gittiğinden, Ramazan aylarında oynatılan Karagöz oyunlarına katıldığından ve İtalyan bir sahne sanatçısından şan dersleri aldığından bahseder. Edib anılarında *Sinekli Bakkal* romanında önemli bir yeri olan Karagöz oyunlarından şöyle bahseder:

“O evde, Ramazan gecelerinde Ahmed Ağa beni Karagöze de götürürdü. Üsküdar çarşısında büyük bir kahvede oynarlardı. Sokakları kalabalık kız erkek alay alay çocuk, hatta büyükler kahvenin bahçesine dolarlardı. *Sinekli Bakkal*'daki Kız Tevfik bu akşamların bende bıraktığı intibadan bir hayli şey almıştır” (2005:87-88).

Tüm bu unsurları *Sinekli Bakkal*'da görmek mümkündür. Rabia isimli baş karakterin babası Tevfik'in bir orta oyunu ve Karagöz oyuncusu olmasının yanında, Ramazan eğlencesi olarak gerçekleştirilen Karagöz oyunlarından da eserde sık sık söz edilir. Aynı zamanda Rabia isimli karakter de İtalyan sanatçı Peregrini'den musiki dersleri almaktadır.

Edib eğitime her ne kadar evde devam ediyor olsa da bu durum, kızının Avrupalı gibi eğitim almasını isteyen Mehmet Edib Bey'in içine sinmez ve bir yolunu bularak kızını yine Amerikan Koleji'ne kabul ettirir. Edib, lise eğitiminin son yılında özel ders aldığı matematik ve felsefe öğretmeni olan Salih Zeki ile evlenmek ister. Salih Zeki'nin Edib'e göre çok yaşlı olması ve sekiz yaşında bir çocuğunun olması sebebiyle Edib'in babası bu evliliğe karşı çıkmaya çalışsa da sonunda ikna olur ve 1900 yılında yolları kesişen Edib ile Salih Zeki, 1901 yılında dünya evine girer.

Edib, Salih Zeki ile evlenmesiyle birlikte kocasının sözünden çıkmayan, hayatı dört duvar olan bir kadına dönüşür (Çalışlar, 2010, 40). Hatta İngilizce olarak kaleme aldığı anılarında Edib o zamanki durumunu “beraber yaşamaya başladığımızda köle pazarından en ucuz fiyata alınmış bir köle bile benden itaatkâr ruh haline sahip olamazdı” diyerek anlatmaktadır (Adıvar'dan aktaran Çalışlar, 2010, 40). Evliliğinin ilk yıllarında vaktini hep evde geçiren Edib, kendisini entelektüel gelişime adayarak sürekli yabancı kitaplar okur ve yazarlık yolundaki ilk adımı da aslında bu dönemde atar (Durakbaşa, 2000, 29). 1901 yılında Amerikan Koleji'nin ilk Müslüman ve Türk kadın mezunu olan Edib, Hüseyin Cahit ve Tevfik Fikret'in kurduğu, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile özdeşleşen *Tanin* gazetesinde yazmaya başlar. Edib'in gazetede ilk yazısı 1908 yılında çıkar ve o günden sonra *Tanin* gazetesinde her hafta yazıları yayımlanır (Çalışlar, 2010, 55). Bu gazetede “heyecan tonu yüksek, Türk kadınlarının sözcülüğünü yaptığı yazılar” kaleme alarak ünlenir (Enginün, 2007, 39). Edib'in

Seviyye Talip (1912), *Handan* (1912) ve *Son Eseri* (1913) Osmanlı toplumundaki kadın meselelerini konu alan eserleridir.

Babası İttihat ve Terakki Partisi'ne mensup olduğundan, eşi ise bir entelektüel olduğundan dönemin aydınlarıyla bir araya gelerek sohbet etme fırsatı bulur, bu durum onun sosyal ilişkilerini kuvvetlendirir (Durakbaşı, 2000, 29). Edib'in bir kadın olarak gazetelere yazılar yazıyor olması dikkatleri çekmiş olacaktır ki bir gün gazeteye bir daha yazı yazmaması aksi takdirde sonunun ölüm olacağına dair bir tehdit mektubu alır.

II. Meşrutiyet'in 24 Temmuz 1908 yılında ilan edilmesiyle birlikte kurulan meclis ile İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimde ciddi söz sahibi olur. İttihatçıların uygulamalarını dinden sapma olarak gören muhafazakâr kesimler hücumla başlarlar ve Edib ile çevresindekileri tehdit ederler (Enginün, 2007, 39). 31 Mart ayaklanması olarak adlandırılan bu olaylar silsilesinde, İttihat ve Terakki bastırılmaya çalışılır. İsyancılar sebebiyle tehlikede olduğunu düşünen Edib, Amerikan kolejine sığındıktan sonra beş gün sürecek bir gemi yolculuğuyla Mısır'a gider. Bu süreçte Abdülhamit tahttan indirilir, yerine Sultan Reşat geçer ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilir. Edib, eşi Salih Zeki'yi oğlu hastalandığı için yanına çağırır, Salih Zeki geldiğinde oğulları Hasan çoktan iyileşmiştir. O sırada İngiliz arkadaşı Isabel Fry Edib'i İngiltere'ye davet eder ve Salih Zeki'nin çocuklara göz kulak olacağına dair söz vermesi üzerine Edib, çocuklarını ve eşini bırakıp İngiltere'ye doğru yola çıkar (Çalışlar, 2010, 74). Arkadaşı Isabel Fry'ın çağrısıyla İngiltere'ye giden Edib, Batı'da kadına bakışın nasıl olduğunu katıldığı toplantılar sayesinde değerlendirme imkânı bulur ve bir yandan da makaleler yazmaya devam eder. 31 Mart olayı Edib'in yazılarında değişikliği beraberinde getirir. Artık siyasi makalelerinin yerini edebiyat yazıları alır.

Edib 1909 yılının Ekim ayında, 31 Mart olayının etkilerinin geçmesi üzerine İstanbul'a geri döner. Eşi Salih Zeki söz verdiği şekilde çocuklarla ilgilenmediği gibi başka bir kadınla daha evlenmek istemektedir. Eşinin bu halleri üzerine kadın erkek ilişkilerini konu alan *Seviyye Talip* isimli eserini yazan Edib, eşinin bu isteklerini kabullenmez ve eşinden boşanır. Kadının gördüğü zulüm konusunda iyice düşünme fırsatı bulan Edib, Teali-i Nisvan Cemiyeti adı altında bir dernek kurar, bu dernek Osmanlı'nın ilk kadın derneğidir ve kadınları güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Çalışlar, 2010, 88). Edib, 1912 yılında kaleme aldığı *Handan* başlıklı romanında da eski eşine gönderme yapar.

Romanın baş karakterlerinin yaşadıkları, Edib ile Salih Zeki'nin yaşadıklarına fazlasıyla benzemektedir (Çalışlar, 2010, 94).

Öğretmenlik yapmaya başlayan Edib, kız çocuklarının eğitimi üzerine odaklanır, fahri müfettiş sıfatı ile kız okullarını gezer ve topladığı bilgileri derleyerek çeşitli dergilerde raporlarını paylaşır. 1910-1912 Edib'in Türkçülerle temasa geçtiği yıllardır ve bu durumdan hareketle *Yeni Turan* başlıklı romanını kaleme alır (Enginün, 2007, 42). 1911'in haziran ayında yeniden İngiltere'ye giden Edib, bir süre Londra'da ikamet eder. Balkan Savaşı çıktığında yurda dönmüştür. Savaş Edib'te derin yaralar açar ve eserlerine konu olur. Hatıratlarında sıkça bu savaşa yer verir.

Savaşın ardından Evkaf okullarında öğretmenlik yapmaya başlayan Edib, okulları teftişle görevlidir ve bu nedenle İstanbul'un fakir semtlerini dolaşır. Enginün (2007, 45), Edib'in o zamanlar fakir semtlerde bulunup oradaki yaşantılara tanıklık etmesinin izlerinin *Sinekli Bakkal* romanında gözlemlenebildiğini belirtir. 1916 yılına gelindiğinde ise Suriye'de bazı okulları açmak ve durum incelemesi yapmak üzere Suriye'ye davet edilen Edib; Lübnan, Beyrut ve Şam'daki okulları inceleyerek raporlar tutar (Enginün, 2007, 48). 23 Nisan 1917'de aile doktorları olan Doktor Adnan ile dünya evine girmesine rağmen bir süre daha Suriye ile İstanbul arasında gidip gelir. Bu sırada Amerika Cumhurbaşkanı olan Wilson, kendi adıyla anılan Wilson Prensipleri'ni yayınlamıştır. Türkiye'deki aydınlar arasında Amerika'yı savunanlar vardır. 1918 Aralık ayında avukatların, yazarların bulunduğu bir grup aydın Wilson Prensipleri Cemiyeti'ni kurar. Bu cemiyet, daha sonraları Edib'in Amerikan mandacılığına yönelik bir tutum izlediğinin kanıtı olarak kullanılacaktır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi Edib'i harekete geçirir. Edib, Türk Ocağı'nın yaptığı mitinglerde konuşmacı olarak görev alır. Amerikan mandasını tehlikesiz bulan Edib, Enginün'ün tabiri ile "Amerika'nın dürüstlüğüne ve saflığına inanmıştır" (2007, 55). Edib, "Osmanlı'nın son dönemindeki kültürel ve politik faaliyetlere katılmış ve Kurtuluş Savaşı'nın içinde yer alarak Türk milliyetçiliğinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda yeni bir kimlik kaynağı oluşuna tanık olmuştur" (Durakbaşa, 2010, 142).

1920'nin mart ayında Edib ile eşi Adıvar Ankara'ya giderek Mustafa Kemal'in safına katılırlar ve nisan ayında meclis toplanır. Kadınların meclise alınmaması sebebiyle

Edib meclise katılamasa da başta eşi olmak üzere Meclis'teki birçok kişiyle teması ve hukuku olduğundan gelişmelere hâkimdir.

5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal'in Başkumandan ilan edilmesiyle birlikte Edib, bizzat Başkumandan Mustafa Kemal'in emriyle cepheye çağrılır. Edib'in savaş cephesinde etkin rol alması, askerleri tanınması, Türk halkının en samimi anlarına tanıklık etmesi onun eserlerinde derin izler bırakır.

Edib'in eşi Adnan Adıvar'ın T.B.M.M. ikinci başkanı olmasıyla beraber Edib de "milli mücadelenin sembolü olarak efsaneleşir" (Enginün, 2007, 70). 1924 yılında ise Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulur ve Edib'in eşi Adnan Adıvar da bu partinin kurucuları arasında yer almaktadır.

Durakbaşa'ya (2000, 150) göre, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasıyla parti üyeleri arasında olan Adıvar ve Edib de bu mahkemeden önce Avrupa'ya kaçarlar. Oradan ise İngiltere'ye geçerler ve Edib burada yazılar kaleme alır, konferanslar verir. Oradan Amerika'ya, New York'a geçen Edib, orada da birçok konferans vererek iyice tanınır.

10 Ocak 1935 yılında ise Hindistan'a giden Edib, burada da konferanslar vermeye başlar ve verdiği tüm bu konferansları *Conflict of East and West in Turkey* başlıklı kitabında toplar. Edib aynı yıl, *The Clown and His Daughter* başlıklı Doğu-Batı çatışmasını ele alan ve çalışmaya konu olan eserini de kaleme alır. 1935'te gerçekleştirdiği Hindistan gezisi ve orada gerçekleştirdiği söyleşiler *Inside India* başlıklı eserini kaleme almasını sağlar ve bu eser *The Clown and His Daughter* başlıklı eserini de yayınlamış olan George Allen and Unwin isimli yayıncı tarafından 1937 yılında yayınlanır. *Inside India*'nın Edib tarafından yapılan kısmi çevirisi *Tan* gazetesinde 1938 yılında yayınlanır. *Yeni Sabah*'ta ise 1938 yılında eksiksiz çevirisi ile tefrika edilir (Adak, 2016, 11). Edib'in 19 Ocak 1935'te başkanın Mahatma Gandhi olduğu bir konferansta konuşma yapması, Hindistan'da önemli bir konuk olduğunun açık bir örneğidir (Çalışlar, 2010, 385).

Edib aynı zamanda dönemin Paris'inde yaygın olan sürrealizm akımından etkilenecek yazdığı düşünülen Nasrettin Hoca'yı temel alan, daha sonraları "absürt tiyatro" başlığı altında anılacak olan bir tiyatro oyunu da kaleme alır. Bu oyun ilk olarak *Yedigün* gazetesinde 1937-1938 yıllarında tefrika edilir ve 1945 yılında ise *Maske ve Ruh* başlığı ile kitaplaştırılır.

1939'da İstanbul'a dönen Edib, profesör olarak atanmasıyla birlikte İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü kurar. Eşinin ölmesiyle zorlu günler geçiren Edib, 9 Ocak 1964 yılında hayata gözlerini yumar.

3.1.2. Bir Çevirmen Olarak Halide Edib Adıvar

Edib yalnızca yazar kimliği ile ön planda olmayıp, aynı zamanda yaptığı çevirilerle de adını duyurmuş bir çevirmendir. Genç yaşta yabancı dil öğrenmeye başlayan bir kadın olarak kendi eserlerini de farklı dillere çevirerek öz çeviriler ortaya koymuştur. Edib'in ilk çeviri deneyimi 1897 yılında John Abbot'ın *The Mother* başlıklı İngilizce eserini Osmanlı Türkçesine kazandırmasıyla gerçekleşir. Edib (2005, 109) anılarında babasının yakın arkadaşı bahriyeli Woods Paşa'nın tavsiyesiyle evlerine gelip kendisine İngiliz Edebiyatı dersleri veren bir kadından bahseder. Bu kadının kendisine İngiliz Edebiyat'ından önemli eserleri okuttuğunu ve tercüme yaptığını söyler. Edib'in ilk basılı tercümesi olan *Mader* de tam olarak bu zamanlarda çevirdiği ve Abdülhamit'in şefkat nişanını kazandığı bir eserdir. Edib (2005, 109) evlerine sık sık gelen Mahmud Esat Efendi'nin *Mader* çevirisinin üzerinden geçtiğini, bazı yerlerini daha olgun bir Türkçe ile yeniden yazdığını “Evvêlâ, eser benim değil, Mahmud Esad Efendi'nindi, sonra da Abdülhamid, o yaşta dahi bende öyle kötü bir his uyandırmış idi ki onun tarafından taltif edilmek bana bir şereften ziyade bir zillet gibi geldi” söylemiyle aktarır. Ayşe Banu Karadağ (2013) *Mader ve Halide Edip* başlıklı bildirisinde bu çeviriyi incelemiştir.

Edib, *Talim ve Terbiye* (1911) isimli eserini ise büyük ölçüde Amerikalı eğitim bilimci Horn'un ortaya koyduğu esasları çevirerek ve kendi fikir ile tavsiyelerini ekleyerek oluşturur. Flora Annı Steele'in 1912 yılında yayınladığı *Babür Han* başlıklı eserini Edib, 1914 yılında çevirmeye başlar. Enginün, *Türk Yurdu* dergisinde kaleme aldığı “Babür Han” (2011) başlıklı yazısında, Edib'in o dönem telif eserleriyle ünlü bir yazar olarak tanındığından bahseder ve Edib'in bu eseri çevirmiş olmasının sebebi olarak bazı olasılıklar üzerinde durur. Enginün (2011), Edib'in bu hikâyeyi kendi Türkçülük fikirlerine uygun bulduğundan çevirmeyi seçtiğini ancak bu çeviriyi yarım bıraktığını ve bu eserin yarım bıraktığı tek çevirisi olmadığını belirtir. 31 Mart vakası esnasında matbaada olan Edib'in Shakespeare'den gerçekleştirdiği *Julias Sezar* çevirisi de kaybolmuştur. Enginün'e göre (2011), “1917'de çevirmeye başladığı *Venedik Taciri* de *Temâşâ* dergisinde neşre başlanmışsa da yarım kalmıştır. 1916'da Suriye'de

bulunan Edib'in dergilerin yazı isteklerini, yaptığı ufak çevirilerle karşılamaya çalıştığı" tahmin edilebilir. Enginün (2011) Edib'in *Babür Han* çevirisini özenle çevirmediği kanısındadır. Paragrafları yer yer özet geçtiğini ve manzum kısımları nesre aktararak çevirdiğini söyler. 1928 yılında ise Edib, Walpole'un *Gizli Belde* başlıklı eserini Osmanlı Türkçesine kazandırır.

Edib, uzun yıllar Emile Zola'nın eserlerine odaklanır, okur ve araştırır. Sonrasında Shakespeare okumaya girişir ve Shakespeare'in *Hamlet*'ini dilimize kazandırır. Edib'in Vahit Turhan ile 1941 yılında dilimize kazandırdığı *Hamlet: Danimarka Prensi*, Türkçeye yapılan dördüncü *Hamlet* çevirisidir. Edib, 1943 yılında yine Vahit Turan ile ortak bir çeviri yapar ve yine Shakespeare'in *As You Like It* başlıklı eserini *Nasıl Hoşunuza Giderse* başlığı ile dilimize kazandırır. 1949 yılında bu kez Mina Urgan ile çeviri işine girişir ve Shakespeare'in *The Tragedy of Antony and Cleopatra* başlıklı eserini *Antonius ve Kleopatra* olarak dilimize kazandırarak Shakespeare çevirilerinde önemli bir isim haline gelir. Edib, aynı zamanda Shakespeare'in *Coriolanus* başlıklı eserini de Türkçeye kazandırır. George Orwell'in kült eseri *Hayvan Çiftliği*'nin de Türk yazın dizgesinde Edib'in kaleminden 1954 yılında çıkan bir çevirisi bulunmaktadır.

The Clown and His Daughter başlıklı eser, Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı tek eseri değildir. Edib, kendi öz yaşam öyküsünü anlattığı eserini de iki cilt halinde İngilizce olarak yazar. Birinci cilt *Memoris of Halide Edib* başlığı ile yayımlanır ve Edib'in hayatında 1885 ile 1917 yılları arasındaki dönemi kapsar. 1918 ile 1922 yıllarını kapsayan ikinci cilt ise *The Turkish Ordeal* başlığı ile 1928'de yayımlanır. İlk cilt Edib'in çocukluk anılarını içerirken, ikinci cilt Kurtuluş Savaşı anılarına yer vermektedir. Edib iki cildi de kendisi Türkçeye çevirir ve *The Memoris of Halide Edib* başlıklı eserini *Mor Salkımlı Ev* adıyla 1955'te, *The Turkish Ordeal*'i ise 1959 yılında *Türkün Ateşle İmtihanı* başlığı ile yayımlar. Durakbaşa (2000), Edib'in anılarını Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin alternatif bir tarihi için potansiyel bir kaynak olarak görür ve o anıların bir kadının elinden çıkan, Kurtuluş Savaşı'nı anlatan tek tarihsel kaynak olma özelliğini taşıdığını belirtir. Durakbaşa'ya göre, Edib'in kendi dilinden başka bir dilde, İngilizce'de eserler kaleme alması ve üçüncü tekil şahıs ile yazması "kendisi ile gerçeklik arasına mesafe koyma stratejileri"dir (2000, 174). Aynı zamanda, Durakbaşa'ya göre Edib'in anılarını önce İngilizce olarak kaleme alması

“Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini dünyaya duyurmak isteyen yazar ve sözcü kadın kimliğini pekiştirmektedir” (2000, 175).

Edib, Amerika’da bulunduğu süre boyunca Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’ndeki siyasi dönüşümler üzerine yaptığı konuşmaları derleyerek 1930 yılında İngilizce olarak *Turkey Faces West* başlığı ile kitap olarak yayımlar, bu eser de bir öz çeviri örneğidir. Hindistan’da verdiği konferanslarını ise yine İngilizce olarak kaleme aldığı *Conflict of East and West in Turkey* (1935) başlıklı eserinde okurlarla paylaşır. Bu iki eserde anlattığı konferanslarından da faydalanarak 1955 yılında Türkçe olarak *Türkiye’de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri* adlı eserini kaleme alır. Edib, aynı zamanda Hindistan’daki deneyimlerini anlattığı *Inside India* başlıklı eserini de İngilizce olarak kaleme alarak 1938 yılında yayımlar. Edib, İngilizce yazdığı metnini yine kendisi Türkçeye çevirir ve eser *Tan* gazetesinde 1938 yılında tefrika edilir. Bir absürt tiyatro ürünü olarak kaleme aldığı *Maske ve Ruh* başlıklı tiyatro oyununu da yine kendisi *Masks or Souls* (1953) başlığı ile İngilizceye çevirerek bir öz çeviri ortaya koyar.

3.1.3. Halide Edib Adivar’ın Çeviriye Bakışı

Edib, İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği “Edebiyatta Tercümenin Rolü” başlıklı konuşmasına edebiyatta tercümenin rolünü anlatmanın edebiyatı tarif etmekten bile zor olduğunu anlatarak başlar ve şu sözlerle çevirinin ne kadar önemli olduğunu vurgular: “Büyük edebiyat devirleri arifesinde her millet geçmiş veyahut muasır büyük edebiyatlardan gücünün yettiği kadarını kendi diline çevirmiştir” (1944, 264).

Yukarıdaki söylemde Edib, ulusların edebiyatları saygın bir edebiyat olmadan önce çevirilerle beslenerek güçlendiklerini ve bu sayede büyük edebiyatlar olabildiklerini belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Edib, çevirilere değer vermekte ve ilerleme için bir gereklilik olarak görmektedir.

Türk edebiyatındaki tercüme hareketlerini Şarktan yapılan çeviriler ve Garptan yapılan çeviriler olmak üzere iki alt başlık altında inceleyen Edib, Şark safhasında 14. ve 18. yüzyıllar arasında Türk edebiyatının İran edebiyatının derin etkisi altında kaldığını ancak Arapçadan alınanların da azımsanmayacak derecede çok olduğunu belirtir. İran edebiyatından yapılan çeviriler sonucunda yazı dili ile konuşma dili arasında farklar

oluşmasını zarar olarak niteleyen Edib, İran edebiyatından yapılan çevirilerin en büyük yararının ise dilimize kazandırdığı yeni kelimeler olduğunu söyler (1944, 267).

19. yüzyıla gelindiğinde Batı edebiyatından çeviriler yapılmaya başlandığını belirten Edib, çevirilerin büyük ölçüde Fransızcadan yapıldığını bu sayede de öykü, tiyatro oyunu gibi türlerin dilimize kazandırıldığını söyler (1944, 269). Tanzimat döneminde modern Garp klasiklerinin edebiyatımıza beklenen katkıyı yapmadığını, her ne kadar piyes ve roman gibi türler edebiyatımıza bu sayede kazandırılmış olsa da karakter yaratma konusunda yapılan çevirilerin edebiyatımızı çok da ileri götürmediğini belirtir. Bunun sebebini de Fransızcadan yapılan çevirilerin çoğunun ideoloji edebiyatı ürünü olmaları ve bu nedenle yaşayan karakterlerin bu eserlerde yer almamasına bağlar (1944, 271). En yoğun dönemin ise Cumhuriyet dönemi olduğunu söyleyen Edib (1944, 274), bu dönemde şark safhasında olduğu gibi kaynak kültür içinde kendini kaybetme durumunun olmadığını ve garp safhasında olduğu gibi tek bir dilden değil birçok farklı dilden tercüme yapılmaya başlandığını belirtir. Herhangi bir büyük edebiyatın farklı edebiyatların birikimlerinden çeviri yoluyla faydalanılmadan, yalnızca folklordan doğmasının imkânsız olduğunu söyler. Örneğin her ne kadar Karagöz, orta oyunu gibi sahne ürünleri edebiyatımızda eskiden beri olsa da tiyatronun yalnızca bunlardan doğabileceğini düşünmek ve inanmanın bizi gerilere götüreceğini vurgular (Edib, 1944, 275).

Edib, çeviri yapılırken ya şeklin muhafaza edildiği ya da şekle değil manaya sadık kalınan iki tür çeviri yönteminden bahseder. Ancak şöyle ekler: “Bu nazariyelerin ikisinden de istifade edelim, fakat hiçbirine tamamen bağlanmayalım” (1944, 275-276). Bu söylem Edib’in çeviriye bakışının kendini kısıtlama noktasından çok daha ileride olduğunu göstermektedir. Edib, körü körüne şekle ya da anlama bağlı kalan çevirilerin başarılı olmayacağını, bir denge kurulması gerektiğini savunur. Çağdaş çeviribilim yaklaşımları ile Edib’in söylemlerinin örtüşmesi kendisinin ne kadar açık bir görüşe sahip olduğunu da göstergesidir.

Edib, tercüme yoluyla dilimize kazandırılan “zengin fakat karışık malzemedan ölçsüz ve ahenksiz bir gümbürtü değil, yepyeni bir orkestrasyon” çıkarmanın yeni neslin görevi olduğunu belirterek konuşmasını bitirir (1944, 276). Çeviri eylemi ne kadar önemli bir eylem olsa da onun önemini şekillendirecek kişilerin ulusun gençleri olduğunu vurgular.

3.2. Gönüllü Sürgünde Kaleme Alınan Bir Anlatı: *The Clown and His Daughter*

Edib, Türkiye’den uzakta olduğu yıllarda kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* (1935) başlıklı eserini İngilizce olarak kaleme alır (bkz. Ek 1). Amerikan Kız Koleji'nde aldığı eğitim sayesinde daha çok küçük yaşlarda hem İngilizce hem de Fransızca öğrenen Edib’in ana dili dışındaki bir dilde kitap yazacak kadar yetkin olması beklenmedik bir durum değildir. İlerleyen yıllarda yaptığı yurt dışı seyahatleri ve bu seyahatlerde edindiği arkadaşlıklar sayesinde de İngilizceyi kullanma fırsatı bulan Edib’in arkadaşlarıyla yaptığı mektuplaşmalar da dile hâkim olduğunun açık örneğidir.

3.2.1. *The Clown and His Daughter*’ın Anlam Evreni

Osmanlı Devleti’nin çöküş yıllarında, Abdülhamit döneminde, İstanbul’un Sinekli Bakkal isimli semtinde geçen hikâye, Doğu ile Batı’ya dair birçok öğeyi birlikte barındırmaktadır. Sinekli Bakkal semtinde ikamet eden bir imam ve onun kızı Emine üzerinden başlayan olaylar, Emine’nin bir orta oyunu oyuncusu olan Tefvik ile evlenmesi ile devam eder. Tefvik ile Emine’nin evliliği uzun sürmez, ayrılırlar. Tefvik orta oyununda karısının taklidini yaptığı ve mahremini dışarı açtığı gerekçesiyle ülkeden sürdürülür. Emine ise bu süreçte hamile olduğunu öğrenir ve kızı Rabia’yı dünyaya getirir. Emine’nin imam olan babası Rabia’yı hafız olarak yetiştirir ve Rabia daha henüz çok küçük bir kız çocuğu iken mevlit ve kuran okumasıyla tüm mahallede ünlenir. Orta oyunu, Karagöz Hacivat gösterileri, Ramazan eğlenceleri, mevlit, hafızlık gibi dönemin Osmanlı toplumuna ait kültürel öğeler eserde büyük ölçüde Tefvik, Rabia ve İmam karakterlerinin üzerinden okurun karşısına çıkmaktadır.

Mahallede bir de döneme göre modern sayılabilecek Selim Paşa Konağı’nda yaşayan zaptiye nazırı Selim Paşa vardır ve dönemin varlıklı kesiminin yaşantısını aktarması açısından önemlidir. Sinekli Bakkal’da bulunan bu konaktaki yaşantı, mahalledeki diğer insanların yaşantısından farklıdır. Burada Doğu ile Batı iç içe geçmiştir çünkü bu konakta Mevlevi Dervişi olan ve musiki dersleri veren Vehbi Dede ile Batı müziğinin ustası olan İtalyan Peregrini birlikte uyum içinde çalışmaktadır. Konağın hanımı Sabiha Hanım konaklarına ara sıra gelip mevlit okuyan Rabia’nın da Vehbi Dede ile Peregrini’den ders almasını ister.

Rabia, konakta musiki eğitimi aldığı sırada babasının sürgünden dönmesiyle birlikte babası ile yaşamaya başlar. Ancak Rabia'nın babasıyla geçirdiği günler kısa sürer. Tevfik kadın kılığına girerek Selim Paşanın oğlu Jön Türkler mensubu Hilmi Bey için Fransa'dan gelen evrakları Fransız Postanesine gidip aldığı esnada yakalanır. Sorguya çekilse de Hilmi Bey'in adını vermez, bu nedenle sürgüne yollanır. Dönemin politik olaylarını nakletmesi bakımından Hilmi Bey isimli karakterin anlatıda önemi büyüktür.

Doğu temsili Rabia'nın karakterine, sesine, yeteneklerine hayran olan Batı temsili Peregrini, Rabia'ya duyduğu hisleri Vehbi Dede ile paylaşır ve onun da onayını alması üzerine Rabia ile evlenmek için dinini değiştirerek Osman adını alır. Evlilikleri Doğu-Batı çatışması sebebiyle beklemedikleri kadar mutlu ilerlemese de birlikte yaşamlarını sürdürmeye çalışırlar ve bir evlat sahibi olarak hayatlarına devam ederler.

3.2.2. Yabancı Basından Örneklerde *The Clown and His Daughter*

Dönemin şartları düşünüldüğünde yabancı dil öğrenmeye çok küçük yaşlarda başlayan Edib, birçok kez yurtdışında bulunmuş, çalışmaya konu olan eseri de kaleme aldığı sürece tekabül eden yıllarda uzun yıllar yurt dışında yaşamıştır. İngiltere'de ve Fransa'da kendine çevreler edinen, üniversitelerde konferanslar veren Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı anıları da hesaba katıldığında, kendine özgü bir okur kitlesine sahip olduğu söylenebilir. The British Newspaper Archive üzerinden gerçekleştirdiğimiz araştırma sonucunda, İngiltere'nin yerel gazetelerinde 1935 ve 1936 yıllarında Edib'in bu çalışmaya konu olan eserine yönelik köşe yazılarına ulaşılmıştır (bkz. Ek 2).

1747 yılında kurulan ve günümüzde çalışmalarına devam etmekte olan *Aberdeen Press and Journal* kuzey İskoçya'da hizmet veren günlük bir bölgesel gazetedir. Bu gazetenin 30 Kasım 1935 tarihli baskısında “Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer” [Bir Türk Kadın Yazarın Gözünden İstanbul Manzarası] başlıklı yazıda Edib'in *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri konu edilmiştir. Edib'in eserinin bir çeviri olup olmadığı sorgulanmış, çeviri gibi okunmadığı akıcı bir İngilizce ile kaleme alındığı vurgulanmıştır. Köşe yazısında eser aşağıdaki şekilde yorumlanmıştır:

“İyi yazılmış bir roman, “yabancı topraklar” hakkında düzinelerce seyahatnameden ya da tarih kitabından daha fazla bilgi verir. Savaş öncesi İstanbul'unda geçen bu roman da tam olarak böyle

bir romandır. Gelenek ve göreneklere, karakterlere tutulan bir dürbün gibi, Halide Edib işini öyle başarıyla tamamlamış ki ortaya sanatsal bir bütün çıkmış. Herhangi bir çevirmen adı belirtilmemiş ve eser de çeviri gibi okunmuyor olsa da böylesi akıcı bir İngilizcenin Türk bir kadın tarafından yazıldığına inanmak zor. Söz konusu yazar kendini birçok alanda kanıtlamış yetenekli Halide Edib olsa da. Çeviri ya da değil bu kitap sıradan olmayan şeyleri okumayı sevenler için şiddetle önerilmekte”² (Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer, 1925, 10).

The Western Mail and South Wales İngiltere'nin en büyük gazete şirketlerinden biri olan Reach'in ürünü olup, 1869'dan beri yayın hayatına devam etmektedir. Söz konusu gazetenin 21 Kasım 1935 tarihli sayısında da bu çalışmaya konu olan eser üzerine köşe yazısı kaleme alındığı saptanmıştır. “Young Turks” [Genç Türkler] başlığı ile yayımlanan yazı aşağıdaki şekildedir:

“Modern Türkiye'nin yazarlarından ve tanınmış kişilerinden Halide Edib'in eseri birçok farklı dile çevrilmiştir. Medrese müfettişi ve 1908 Jön Türk Devrimi'nin öne çıkan entelektüel isimlerinden biri olarak bu kitap için gerekli tüm malzemeyi birebir topladığı, yani İstanbul'un arka sokaklarındaki çevreleri ve Batı'nın aydın fikirleriyle zorbalığa karşı gelen aydınlanmış Genç Türkleri birebir gözlemlediği düşünülmektedir. Sosyal ve entelektüel karmaşanın hâkim olduğu bir çevrede geçen ve Tevfik ile kızı Rabia'nın konu edildiği bir hikâye. Duygulu bir kitap, çılgın bir kitap, sakın bir kitap aynı zamanda etkileyici, hoşgörülü, bilge ve hümanist bir kitap” (Young Turks [Genç Türkler], 1935, 11).

Görüldüğü üzere, bu köşe yazısında da Edib “modern Türkiye'nin ünlü isimlerinden” biri olarak nitelenmiş ve eserindeki karakterleri ve ortamı bizzat deneyimlediği, bu nedenle gerçekçi bir ürün ortaya koyduğu vurgulanmıştır.

1811 yılında İngiltere'de kurulan *The Montrose Review* başlıklı gazetenin 31 Ocak 1936 tarihli sayısında Edib'in *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri haftanın kitabı olarak seçilmiş ve “Book of the Week” başlığı altında eser hakkında bir inceleme yazısı yayımlanmıştır. Eser, eleştirilemeyecek kadar iyi olarak nitelenmiş ve farklı karakterleri içinde bulundurduğundan herkesin kendi hayatından bir şeyler bulabileceği bir eser olarak önerilmiştir. Edib'in İngiltere'de tanındığından da bahsedilerek ve bu eserle ününün daha da artacağı düşüncesi okurla paylaşılmıştır.

“Modern Türkiye'nin en çok tanınan yazarlarından olan Halide Edib gibi çok yetenekli bir yazarın kitabını eleştirmek küstahlık olacaktır. Öyle ki, eleştirmek isteyen birileri olsa bile eser öyle iyi işlenmiştir ki eleştiriye yer bırakmaz. Uzun bir kitap olmasına rağmen renkli ortamı ve güçlü karakteriyle seçici okurların bile hoşuna gidecektir. Eski İstanbul'un arka sokaklarında geçen bir hikâye, ancak karakterler çok çeşitli. Hayatın farklı kesitlerinden karakterler mevcut olsa da hikâye genellikle bir soytarı, onun hem bakkallık yapan hem de hafız olan kızı, bir çüce, eski bir rahip üzerine odaklanıyor. Hikâye eski zamanda geçiyor olsa da hikayedeki karakterler Türkiye'de ya da herhangi bir başka ülkede her zaman karşılaşılabileceğimiz gerçeklikler ve tanıdıklar.

Halide Edib ülkemizde iki ciltlik anıları ve modern Türkiye için çalışmaları ile tanınmaktadır. Jön Türk Devrimi'nde bir entelektüel olarak duruşu, kendi çevresindeki kadın ve erkekleri yakından gözlemleyebilmesine ve müfettişi olduğu medreselerde yaptığı müfettişlik de arka

² Aksi belirtilmedikçe çeviriler tarafımızca yapılmıştır.

mahallelerdeki insanların yaşantısını deneyimleyebilmesine olanak sağlamış ve bu sayede bu hikâyede gerçekçi bir şekilde tüm bu karakterler yansıtılmıştır. *The Clown and His Daughter* harika bir eserdir ve kesinlikle yazarın bu ülkedeki ününü artıracaktır” (Book of the Week, 1936, 8).

The Clown and His Daughter aynı zamanda 1858 yılında kurulan ve İngiltere’nin güney batı kesiminde yayınlanan *Western Daily Press and Bristol Mirror* adlı yerel gazetede 16 Ocak 1936 tarihinde çıkan “Today’s Book Review” [Bugünün Kitap İncelemesi] başlıklı yazıda da konu edilmiş ve bu yazıda Edib modern Türkiye’nin önde gelen aydınlarından olduğu kadar ünlü bir yazar olarak da nitelenmiştir.

İngilizce ana dili olmamasına rağmen, Edib’in İngilizce olarak kaleme aldığı bir eserin İngilizler tarafından böylesi olumlu yorumlarla karşılanmış olması dikkat çekicidir. Genellikle Edib’in modern Türkiye’nin önde gelenlerinden biri olduğu vurgusu yapılarak, kaleme aldığı *The Clown and His Daughter*’daki karakter ve olayların gerçekliğine odaklanılmış ve Jön Türklere dair unsurlar barındırdığına değinilmiştir.

3.3. Özde Çeviri Örneği Olarak *The Clown and His Daughter*

Öztürk Kasar (2012a)’ın “Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues” [“Göstergebilim Bakış Açısından Kent Çevirisi: Üç Dildeki Göstergelerin Anlatımıyla İstanbul”] başlıklı makalesinde ortaya koyduğu “özde çeviri” kavramı çeviribilim alanına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bu çalışmada bir “özde çeviri” örneği olarak ele alınacak olan *The Clown and His Daughter* başlıklı eser de “yayınlanmış olduğu yerel dil bağlamında özgün eser olarak üretilmiş, ancak özünde zihinsel bir çeviri işleminin yer aldığı bir ürün” tanımına uymaktadır (Öztürk Kasar, 2020b, 3). Osmanlı Dönemi’ni, Türk kültürünü, yaşantısını anlatmasına rağmen yazıldığı dil sebebiyle İngilizce konuşan İngiliz ve belki Amerikan kitle için kaleme alınmış olan bu eseri yazarken Edib’in kendi kültürünü zihinsel bir çeviri sürecinden geçirerek aktarmış olması öngörülmektedir.

Osmanlı Dönemi’nin çöküş yıllarında, İstanbul’un arka mahallelerinden birinde yaşayan bir hafız kız etrafında dönen ve dolayısıyla Osmanlı’ya, Türk kültürüne, gelenek ve göreneklerine dair fazlasıyla örnek barından bu hikâyenin o yıllarda gönüllü olarak sürgünde bulunan Edib tarafından İngiliz dilinde ve özgün eser olarak kaleme alınmış olması, bu eserin bir “özde çeviri” (Öztürk Kasar, 2012a) olabileceğine işaret etmektedir. Öztürk Kasar’ın belirttiği üzere özde çevirilerin oluşturulduğu dil ve kültür ile yansıttığı dil ve kültür birbirinden farklıdır. Bu farklılık da yazarın eserini

oluştururken zihinsel bir çeviri işlemine başvurmasını beraberinde getirir ve bu çeviri işlemi “tıpkı kâğıt paraların dokusundaki filigran gibi metnin dokusunda bir iz bırakır” (Öztürk Kasar, 2020b, 3).

Öztürk Kasar, bir özde çevirmenin olguları bir kültür-dilden bir başka kültür-dile geçirmeye çalışırken iki kültürün kavram dünyaları farklı olduğundan “özde çevirmenin zihinsel olarak gerçekleştirdiği çeviri işlemi sonucunda ürettiği metinde bu çeviri işleminin izlerinin” kalacağını belirtir (2020b, 21-22). Özde çeviri metinlerde aranacak izlerin önemini vurgulayan Öztürk Kasar, farklılıklardan doğan bu izlerin iki kültürün kavram dünyaları arasındaki farkları göstermeleri açısından da önemli olduklarını vurgular (2020b, 21-22).

Çalışmanın bu bölümünde İngilizce olarak kaleme alınan *The Clown and His Daughter* bir çeviri ürün gibi incelenmekte ve bir yazar/çevirmen olarak Edib’in geçirdiği zihinsel çeviri sürecinin metin üzerindeki yansımalarının izi sürülmektedir. Edib’in zihinsel çeviri eylemini metin üzerinde daha net bir şekilde inceleyebilmek adına bu çalışmada “özde çeviri” olarak kabul edilen *The Clown and His Daughter* başlıklı eserdeki zihinsel çeviri örnekleri, eserin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal* ile karşılaştırmalı olarak okunmaktadır. Bu sayede Edib’in Türk kültürüne uzak bir okur kitlesi için kendi kültürünü aktarırken nasıl bir yol izlediğinin daha kolay anlaşılabilmesi düşünülmektedir.

The Clown and His Daughter başlıklı metin “özde çeviri” kavramı doğrultusunda incelenmiş, Edib’in zihinsel çeviri sürecinin yansıması olabilecek örnekler metin üzerinde aranmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen örnekler sınıflandırılırken Öztürk Kasar’ın ilk olarak 2012 yılında Fransızca olarak kaleme aldığı “Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues” başlıklı makalesinde ortaya koyduğu “Çeviri Göstergelimi ile Kent Göstergeliminin Bütünleşik Bağlamında Özde Çeviri Kavramının İncelenmesi” (2020b, 10) başlıklı makalesinde ise Türkçe olarak yayınladığı sınıflandırma yöntemi temel alınmış, araştırmanın bütüncesinden elde edilen veriler doğrultusunda eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. Alt başlıklar en çok örnek bulunandan en az örnek bulunana gidecek şekilde sıralanmıştır.

1. Özel Ad Göstergeleri

a. Kişi Adları, Lakaplar ve Unvanlar

b. Yer Adları

c. Kurum - İşletme Adları

2. Tarihsel Göstergeler

a. Tarihi Anıtlar

3. Kültürel Göstergeler

a. Dini Göstergeler

b. Kültür- Dil Göstergeleri

1. Deyim ve Deyişler

2. Yansıma Sözcükler

c. Yerel Sanat

1. Gösteri Sanatları

2. Müzik

d. Giysiler ve Şapkalar

e. Gelenekler

f. Yemek Kültürü

g. Toplumsal Yaşam ve Gündelik Alışkanlıklar

h. Para Birimleri

1. Ev Düzeni ve Mobilyalar

i. Ulaşım Araçları

3.3.1. Özel Ad Göstergeleri Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

İnceleme sonucunda bir özde çevirmen olarak Edib'in özel ad göstergelerini İngiliz okura aktarırken zorlandığı, bu nedenle zihinsel çeviri eylemine başvurduğu gözlemlenmiştir. Özel ad göstergeleri bağlamında elde edilen örnekler kişi adları ve lakaplar, yer adları ve kurum-işletme adları olmak üzere üç alt başlıkta sınıflandırılmıştır. İlgili örnekler aşağıda iki anlatı karşılaştırılarak incelenmiştir.

3.3.1.1. Kişi Adları, Lakaplar ve Unvanlar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Anlatı boyunca Edib'in Türkçe isimler verdiği karakterler göze çarpmaktadır. İstanbul'da geçen anlatıda karakterlerin isimleri de Türkçedir. *The Clown and His*

Daughter'ın kişi adları, lakaplar ve unvanlar odağında incelenmesiyle elde edilen 10 örnek aşağıda iki anlatı karşılaştırılarak incelenmiştir.

Örnek 1: Anlatılarda Geçen Kişi Adları

Edib, Osmanlı döneminde İstanbul'da geçen eserinde büyük ölçüde Türk karakterler kullanmıştır. Kişi adlarının İngilizce ve Türkçe metinlerde nasıl verildiği aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 5: Kişi Adlarının Aktarımı

İngilizce Metin (Edib, 1935)	Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)
Emineh	Emine
Tewfik	Tevfik
Shevki	şevki
Shevket	şevket

Edib İngilizce metinde Türk isimleri korumuş, ancak İngiliz okur için okunması zor olacağını düşündüğü isimleri doğru telaffuz etmelerini sağlayacak şekilde mümkün olduğunda okunduğu şekilde yazmaya çalışmıştır. Örneğin, İngilizcede sona gelen “e” sesi “i” olarak okunduğundan Emine adının sonuna “h” sesini eklemiş ve İngiliz okurun söz konusu karakterin adını Türkçe okunduğu şekliyle okumalarını sağlamaya çalışmıştır. Aynı şekilde İngilizcede olmayan “ř” harfini verebilmek adına “şevki” ismini “Shevki” olarak yazmış ve İngiliz okurun “sh” sesi sayesinde “ř” sesini çıkararak okumasını sağlamaya çalışmıştır. Edib'in İngilizce metninde uyguladığı bu stratejinin o dönem Türkçeye yapılan çevirilerde sık kullanılan bir çeviri yöntemi olduğu söylenebilir. Öyle ki, Türkçeye yapılan çevirilerde yabancı karakter isimleri uyarlanmaz, olduğu şekliyle bırakılır ancak o dönemlerde Türk okurun doğru telaffuz edebilmesi adına İngilizce aslı ile değil de Türkçe okunuğu ile kaleme alınırdı. Edib'in de özde çevirisinde bu yöntemle başvurmuş olması dönemin çeviri politikasını yansıttığı gibi aynı zamanda eserin bir çeviri ürün olduğunun da göstergesi sayılabilir.

Örnek 2: Unvanların Aktarımı I

Anlatının baş karakteri olan Rabia, imam olan dedesinden dini eğitim almış ve küçük yaşta Kuran'ı ezberleyerek hafız olarak çalışmaya başlamıştır.

Tablo 6: "Hafız" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 19)	How many young boys and girls had he trained to be a Hafız, that is to say, a Koran-chanter ³ ?
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 32)	İmam istanbul'da hafız yetiştirmekle meşhur değil miydi?

Tablo 6'da, torunu Rabia'yı hafız olarak yetiştirmeye karar veren imam karakterinin bugüne dek birçok öğrenci yetiştirdiği okurla paylaşılmaktadır. İngilizce metinde bu söylem "Kaç tane genç kızı ve erkeği hafız yani Kuran okuyucusu olarak eğitmedi mi bu adam?"⁴ olarak aktarılmıştır. Edib'in, İngilizce olarak kaleme aldığı metinde "hafız" göstergesini kullanmayı seçtiği görülmektedir. Edib'in Collins İngilizce sözlükte "Kuran'ı ezberleyen kişilere verilen unvan"⁵ olarak açıklanan "hafız" göstergesini kullanmayı seçtiği ancak hafızlık mesleğini bilmeme ihtimali yüksek olan İngiliz okur için "Hafız, yani Kuran okuyucusu" biçiminde bir eklemeye erek kitlesine hafızlığı açıklamaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Edib'in bu çeviri kararı eserin bir özde çeviri olduğunu kanıtlar niteliktedir. Türk okur ise hafızlığı zaten bildiğinden Edib, özde çevirisindeki gibi bir açıklamaya gerek duymamıştır.

Örnek 3: Unvanların Aktarımı II

Sinekli Bakkal mahallesindeki en görkemli yapı olan konakta ikamet etmekte olan Selim Paşa, Padişah Abdulhamit'in sadık bir çalışanı olmakla birlikte emniyet ve güvenlikten sorumlu bir zaptiye nazırıdır.

Tablo 7: "Zaptiye Nazırı" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 21)	As all exiles passed through the hands of Selim Pasha, who happened to be the Minister of Zaptieh—that is to say the person responsible for the policing and order of the Empire...
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 9)	Zaptiye Nazırı Selim Paşa...

³ Aksi belirtilmedikçe vurgular tarafımızca yapılmıştır.

Tablo 7’de o dönem zaptiye nazırı, yani günümüzün emniyet müdürü olarak görev yapmakta olan Selim Paşa’dan bahsedilmektedir. İngilizce metinde söylem, “Tüm sürgünler Zaptiye Nazırı olan, diğer bir deyişle imparatorluğun düzeninden ve güvenliğinden sorumlu kişi olan Selim Paşa'nın elinden geçmekteydi” olarak aktarılmıştır. Görüleceği üzere Edib, İngilizce metinde zaptiye nazırını birebir olarak İngilizceye çevirerek aktarmış ve zaptiye nazırlığını anlayamayacağını düşündüğü İngiliz okur için açıklama ekleme ihtiyacı duymuştur. İngiliz okur için “Zaptiye Nazırı, diğer bir deyişle imparatorluğun düzeninden ve güvenliğinden sorumlu kişi” biçiminde bir yan cümle ile zaptiye nazırının işi tanımlanmıştır. Edib zihninde tasarladığı Türkçe metni bu şekilde İngilizceye çevirerek İngiliz okura aktarmış ve bir özde çeviri ortaya koymuştur. Türk okur için yapılan çeviride ise erek kitle zaten iş tanımını bildiğinden yalnızca zaptiye nazırı verilmiş, açıklamaya gerek duyulmamıştır.

Örnek 4: Unvanların Aktarımı III

Varlıklı bir aile olan Selim Paşa’ların konağında evin hanımı Sabiha Hanım’ın yardımcısı olarak kâhya kadın bulunmaktadır.

Tablo 8: "Kâhya" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 24)	The fat Kahia Kadın, the housekeeper , whom Rabia had so far hardly noticed, led her into Sabiha Hanım’s private room.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 29)	Kâhya kadın...

Tablo 8’de bahsi geçen kâhya, Osmanlı Dönemi’nde varlıklı ailelerin evlerinde ücret karşılığı çalışan hizmetçi, aşçı, bahçıvan gibi görevlilerin tamamından sorumlu olan kimselere verilen isimdir. İngilizce metinde bu söylem, “Rabia'nın şimdiye dek pek fark etmediği kilolu Kâhya Kadın, yani hizmetçi, onu Sabiha Hanım'ın odasına götürdü” olarak aktarılmıştır. Edib’in Kâhya Kadın göstergesini İngilizce karşılığı ile aktarmak yerine çevirisinde Türkçe olarak tuttuğu ancak İngiliz okurun anlayabilmesi adına “yani hizmetçi” eklemesini yaptığı gözlemlenmiştir. Tıpkı önceki örneklerde olduğu gibi burada da Edib’in zihinsel çeviriye başvurarak bir özde çeviri ortaya

koyduğu açıktır. Türk okur için gerçekleştirilen çeviride ise açıklamaya gerek duyulmamıştır.

Örnek 5: Unvanların Aktarımı IV

Beşinci örnekte “kadınefendi” göstergesi üzerine odaklanılmaktadır. Çok eşliliğin normal karşılandığı Osmanlı Devleti’nde Padişah’ın eşlerine 16. yüzyıl sonuna dek “haseki” unvanı verilirken, 17. yüzyıl itibariyle “kadınefendi” unvanı verilmeye başlanmıştır.

Tablo 9: "Kadınefendi" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 50)	It was a gala evening. The Sultan’s second wife , the future owner of the golden-haired Circassian...
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 72)	O akşam, Kanarya’nın müstakbel hanımı Kadın Efendi ’ye, Sabiha Hanım bir ziyafet veriyordu ve ziyafetten sonra kendisine takdim edilen canlı hediye, Kanarya’yı alıp Saray’a götürecekti.

Kadınefendinin konu edildiği bu söylem İngilizce metinde “Bir gala akşamıydı. Sultan’ın ikinci eşi, altın saçlı Çerkes’in gelecekteki sahibi...” olarak aktarılmıştır. İngiliz okurun aşına olmadığı bu durumu açıklama gereği duyan Edib, “Padişah’ın ikinci eşi” açıklamasıyla İngiliz okurun anlamasına yardımcı olmaya çalışır ve bir özde çeviri ortaya koyar. Kadınefendi sayısı padişaktan padişaha değişmekle birlikte sayılarının yediye kadar çıktığı durumlar da görülmüştür. Oysaki anlatıda geçen kadınefendinin Padişah’ın kaçınıcı eşi olduğu net değildir. Edib’in kendisinin de karşı olduğu, ilk eşinden ayrılmasına neden olan birden fazla eş konusunu İngiliz okura çok açıkça anlatmamak için Padişah’ın ikinci eşi olarak aktarmış olabileceği düşünülmektedir. Türk okur için gerçekleştirilen çeviride ise Türk okurun kadınefendi göstergesinin anlamını bildiğini varsayarak mevcut haliyle çevirisine aktarmıştır.

Örnek 6: Unvanların Aktarımı V

Altıncı örnekte paşa ve imam göstergeleri konu edilmekte, İngilizce ve Türkçe metinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 10: "Paşa" ve "İmam" Göstergelerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 22)	"Pasha," she said, after several visits to the Valideh mosque, "I want the İmam 's granddaughter to come and chant to me in the evenings.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 25)	Bugün Valde Camii'nde İmam'ın torununu dinledim. Otuz senedir böyle mukabele işitmemiştim. İmam 'a haber yolla, akşamları kız gelsin, bana bir şeyler okusun.

Tablo 10'da konağın hanımı Sabiha Hanım, eşi Selim Paşa'ya Rabia'nın kuran okumasına duyduğu hayranlığı anlatmaktadır ve kızın düzenli aralıklarla gelip kendisine kuran okumasını istemektedir. İngilizce metinde bu söylem "Valide Cami'sini birkaç kez ziyaret etmesinin ardından Valide, "Paşa" dedi. "İmamın torununun akşamları gelip bana kuran okumasını istiyorum" olarak aktarılmıştır. Sabiha Hanım'ın eşine hitap şekli olan "Paşa" sözcüğünün İngilizce metinde de korunduğu gözlemlenmektedir. Edib, böyle bir detayı vermesine gerek olmadığı halde Sabiha Hanım'ın konuşmasını "pasha" sözcüğü ile başlatır. İngilizcede yaygın bir hitap şekli kullanmak yerine Türkçe "Paşa" sözcüğünü İngilizlerin de "ş" sesini çıkarmalarını sağlayacak şekilde "Pasha" olarak zihninde çevirerek İngiliz okurla paylaşır. Eserin merkezinde olan, Edib'in eseri oluşturduğu kültüre dair güçlü bir öge olan "İmam" unvanında da Edib'in aynı çeviri stratejisini uyguladığı gözlemlenmektedir. Türkçe metinde ise Türkçede kullanıldığı şekliyle aktarılmış herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

Örnek 7: Unvanların Aktarımı VI

Yedinci örnekte dönemin yaygın şekilde kullanılan unvanlarından olan cariye göstergesi üzerine odaklanılmaktadır.

Tablo 11: "Cariye" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 24)	"Your female slave Rabia."

Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 40)	Rabia cariyeniz ...
---	----------------------------

Tablo 11’de görüldüğü üzere Osmanlı Dönemi’nde çok yaygın olan cariyeye kültürü İngilizce konuşulan ülkelerde mevcut olan bir uygulama olmadığından, Edib bu örnekte de zihinsel bir çeviri sürecinden geçirerek eserini kaleme almak durumunda kalmıştır. Türk Dil Kurumu’nda “cariye” kelimesi “yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan genç kadın, halayık” olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar cariyenin tanımı bu şekilde verilse de metinde cariyeye olmayan, aslen hafız olan Rabia isimli karakter saraya gidip Sabiha Hanım ile karşılaştığında kendisini “Rabia cariyeniz” olarak tanıtır. Rabia’nın kendisini cariyeye olarak tanıtmamasının sebebi Sabiha Hanım’a olan saygısını göstermek istemesindedir ve “emrinize amadeyim” gibi bir anlamı vardır. İngilizlerde böyle bir kadın kölelik durumu olmadığından ve dillerinde bu durumu karşılayacak bir kelime bulunmadığından Edib “cariye” göstergesini “kadın köle” anlamına gelecek şekilde “female slave” ile aktarmaya çalışarak bir özde çeviri ortaya koymuştur. Ancak “female slave” yani “kadın köle” tam olarak Rabia’nın göstermeye çalıştığı saygıyı vermemekle birlikte yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Edib, Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde ise erek okurun aşına olduğu “cariye” sözcüğü ile anlamı aktarmaya çalışmıştır.

Örnek 8: Lakapların Aktarımı I

Sekizinci örnekte mahallenin kabadayısı Sabit’e takılan lakap üzerine odaklanılmaktadır.

Tablo 12: "Beyağabey" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 119)	Mr Big-Brother Sabit was the chief of the local fire squadron, to which organisation all the desperadoes belonged, and sometimes even men of more ordinary views and valour.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 114)	Sabit Beyağabey , mahalle tulumbacıbaşları arasında en hatırı sayılanlardandı.

Osmanlı döneminde yangın söndürme amacıyla kurulmuş tulumbacı teşkilatları aynı zamanda mahallenin düzen ve ahlak bekçiliğini de yapan gençlerden oluşmaktadır.

Anlatıda geçen Sabit Beyağabey de aslında mahallenin iyi kalpli kabadayısıdır. İngilizce metinde “Sabit Abi Bey mahalle delikanlılarının ve cesur yüreklerin üyesi olduğu yerel itfaiyenin şefiydi” olarak aktarılan söylem, tulumbacılık kurumuna ve işleyişine uzak olan İngiliz okur için tulumbacıların doğasını da açıklamaktadır. Edib İngilizce metninde, o dönem sıklıkla kullanılan “Beyağabey” lakabını direkt olarak İngilizceye aktararak “Mr Big-Brother” olarak aslında İngilizcede bulunmayan bir lakap ile karşılamaya çalışmıştır. Bu aktarım Edib’in zihinsel çeviriye başvurduğunu kanıtlar niteliktedir. Edib’in özde çevirideki açıklamaları Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde ekleme gereği duymadığı görülmektedir.

Örnek 9: Lakapların Aktarımı II

Dokuzuncu örnekte, Türkçede “saygı ve sevgi göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere söylenen bir seslenme sözü” anlamına gelen “ağabey” sözcüğünün kısaltması olarak kullanılan ve özellikle Osmanlı Dönemi’nde halk arasında kullanımı yaygın olan “ağa” göstergesine odaklanılmaktadır.

Tablo 13: "Ağa" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 108)	Selim Pasha’s gardener, Bairam Aga , felt that the time was at hand when he must begin to train someone to take his place.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 112)	Bayram Ağa...

Tablo 13’te, Selim Paşa’nın bahçıvanı Bayram Ağa’dan bahsedilmektedir. İngilizce metinde “Selim Paşa’nın bahçıvanı Bayram Ağa, yerini alması için birini eğitmeye başlaması gerektiğinin farkına vardı” olarak aktarılan söylemde her ne kadar İngiliz okur “ağa” kelimesini anlamayacak da olsa Edib göstergenin Türkçe kullanımını değiştirmeden İngilizceye aktararak özde çeviri ortaya koymuştur. Edib’in diğer örneklerde olduğu gibi burada da sesletime özen gösterdiği, İngilizlerin okuyabileceği şekilde “ağa” sözcüğünü Türkçe karakterlerden arındırarak “aga” olarak aktardığı gözlemlenmektedir. Türk okur için gerçekleştirilen çeviride ise söylem olduğu şekilde aktarılmıştır.

Örnek 10: Lakapların Aktarımı III

10. örnek mahallenin kabadayısı olan Muzaffer isimli karakter üzerinedir. Mahalle sakinlerine zorbalık yapan Muzaffere'e mahalleli "gözpatlatan" lakabını takmıştır.

Tablo 14: "Gözpatlatan" Lakabının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 176)	I got Muzaffer, the Eye-burster ...
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 163)	Hem de bizim " Gözpatlatan " Muzaffer'i.

Muzaffer'e mahalle sakinlerinin taktığı "gözpatlatan" lakabını Edib normalde İngilizcede bulunmayan "eye-burster" sıfatı ile aktarmaya çalışır. Görüldüğü üzere Edib, zihinsel çeviri yoluyla İngilizce göz anlamına gelen "eye" ile patlamak anlamına gelen "burst" sözcüğünü birleştirmiş ve "gözpatlatan" anlamına geleceğini düşündüğü bir lakap üretmeye çalışarak özde çeviri ortaya koymuştur. Her ne kadar İngilizcede böyle bir tamlama bulunmasa da İngiliz okur göstergeleri takip ederek Muzaffer'in kişilik özelliklerini saptadığında Edib'in bu söylemini de çıkarım yoluyla anlayacaktır. Türk okur için gerçekleştirilen çeviride ise Edib'in zihnindeki şekilde "Gözpatlatan Muzaffer" olarak aktarıldığı görülmektedir.

3.3.1.2. Yer Adları Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

İstanbul uzamında geçen anlatıda İstanbul'un bilindik mekanlarının isimleri sıklıkla geçmektedir. Edib, kişi adlarında uyguladığı çeviri stratejisini yer adlarında da uygulamış ve Osmanlı Döneminde İstanbul'da geçen anlatıdaki yer isimlerini İngilizceye olduğu şekliyle aktarmış yalnızca okumalarını kolaylaştırmak adına sesletim odağında küçük müdahalelerde bulunmuştur. Aşağıdaki örnekte, İstanbul uzamından yer adlarının iki eserde nasıl aktarıldığı gösterilmektedir.

Örnek 11: Anlatılarda Geçen Yer Adları

İstanbul uzamında, Sinekli Bakkal mahallesinde geçen anlatıda İstanbul'un ünlü yer adları kullanılmıştır. Anlatıda geçen kimi yer adları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15: Yer Adlarının Aktarımı

İngilizce Metin (Edib, 1935)	Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)
Galata-Serai	Galatasaray
Galata Quay	Galata rıhtımı
Rumeli Hissar	Rumeli Hisarı
Kadı-Keuy	Kadıköy

Tablo 15’te görüldüğü üzere Edib, özde çevirisinde Galatasaray’ı Galata-Serai, Rumeli Hisarı’nı Rumeli Hissar, Kadıköy’ü ise Kadı-Keuy olarak aktarmıştır. Edib, özel ad göstergelerinde uyguladığı çeviri stratejisini yer adlarında da kullanmış ve sesletimi İngiliz okur için kolaylaştırmak adına yer adlarını Türkçe karakterlerden arındırmıştır. Galata rıhtımı ise bir ad tamlaması olduğundan rıhtımı İngilizce rıhtım anlamına gelen “quay” sözcüğü ile aktarmayı tercih etmiştir. Edib’in gerek kişi adlarını gerekse yer adlarını Türkçe olarak korumasının anlatıda bütünlük sağladığı ve bilinçli bir çeviri stratejisi olduğu söylenebilir.

3.3.1.3. Kurum ve İşletme Adları Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Anlatı, kurum ve işletme adları açısından incelendiğinde üç örnek göze çarpmaktadır. Aşağıda bu örnekler iki anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Örnek 12: Anlatılarda Geçen İşletme Adı I

Anlatının geçtiği Osmanlı Dönemi’nde kıraathaneler yaygın birer sosyalleşme alanıdır. 12. örnek de Sinekli Bakkal mahallesindeki bir kıraathane üzerinedir.

Tablo 16: “Kabasakal Kıraathanesi”nin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 101)	Two months later the owner of the big coffee-house of Kaba-Sakal called on Tewfik.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 100)	İki ay sonra Kabasakal Kıraathanesi sahibi dükkâna geldi.

Yukarıdaki söylemde Edib, Sinekli Bakkal sokağında bulunan Kabasakal adındaki bir kıraathaneden bahsetmektedir. İngilizce metinde “iki ay sonra Kabasakal isimli büyük kahve evinin sahibi Tevfik’i arar” olarak aktarılan söylemde normalde İngiliz okurun

hiç bilmediği bir olgu olan kıraathane göstergesini Edib'in, "kahvehane" anlamına gelecek şekilde "coffee house" olarak çevirerek aktardığı görülmektedir. Her ne kadar İngiliz okur, kıraathanenin ne olduğunu ve Osmanlı toplumunda tam olarak ne ifade ettiğini bu cümle ile anlamayacak olsa da Edib, kıraathane kavramını sadece kafe anlamına gelen "cafe" sözüğü ile aktarmamış bu toplanma yerinin normal bir kafeden farklı olduğunu aslında İngiliz okura aktarmaya ve belki de onları araştırmaya sevk etmeye çalışmış olabilir. Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde ise hedef kitlesi zaten kıraathane olgusuna ve toplumdaki yerine aşina olduğundan göstergelyi mevcut haliyle aktarmıştır.

Örnek 13: Anlatılarda Geçen İşletme Adı II

Tablo 17: "Sinekli Bakkal" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
<p>İngilizce Metin (Edib, 1935, 6)</p>	<p>The Sinekli-Bakkal-that is, "The Fly-Plagued Grocer" It was the name generally given to a wide area, containing streets both rich and poor, in the southern part o Istanbul. In reality it was a tiny back street which owned the title.</p>
<p>Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 6)</p>	<p>Bu dar arka sokak bulunduğu semtin adını almıştır: Sinekli Bakkal.</p>

Eserin başlangıcından alınmış olan 13. örnekte Edib, anlatının geçtiği Sinekli Bakkal sokağını okura tanıtmaktadır. İngilizce metinde Sinekli Bakkal sokağını tanıtan söylem "Sinekli Bakkal yani Sineklerin Üşüştüğü Market...İstanbul'un kuzey kesiminde konumlanmış, zengin ve fakir caddeleri olan bir mahallenin adıdır. Aynı zamanda küçük bir arka sokağa verilen isim" olarak aktarılmıştır. Edib bu örnekte sokağın ve aynı zamanda mahallenin adı olan Sinekli Bakkal özel adını İngilizcede olduğu şekilde korumuş ancak "yani Sineklerin Üşüştüğü Market" eklemesini yaparak İngiliz okurlara Sinekli Bakkal'ın ne anlama geldiğini aktarmaya çalışmış ve bir özde çeviri örneği ortaya koymuştur. Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride ise sokağın adını olduğu şekliyle verir ve bir açıklamaya gerek duymaz.

Örnek 14: Anlatılarda Geçen İşletme Adı III

14. örnekte geçen "İstanbul Bakkaliyesi", Tevfik'in dayısı Mustafa Efendi'nin Sinekli Bakkal sokağındaki bakkalının adıdır.

Tablo 18: "İstanbul Bakkaliyesi"nin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935)	The Istanbul Groceries...
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	İstanbul Bakkaliyesi...

Tablo 18’de görüldüğü üzere Edib, İngilizcede “bakkaliye” sözcüğüne karşılık gelebilecek “grocery” kelimesini kullanarak göstergesi İngiliz okura aktarmaya çalışmıştır. Özel isim olan bakkalın “İstanbul” adını ise olduğu şekilde koruduğu gözlemlenmiştir. Edib’in bu örnekte de öncelikle zihninde İstanbul Bakkaliye’sini tasarladığı ve sonrasında bunu İngilizce metnine çevirerek aktardığı açıktır.

3.3.2. Tarihsel Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Osmanlı Devleti’nin çöküş yıllarında geçen anlatıda, tarihi göstergeler de önemli bir yer tutmaktadır. Anlatılar incelendiğinde tarihi anıtlar noktasında göstergelerle karşılaşmıştır. Bu örnekler aşağıda iki eser karşılaştırılarak incelenmiştir.

Örnek 15: Anlatılarda Geçen Tarihsel Göstergeler

15. örnekte İstanbul uzamından seçilen ve anlatıda yer verilen tarihsel göstergeler konu edilmektedir.

Tablo 19: "Ayasofya" ve "Valide Camii" Göstergelerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 93)	On Thursdays at Santa Sophia , on Wednesdays and Saturdays at Fatih , and other afternoons in the little Mesjid of the Sinekli-Bakkal . She makes lots of money.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 90)	Bugün Ayasofya ’da, cumartesi günleri Fatih ’te, perşembe günleri Valide Camii ’nde, başka günler Sinekli Bakkal Mescidi ’nde. Avuç avuç para kazanıyor.

Tablo 19’da Rabia’nın farklı farklı dini mekânlarda hafız olarak kuran okuduğundan bahsedilmektedir. İngilizce metinde söylem “Perşembe günleri Santa Sophia’da, Çarşamba ve Cumartesi günleri Fatih’te ve diğer öğleden sonraları Sinekli-Bakkal Mescidi’nde. Çok para kazanıyor” olarak aktarılmıştır. Ayasofya’nın Latince adı “Sancta Sophia” idir, Yunanca’da Bizans’ın kabul ettiği adı ise “Hagia Sophia” idir.

Türkiye’de genellikle mekânın tanıtım broşürlerinde ya da mekân hakkındaki yabancı dilde kaleme alınan yazılarda Bizans döneminde kullanılan adı olan Hagia Sophia kullanılmaktadır. Oysa Edib, çok nadiren kullanılan Latince adını kullanmayı tercih eder. Rabia’nın kuran okuduğu camilerin isim detayına girmez, ünlü camilerin yoğunlukta olduğu Fatih semtinden bahsederek aktarmaya çalışır. Edib’in bu örnekte de zihninde tasarladığı yer göstergelerini İngilizceye çevirerek aktardığı görülmektedir. Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde ise Valide Camii’yi dahil ederek daha detaylı bir şekilde aktarır.

3.3.3. Kültürel Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Osmanlı toplumuyla ve yaşantısıyla derinlemesine örülü olan anlatıdan bekleneceği üzere *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatı incelendiğinde Osmanlı ve Türk kültürüne ait birçok farklı kültürel gösterge ile karşılaşmıştır. Daha detaylı bir inceleme gerçekleştirmek için elde edilen kültürel göstergeler alt başlıklar altında sınıflandırılarak incelenmiştir. *The Clown and His Daughter* incelendiğinde kültürel göstergelerin büyük oranda zihinsel çeviri yoluyla metne aktarıldığı gözlemlenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda anlatıda geçen kültürel göstergeler on alt başlığa ayrılmıştır.

3.3.3.1. Dini Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Analiz sonucunda Edib’in en çok İslam dinine özgü göstergeleri İngiliz okura aktarırken zorlandığı, bu nedenle anlatısını İngilizce olarak kaleme alırken bir zihinsel çeviri işlemine başvurduğu gözlemlenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen 11 örnek, aşağıda karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Örnek 16: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler I

16. örnekte Rabia isimli karakterin Kuran okuması betimlenmekte ve dolayısıyla dini göstergelere yer verilmektedir.

Tablo 20: “Sadakallâhülâzîm” Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 58)	“In the name of the Merciful” with which every chanter begins, started with a slow swinging rhythm which gathered strength as the child proceeded, the syncopation being most emphatic at the climax, and slowing down in the closing line: “ The Great Allah speaks the Truth. ”

Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 80)	Besmele ile başlarken bu hareket ve ses hafif ve pes fakat gittikçe kuvvetlendi, hummalı bir damar gibi atışı kudretlendi ve en nihayet “ Sadakallâhülâzîm ”de yavaşladı ve birdenbire kesildi.
---	--

İngilizce metinde söylem “Her hafız gibi “Rahim olan Allah'ın adıyla” diyerek yavaş yavaş bir ritimle sallanarak başladı çocuk ve devam ettikçe güç topladı ritim, doruk noktasında senkop en vurgulu halini aldı ve son satıra geldiğinde iyice yavaşladı: “Yüce Allah doğruyu söyler” olarak aktarılmıştır. Edib’in, besmeleyi zihninde düşünüp İngilizceye çevirerek “Rahim olan Allah'ın adıyla” anlamına gelecek şekilde aktardığı görülmektedir. Aynı şekilde, “Sadakallâhülâzîm” cümlesinin anlamını da zihninde İngilizceye çevirerek “Azim olan Allah ne doğru söyler” anlamına gelecek şekilde aktarmıştır. Edib’in Türkçe karşılıklarını İngiliz okur için birebir olarak İngilizceye çevirerek aktarmaya çalışması zihinsel çeviri yaptığının bir göstergesidir. Aynı zamanda “with which every chanter begins” cümlesini ekleyerek “her hafızın Besmele ile başladığı”nı belirtmesi de İngiliz okur için yaptığı bir ek açıklamadır. Ancak kendi ulusu için yaptığı çeviride, halk zaten aşına olduğu için besmele ve Sadakallâhülâzîm söylemlerini ayrı ayrı açıklama gereği duymamıştır.

Örnek 17: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler II

17. örnekte, Rabia isimli hafız karakter o güne değin topluluk içinde hep Kuran okumuştur, ancak o gün ilk kez peygamberin doğumu üzerine yazılmış olan Mevlid’i Türkçe olarak okuyacaktır, ancak aşağıdaki tabloda görüleceği üzere bu nedenle tedirgin olduğunu dile getirir.

Tablo 21: "Mevlid" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 224)	“I am a little scared about this Mevlut -chanting. I've always chanted in Arabic. The ‘Birth Song’ is in Turkish I can't imagine religious music in any other language but Arabic.”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 273)	Bu Mevlid 'den biraz korkuyorum. Şimdiye kadar marifetimizi hep mukabele okumada gösterdik.

Mevlid Türk İslam Ansiklopedisi’nde “Hz. Peygamberin doğumu; doğum yıl dönümü vesilesiyle yapılan törenlere verilen isim; bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserlerin ortak adı” olarak verilmektedir. İngilizce metinde bu söylem “Bu Mevlut ilahisinden biraz korkuyorum. Her zaman Arapça ilahiler söyledim. Doğum Şarkısı ise

Türkçe. Dini müziği Arapça dışında başka bir dilde hayal edemiyorum” biçiminde aktarılmıştır. Edib Mevlid’in Türkçe olduğunu kaynak okura anlatmasının yanı sıra, Mevlid’in peygamberin doğumunu kutlamak için yazılmış olduğu gerçeğini de doğum şarkısı anlamına gelen “Birth Song” ile vermeye çalışır. Edib’in Mevlid’in Türkçe anlamını düşünerek İngilizceye “Birth Song” olarak çevirdiği ve özde çeviri ortaya koyduğu açıktır. Türkçe çeviride ise Türk okur Mevlid’in ne için yazılıp bestelendiğini ve Türkçe olduğunu zaten bildiğinden bu detaylara yer vermez.

Örnek 18: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler III

18. örnekte Rabia, arkadaşı Bilal ile küstür ve bayramda barışacaklarını ummaktadır. Çünkü dönemin toplumunda Müslümanlar bayramda birbiriyle küs kalmaz anlayışı hâkimdir.

Tablo 22: Bayramda Küslerin Barıştığına Yönelik Söylemin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 123)	In her heart, however, she was thinking that she would make it up with him at Bairam, when the Moslems forgive one another . She liked him.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Tablo 22’de görüldüğü üzere bu anlayışı bilmeyen İngiliz okur için Edib, zihinsel çeviriye başvurarak kendince bir açıklama ekler ve söylemi “Yine de kendi kendine Müslümanların birbirini affettiği Bayram gününde barışacaklarını söylüyordu. Ondan hoşlanmıştı” olarak aktarır. Türk okur için yaptığı çeviride ise bu detayı ekleme gereği duymamıştır. İngilizce metinde böyle bir detayı vermiş olması İngiliz okura uzak olan bu unsurlarla ilgilerini daha çok çekmek istemesi olabilir.

Örnek 19: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler IV

19. örnekte, Rabia ile Peregrini’nin dini nikah sahnesi canlandırılmaktadır. İngilizce metinde bu sahne tüm ayrıntılarıyla İngiliz okurla paylaşılmıştır.

Tablo 23: Dini Nikah Merasiminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 274)	“In the name of Rabia Hanim, the daughter of Tewfik, whom you represent, do you take Osman, the son of Abdullah as husband?” (Any man’s father could be called “Abdullah” since that meant “the servant of God,” and the name of Osman’s titled Christian father couldn’t be

	dragged into this particular ritual.) “i do.” Said the Imam to Vehbi Effendi: “In the name of Osman, the son of Abdullah, whom you represent, do you take Rabia Hanim, the daughter of Tewfik, as your wife?”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Türk okur için gerçekleştirilen çeviride bu sahneye yer verilmemiş olması, Edib’in İngiliz okurun dikkatini çekeceğini düşünerek İngilizce metne ekleme gereği duyduğunu düşündürmektedir. İngilizce metinde bu söylem “Tevfik’in kızı Rabia, sen Abdullah oğlu Osman’ı eş olarak kabul ediyor musun? (Abdullah ismi Allah’ın hizmetkârı anlamına geldiğinden Abdullah herkesin babasının adı olabilir, Osman’ın yani Peregrini’nin Hristiyan babasının adı bu dini törende anılamaz). “Ediyorum” İmam Vehbi Efendi’ye döner: Abdullah’ın oğlu Osman, Tevfik’in kızı Rabia’yı eşin olarak kabul ediyor musun?” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere burada bir evlilik merasimi canlandırılmıştır. Türk okurun çoğunun ezbere bildiği bu evlilik sahnesi, İngiliz okura uzaktır. Bu nedenle Edib, İngiliz okur için törende söylenenlerin birebir çevirisini yaparak Türk kültürüne ait bu merasimi detaylı bir şekilde aktarma ihtiyacı hisseder. Hatta Osman’ın babası Hristiyan olduğu için adının bu törende geçemeyeceğini bu sebeple Abdullah oğlu diye adlandırıldığı detayına dek okura anlatır. Edib’in tüm bunları ilk olarak zihninde canlandırdığı ve sonrasında İngilizceye çevirerek aktardığı ve bir özde çeviri ortaya koyduğu görülmektedir. Türk okurun böyle bir nikah sahnesine aşina olduğunu bilen Edib, Türkçe çevirisine bu söylemi dahil etmemiştir.

Örnek 20: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler V

Edib, 20. örnekte de tıpkı bir önceki örnekte olduğu gibi İngiliz okurun aşina olmadığı dini motifler içeren ve ilgilerini çekecek bilgiler bulunduran bir özde çeviri ortaya koyar.

Tablo 24: Kuran'dan Alıntının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 275)	Beginning with the Koranic quotation, “ Marry and multiply, ” he prayed for their lifelong happiness. “ May they be as happy as our Holy Prophet was with his wife Aycsha ” he concluded. Hands went up to faces and stroked them, and a chorus of deep “ Amins ” echoed through the house. Rakim went in and offered sherbets.

Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---
--	-----

İngilizce metinde söylem “Kuran’dan alıntı yaparak, “Evleniniz ve çoğalınız” dedi, hayat boyu mutlu olmaları için dua etti. “Peygamber’in eşi Ayşe ile mutlu olduğu kadar mutlu olursunuz inşallah” diye konuşmasını bitirdi”. “Eller yüzlerde buluştu, “Âmin” sesi evin içinde yankılandı. Rabia ile Rakım içerden şerbet getirip herkese ikram ettiler” olarak aktarılmıştır. Görüleceği üzere Edib, bu örnekte de Türkçede o dönem yaygın olarak kullanılan bir duayı İngilizceye çevirerek aktarır ve bir özde çeviri ortaya koyar. Aynı zamanda, dua edildiğinde ellerin yüze sürüldüğü detayını vererek okuru bilgilendirir ve âmin seslerinin yükseldiğini belirterek de oryantalist bir hava katarak yabancı okurun ilgisini çekmeyi amaçlar. Ancak Türk okur için bu detaylardan hiçbirine gerek olmadığından, belki de okuru sıkacağı düşüncesi ile tüm söylemi Türkçe çeviriden çıkarmıştır.

Örnek 21: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler VI

21. örnekte, İtalyan Peregrini kendisine evlilik teklifi ettikten sonra dua etmeye başlayan Rabia, bir yandan bir Hristiyan ile evleneceği için tedirgin olduğundan af dilemekte, bir yandan ise Peregrini Müslüman olup adını da Osman olarak değiştireceğini düşünerek kendini telkin etmektedir

Tablo 25: Rabia'nın Duasının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 266)	Rabia lifted her hands and talked with her God. “Lord,” she said: “He has said to me, “ I will take you ” and I have said to him, “I take you” and that in our faith constitutes marriage. He is going to accept the true Faith, and be one of us. Bless us, oh Lord!”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Edib dua sahnesini İngiliz okur için “Rabia ellerini kaldırdı, Allah ile konuşmaya başladı. “Allahım, Peregrini bana dedi ki “Ben seni alacağım” ben de ona dedim ki “Ben de seni alıyorum” ve böylece dinimizce evli sayılıyor. O da doğru yolu buldu ve bizden biri oldu. Sen bizi affet Allahım” olarak aktarır. Edib görülebileceği üzere İslam dininde “ben seni aldım” diyerek söz ile evlilik akdinin gerçekleşebileceğini, hafız Rabia’nın af dileyişini ve duasını öncelikle zihninde Türkçe olarak tasarlamış,

sonrasında ise İngiliz okur için çevirerek aktarmıştır. Edib'in zihinsel çeviri izleri görünür durumdadır. Edib bu söylemin, tüm bu dini göstergelere uzak olan İngiliz okurun ilgisini çekeceğini düşünmüş olabilir. Türk okur için yaptığı çevirisinde böyle bir detaya yer verme gereği duymamıştır.

Örnek 22: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler VII

22. örnekte imam olan dedesi Rabia'nın bebeklerle oynamasına dini çekinceleri nedeniyle izin vermemektedir.

Tablo 26: Dini Öğretilerin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 17)	“Dolls are idolatrous attempts to make images; they are abominations in the sight of Allah!” preached the Imam to his granddaughter. “The very thought of play is a crime and revolt against the Almighty!” he thundered.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Edib, İngilizce metinde oyuncak bebeklerin dinen uygun olmadığını “Oyuncak bebekler putperestlik ürünüdür, Allah'ın gözünde onlar aşağılıktırlar, diyerek imam torununa vaaz verdi. Onlarla oynamak suçtur ve Allah'a başkaldırıdır” söylemiyle açıklar. Görüldüğü üzere Edib, İslam dinine özgü bu heykel karşıtlığını İngiliz okura imamın abartılı söylemiyle aktarır. Edib'in bu söylemi Türkçe olarak tasarladığı ve zihninde İngilizceye çevirerek aktardığı açıktır. Türkçe çevirisinde ise Edib'in bu söylemi tamamen anlatıdan çıkardığı görülmektedir.

Örnek 23: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler VIII

23. örnekte, mistik inançlara odaklanılmıştır. Anlatıda Çengi Pembe isimli bir karakter vardır ve bu karakter türbeye gitmek, tahtaya vurmak gibi mistik inanışlara sahiptir. Aşağıdaki örnekte de Çengi Pembe'nin dilekleri gerçekleşsin diye Tez Veren Dede diye bir şahsın türbesine giderek dilek dilemesine rağmen dilekleri gerçekleşmediğinden sinirlendiği ifade edilmektedir.

Tablo 27: Mistik İnançların Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
--------------------	------------------

İngilizce Metin (Edib, 1935, 219)	She had often angrily shaken the bars of the “ Tez Veren Dede ” shrine because the saint who was supposed to accord one's wishes at once had failed her.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Edib, İngiliz okurun tamamıyla uzak olduğu Tez Veren Dede kavramını onlara aktarmak, belki de biraz oryantalist bir söylemle ilgilerini çekmek için söylemi “Pembe dileklerini gerçekleştirmesini beklediği aziz onu hayal kırıklığına uğrattığı için genellikle Tez Veren Dede’nin türbesinin parmaklıklarını sinirle sarsardı” olarak aktarmıştır. Edib’in söyleminden anlaşılacağı üzere İngiliz okuru yalnızca Tez Veren Dede kavramı ile tanıştırmaz, aynı zamanda türbe, parmaklık gibi göstergeleri vurgulayarak belirli bir kesim arasında yaygın olan türbeye gidip dilek dileme eylemini de aktarmış olur. Edib, tüm bu olguları zihninde tasarlamış ve İngilizceye çevirerek aktarmıştır. Türkçe çevirisinde ise Türk okur için ilgi çekici bir unsur içermeyen bu söylemi aktarma gereği duymadığı görülmektedir.

Örnek 24: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler IX

24. örnekte, Rabia’nın babası Tefvik sürgünden dönmüştür ve Rabia artık babası ile yaşamaya başlar. Rabia babasına baktığından mukabele işlerine gidemez ve normalde mukabeleden aldığı paralarını verdiği imam olan dedesine de maddi bir katkıda bulunamaz. Rabia’nın geliri dini törenlerin sıklıkla gerçekleştiği Ramazan ayında artmaktadır çünkü Ramazan ayı geldiğinde Rabia farklı farklı yerlerde mukabele okumaya çağrılmaktadır.

Tablo 28: Ramazan Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 149)	Rabia had to stay in his room and nurse him. Ramazan came and went. No chanting that year, no fees for the Imam.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 138)	Rabia babasının yanından ayrılmadı, o Ramazan hiç mukabeleye gitmedi. İmam’ın eline de beş para girmedi.

Tablo 28’de görüldüğü üzere, İngilizce metinde Edib bu durumu açıklayan söylemi “Rabia evde kalıp babasına bakmak zorunda kaldı. Ramazan geldi geçti ama Rabia hiç mukabeleye gitmedi, İmam’a da hiç para göndermedi” olarak aktarmıştır. Edib’in

Ramazan göstergesini Ramazan olarak bırakmış olması ilginçtir, çünkü İngilizcede bu sözcük yaygın bir şekilde “Ramadan” olarak kullanılmaktadır. Edib gibi küçük yaşlarda İngilizce ile tanışmış ve yurt dışında bulunmuş birinin Ramadan sözcüğünü bilmiyor olması ihtimal dahilinde değildir. Edib’in burada da yine kendi kültürünü ve değerlerini koruma amacı güderek “Ramazan” sözcüğünü Türkçe olarak bırakmayı tercih ettiği ve bir özde çeviri örneği ortaya koyduğu söylenebilir. Türkçe çeviride ise olması gerektiği gibi “Ramazan” olarak aktarmıştır.

Örnek 25: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler X

Aşağıdaki tabloda “Estağfurullah” göstergesinin İngilizce ve Türkçe metinlerde nasıl aktarıldığı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Tablo 29: "Estağfurullah" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 319)	“Grandfather. You need someone in the house.” “ Estağfurullah! How am I to pay her?”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 315)	Aşağıdaki kadını tutayım senin yanında kalsın olmaz mı? Estağfurullah! Kim para verecek?

Tablo 29’da Peregrini, eşi Rabia’nın dedesi olan imama evde bir yardımcıya ihtiyacı olup olmadığını sormaktadır. Edib İngilizce metinde bu söylemi “Büyükbaba evde birine ihtiyacın var. Estağfurullah! Ben parasını nasıl öderim” olarak aktarmıştır. Görüldüğü üzere Edib, özde çevirisinde Arapça kökenli, istiğfar sözcüğünden türemiş olan “estağfurullah” ünlemine kullanmayı tercih etmiştir. Türkçede ikram karşısında tevazu göstermek için kullanılan “estağfurullah” sözcüğünü Edib’in İngilizce metinde korumayı tercih etmiş olması bir özde çeviri örneği olarak yorumlanabilir. Türkçe çeviride ise olduğu şekilde korumuştur.

Örnek 26: Anlatılarda Geçen Dini Göstergeler XI

26. örnekte, cumartesi akşamının kandil olduğu konuşulmakta ve kandil gecesi konakta yapılacaklar planlanmaktadır.

Tablo 30: "Kandil" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
--------------------	------------------

İngilizce Metin (Edib, 1935, 31)	“Saturday is Kandil, the anniversary of our Prophet’s birth ”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 31)	Cumartesi akşamı mevlid kandili , misafirlerim var.

İngilizce metinde bu söylem “Cumartesi günü kandil, peygamberimizin doğum günü” olarak aktarılmıştır. Türk okur için gerçekleştirilen çeviride ise “mevlid kandili” olarak verilmiştir. Edib’in İngilizce metinde “kandil” göstergesini mevcut şekliyle aktardığı ve “peygamberimizin doğum günü” biçiminde bir eklemeye bulunarak kandilin neden kutlandığını kandil olgusuna uzak olan İngiliz okura açıkladığı ve dolayısıyla zihinsel çeviriye başvurduğu görülmektedir. Mevlid kandili peygamberin doğum gününe işaret ettiğinden Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde kandilin anlamına dair bir açıklama yapma gereği duymamıştır.

3.3.3.2. Kültür ve Dil Göstergeleri Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Osmanlı ve Türk kültürü ile örülü olan *The Clown and His Daughter* incelendiğinde elde edilen veriler doğrultusunda kültür ve dil göstergeleri deyim ve deyişler ile yansıma sözcükler olmak üzere iki alt başlıkta sınıflandırılmıştır. Aşağıdaki örneklerde iki metin karşılaştırmalı olarak incelenmiş, zihinsel çevirinin izlerinin saptanması amaçlanmıştır.

3.3.3.2.1. Deyim ve Deyişler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Deyim ve deyişler başlığı altında Türkçeye özgü deyim ve deyişleri Edib’in İngiliz okura nasıl aktardığı, aktarım sürecinde nasıl bir çeviri stratejisi uyguladığı aşağıdaki örnekler üzerinden incelenmiştir.

Örnek 27: Anlatılarda Geçen Deyim ve Deyişler I

27. örnekte Osman, Rabia’ya dedesinin çok hasta olduğunu haber vermektedir. Rabia’nın “Allah şifalar versin” söyleminin iki metinde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 31: "Allah Şifalar Versin" Söyleminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
--------------------	------------------

İngilizce Metin (Edib, 1935, 322)	“ May Allah make him well, ” she murmured sleepily.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 316)	“ Allah şifalar versin ”, dedi Rabia.

İngilizce metinde “Allah onu iyi etsin diye mırıldadı uykulu bir şekilde” olarak aktarılan söylemde Rabia, Türkçede alışılmış bir söylem olan “Allah şifalar versin” anlamına gelecek bir cümle kurmaktadır. Edib, İngiliz okur için bu cümleyi de kendi zihinde direkt olarak Türkçeden İngilizceye çevirmiş ve “May Allah make him well” olarak İngiliz okura aktarmıştır. Normalde İngilizcede biri hasta olduğunda söylenen “I hope he gets well soon” cümlesini kullanmak yerine “May Allah make him well” cümlesini tercih etmesi zihinsel bir çevirinin gerçekleştiğinin göstergesidir. Türkçe çeviride ise “Allah şifalar versin” söylemini kullandığı görülmektedir.

Örnek 28: Anlatılarda Geçen Deyim ve Deyişler II

28. örnekte Rakım, sadaka isteyen bir dilenci taklidi yapmaktadır. Rakım’ın bir dilencinin ağzından gerçekleştirdiği bu söylemin İngilizce ve Türkçe metinlerde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 32: Dilencinin Söyleminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 209)	“ For the souls of your dead, in the name of the Prophet and His four selected Companions, for the safety and sake of the eyes of your beloved- alms! ”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Bu söylem İngilizce metinde “Ölülerinin ruhu için, Peygamberin ve dört halifesinin adına, sevdiklerinin başının gözünün sadakası olsun” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere Edib ilk olarak bir dilencinin Türkçede nasıl sadaka istediğini zihninde canlandırmış ve o söylemi direkt olarak İngilizceye çevirerek aktarmıştır. Bu örnekte de zihinsel çeviri sürecinin yansımaları açık bir şekilde görülmektedir. Edib’in Türkçe çevirisinden bu söylemi çıkarmasının sebebi ise Türk okurun aşına olduğu bu dilenci sahnesinin ilgilerini çekmeyecek olması olabilir.

Örnek 29: Anlatılarda Geçen Deyim ve Değişler III

29. örnekte Edib, Türkçe “selam yollamak”ı bahsetmektedir. Aşağıdaki tabloda bu söylemin iki metinde nasıl aktarıldığı incelenmiştir.

Tablo 33: "Selam Yollamak" Değişinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 251)	...she sent us salaams by Rabia.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 310)	...bize selam yollamış.

Edib’in çeviri tercihi incelendiğinde, İngilizcede normalde “say hello to someone” şeklinde ifade edilen birine selam gönderme ifadesini kullanmak yerine bu söylemde “selam yollamak” deyimini Türkçeden birebir çeviri yaparak “sent us salaams” şeklinde aktardığı görülmüştür. Bu örnek de Edib’in zihinsel çeviri izlerinin varlığını kanıtlar niteliktedir. Türkçe çeviride ise normalde kullanıldığı hali ile “selam yollamak” olarak aktarılmıştır.

Örnek 30: Anlatılarda Geçen Deyim ve Değişler IV

30. örnekte, Rabia mahallede oturan eskici Fehmi Efendi’nin zor durumundan bahsetmekte ve Fehmi Efendi’nin garibanlığını vurgulamak için “soğan ekmek” deyişine başvurmuştur.

Tablo 34: "Soğan Ekmek" Değişinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 244)	“There is, for example, the cobbler Fehmi Effendi. He toils all day long, yet his wife and three children live in a single room. I doubt whether they can afford more than bread and onions for their meals at times. ”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 237)	“Mesela eskici Fehmi Efendi. On iki saat çalışır. Gözlerine zavallı iki gözlük üst üste takar. Bazı geceleri bile dükkândadır. Dört kızı var, karısı var. Hepsi bir buçuk odada yatar, kalkarlar. Bununla beraber her gün kursaklarına sıcak yemek girmez. Ekmeklerine katık bile

	bulamadıkları günler vardır.”
--	-------------------------------

Tablo 34’te incelenen söylem, İngilizce metinde “Örneğin ayakkabıcı Fehmi Efendi var. Bütün gün çalışıyor, ancak karısı ve üç çocuğu tek bir odada yaşıyor. Bazen yemeğe ekmek ve soğandan daha fazlasını bulabildiklerinden şüpheliyim” olarak aktarılmıştır. Fehmi Efendi her ne kadar çok çalışsa da bir eskici olarak kazanabildiği para bellidir ve bu durumu okurla paylaşırken Edib’in Türkçe bir deyiş olan “soğan-ekmek” deyişini İngiliz okur için çevirerek aktardığı görülmüştür. Türkçede fakirlik göstergesi olan soğan-ekmek deyişi burada İngiliz okura zihinsel çeviri yoluyla aktarılmıştır. Türkçe çeviride ise bu deyişi vermek yerine “ekmeklerine katık bile bulamadıkları günler vardır” diyerek durumu daha da dramatize eder.

Örnek 31: Anlatılarda Geçen Deyim ve Deyişler V

31. örnekte, İstanbul’da bahçıvanlık yapan amcasının yanına gelen Bilal’in mahallede tutunamaması konu edilmektedir. Bilal, mahalledeki çocukları sürekli “Ben size gününüzü gösteririm” diye tehdit ettiğinden çocuklar da ona “Ben size gösteririm” lakabını takmışlardır.

Tablo 35: "Ben Size Gösteririm" Söyleminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 111)	Nevertheless, that he was not able to hold his own gave him a bitter sense of defeat, which was increased when the smaller boys mocked him with: “I-will-show-you-all is coming, I-will- show-you-all is coming!”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 108)	Fakat o, inadından, kibirinden her gün başlarına geliyor, dişlerini, yumruklarını sıkıyor, “Ben size gösteririm!” diyordu. Artık o, Sinekli Bakkal’ın köşesini döner dönmez bütün çocuklar, “Ben size gösteririm! geliyor!” diye bağıyorlardı.

İngilizce metinde bu söylem “Yine de kendine hâkim olamaması ona acı bir yenilgi duygusu yaşattı, bu duygu küçük çocuklar onunla alay ettiğinde daha da arttı: Hepinize-göstereceğim geliyor, Hepinize-göstereceğim geliyor, diyorlardı” olarak aktarılmıştır. Edib normalde İngilizcede böyle bir lakap tuhaf kaçacak olsa da Bilal’in lakabını zihninde “Ben size gösteririm” olarak kararlaştırmış ve bu lakabı direkt olarak İngilizceye çevirerek “I-will-show-you-all” olarak İngiliz okurla paylaşmıştır. Bu örnekte de Edib’in zihinsel çeviri izlerinin görünür olduğu açıktır. Türkçe çeviriye bakıldığında Edib’in ilk olarak zihninde Türkçe tasarladığı “Ben size gösteririm”

lakabını kullandığı göze çarpmaktadır.

Örnek 32: Anlatılarda Geçen Deyim ve Deyişler VI

32. örnekte, Rabia'nın imam olan dedesi vefat etmiştir ve amcası Rakım "Allah sana sabır versin" diyerek kıza kötü haberi verir. Bu söylemin iki metinde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 36: "Allah Sabırlar Versin" Söyleminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 322)	"May Allah give you patience!" She again gave the conventional answer with the proper measure of gravity...
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 253)	"Allah sabırlar versin." Bunu, kâfi derecede ciddi bir sesle söyledi.

İngilizce metinde bu söylem "Allah sana sabır versin! diyerek bu durumlarda söylenen geleneksel cümleyi ciddiyetle söyledi" olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere Edib, "Allah sabırlar versin" söylemini İngilizcede garipsenmeyecek "May Allah give you patience" cümlesi ile verir ve bunun geleneksel bir söylem olduğunu da yaptığı eklemeye ile belirtir. Bu örnekte de Edib'in metni İngilizce olarak kaleme alırken zihinsel çeviriye başvurduğu görülmektedir. Türkçe çeviride ise "Allah sabırlar versin" cümlesinin geleneksel bir söylem olduğunu eklemeye gerek duymamıştır.

Örnek 33: Anlatılarda Geçen Deyim ve Deyişler VII

33. örnekte, Tevfik'in yakın arkadaşı Rakım, annesi vefat eden Peregrini'ye başsağlığı dilemektedir.

Tablo 37: "Allah Ömür Versin" Söyleminin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 259)	"May Allah make you live long! I have heard of your loss," said the dwarf, repeating the traditional sentence of Moslem condolence.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 253)	"Allah sana ömür versin" , kusura bakma başın sağolsun demeyi unuttum.

İngilizce metinde söylemin "Allah sana uzun ömürler versin. Vefat haberini aldım, dedi cüce, Müslümanların taziye için kullandıkları geleneksel cümlelerini tekrar

ederek” biçiminde aktarıldığı görülmektedir. Normalde Türkçede birisi bir yakını kaybetğinde kullanılan söz öbeğini Edib, İngiliz okur için yine diğer örneklerde gözlemlendiği şekilde birebir İngilizceye çevirerek aktarmaya çalışmış ve “Allah sana uzun ömürler versin! Vefat haberini aldım” anlamına gelen ve “başın sağolsun”u İngiliz okur için açıklayan bir cümle ile İngilizceye aktarmıştır. Ayrıca “Müslümanların taziye için kullandıkları geleneksel cümleleri” diye ekleyerek bunun bir gelenek olduğunu çıkarmayacak İngiliz okur için ek bir bilgilendirme yapmıştır. Zihinsel çeviri izleri bu örnekte de kendini göstermektedir. Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride ise bu açıklamayı ekleme gereği duymaz, erek okur zaten “başın sağolsun”un anlamını ve hangi durumlarda kullanıldığını bilmektedir.

3.3.3.2.2. Yansıma Sözcükler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

The Clown and His Daughter başlıklı anlatıda yer yer yansıma sözcüklerin kullanıldığı gözlemlenmiş ve bu doğrultuda aşağıda verilen örnekler üzerinden iki anlatı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Örnek 34: Anlatılarda Geçen Yansıma Sözcükler I

Bu örnekte, kuş seslerinden türetilen yansıma sözcükler konu edilmekte ve iki metinde karşılaştırılarak incelenmektedir.

Tablo 38: Kuş Seslerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 320)	Osman thought, but he saw some crumbs in a saucer by the bed. “ Jik, jik, jikf ” came from the window.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 331)	Avluda serçeler ve birkaç güvercin sıçrayıp duruyor.

Yukarıdaki tabloda Rabia’nın eşi Osman’n güvercinlere yem vermesi betimlenmektedir. İngilizce metinde söylem “Osman düşündü ve yatağın kenarında çay tabağına koyulmuş ekmek kırıntılarını gördü. Pencereden cik cik cik sesleri geliyordu” olarak aktarılmıştır. İngilizcede kuşların çıkardıkları sesler “chirp chirp” olarak yer etmesine rağmen İngilizce metinde Edib, Türkçe “cik cik” sesini İngilizceye çevirerek ve İngiliz okur için sesletimi uygun hale getirerek “jik, jik” olarak aktarmıştır. Edib’in yansıma sözcükler söz konusu olduğunda bile söylemi ilk olarak

zihninde Türkçe olarak tasarladığı ve İngilizceye çevirerek aktardığı, dolayısıyla bir özde çeviri ortaya koyduğu görülmektedir. Türkçe çeviride ise herhangi bir yansıma sözcük kullanma gereği duymamıştır.

Örnek 35: Anlatılarda Geçen Yansıma Sözcükler II

35. örnekte, Vehbi Dede isimli musiki ustasının Rabia'ya ritim tutmayı öğretmeye çalıştığı sahne aktarılmaktadır. Yansıma sözcükler içeren bu söylemin iki metinde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Tablo 39: Müzik Sesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 54)	“Dum, tek, tek, dum, tek,” he repeated, as he made her hands beat her knees alternately.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 58)	“Düm, tek tek, düm tek...” hem söylüyor, hem çocuğun ellerini dizlerine vuruyordu

İngilizce metinde Edib'in Türkçede müzik bağlamında kullanılan “düm tek tek düm tek” yansıma sözcüğünü olduğu şekliyle aktardığı, İngilizce karşılığını aramadığı yalnızca İngiliz okurun okumasını kolaylaştırmak adına Türkçe karakterleri çıkardığı görülmektedir. Bu örnek de Edib'in zihinsel çeviri izlerinin varlığını kanıtlar niteliktedir. Türkçe çeviride Edib'in aynı yansıma sözcükleri kullandığı görülmektedir.

3.3.3.3. Yerel Sanat Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Osmanlı ve Türk kültürü ile çevrelenmiş olan *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatıda yerel sanat örneklerine sıkça rastlanılmaktadır. Anlatı incelendiğinde, yerel sanat başlığı altındaki örneklerin gösteri sanatları ve müzik olmak üzere iki alt başlık altında incelenebileceği görülmüştür. Aşağıdaki örneklerde, iki anlatıdan alınan örnekler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.3.3.3.1. Gösteri Sanatları Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Baş karakter Rabia'nın babası Tefvik bir orta oyuncusu olduğu gibi aynı zamanda da bir Karagöz ustasıdır. Bu sebeptendir ki eserde Osmanlı gösteri sanatlarına bolca yer

verilmiştir. Gösteri sanatlarına yönelik örnekler aşağıda iki anlatı karşılıklı okunarak incelenmiştir.

Örnek 36: Anlatılarda Geçen Gösteri Sanatı

36. örnekte Rakım, Tevfik'in Ramazan ayında oynattığı Karagöz oyunlarından bahsetmektedir. Osmanlı'nın kültür mirasında önemli bir yer tutan Karagöz oyunlarının iki anlatıda nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 40: "Karagöz Oyunları"nın Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 252)	We also have shadow- plays in Ramazan, and if you care to come I will give you a free ticket. Tewfik is great-at it.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 245)	Biz burada bakkallık ediyoruz, bu Ramazan Karagöz oynatıyoruz. Şükür geçiniyoruz. Tevfik gibi hayalciyi dünyanın bir tarafında bulamazsın, Sinyor. Akşamları gelmek istersen, ben seni bedava sokarım.

Bu söylem İngilizce metinde “Ramazan ayında gölge oyunu da oynatıyoruz, gelmek istersen sana bedava bilet de veririm. Tevfik gölge oyununda harikadır” biçiminde aktarılmıştır. Deriden kesilen cisimlerin arkadan ışık yardımıyla beyaz bir perde üzerine yansıtılması ile gerçekleştirilen bir çeşit gölge oyunu olan Karagöz oyunları, Osmanlı Dönemi'nde yaygın bir eğlence unsurudur. Edib, İngilizce metinde gölge oyununun İngilizce çevirisi olan “shadow-play” sözcüğünü kullanmış özel olarak Karagöz oyunlarından bahsetmemiştir. Türkçe çeviride ise Karagöz'ün bir gölge oyunu olduğunu bilen Türk okur için açıklama gereği duymamıştır.

3.3.3.3.2. Müzik Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

The Clown and His Daughter'da gösteri sanatlarının yanı sıra Türk musikisine yönelik göstergelerle de karşılaşmıştır. Müzik odağında elde edilen örnekler, aşağıda iki metin karşılaştırılarak incelenmiştir.

Örnek 37: Anlatılarda Geçen Musiki Öğeleri I

37. örnekte Rabia kendisini ziyarete gelen Peregrini, Vehbi Efendi ve Tevfik için şarkı söylemeye başlar. Bu şarkının iki anlatıda nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Tablo 41: “Allı Yemenim” Şarkısının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 252)	...and she sang the old, old song of “ The Kerchief. ” “ From garden to garden wave thy kerchief . . . the crimson kerchief, the purple kerchief. . . ”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 245)	“ Yemenim turalıdır ” şarkısını söylemeye başladı. — Allı yemenim, morlu yemenim, bir bahçeden bir bahçeye salla yemenim!

İngilizce metinde “O eski şarkıyı söyledi, “Eşarp” şarkısını. Bahçeden bahçeye salla eşarbını... Kırmızı eşarbını, mor eşarbını...” olarak aktarılan söylemde Türkçe bir şarkının sözlerinin birebir olarak İngilizceye çevrilerek aktarıldığı açıktır. Türkçe çeviriden de anlaşılacağı üzere bahsi geçen parça Münir Nurettin Selçuk’un Türk Sanat Musikisi türünde bir eseri olan “Allı Yemenim” adlı şarkısıdır. Edib’in bu örnekte de zihinsel çeviriye başvurarak bir özde çeviri ortaya koyduğu açıktır. Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride, Türkçede asıl adı “Allı Yemenim” olan bu şarkıyı “Yemenim Turalıdır” başlığıyla verdiği görülmektedir. Edib’in kendi İngilizce metnini Türkçeye aktarırken o dönem ünlü olan iki şarkıyı birbirine karıştırmış olabileceği düşünülmektedir.

Örnek 38: Anlatılarda Geçen Musiki Öğeleri II

38. örnekte Vehbi Efendi, Nefi’nin “İlkbahara Övgü Kasidesi”ni mırıldanmaktadır. Bu kasidenin iki anlatıda nasıl karşılandığı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 42: "Esti Nesim-i Nev Bahar" Şarkısının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 131)	It was Vehbi Effendi, beating his knees and humming Nefi's incomparable “ Ode to Spring. ”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 123)	Sonra, Rabia, iki elin usulle vurduğunu, Dede’nin “ Esti nesim-i nev-bahar ” şarkısını söylediğini işitti.

İngilizce metinde söylem “Vehbi Efendi dizleriyle ritim tutarken Nefi’nin o harika “İlkbahara Övgü” kasidesini mırıldanıyordu” olarak aktarılmıştır. Edib’in Nefi’nin “Esti nesim-i nev bahar” kasidesinin adını birebir İngilizceye çevirerek özde çeviri ortaya koyduğu görülmektedir. Edib aynı zamanda İngiliz okur için eserin sahibi olan

Nafi'yi de belirtmiştir. Araştırma yapmak isteyen okurun işini kolaylaştıracak olan yazar ismi, Türkçe çeviride bulunmamaktadır. Edib, Türkçe çevirisinde yalnızca kasidenin gerçek adını birebir olarak aktarmış, bu nedenle Nefi'nin eseri olduğunu belirtmeye gerek duymamıştır.

Örnek 39: Anlatılarda Geçen Musiki Öğeleri III

Bu örnekte, “tef” göstergesi üzerine odaklanılmakta ve bu müzik aletinin iki anlatıda nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 43: "Tef" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 55)	“She found it fascinating to produce the combination of sounds peculiar to the tambourine—the tinkle of the castanets and the soft rhythmic thud of the fingers on the taut leather surface.”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 59)	İmam'ın, tef meselesinde Rabia'nın tarafını tutması, çocuğu mûsikî derslerinde serbest bıraktı.

Tblo 43'te, hafız Rabia'nın tef çalması konu edilmektedir. Rabia'nın annesi kızının tef çalmasını istememektedir. Ancak evde sözü geçen imam dedesi sayesinde Rabia'nın tef çalmasına izin verilir. İngilizce metinde bu söylem “Tefe özgü seslerin kombinasyonunu büyüleyici buldu – çınlayan ziller, gergin deri yüzeyinde gezinen parmakların yumuşak ritmi...” olarak aktarılmıştır. Edib, o dönem Osmanlı'da eğlencelerde çokça kullanılan tefi İngiliz okur için aktarırken kelimenin İngilizce karşılığı olan “tambourine” sözcüğü ile tefi karşılasa da bununla yetinmez, İngiliz okurun daha detaylı bir şekilde zihninde canlandırabilmesi için İngilizce metinde “çınlayan ziller, gergin deri yüzeyinde gezinen parmakların yumuşak ritmi...” şeklinde yan cümle ile açıklama yoluna gider. Bu çeviri kararı da Edib'in bir özde çeviri ortaya koyduğunu kanıtlar niteliktedir. Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride böyle bir söylem ekleme gereği duymadığı görülmektedir.

3.3.3.4. Giysiler ve Şapkalar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Anlatı incelendiğinde Osmanlı dönemine ait giysiler ve aksesuarların anlatıda sıkça kullanıldığı ve *The Clown and His Daughter*'da bu unsurlara dair örnekler olduğu gözlemlenmiş, bu nedenle incelemede giysiler ve şapkalar başlığına yer verilmiştir. Tespit edilen örnekler iki anlatı karşılıklı okunarak aşağıda incelenmiştir.

Örnek 40: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri I

40. örnekte, Derviş Dede'nin giydiği kıyafet betimlenmektedir. Bu betimlemenin iki anlatıda nasıl verildiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 44: "Harmani" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 54)	Somewhere behind that long camel-hair cape, which covered him from his neck to his feet , were the hands which she ought to kiss as etiquette demanded of children.
Türkçe Metin (Edib, 1936] 2013, 58)	Herhalde onlar adamın boynundan yere kadar uzanan deve tüyü renginde harmaninin içinde bir yerde olacaktı.

Edib'in İngilizce metinde söylemi "Boynundan başlayıp ayağına kadar her yerini kapatan uzun taba rengi pelerinde gizlenmişti elleri, çocuklardan beklendiği şekilde o elleri öpmeliydi" olarak aktardığı görülmektedir. Söylemden de anlaşılacağı üzere Edib, o dönem yaygın olarak giyilen "harmani" göstergesini önce zihninde tasarlamış ve özde çevirisinde bu giysiyi açımlayarak aktarmıştır. Harmaninin bir tür pelerin olduğunu, boynundan ayağa uzandığını, tüm vücudu kapattığını İngiliz okura açıkladığı göz önünde bulundurulduğunda bir özde çeviri ortaya koyduğu açıktır. Türkçe çeviride Türk okurun aşına olduğunu düşündüğü bu giysiyi "harmani" olarak vermiş herhangi bir açıklamaya başvurmamıştır.

Örnek 41: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri II

41. örnekte, sarayda tertip edilen bir eğlence gecesinde dans eden bir cariyenin kıyafetleri betimlenmektedir. Cariyenin kıyafetleri gelenekseldir ve şalvar, yelek, pul işleme gibi döneme özgü modayı yansıtmaktadır.

Tablo 45: Cariyenin Kıyafetlerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 51)	She wore a purple- ruby fancy dress, with enormous trousers, embroidered in quaint designs with gold and silver sequins, and flimsy sleeves, flapping like wings over her long, snowy arms.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 54)	Gül renginde şalvar, dar bir mor kadife yelek ve şalvarının renginde terlikler giyiyordu. Şalvarının ve yeleğinin üstü altın, gümüş pulla işlenmişti . Tül gömleğinin uzun kolları, geniş yenleri iki kanat gibi dalgalanıyor, arkasına dökülen yaldızlı saçları avizenin altında ipek bir şala benziyordu.

Edib, dönemin modasını çeşitli göstergeler üzerinden İngiliz okura “Gümüş altın pullarla antik işlemlere sahip mor-pembe şık bir elbise ve çok bol bir pantolon giyiyordu. İncecik bir kumaştan yapılmış elbise uzun, bembeyaz kollarının üzerinde kuş gibi uçuyordu...” olarak aktarmıştır. Edib’in “enormous trousers” olarak özde çevirisine eklediği gösterge aslında İngiliz okur okuduğunda aklında bir şey belirecek türden bir gösterge değildir çünkü “enormous trousers” İngilizcede “devasa boyuttaki pantolon” anlamına gelmektedir. Ancak bu anlatının Osmanlı Dönemi’nde ve İstanbul’da geçtiğini bilen okur bu devasa boyuttaki pantolonun Osmanlı Dönemi’nde çok yaygın bir şekilde kullanılan “şalvar” olduğunu az çok anlayabilecektir. Bu nedenle Edib yalnızca pantolon anlamına gelen “trousers” sözcüğünü kullanmak yerine başına devasa anlamındaki “enormous” sıfatını getirerek onun normal bir pantolon olmadığını okurlara aktarmış ve bir özde çeviri ortaya koymuştur. Türkçe çevirisinde şalvar göstergesini bilen Türk okur için herhangi bir eklemeye gerek duymamıştır.

Örnek 42: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri III

42. örnek, yine Osmanlı toplumunda kadınların giyim tarzlarını betimleyen bir anlatı içermektedir. Dönemin yaygın olarak kullanılan aksesuarlarından olan “yaşmak” göstergesinin iki anlatıda nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 46: "Yaşmak" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 51)	Over their heads clouds of white muslin fell, leaving only a narrow slit for the eyes.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 54)	Rengârenk feraceler üstünde beyaz yaşmaklar , yaşmakların arasından bakan sürme çerçevesi mavi, yeşil, ela gözler...

Edib, özde çevirisinde bu giyim tarzına aşına olmayan İngiliz okura kadınların giysilerini açıklamalar yaparak aktarmaya çalışır ve “Başlarının üzerine düşen beyaz tülbentler yalnızca gözleri için küçük bir açıklık bırakıyordu” olarak aktarır. Aslında burada bahsedilen Osmanlı Dönemi’nde kadınların yüzlerini örtmeleri için yaygın bir şekilde kullandıkları, yalnızca gözlerini açıkta bırakan tül anlamına gelen “yaşmak” göstergesidir. Ancak yaşmağın İngilizce’de bir karşılığı olmadığından ve İngiliz okur kültürel olarak da bu öğeye çok uzak olduğundan Edib, yaşmağı “başlarının üzerine

düşen ve yalnızca gözleri açıkta bırakan tülben” olarak tanımlar ki bu sayede İngiliz okurun zihninde bu Osmanlı kadını imgesini canlandırabileceğini düşünür. Edib’in zihinsel çeviriye başvurduğu bu örnekte de kendini göstermektedir. Türk okurun “yaşamak” göstergesini bileceğini düşündüğünden Türkçe çeviride açıklama yapma gereği duymaz.

Örnek 43: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri IV

43. örnekte, Sabiha Hanım’ın kıyafetleri ve aksesuarları betimlenmektedir. Bu aksesuarların iki anlatıda nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 47: Döneme Özgü Aksesuarların Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 32)	Sabiha Hanim, dressed in silks, wearing her gala jewels .
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 35)	Uzun etekli, ipek entarisi, hotozu, elmasları, hattâ şefkat nişanının gran kordonu yla koltuğa kurulmuş.

Edib, bu betimlemeyi özde çevirisinde “Sabiha Hanım ipek kıyafetlerini giymiş, özel gün takılarını takmıştı” olarak aktarır. Normalde İngilizcede olmayan bir kullanım olan “gala jewels”, “bayram, özel gün” anlamına gelen “gala” sözcüğü ile türetildiğinden Edib’in burada da özde çeviriye başvurarak şaşaalı, özel gün takıları anlamını vermeye çalıştığı açıktır. Türkçe çevirisinde ise bu şaşaalı takılar “ipek entarisi, hotozu, elmasları, hattâ şefkat nişanının gran kordonu” söylemiyle tek tek Türk okura aktarılır. Edib’in tek tek hotozu, şefkat nişanını İngiliz okura anlatması gerekeceğinden özde çevirisinde genelleme yapma yoluna gittiği söylenebilir.

Örnek 44: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri V

44. örnekte, Osmanlı Dönemi’nde bilhassa saraylarda kadın kıyafetlerinde en çok kullanılan ve zenginlik göstergesi sayılan bir kumaş türü olan ipeğe vurgu yapılarak yine kıyafetler betimlenmektedir.

Tablo 48: Zenginliği Simgeleyen Kıyafet Göstergelerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
--------------------	------------------

İngilizce Metin (Edib, 1935, 50)	Every chandelier blazed, every inmate was dressed in silk and trailing a long train; the atmosphere was feverish and charged with the swish-swish of silk .
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 53)	Bütün avizeler yanmış, herkes uzun etekli, ipek entariler giymiş, sofalarda ipek fişiltisından geçilmiyordu.

Edib özde çevirisinde bu betimlemeyi “Şamdanlar yanıyordu, ev halkı ipek uzun kuyruklu elbiseler giymişti. Ortam çok şaşaalıydı ve ipek hışırtısı odayı dolduruyordu” biçiminde aktarmıştır. Görüleceği üzere Edib, özde çevirisinde bu saray ortamını İngiliz okur için betimlerken detaylara inmeyi seçmiştir. Edib, İngilizce metinde ortamdaki herkesin üzerinde ipekten ürünler olduğundan odada yükselen ipek sesini İngilizcede normalde olmayan bir ikilemeyi çeviri yoluyla aktararak “swish-swish of silk” olarak verir. Bu örnek de Edib’in zihinsel çeviri izlerini kanıtlar niteliktedir. Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde ise “ipek fişiltisi” olarak aktarmayı seçmiştir.

Örnek 45: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri VI

45. örnekte, Selim Paşa misafirler gittikten sonra pijamalarını giyip yatmaya hazırlanmaktadır. Bu örnekte de Selim Paşa’nın kıyafetleri betimlenmekte ve iki anlatıda bu söylem karşılaştırılmaktadır.

Tablo 49: "Şam Hırkası" ve "Takke" Göstergelerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri (Edib, 1935, 39)	Before long her husband appeared in his white nightcap and Damascene dressing-gown .
Aslına Öz Çeviri (Edib, [1936] 2013, 39)	Çok geçmeden Selim Paşa, arkasında Şam hırkası, başında beyaz gecelik takkesi , karısının odasına geldi.

Kıyafetlerin betimlendiği bu sahnede Edib, yine zihinsel çeviriye başvurarak söylemi “Çok geçmeden kocası beyaz uyku şapkası ve Şam sabahlığı ile kapıda belirdi” olarak aktarır. Edib’in öncelikle o dönem erkekler tarafından giyilen gecelikleri zihninde canlandırdığı, sonra bu sahneyi İngilizceye çevirerek aktardığı açıktır. Türkçe çeviride ise Selim Paşa’nın Şam hırkasından ve takkesinden söz edilmektedir.

Örnek 46: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri VII

46. örnekte, geleneksel Osmanlı kıyafetleri giymiş olan cariyelerden bahsedilmekte, özellikle “hotoz” göstergesi vurgulanmaktadır.

Tablo 50: "Hotoz" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 50)	All wore long robes and carried trains thrown negligently over their left arms. They also wore tiny headdresses made of flimsy, gauzy stuff and perilously perched over one ear...
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 54)	Hepsi uzun eteklerini sol kollarının üstüne atmışlar, hepsinin başında hemen kayacakmış gibi sol kulaklarına tehlikeli surette yıkılan bir hotoz ...

Edib o kıyafetleri “Her biri uzun elbiseler giyiyordu ve elbiselerinin kuyruklarını gelişi güzel şekilde sol omuzlarına atmışlardı. Tiril tiril tül den yapılmış küçük başlıklar takıyorlardı, o da tehlikeli bir şekilde tek kulaklarına düşüyordu” olarak betimler. İngiliz okurun hotoz başlığını anlamayacağını farkında olan Edib, “tiril tiril tül den yapılmış küçük başlık” açıklamasıyla hotozun bir tür başlık olduğunu ve genelde ince tül, ipek gibi materyallerden yapıldığını açıklayarak anlamalarını sağlamaya çalışmış ve bir özde çeviri ortaya koymuştur. Türkçe çevirisinde ise bu sözcüğü hotoz olarak bırakmayı tercih etmiş, açıklama gereği duymamıştır.

Örnek 47: Anlatılarda Geçen Kıyafet Göstergeleri VIII

47. örnekte, anlatıda önemli bir rol üstlenen Mevlevî Dervîşi Vehbî Dede'nin Mevlevî külâhından bahsedilmektedir. İki anlatıda bu aksesuarın nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 51: "Mevlevî Külâhı" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 54)	She looked at him, timid and perplexed, The cornet-shaped cap of his Order, that of the Dancing Dervish, interested her.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 58)	Dede'nin harmaninin içindeki uzun boyu biraz öne, Mevlevî külâhının altındaki baş sol tarafa eğik, tavrında bir şey bekleyen adam hali vardı.

Edib, özde çevirisinde İngiliz okurun aşına olmadığı Mevlevi külahını “Ona ürkek ve şaşırılmış bir şekilde baktı. Dans eden Derviş’in külah şeklindeki şapkası ilgisini çekmişti” biçiminde aktarır. Görüldüğü üzere “külah şeklindeki şapka” eklemesini yaparak sıradan bir şapka olmadığını ve “dans eden derviş” betimlemesiyle de Semazenlerin taktığı şapkanın normal bir şapkadan farklı olduğunu aktarmaya çalışmıştır. Bunu okuyan bir İngiliz okurun külah şeklindeki bu şapkanın Dervişlere özgü bir gösterge olduğunu kavraması kolaydır. Edib, bu örnekte de kendi kültürüne ait göstergeleri İngiliz okura aktarabilmek için zihinsel çeviriye başvurmuştur. Türkçe çeviride hedef kitesinin Mevlevi külahına aşına olduğunu düşünerek herhangi bir açıklamaya gerek duymadığı görülmektedir.

3.3.3.5. Gelenekler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

Osmanlı Dönemi’nde halkın benimsediği gelenek ve göreneklerin yer aldığı *The Clown and His Daughter*’da saptanan örnekler karşılaştırmalı okunarak incelenmiş, geleneklerin iki anlatıda nasıl okurlarla paylaşıldığına odaklanılmıştır.

Örnek 48: Anlatılarda Geçen Gelenekler I

48. örnekte padişahların tahta çıkış yıldönümlerinin kutlandığı ve halka çeşitli lütüflarda bulunulan “cülus” zamanları üzerine odaklanılmaktadır.

Tablo 52: "Cülus" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 271)	“Listen, Rabia, in August it is the thirty-second anniversary of the Sultan's accession to the throne . There will be an amnesty of a sort . I'll try to get as many of the Damascus exiles as I can on the list.”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 342)	Cülûsta mutlak babanı getirtirim, Rabia. Düğününden evvel olmasını isterdim ama... Düğün ne vakte?

Tablo 52’de Selim Paşa, Rabia’nın sürgünde olan babasının Rabia ile Osman’ın düğününe dek yurda dönmesini sağlayabileceğini söylemektedir. Edib, İngilizce metinde bu durumu “Dinle Rabia, ağustos ayı Padişah’ın tahta çıkışının 32. yıl dönümünü olacak, bu nedenle bir çeşit af çıkacak. Ben de Şam’da sürgünde olanların çoğunu getirmeye çalışacağım” olarak aktarmıştır. Türkçe çeviride ise söylemi yalnızca “cülusta mutlak babanı getirtirim...” diyerek vermiş ve açıklama gereği duymamıştır. Türk okurun cülus zamanlarında padişahlar tarafından halka ne gibi

lütüflarda bulunulduğunu bildiği varsayılarak açıklamaya gerek duyulmamıştır. Bu geleneği bilmeyen İngiliz okur için ise Edib'in, özde çeviriye başvurarak detaylıca anlatma yolunu seçtiği görülmektedir.

Örnek 49: Anlatılarda Geçen Gelenekler II

49. örnekte, Osmanlı Dönemi'nde yaygın bir gelenek olarak Padişah'ın, yöneticilerin ve saray tebaasının el ve eteğinin öpülmesi konu edilmektedir.

Tablo 53: "El Etek Öpme" Geleneğinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 24)	Rabia bowed solemnly, and stopped for the hem of the lady's garment , in order that she might kiss it, as convention demanded .
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Yukarıdaki söylemde, bir kandil gününde geçmekte olup, konak sakinlerine saygı gösterisinde bulunmak adına halk etek öpmeye gitmiştir. Rabia ve annesi de konağa etek öpmeye gidenler arasındadır. Edib, İngiliz okurun bu geleneği bilmediğini ve belki de garipseyeceğini düşünerek durumu uzun uzadıya İngiliz okur için açıklama yolunu seçer ve söylemi “Rabia ciddiyetle eğildi, gelenek gereği hanımefendinin elbisesinin eteğini öpmesi gerekirse diye duraksadı” olarak aktarır. Edib'in, aynı zamanda “gelenek gereği” anlamına gelen “as convention demanded” eklemesiyle de bunun bir gelenek olduğunu İngiliz okura belirtme ihtiyacı hissettiği ve zihinsel çeviriye başvurduğu görülmüştür. Türk okur zaten eski el ve etek öpme adetlerini bildiğinden Türkçe çeviride Edib, bu geleneği anlatma gereği duymamış direkt olarak söylemi çevirisinden çıkarmıştır.

Örnek 50: Anlatılarda Geçen Gelenekler III

Osmanlı Dönemi'nde padişahın cuma günleri cuma namazına gidişi ile gelişi arasındaki sürede yapılan etkinlikler “Cuma selamlığı” ya da “selamlık” olarak adlandırılmaktadır. 50. örnekte, Cuma selamlığı konu edilmektedir.

Tablo 54: "Cuma Selamlığı" Geleneğinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
--------------------	------------------

İngilizce Metin (Edib, 1935, 65)	Imam after the Selamlık—the Friday ceremony of His Majesty's going to the mosque.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 65)	Cuma selâmlığını görmeye epey bir kalabalık gider.

Edib, İngilizce metinde selamlık geleneğini “İmam selamlıktan- Padişah’ın Cuma töreninden - sonra camiye giderdi” olarak aktarmıştır. Görüleceği üzere Edib, selamlık geleneğini yan cümle vasıtasıyla erek okura çevirerek aktarır ve bir özde çeviri ortaya koyar. Selamlığı bilen Türk okur için yaptığı çeviride ise böyle bir açıklamaya ihtiyacı olmadan “Cuma selamlığı” olarak doğrudan aktardığı görülmektedir.

Örnek 51: Anlatılarda Geçen Gelenekler IV

51. örnekte, Selim Paşa’nın eşi Sabiha Hanım, Rabia’ya elini uzatıp öptürmektedir. Yaygın bir Türk geleneği olan “el öpme”nin İngilizce ve Türkçe metinlerde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 55: "El Öpme" Geleneğinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 2)	Sabiha Hanım put out her hand and held it to the girl's mouth, just as any ordinary woman of the Sinekli-Bakkal would have done.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

El öpme adeti her ne kadar Türkiye’de yaygın bir gelenek olsa da İngiliz okurun bildiği ya da aşına olduğu bir uygulama değildir. Edib, İngilizce metinde el öpme adetini “Sabiha Hanım Sinekli Bakkal’daki her kadının yapacağı şekilde elini kaldırdı ve kızın ağzına doğru götürdü” olarak aktarır. Normalde bir İngiliz okur “put out her hand and held it to the girl’s mouth” cümlesini okuduğunda bu cümle onlara bir anlam ifade etmeyecektir ancak Edib “Sinekli Bakkal’daki her kadının yapacağı şekilde” anlamına gelen “as any ordinary woman of the Sinekli-Bakkal would have done” eklemesiyle bunun bir gelenek olduğunu aktarmaya çalışmıştır. Bu örnekte de Edib’in zihinsel çeviri yoluyla göstergeleri çevirdiği aşıkardır. Türk gelenekleri ile ilgili olan bu söylemi Edib, ilgilerini çekmeyeceğini düşünerek Türkçe çevirisinden çıkarmayı seçmiş olabilir.

3.3.3.6. Yemek Kültürü Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

The Clown and His Daughter'da dönemin Osmanlı toplumunun geleneksel yemeklerinin konu edildiği söylemlerden alınan örnekler iki metinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Örnek 52: Anlatılarda Geçen Yemek Kültürüne Yönelik Göstergeler I

52. örnekte İtalyan Peregrini, Tevfiklerin bakkalına gider ve gözü güllaç yufkalarına takılır. “Güllaç” göstergesinin İngilizce ve Türkçe metinlerde ne şekilde aktarıldığı aşağıdaki tabloda aktarılmıştır.

Tablo 56: "Güllaç" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 92)	He pointed out at random to the large round gullaj discs in their festive ribbons.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 89)	Gözleri bir lastik top gibi sıçrayarak dolaşan cüce ile tavana asılan yeşil kırmızı şeritli güllaç tekerlekleri arasında dolaşırken Rakım sordu, gene sordu...

Edib, Türk kültüründe bilhassa Ramazan ayında tüketilen bu tatlıyı İngilizcede bir benzeri ile ifade etmek yerine İngilizcede bir anlam ifade etmeyen, Türkçe “güllaç” göstergesinin Türkçe karakterlerini çıkararak sesletiminin İngilizlere uygun hale getirilmesiyle “gullaj” biçiminde aktarmaya çalışmıştır. Bu örnek de Edib’in metindeki zihinsel çeviri izlerini gözler önüne sermektedir. Edib’in buradaki amacı, İngiliz okuru merak etmeye yönelterek güllaç araştırmalarını sağlamak olabilir. Türk kültüründen olan bu tatlıyı Türk okur için açıklamaya gerek duymamıştır.

Örnek 53: Anlatılarda Geçen Yemek Kültürüne Yönelik Göstergeler II

53. örnekte, Osmanlı döneminde bilhassa Ramazan, Kandil gibi özel günlerde ve özellikle yaz aylarında serinlemek için tüketilen “şerbet” göstergesi konu edilmekte ve iki anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 57: "Şerbet" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 300)	“Go and bring us some cooling sherbet ,” Rakim ordered Pembeh, wiping his face with his handkerchief.”

Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---
--	-----

İngilizce metinde söylem “Git ve bize serinletici şerbetten getir dedi yüzünü silen Rakım Pembe’ye” olarak aktarılmıştır. Ancak Edib, şerbeti bir içecek olarak aktarmak yerine özel isim gibi kabul ederek yalnızca İngiliz okurun okumasını kolaylaştıracak ve “ş” sesini çıkarmalarını sağlayacak şekilde yazımını İngilizce sesletime uygun hale getirmiştir. Edib’in kendi kültürünü koruma isteği bu örnekte de kendini göstermektedir, zira Edib bu örnekte de kendi kültürüne ait bir öğeyi çevirerek aktarmış ve bir özde çeviri ortaya koymuştur. Şerbet söylemini Türk okur için gerçekleştirdiği çeviriden çıkardığı görülmektedir.

Örnek 54: Anlatılarda Geçen Yemek Kültürüne Yönelik Göstergeler III

54. örnekte Rabia’nın babası Tefvik, sürgüne gönderilmek üzere bir yolcu gemisindedir. Rabia babasına içi yiyecekler ile dolu bir sepet verir. Bu sepetin içindeki yiyecekler iki anlatı karşılaştırılarak incelenmiştir.

Tablo 58: "Sarma" ve "Gül Reçeli" Göstergelerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 204)	“I’ve brought stuffed vine-leaves and rose-petal jam , Tewfik. The basket is full of meat, bread, cheese. ”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 191)	Rakım’ın terleyerek sürüklediği sepetleri yerleştirdi. - Dolma var, zeytin, peynir, söğüş var... Şam’a gidince bize yaz.

İngilizce metinde Edib’in bu yiyeceklerin anlatıldığı söylemi “Tefvik sana doldurulmuş üzüm yaprağı, gül yaprağı reçeli getirdim. Sepetin içi et, ekmek ve peynir ile dolu” olarak aktardığı görülmektedir. Edib’in özellikle sarmayı ve gül reçelini önce zihninde canlandırdığı sonrasında ise İngilizceye çevirerek “doldurulmuş üzüm yaprağı” ve “gül yaprağı reçeli” olarak aktardığı açıktır. Türkçe çevirisinde ise sarma, reçel, et, ekmek ve peynirin yerini bu kez dolma, zeytin, peynir ve söğüş almıştır.

3.3.3.7. Toplumsal Yaşam ve Gündelik Alışkanlıklar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

The Clown and His Daughter’da Osmanlı Devleti’nin toplumsal yaşam ve gündelik alışkanlıklara yönelik saptanan örnekler, aşağıda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Örnek 55: Anlatılarda Geçen Toplumsal Yaşama Yönelik Göstergeler I

55. örnekte, İngiliz okur için peygamberin doğumunun kutlandığı kandil günü anlatılmaktadır. Kandilde Sinekli Bakkal semtindeki fakirlere ve özellikle çocuklara şeker dağıtıldığından, halka zemzem suyu ikram edildiğinden ve ikram esnasında halka “Selim Paşa’nın ailesindeki ölmüşlerin ruhuna” dendiğinden bahsedilmektedir.

Tablo 59: Kandil Gününün Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 32)	The anniversary of the Prophet's birth had to be taken very seriously. Sabiha Hanim's celebrations were in keeping with her reputation for charity and her exalted position in life. At the principal street-corners and the mosque yards of the Sinekli-Bakkal, coloured sweets in cornet-shaped paper bags and warm fancy bread were distributed to the children of the poor. Behind large tubs, filled with water from famous springs, men offered a drink to the passers-by calling out: “For the souls of the dead of Selim Pasha’s house!”.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

Edib, görüldüğü üzere Osmanlı kültüründeki kandil günü kutlamalarını erek okur için açıklama gereği hissetmiş ve söylemi İngilizce metinde “Peygamberin doğum günü ciddiyetle kutlanmalıydı. Sabiha Hanım’ın yaptığı kutlamalar onun hayra olan düşkünlüğü ve soyluluğu ile uyum içindeydi. Sinekli Bakkal’ın ana caddelerinin köşe başlarında ve cami bahçelerinde külah şeklinde kutulara konulmuş renkli şekerler ile fırından yeni çıkmış sıcak ekmekler fakir çocuklara dağıtılırdı. Erkekler ise ünlü kaynak sularını yoldan geçenlere ikram ederler, Selim Paşa’nın ölmüşlerinin ruhuna değsin diye de bağırırlardı” olarak aktarmıştır. Edib’in kandil gününde yapılan kutlamaları İngiliz okur için çevirerek aktardığı ve bir özde çeviri ortaya koyduğu görülmektedir. 1936 yılında, eseri Türkçeye çevirdiğinde, bir kandil gününde yapılacakların erek kitlesi tarafından halihazırda bilindiğini düşünerek bu kısımları Türkçe çevirisine dahil etmemiştir.

Örnek 56: Anlatılarda Geçen Toplumsal Yaşama Yönelik Göstergeler II

Bu örnekte, tevcihat listesi üzerine odaklanılmakta ve bu göstergenin İngilizce ve Türkçe metinlerde ne şekilde aktarıldığı incelenmektedir.

Tablo 60: "Tevcihat Listesi"nin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 48)	Whenever the official Gazette published a list of promotions Sabiha Hanım kept Rabia trotting to the Pasha's room to discover the why and wherefore of these favours .
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 52)	Bilhassa tevcihat listesi çıktığı gün, Hanım onu birkaç defa Paşa'nın odasına yollar, falan bey ve yahut paşanın hangi hizmet mukabilinde taltif edildiğini tahkik ettirirdi.

Tablo 60'ta, Selim Paşa ve eşi Sabiha Hanım'dan bahsedilmektedir. Sabiha Hanım, tevcihat listesinin yayınlandığı günlerde, yani kimlerin terfi alacağına karar verilip ferman çıktığında Rabia'yı eşinin odasına yollayarak kimlerin yeni görevlere getirildiğini öğrenmeye çalışmaktadır. Edib, bu durumu İngiliz okur için aktarırken zihinsel çeviriye başvurarak söylemi "Ne zaman terfiler resmî gazetede yayınlansa Sabiha Hanım bu terfilerin altında yatan sebepleri öğrenmesi için Rabia'yı Paşa'nın odasına yollar" olarak aktarmıştır. İngiliz okurun bilmediği ferman kültürünü onlar için "resmî gazete" olarak vererek anlamalarını sağlamaya çalışmıştır. Türk okur için yaptığı çeviride ise halkın "tevcihat" kavramını bildiğini düşündüğünden olduğu şekilde aktarmıştır.

3.3.3.8. Ev Düzeni ve Mobilyalar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri

İstanbul'un arka mahallelerinden Sinekli Bakkal'da geçen ve hem saray ve konak hayatından hem de halkın yaşantısından kesitler sunan *The Clown and His Daughter*'da ev düzeni ve mobilyalara dair göstergelerin bulunması kaçınılmazdır. Ev düzeni ve mobilyalara örnekler aşağıda iki metin karşılaştırılarak incelenmiştir.

Örnek 57: Anlatılarda Geçen Ev Düzenine Yönelik Göstergeler I

57. örnekte, Selim Paşa konağının selamlık bölümünü kapatacağından bahsetmektedir. Konağın selamlık bölümünün iki anlatıda nasıl verildiği aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Tablo 61: "Selamlık" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 324)	I am shutting up the Selamlık and selling its furniture.

Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 320)	Selâmlığı kapıyorum. Eşyasını satıyorum.
--	---

İngilizce metinde söylem “Selamlığı kapıyorum, eşyalarını da satacağım” olarak aktarılmıştır. Osmanlı Dönemi’nde saray ve konaklarda erkeklerin ağırlandığı bölüm anlamına gelen “selamlık” kavramını İngilizcede karşılayacak bir sözcük olmadığından Edib, İngiliz okurun anlamama ihtimalini de göze alarak “selamlık” sözcüğünü kullanmayı seçmiş ve bir özde çeviri ortaya koymuştur. İngilizlerin o yıllarda “harem”, “selamlık” gibi göstergeleri öğrenmiş olduklarını düşündüğünden Edib’in açıklamaya gerek duymadığı söylenebilir. Türkçe çevirisinde ise “selamlık” göstergesini mevcut haliyle korumuştur.

Örnek 58: Anlatılarda Geçen Ev Düzenine Yönelik Göstergeler II

58. örnekte, babası Tefik sürgünden döndükten sonra Rabia’nın sürekli babasının yanına gittiğinden, bu nedenle Sabiha Hanım’ın konağındaki musiki derslerini aksattığından bahsedilmektedir.

Tablo 62: "Konak" Göstergesinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 75)	Rabia neglected her lessons in the afternoons, and went regularly to the shop, going to the Konak only in the evenings.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013)	---

İngilizce metinde bu söylem “Rabia öğleden sonraki derslerini ihmal etmeye başladı, düzenli olarak bakkala gidiyordu, konağa ise yalnızca akşamları uğruyordu” olarak aktarılmıştır. Görüleceği üzere Edib, Osmanlı Dönemi’nde gelir düzeyi yüksek ve saygın kimselerin yaşadıkları büyük ve gösterişli ev anlamına gelen “konak” sözcüğünü İngilizcede olduğu gibi korumayı tercih etmiş, bir eşdeğer arayışına girmemiştir. Edib’in bu örnekte de İngilizlerin “konak” göstergesini bidiklerini varsaydığı görülmektedir. İngilizcede konak anlamına gelecek “mansion” kelimesi olmasına rağmen İngiliz okurun bir okuyuşta anlamayacağı “konak” sözcüğünü kullanmasının bilinçli bir çeviri tercihi olduğu düşünülmektedir. Bu örnek de eserin

bir özde çeviri olduğunu kanıtlar niteliktedir. Edib, Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinden bu söylemi çıkarmayı seçmiştir.

3.3.3.9. Para Birimleri Üzerinden Özde Çeviri Örneği

The Clown and His Daughter'da para birimlerine dair göstergeler içeren bir söylem saptanmış ve bu söylem iki anlatı karşılaştırılarak incelenmiştir.

Örnek 59: Anlatılarda Geçen Para Birimleri

İstanbul uzamında geçen anlatıda kullanılan para birimleri, aşağıdaki tabloda iki metin karşılaştırılarak gösterilmiştir.

Tablo 63: Para Birimlerinin Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 225)	“How much is the Mevlut-chanter paid exactly, Uncle?” “As much as five pounds ; that is, the best of them, of course.”
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 217)	-Mevlid okuyanlara kaç para verirler acaba? -Meşhur hafız olursa beş lira kadar alır.

Tablo 63'te Rabia, amcası Rakım'a “Hafızlar mevlüt başına kaç lira alır amca?” diye sorar. Rakım ise “En iyileri beş pound kadar alıyordur” diyerek cevap verir. Edib her ne kadar çoğu kültürel göstergenin aktarımında Osmanlı kültürünü ve toplumunu yansıtmaya çalışsa da bu örnekte lira para birimini pounda çevirerek aktardığı görülmektedir. Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride ise para birimini liraya çevirerek aktarmıştır.

3.3.3.10. Ulaşım Araçları Üzerinden Özde Çeviri Örneği

Ulaşım araçları açısından incelenen anlatıda yalnızca bir örnek tespit edilebilmiş ve bu örnek iki anlatı karşılaştırılarak aşağıda incelenmiştir.

Örnek 60: Anlatılarda Geçen Ulaşım Aracı

60. örnekte Sinekli Bakkal mahallesindeki Selim Paşa konağının bahçesinde bulunan arabalar betimlenmektedir.

Tablo 64: Ulaşım Aracının Aktarımı

İnceleme Metinleri	İncelenen Bağlam
İngilizce Metin (Edib, 1935, 51)	Through the long vista of the garden Rabia saw a row of closed carriages , horses prancing impatiently, eunuchs in sober black, and grooms in coloured livery.
Türkçe Metin (Edib, [1936] 2013, 54)	Rabia siyah setreli harem ağalarının, süslü, renkli üniformalı seyislerin araba kapılarını açtığını gördü. Saraylı kafilesini, siyah kupa arabaları yuttu.

Edib özde çevirisinde sahneyi “Rabia bahçenin ilerisinde bir dizi kapalı at arabası, sabırsızca zıplayan atlar, siyahlara bürünmüş haremağaları, renkli üniformalar giymiş seyisler gördü” biçiminde aktarır. Görüldüğü üzere Edib, İngilizce metinde at arabalarını tarif ederken İngilizce kapalı at arabası anlamına gelen “closed carriage” sözcüğünü kullanmaktadır. Her ne kadar “closed carriage” de bu anlamı veriyor olsa da İngilizcede tam olarak dört tekerlekli, at gücüyle çalışan ve önde açık bir şoför koltuğu olan at arabaları “brougham” olarak anılmaktadır. Edib, “brougham”ı kullanmak yerine “kupa arabası”nın çevirisi sayılabilecek “closed carriage”ı tercih ederek zihinsel çeviri izlerini görünür kılmıştır. Türkçe çeviride ise “kupa arabası” sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir.

3.4. Genel Değerlendirme

Sonuç olarak, Edib kendi kültürüne ait inançları, yaşantıları, ilişkileri kendi zihninde bir çeşit çeviri sürecinden geçirmiş ve bu kültüre yabancı olan bir erek kitle için açıklamalara dayalı bir İngilizce metin ortaya koymuştur. *The Clown and His Daughter*, İngiliz yazın dizgesine özgün bir metin olarak sunulmuş olmasına rağmen aslında “sözde özgün”, “özde çeviri” bir eserdir (Öztürk Kasar, 2012a; 2020b). Eserin bir özde çeviri olduğu ve çevirmenin zihinsel çeviri eyleminin izlerini taşıdığı incelenen örnekler üzerinden doğrulanabilmektedir. Edib, kendi kültürüne ait göstergeleri “öteki”ne aktarabilmek için zihinsel bir çeviri sürecinden geçirmiş ve bir “özde çeviri” ortaya koymuştur.

Her ne kadar 1935 yılının Ekim ayında *Haber Akşam* gazetesinde tefrika edilen *Sinekli Bakkal* başlıklı romanın reklam yazısında “Halide Edib’in, aslını Haber gazetesine verdiği bu eserin İngilizceye tercümesi bu günlerde Londra’da neşredilecektir” ibaresi bulunsa ve eser Türk okura sanki ilk başta Türkçe olarak kaleme alınmış, İngilizce

çevirisi ise yabancı okurlar için çevrilip basılacakmış izlenimi verse de Edib'in eserini öncelikle İngiliz dilinde kaleme aldığı ancak bu aşamada zihinsel çeviri yoluyla Osmanlı ve Türk kültürüne ait göstergeleri İngilizceye çevirerek aktardığı, ardından Türk okur için belirli noktaları değiştirip eklemeler ve çıkarmalar yapmak suretiyle Türkçe olarak yeniden yazdığı açıktır.

Bu doğrultuda yapılan inceleme sonucunda, toplam 60 adet zihinsel çeviri örneği mercek altına alınmış ve eserin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal* başlıklı anlatı ile karşılaştırılarak *The Clown and His Daughter*'ın bir "özde çeviri" (Öztürk Kasar, 2012a) olarak ele alınabileceği sonucuna varılmıştır. Örnekler incelendiğinde, Öztürk Kasar'ın (2020b, 22) belirttiği üzere iki dil ve kültürün kavram dünyalarındaki farklılığın "özde çeviri"ye yol açtığı açıktır.

Özel ad göstergeleri üç alt başlık altında incelenmiştir. Kişi adları, lakaplar ve unvanlar alt başlığında on örnek, yer adları alt başlığında bir örnek, kurum-işletme adları alt başlığında ise üç örnek olmak üzere toplamda özel ad göstergelerine yönelik 14 örnek iki anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kişi adları odağında Edib'in anlatıdaki Türkçe özel adları olduğu şekliyle koruduğu ancak İngiliz okurun telaffuzunu kolaylaştırmak adına o dönemlerde yaygın bir çeviri stratejisi olan sesletimde değişiklik yoluna gittiği ve Türkçe isimleri okudukları gibi İngilizceye aktardığı gözlemlenmiştir. Edib'in hafız, kâhya, paşa, imam, zaptiye nazırı gibi unvanları Türkçe olarak korumakla birlikte kavram dünyalarında bulunmayan bu göstergeleri İngiliz okurun anlamayacağını düşünerek zihinsel bir çeviri sürecinden geçirerek anlaşılmasını sağlayacak eklemeler yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Unvanlar özelinde de tıpkı özel adlarda uyguladığı strateji gibi sesletimi İngiliz okurun telaffuz edebileceği şekle getirdiği söylenebilir. Edib, kişi adları ve unvanlarda uyguladığı stratejiyi lakaplarda da devam ettirmiştir. Edib'in bu stratejileri doğrultusunda, kendi kültürünü farklı bir okur kitlesine yaklaştırmaya gereği hissetmediği ve koruduğu, İngiliz okuru bu yabancı kültürle buluşturduğu ancak anlamada zorluk yaşamamaları için İngiliz okurun yararına eklemeler yaptığı sonucu çıkarılabilir.

Diğer yandan, tarihsel göstergeler başlığı altında bir örnek iki anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Edib'in tarihsel göstergeler odağında da İngiliz okur için uyarılma yoluna gitmediği, Türkçe adları koruduğu, aynı özel ad göstergelerinde uyguladığı strateji gibi sesletim anlamında İngiliz okura yardımcı olduğu görülmüştür.

Kültürel göstergeler başlığı on alt başlığa ayrılmış ve bu şemsiye başlık altında toplam 45 örnek incelenmiştir. Öztürk Kasar (2012a; 2020b)'ın özde çeviri yaklaşımıyla paralel olarak iki dil ve kültürün kavram dünyalarındaki farklılığın en çok kültürel öğeler noktasında açığa çıktığı görülmüş ve Edib'in kendi kültüründen olan bir anlatıyı İngiliz okurlara aktarırken de en çok bu kültürel unsurlar noktasında özde çeviriye başvurduğu ortaya çıkmıştır. Anlatıda en çok kültürel göstergelerin dini göstergeler alt başlığına dair örnekler saptanmıştır. Dini göstergeler başlığı altında on bir örnek karşılaştırmalı olarak incelenmiş; Edib'in bayram, mevlit, ramazan, estağfirullah gibi İngiliz okurun kavram dünyalarında bulunmayan, İslam dinine ait göstergeleri İngilizce karşılıkları ile aktarmaya çalışmak yerine Türkçe olarak sözcükleri koruduğu, zihinsel çeviriye başvurarak açıklamalar eklediği gözlemlenmiştir. Edib, dini göstergelerde de İngiliz okurun sesletim konusunda zorlanmaması için Türkçe sözcüklerle oynamaktan çekinmemiştir. Dini göstergeler başlığı altında ele alınan örneklerin çoğunun Türkçe çeviride bir karşılığı olmadığı gözlemlenmiştir. Bu da Edib'in aslında zihnindeki anlatıyı İngilizceye çevirerek İngiliz okura aktardığının ancak bu anlatıyı kendi kültürüne döndürürken okur kitlesi tüm bu göstergelere zaten aşina olduğundan açıklama ihtiyacı duymadığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Kültürel göstergelerin ikinci alt başlığı olan kültür ve dil göstergeleri, deyim ve deyişler ile yansıma sözcükler olmak üzere iki alt başlıkta dokuz örnek üzerinden incelenmiştir. Edib'in deyim ve deyişler odağında, İngilizcede karşılıkları bulunsa bile Türkçe deyim ve deyişleri zihinsel çeviri yoluyla İngilizceye aktararak özde çevirisini oluşturduğu gözlemlenmiştir. Genç yaşta yabancı dil öğrenmeye başlayan ve yurt dışında uzun yıllar bulunmuş bir kadın olarak Edib'in bu stratejisinin bilinçli bir çevirmen kararı olduğu söylenebilir. İngiliz okurun yargılayacağı ve belki de anlamakta güçlük çekeceği bu deyişleri birebir çevirerek aktarmasının sebebinin yine kendi kültürüne ait unsurları koruma ve Batı karşısında kendi değerlerini kaybetmeme isteğinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Anlatılar yansıma sözcükler açısından incelendiğinde ise Edib'in Türkçe yansıma sözcükleri de İngilizce karşılıkları ile aktarmak yerine zihinsel çeviri yoluyla İngilizceye çevirerek aktardığı gözlemlenmiştir.

Üçüncü alt başlık olan yerel sanat başlığı, gösteri sanatları ve müzik olmak üzere iki alt başlığa daha ayrılmış ve toplam dört örnek incelenmiştir. Edib'in Karagöz oyunları ve şarkılar odağında da aynı çeviri stratejisini devam ettirerek Türkçe şarkıları birebir

İngilizceye çevirip İngiliz okura aktardığı ve bir özde çeviri ortaya koyduğu dikkat çekmektedir.

Dördüncü alt başlık olan giysiler ve şapkalar alt başlığında ise sekiz örnek incelenmiştir. Edib'in giysiler ve aksesuarlar konusunda zihninde önce karakterlerin yerel Türk kıyafetlerini tasarladığı, sonrasında Türk ulusuna ait bu kıyafetleri İngilizceye çevirerek aktarmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda İngilizlerin kavram dünyasında bulunmayan şalvar, hotoz gibi Türk ulusuna ait kılık kıyafet göstergelerinin Türkçe adlarını özde çevirisinde korumak yerine, zihinsel çeviri yoluyla İngilizce uzun açıklamalar yaparak İngiliz okurun bu göstergeleri anlamalarını sağlamaya çalışmıştır.

Gelenekler üzerine yoğunlaşan beşinci alt başlıkta Osmanlı Dönemi'ne ait, o dönemin bakış açısını ve yaşam biçimini yansıtan geleneklere dair dört söylem incelenmiş ve Edib'in İngiliz okurların bu gelenekleri anlayabilmesi için yine zihinsel çeviri yaparak söylemi aktardığı gözlemlenmiştir. Metin üzerindeki izler sürülerek elde edilen örnekler incelenmiş ve Edib'in bu örneklerde de açıklama yoluna gittiği, eklediği yan cümlelerle İngiliz okur için bu gelenekleri anlaşılır kılmaya çalıştığı söylenebilir.

Yemek kültürü üzerine odaklanan altıncı alt başlıkta yiyecek ve içecek göstergeleri incelenmiştir. İncelenen üç örnekte de Edib'in Türkçe yemek isimlerini koruduğu, İngiliz okur için uyarılma yoluna gitmediği, yine telaffuz yardımlarıyla ve açıklamalarla İngiliz okurun anlamasını sağlamak amacıyla zihinsel çeviriye başvurarak aktardığı gözlemlenmiştir.

Toplumsal yaşam ve gündelik alışkanlıklar, kültürel göstergeler başlığının yedinci alt başlığıdır ve bu alt başlık içinde iki örnek incelenmiş, bu örneklerde de Edib'in zihinsel çeviriye başvurarak kendi kültürüne ait, İngiliz okurun uzak olduğu gelenek ve görenekleri açıklamalar ekleyerek aktardığı gözlemlenmiştir.

Kültürel göstergelerin sekizinci alt başlığı olan ev düzeni ve mobilyalar odağında iki örnek incelenmiştir. Edib'in harem, selamlık gibi sarayların bölümlerini ifade eden göstergeleri İngilizlerin bilebileceğini düşünerek Türkçe olduğu şekliyle koruduğu, zihinsel çeviri yoluyla açıklamalar eklediği ve bu sayede İngiliz okurun anlamasını kolaylaştırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

Para birimleri alt başlığında bir örnek incelenmiş ve Edib'in diğer göstergelerde uyguladığı çeviri stratejilerinin aksine, para biriminde Türk parasını İngilizce metinde koruma gereği duymadığı, İngiliz okurun kullandığı para birimine çevirerek aktardığı gözlemlenmiştir.

Ulaşım araçları alt başlığında ise yalnızca bir örnek incelenmiş ve bu örnekte de Edib'in zihinsel çeviriye başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, Edib'in 1935 yılında kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri bir çeviri ürün olarak incelendiğinde çevirmenin geçirdiği zihinsel çeviri sürecinin yansımalarının metin üzerinde açıkça görüldüğü ortadadır. İngiliz okuru Osmanlı'nın gelenek ve görenekleriyle örülü bir anlatının içine çeken *The Clown and His Daughter*'ın her ne kadar özgün bir eser gibi sunulmuş olsa da “sözde özgün” diğer bir deyişle “özde çeviri” olduğu açıkça görülmektedir. Öztürk Kasar'ın belirttiği gibi “metnin dokusuna, özüne işlemiş bu zihinsel çeviri adeta kâğıt paraların içindeki filigran gibi” kendini göstermektedir. İncelenen 60 örnek, eserin bir özde çeviri olduğunu kanıtlar niteliktedir (2020b, 6).

Bir çevirmen olarak Edib'in özde çevirisinde uyguladığı çeviri stratejileri bağlamında kendi kültürünü tamamen İngiliz okurun anlayacağı şekilde, onlarda mevcut olan olgu ve kavramlarla aktarmak yerine kendi kültürünü koruyacak ve yabancıya tanıttak şekilde çevirisini gerçekleştirdiği söylenebilir. İngiliz okurun kavram dünyasında bulunmayan olgu ve durumları aktarmak için Edib'in zihinsel çeviriye başvurduğu açıkça ortadadır. İncelenen 60 örnekte gözlemlenen çeviri stratejilerinden hareketle, Edib'in kendi kültürünü koruma ve “öteki”ne aktarma gayesinde olduğu söylenebilir. Özellikle incelenen bazı örneklerde İngilizcede hâlihazırda var olan kavram, olgu ve deyişlerin yerine birebir Türkçe çevirilerini kullanmayı tercih etmiş olması bu durumu destekler niteliktedir. Aynı zamanda, eklemeler de yaparak İngiliz okurun sıkılmasının ya da anlamadığı için eseri yarıda bırakma ihtimalinin de önüne geçmek istemiştir. Bu çeviri stratejisi de göz önünde bulundurulduğunda aslında Edib'in özde çevirisi ile kendi kültürünü Batı'ya tanıttama amacı güttüğü söylenebilir.

4. BÜTÜNCE ÜZERİNE KAVRAMSAL TARTIŞMA

Bu bölümde öncelikle, incelenen 60 örnek üzerinden bir “özde çeviri” olduğuna ikna olduğumuz *The Clown and His Daughter* başlıklı eserin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*’a odaklanılacaktır. Ardından, W.D. Halsey’nin *Sinekli Bakkal* üzerinden gerçekleştirdiği İngilizce çeviri *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* üzerinde durulacaktır. Bu iki eserin çeviribilim alanında nerede konumlandırılabilceği, nasıl kavramsallaştırılabilceği tartışmaya açılacaktır.

Öncelikle *Sinekli Bakkal*’ın Türk kültür ve yazın dizgesindeki yerine odaklanılacak, bu aşamada esere yöneltilen hem olumlu hem olumsuz eleştirilere yer verilecektir. *Sinekli Bakkal*’ın kendine özgü durumları üzerinde durulacak, kavramsal olarak çeviribilim alanında böyle bir eserin nerede konumlandırılabilceği Öztürk Kasar (2012a, 268)’ın ortaya koyduğu “aslına çeviri” kavramı ile Rainier Grutman (1998, 17)’in “öz çeviri” kavramı doğrultusunda tartışılacaktır.

Daha sonra, W.D. Halsey’nin Türkçe metin üzerinden İngilizceye çevirdiği *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* üzerine odaklanılacak ve eserin kendine özgü durumu göz önünde bulundurularak “geri çeviri” (Shuttleworth, Cowie, 1997, 14-15) ve “dolaylı çeviri” (Shuttleworth, Cowie, 1997, 76) kavramları doğrultusunda tartışılacaktır.

4.1. Özüne Dönen Anlatı: *Sinekli Bakkal*

Edib, İngiltere’de gönüllü sürgünde olduğu yıllarda kaleme aldığı ve 1935 yılında Londra’da yayımladığı *The Clown and His Daughter* eserini aynı yıl *Sinekli Bakkal* başlığı ile Türkçeye çevirir ve eser önce *Haber Akşam* gazetesinde (11 İlkteşrin [Ekim] 1935- 24 Şubat 1936) tefrika olarak yayımlanır. Tefrikanın ses getirmesiyle, 1936 yılında eser *Sinekli Bakkal* başlığı ile Ahmet Halit Kitabevi tarafından basılır ve eser Türkiye’nin en çok satan kitaplar listesinde yıllardır yerini korumaktadır (bkz. Ek 3). Edib Osmanlı toplumu, Abdülhamit Dönemi, İstanbul yaşantısı ile örülü eserini öncelikle yabancı bir okur kitlesi için İngilizceye çevirmiş ve bir özde çeviri ortaya

koymuş, sonrasında ise eseri Türkçeye kazandırarak özüne dönmesini sağlamıştır. Bu bölümde özüne dönen *Sinekli Bakkal* anlatısı detaylı bir şekilde incelenecek ve bu eserin çeviribilim alanında nasıl kavramsallaştırılacağı tartışılacaktır.

4.1.1. Türk Yazın Dizgesinde *Sinekli Bakkal* ve Esere Getirilen Eleştiriler

Sinekli Bakkal, Abdülhamit Dönemi'nin siyasi olaylarına göndermelerin bolca bulunduğu ve dönemin toplumsal yaşantısını gelir düzeyi gerek düşük gerekse yüksek İstanbul çevrelerinin hayatlarını nakleden bir dönem kitabı sayılabilir.

Sinekli Bakkal ilk olarak 1935 yılında *Haber Akşam* gazetesinde tefrika edildiğinde halk tarafından yoğun ilgiyle karşılanmış ve takip edilmiştir. Bu nedenle Ahmet Halit Kitabevi tarafından kitap olarak da basılan *Sinekli Bakkal* 1942 yılında harf devriminden sonra yayımlanan romanlar arasında birinci seçilerek CHP Roman Armağanı'nı kazanır. Eserin bu başarısı üzerine daha fazla eleştiri yazıları kaleme alınmasını ve halk tarafından da daha çok tanınmasını sağlar. *Sinekli Bakkal*, aynı zamanda ortaöğretim okullarında okutulmak üzere tavsiye edilen kitapların yer aldığı 100 Temel Eser listesinde de yer almaktadır. Bu durum eserin ününü daha da artırmıştır. Günümüzde Can Yayınları'ndan 2019 yılında çıkan son kitap 38. baskıdır. *Sinekli Bakkal* aynı zamanda edebiyat eleştirmenlerinden de olumlu olumsuz birçok yorum almıştır.

Berna Moran, Edib'in ilk romanları ile *Sinekli Bakkal* arasında roman türü bakımından ciddi farklar olduğunu belirtir (1998, 89). Moran, Edib'in ilk romanlarının daha çok bireysel hayatları anlatan aşk romanları olduğunu söyler ve Edib'in romanlarında kadın baş karakterlerin ön planda olduğunu ve bu karakterlerin anlatının bir yerinde yurt dışına gidip geldiğini ya da yurt dışı ile bir şekilde bağlantıları olduğunu ekler (1998, 90). *Sinekli Bakkal*'da baş karakterin Rabia adında bir kadın olması ve anlatıda Peregrini adında bir İtalyan musiki ustasına da yer verilmesi dolayısıyla Moran'ın tahlilleriyle örtüşmektedir. Moran Edib'in ilk romanlarında daha bireysel konuları işlerken, sonraları toplumsal sorunlara yöneldiğini ve *Sinekli Bakkal*'ın da bu ikinci kısımdaki romanlara örnek teşkil ettiğini dile getirir. *Sinekli Bakkal*'ı "İstanbul'da II. Abdülhamit dönemindeki Türk toplumunun panoramik bir tablosunu çizen" bir roman olarak tanımlayan Moran, *Sinekti Bakkal*'ın olay örgüsünün "topluma yayılarak genişlediğini ve siyasal, toplumsal, dinsel sorunlarla örülmüş" bir roman olduğunu dile getirir (1998, 91). *Sinekli Bakkal* Batı'da olmayan mahalle ruhunu yansıtmaması,

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarını aktarması, dönemin padişahı Abdülhamit ve saray yaşantısından örnekler sunması, Karagöz oyunları ve musiki gibi Türklere ait değerlere odaklanması ve Vehbi Dede üzerinden tasavvuf felsefesini de barındırması dolayısıyla Moran'ın da belirttiği gibi okurlarına tam bir dönem portresi sunmaktadır.

Moran (1998, 91) aynı zamanda *Sinekli Bakkal*'daki karakterlerin “belli bir toplumun kişileri” olduklarını söyler ve “sevinçleri, acıları o dönemin tarihsel ve toplumsal koşullarından soyutlanmış değildir” diye de ekler. *Sinekli Bakkal*, Moran'ın ifade ettiği gibi dönemin insanlarını ve bilhassa İstanbul'un arka sokaklarındaki mahalle yaşantısını, kahvehaneleri, camileri, bayram günlerindeki sokakları çok detaylı ve gerçekçi bir şekilde okurla paylaşan bir romandır. Ahmet Hamdi Tanpınar da *Sinekli Bakkal*'ın en güzel yanının “yerli olması, bize ait şeylerle dolu olması ve cemiyet hayatımızın çok mühim bir dönüm yerinde, ondan kesilmiş bir makta gibi canlı, vazıh ve türlü manilerden uzak bir ayna” niteliği taşımasında yattığı kanısındadır (Tanpınar'dan aktaran Moran 1998, 91).

Moran (1998, 91), Edib'in eserinde yalnızca Abdülhamit Dönemi'ni canlandırma amacı taşımadığını, asıl amacının karakterler vasıtasıyla dönemin toplumsal sorunlarıyla ilgili kendi düşüncelerini ortaya koymak olduğunu da belirtir

Moran'a göre (1998, 102) Edib, karakterler arasındaki ilişkiyi ve yaşanan olayları romanın tezi doğrultusunda zorlamıştır ve bu da tezli romanın tehlikelerinden biridir. *Sinekli Bakkal*'ın da tezli bir roman olduğunu belirten Moran, Edib'in kendi görüşünü dile getirmek için olayları o doğrultuda şekillendirdiği kanısındadır. Her ne kadar eserin başlangıcı doğal bir dönem anlatımı gibi olsa da ikinci kısımda Rabia ile Peregrini arasındaki zorlama, yapay bir ilişkiye yerini bırakır. Moran, *Sinekli Bakkal*'ın “iyi başlayan ama bir şeyler kanıtlamak kaygısının romancılık kaygısına üstün geldiği yerde başarısını yitiren” bir roman olduğunu söyleyerek eseri eleştirir (1998, 103).

Ahmet Hamdi Tanpınar da *Sinekli Bakkal*'da Doğu-Batı temsillerinin yer aldığını ve eser hakkındaki genel kanılarını şöyle açıklar:

“Aslı İngilizce yazılan *Sinekli bakkal*, edebiyatın ve resmin bize ait şark olarak tanıdığı yerli bir dekor içinde (II. Abdülhamid devrinin çok melez ve içten çok şarklı havası ve dekoru) fantastik kahramanlarıyla kaybedilmemesi lazım gelen değerlerin ve yeni, kurtarıcı düşüncelerin sentezini veren güzel, romanesque tarafı bol bir geçmiş zaman rüyasıdır” (1977, 121).

Enginün, *Sinekli Bakkal* başlıklı romanda Türk toplumuna ait değerlerin büyük ölçüde Rabia ve çevresinde toplandığı kanısındadır ve romanda Doğu ile Batı arasındaki geçiş döneminin getirdiği kargaşanın hâkim olduğunu söyler (2007, 267). Enginün, eserde Doğu-Batı çekişmesini çok net görebildiğimizi, Batılıların aslında Batı'ya özenen ama bu özenti sebebiyle hem kendi değerlerinden uzaklaşan hem de Batı'nın değerlerine de hiçbir zaman tam anlamıyla sahip olamayan Batı özentilerini küçümsediğini vurgular. Diğer yandan, Doğuluların ise milli değerlerine sahip çıktıkları için değerli olduklarını ve bu nedenle Batılıların Doğuluyla hayranlık duyduğunu söyler (2007, 267). Enginün'ün aslında burada gönderme yaptığı karakterler ilk olarak Batılıları sürekli olarak öven ve kendi milli değerlerini ise sürekli olarak yeren Hilmi Bey'dir. Diğer bir gönderme ise kendi dinini ve ülkesini bırakıp Osmanlı'ya gelen ve burada fazlasıyla mutlu olup hafız Rabia'ya âşık olan Peregrini'dir

Orhan Burian *Denemeler Eleştiriler* başlıklı derleme eserinde *Sinekli Bakkal*'ın yabancı bir okur kitlesi için yazıldığını belirten ilk eleştirmendir ve Burian, eserle ilgili genel fikirlerini şöyle iletir:

“... eser hem konu hem konuyu kontrol eden felsefe bakımından Türk'tür, İngiliz okurlarında da bunun için ilgi uyandırmıştır. Zaten bu roman için, yabancı bir okul kitlesi düşünülerek yazılmış demek doğru olur; onda bir hikâyeden çok, bir alem canlanmaktadır; Türk toplumunun tarihe geçmediği için bilinmeyen ama yabancılara bilgi verecek olan, özel yaşayışı” (2004, 166).

Cevdet Kudret *Türk Edebiyatı'nda Hikâye ve Roman 2* başlıklı eserinde, birçok ünlü Türk yazarın yanında Edib'i ve eserlerini de inceler. Edib'in romanlarını temelde ruh çözümlemesi romanları, Kurtuluş Savaşı üzerine yazılmış romanlar ve töre romanları olmak üzere üç kategoriye ayıran Cevdet Kudret, *Sinekli Bakkal* başlıklı eseri töre romanları içinde ele alır. Töre romanlarını Edib'in sanat hayatının son döneminde yurdun toplum hayatını ele alan eserleri olduğunu belirtir ve bu eserlerin “konularını bireylerin duygusal hayatları değil, devirlerin kuşakların gelenek ve görenekleri üzerine” kurulduğunu söyler (1970, 64-65). *Sinekli Bakkal*'ın Kudret'in belirttiği gibi Osmanlı Devleti'nin çöküş devrinde yaşananları kurgusal bir anlatı üzerinden okurlarla paylaşan bir anlatı oluşu, bu söylemi destekler niteliktedir.

Cevdet Kudret, Burian'ın *Sinekli Bakkal*'ın yabancı okur kitlesi düşünülerek yazıldığı düşüncesini destekler ve Hüseyin Rahmi'nin anlatılarında ustalıkla anlatılan mahalle hayatının *Sinekli Bakkal*'da çok oturmamış olduğunu, sanki göstermelik olarak oraya eklenmiş gibi gözüktüğünü söyleyerek Edib'i eleştirir (1970, 82).

100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Gelişme başlıklı eserinde Fethi Naci, Edib'in *Sinekli Bakkal*'da Abdülhamit dönemini tam olarak yansıtmadığını, özgür bir dönemde geçiyormuş gibi gösterdiğini, Abdülhamit'in zulümlerini okura göstermekten kaçındığını belirtir. Burian ile Kudret'in eserin yabancı bir kitle için yazılmış olduğu fikrine katıldığını söyler ve Edib'in *Sinekli Bakkal*'da Jön Türkler'e yalnızca değinip geçtiğini, detaylıca üzerinde durmadığını belirtir (1990, 97). *Sinekli Bakkal*'ın kötü bir Türkçe ile kaleme alındığını da söyleyen Fethi Naci, eserin bunca değeri hak etmediğini söyleyerek Edib'i eleştirir (1990, 97).

Samet Ağaoğlu (1942, 6), *Sinekli Bakkal*'ın “yarım kalmış, taslak” bir resme benzettir ve bunun sebebinin yalnızca karakterlerde detaya inilmemiş olması değil aynı zamanda bazı olay ve durumların da eserin ikinci kısmına geçildiğinde yarıda kalmasından kaynaklandığını belirtir.

Burian *Sinekli Bakkal*'da gramer yanlışlıklarına, fiil tekrarlarına, anlatım düşüklüklerine ve noktalama yanlışlarına sıkça rastlanıldığı kanısındadır ve İngilizce versiyonunda bu yanlışların bulunmadığını söyler. Burian'a göre *The Clown and His Daughter* *Sinekli Bakkal*'a göre ifade bakımından üstün durumdadır (2004, 169).

4.1.2. *Sinekli Bakkal* Üzerine Kavramsal Tartışma

Edib'in Osmanlı Dönemi'ni ve yaşantısını zihinsel bir çeviri sürecinden geçirerek İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri, çalışmanın üçüncü bölümünde Öztürk Kasar'ın “özde çeviri” kavramı doğrultusunda 60 örnek üzerinden incelenmiştir. Metin içi inceleme sonucunda Edib'in zihinsel çeviri izlerinin görünür olduğu saptanmış, *The Clown and His Daughter*'ın bir “özde çeviri” Edib'in ise bir “özde çevirmen” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde ise *The Clown and His Daughter* başlıklı eserin çevirisi olan ve Edib'in kendisinin Türkçeye kazandırdığı *Sinekli Bakkal* başlıklı eser kavramsal olarak tartışılacaktır. *The Clown and His Daughter* bir çeviri olarak kabul edildiğinde, bu eserin çevirisi olan *Sinekli Bakkal*'ın durumu da farklılaşmaktadır. Öyle ki, bu durumda *Sinekli Bakkal* normal bir çeviri değildir, farklı bir çeviri türü olarak varlığını sürdürmektedir.

Öztürk Kasar (2012a), çeviribilim alanına getirdiği “özde çeviri” (*Fr. traduction en filigrane*) kavramının yanında, incelediği bütüncesi ile iki yeni kavram daha ortaya

koymuş ve özde çeviriler üzerinden gerçekleştirilen çevirileri farklı kavramlarla adlandırarak yeni çeviri türlerinin alana eklenmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda, *Sinekli Bakkal* Öztürk Kasar (2012a)'ın “aslına çeviri” kavramı ile Grutman (1998, 17)'in “öz çeviri” kavramı doğrultusunda incelenerek tartışılacaktır.

4.1.2.1. Aslına Çeviri

“Traduction de la ville sous le point de vue sémiotique: Istanbul à travers ses signes en trois langues” [Göstergebilim Bakış Açısından Kent Çevirisi: Üç Dildeki Göstergelerin Anlatımıyla İstanbul] başlıklı makalesinde Jason Goodwin'in Türk kültürü ile örülü olan *Janissary Tree* başlıklı eserini İngilizce olarak kaleme alması üzerine söz konusu eseri “özde çeviri” olarak tanımlayarak alana yeni bir bakış açısı getiren Öztürk Kasar (2012a), çıkış kültürü Osmanlı-Türk kültürü olan *Janissary Tree* başlıklı eserin Türkçeye yapılan çevirisinin özel bir durumu temsil ettiğini belirtmiş ve bu durumdaki eserleri “aslına çeviri” [Fr. *rétro-translation*] olarak kavramsallaştırmıştır (2012a; 2020b).

Bir özde çevirinin çıkış diline döndürüldüğü metinlerin “aslına çeviri” (Öztürk Kasar, 2012a) olarak adlandırılmasından hareketle, bu çalışmanın inceleme nesnesi olan *Sinekli Bakkal* da bir “aslına çeviri” örneği olarak ele alınmaktadır. Çünkü Edib, ilk olarak zihninde Türk kültürüne ait unsurları fazlasıyla barındıran *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri kurgulamış ve zihnindekileri İngilizceye aktararak bir özde çeviri ortaya koymuştur. Bu “özde çeviri” İngilizce metnin çıkış kültürü olan Türkçeye geri döndüğünde ise anlatı aslına dönmüş sayılır. Edib'in kafasındaki Osmanlı Dönemi ve toplumuna ait göstergeler zaten en başta zihninde Türkçe olarak mevcuttur. Bunları İngilizceye çevirerek aktarır. Bu özünde çeviri eylemi barındıran İngilizce eser Türkçeye çevrildiğinde ise bu eser özüne döner, bu nedenle de Öztürk Kasar (2012a)'ın “aslına çeviri” tanımına uyar.

Sinekli Bakkal her ne kadar “aslına çeviri” tanımına uysa da söz konusu eserin özde çevirmeni de aslına çevirmeni de Edib'tir. Bu doğrultuda, *Sinekli Bakkal*'ın tam anlamıyla incelenebilmesi için bir yazarın kendi eserini çevirmesi anlamına gelen “öz çeviri” kavramının da irdelenmesi gerekmektedir.

4.1.2.2. Öz Çeviri

Öz çeviri kavramını ilk tanımlayan kişi Slovak çeviribilimci Anton Popovic'tir (1976). Popovic, *Dictionary for the Analysis of Literary Translation* başlıklı eserinde kaleme aldığı öz çeviri [autotranslation] kavramını “kaynak metnin kendi yazarı tarafından başka bir dile çevrilmesi” olarak tanımlar (1976, 19).

1998 yılına gelindiğinde Çeviribilim alanının temel eserlerinden olan *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies* başlıklı kitapta “öz çeviri” (autotranslation) başlıklı yazıyı kaleme alan Grutman (1998, 17), “öz çeviri” kavramının hem bir yazarın kendi eserini başka bir dile çevirmesi hem de bu eylem sonucunda ortaya çıkan ürünün tanımlanmasında kullanılabileceğini belirterek öz çevirinin hem bir ürün hem de bir süreç olduğunu vurgular. *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*'in ikinci baskısında ise Grutman İngilizce “autotranslation” terimini “self-translation” olarak günceller.

Öz çevirileri ardıl öz çeviri [İng. consecutive] ve eş zamanlı öz çeviri [İng. simultaneous] olmak üzere iki alt başlık altında inceleyen Grutman, ardıl öz çevirileri özgün metnin tamamlanmasının hatta kimi durumlarda yayınlanmasının ardından gerçekleştirilen çeviriler olarak tanımlarken eş zamanlı öz çevirileri daha özgün metin yazım aşamasındayken gerçekleştirilen öz çeviriler olarak tanımlamaktadır (2009, 259). Bu açıdan yaklaşıldığında, Edib'in 1935 yılında Londra'da İngilizce metin *The Clown and His Daughter*'ı yayımlamasının ardından aynı yıl eseri Türkçeye çevirerek *Sinekli Bakkal* başlığı ile tefrika etmesi göz önüne alındığında ardıl bir öz çeviri durumu söz konusudur.

Yazarların bir dilde kaleme aldıkları bir eseri farklı bir dilde tekrar etmelerinin ardındaki güdülenmenin sorgulanması gerektiğini savunan Grutman (2009), öz çevirilerin genellikle sosyokültürel faktörlerin etkisiyle gerçekleştiği kanısındadır. Bir öz çevirinin toplum tarafından ne şekilde algılandığı genellikle çeviri metin üzerinde gerçekleştirilen betimleyici bir çalışmanın sonucundan ziyade yazarın öz çeviri sürecinden etkilenmektedir (2009, 259). Zira öz çeviriler söz konusu olduğunda, öz çevirinin basılmasıyla özgün metin ikincil plana atılmakta, bu nedenle ilk metnin otoritesi geçici olarak görülmektedir (Fitch'ten aktaran Grutman, 2009, 259). Çünkü söz konusu özgün eserden aynı yazarın ürettiği başka bir eser ortaya çıkmıştır. Bu sebepten özgün metin ve öz çeviri arasındaki ayırım yıkılmakta, iki metnin de varyant

ya da varyasyon olarak adlandırılabilceği bir durumu beraberinde getirmektedir (Fitch'ten aktaran Grutman, 2009, 259). Grutman (2009, 259), bu durumun özellikle eş zamanlı olarak gerçekleştirilen yani, özgün metin henüz basılmadan daha yazılma aşamasındayken çevrilmeye başlanan özde çeviriler için uygun olduğu kanısındadır.

z çeviriyi bir yeniden yazım olarak ele alan Susan Bassnett (2013, 14), z eviri kavramının bir özgün metnin varlığı varsayımına dayandığından problemlili olduğunu savunmaktadır. Çünkü ift dilli bir yazar kaynak metni kaleme alırken aynı zamanda erek metni de kaleme alabilmekte ve böyle durumlarda özgün metinden söz edilememektedir. Bassnett'a göre öz çeviriler söz konusu olduğunda, Lefevere'in (1992) belirttiği gibi tüm çeviriler az ya da çok oranda yeniden yazım içermek durumunda olduğundan öz eviri de bir yeniden yazım türüdür ve öz çeviriler genellikle yazarın yaratıcılığını konuşturduğu, yeni bir okur kitlesi için yeniden kaleme aldığı eserlerine işaret etmektedir (2013, 24). Bu bağlamda bakıldığında, *Sinekli Bakkal*'ın da bir yeniden yazım içerdiği sonucu çıkarılabilir (Lefevere, 1992).

z evirinin bir kaynak metin üzerinde çalışarak onu başka bir dile aktarmaktan çok daha fazlasını içerdiğini; diller arasında yeniden yazımı beraberinde getirdiğini ve kaynak metin kavramının ise değişken bir kavram halini aldığını belirten Bassnett, bir yazarın kendi eserini çevirmesinin diller arası bir aktarımdan ziyade bir Şeyi yeniden inşa etmek olarak algılanması gerektiğini vurgulamaktadır (2013, 19-20). Bassnett'in söyleminden yola çıkarak, öz eviri söz konusu olduğunda kaynak metin erek metin ikilikleri arasındaki çizgilerin bulanıklaşmaya başladığı söylenebilir. Diğer yandan, öz çevirinin bir çeşit yeniden yazım Şekli olduğunun ve bu nedenle ideolojik yönlendirmeleri de ierebileceğinin unutulmaması gerekmektedir.

Her ne kadar öz eviri bir yazarın en iyi bildiği kendi eserini bir başka dile kazandırarak eserinin okur kitlesini artırması anlamına gelse de yazarları öz çeviriden uzaklaştıran bazı durum ve koşullar söz konusudur. Çoğu yazar başka dilleri bilse de hem kendi yazdıkları bir metni başka bir dile çevirmek zaman aldığından hem de aynı metni bu kez başka bir dile kazandırmak kimileri için zaman kaybı olarak görüldüğünden öz eviri yapmayı tercih etmemektedirler (Grutman, Van Bolderen, 2014, 325). Yazarın kaleme aldığı eserini bildiği başka bir dile çevirmesinin yeni bir eser ortaya koymasının yanında vakit kaybı olarak görüldüğü gerçeği de aslında çevirinin toplumun bakış açısında hâlâ ikincil konumda olduğunun da kanıtıdır.

Kimi durumlarda ise bir eserin özellikle bir dile uyumlu olması ve başka bir dile çevrildiğinde çok fazla kayıp vereceği düşüncesi yazarların öz çeviri uygulamalarının önüne geçebilmektedir (Grutman, Van Bolderen, 2014, 325). Bazı durumlarda ise azınlık dillerinden hâkim dillere doğru öz çeviriler gerçekleştirildiğinde bu öz çeviri eserler “ikincil özgün metinler” olarak görülerek küçümsenmektedir (Grutman, Van Bolderen, 2014, 325). Bu açıdan bakıldığında, Edib’in eserini önce Türkçe kaleme alıp sonrasında İngilizceye çevirmek yerine ilk olarak *The Clown and His Daughter*’ı kaleme alarak yayımlatması ve sonrasında Türkçeye çevirerek *Sinekli Bakkal*’ı Türk okurlarla buluşturması bahsedilen duruma örnek teşkil etmektedir. Edib’in eserini önce Türkçe olarak kaleme almamış olmasının sebebi, İngilizceye çevirdiğinde eserin ikincil bir özgün metin olarak görülmesinden çekinmesi olabilir.

Öz çeviri söz konusu olduğunda, otorite sahibi bir kaynak metin yazarı başka bir kişi olmadığından ve öz çevirmen kendi metnini başka bir dile kazandırmaya çalıştığından normal bir çevirmene göre daha özgür hissettiği düşünülmektedir (Grutman, Van Bolderen, 2014, 329). Bu doğrultuda, genellikle öz çeviriler çevrildikleri dilde genellikle editör ya da yayıncıların müdahalesiyle özgün eserler gibi pazarlanmaya çalışılmaktadırlar (Grutman, Van Bolderen, 2014, 330). Edib’in *Sinekli Bakkal* başlıklı eseri de Türk yazın dizgesinde özgün metin olarak sunulmuş, Edib çevirmen olarak verilmemiştir. Edib’in metinde değişikliğe gitme konusunda kendisini ne ölçüde özgür hissettiği çalışmanın 5. bölümünde gerçekleştirilen metin içi incelemeler doğrultusunda saptanacaktır.

Çeviribilim alanında Bassnett ve Lefevere’in deyimiyle kültürel dönemece girilmesiyle birlikte çeviri artık salt bir dilsel aktarım olarak görülmekten çıkmış, sosyopolitik ve kültürel bağlamda bir güç unsuru olarak ele alınmaya başlamıştır (Tymoczko, Gentzler 2002, xvi). Olga Castro (2017, 8), “hâkim” [dominating] edebiyatlar ve “hükmedilen” [dominated] edebiyatlar ayrımından yola çıkarak öz çevirileri üç başlık altında toplar: iki hâkim edebiyat arasında gerçekleştirilen öz çeviriler, iki hükmedilen edebiyat arasında gerçekleştirilen öz çeviriler ve biri hâkim diğeri hükmedilen iki edebiyat arasında gerçekleştirilen öz çeviriler. Öz çevirileri üç başlık altında inceleyen Castro, hükmedilen bir dilden hâkim bir dile doğru gerçekleştirilen öz çevirilerde erek kültürün direnç göstermesiyle sonuçlanabileceğini, hâkim bir dilden hükmedilen bir dile yapılan öz çeviride ise yazarların genellikle kendi metinlerini düzenleme eğiliminde oldukları kanısındadır (2017, 8-9). Castro, bir öz

çevirmenin ideolojik ya da politik nedenlerle öz çevirisine yaptığı müdahaleleri “öz sansür” [self-censorship] olarak adlandırmaktadır (2017, 9). Mehtap Özdemir, çevirmenlerin fiziksel ve resmi sansürle karşılaştıklarını hatta kimi durumlarda cezalarını hayatlarıyla ödediklerini ancak diğer yandan kimi çevirmenlerinse baskıcı edebi ve sosyal kısıtlamalardan ötürü bilinçli bir şekilde sansüre başvurduğunu savunur (2017, 73). Edib’in bir özde çevirmen olarak, öz çevirisinde öz sansüre başvurup başvurmadığı, metinde değişikliğe gidip gitmediği beşinci bölümde çeviri göstergebilimi çerçevesinde gerçekleştirilecek metin içi inceleme sonucunda saptanacaktır.

“The Power and Burden of Self-Translation: Representation of Turkish Identity in Elif Shafak's *The Bastard of Istanbul*” başlıklı makalesinde öz çeviri olgusu üzerine çalışan Arzu Akbatur (2017, 137), metnini İngilizce kaleme alan ve Türkçeye öz çevirisini gerçekleştiren Şafak'ın metinlerinde öz çevirinin gücünün ortaya çıktığını belirtmektedir. İki farklı okur kitlesi için kaleme aldığı metinlerde Şafak, okur beklentileri doğrultusunda metinlerini şekillendirmiştir ve bu nedenle görünür konumdadır.

Öz çeviri söz konusu olduğunda yazar - çevirmen, özgün metin - çeviri metin, kaynak kültür - erek kültür gibi ikiliklerin arasındaki ayrımların bulanıklaştığını söyleyen Hokenson ve Munson (2007), öz çeviri yapılmış metinleri çift dilli metinler olarak tanımlamakta ve bu tarz metinler üzerine daha çok çalışma yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (2007, 1). Grutman ve Van Bolderen, öz çevirilere dair genel saptamalarda bulunabilmek için öz çeviriler üzerinde gerçekleştirilecek vaka çalışmalarına ihtiyaç olduğu kanısındadırlar (2014, 329). Bu fikirden hareketle bu çalışmada da bir öz çeviri araştırma nesnesi olarak incelenmektedir.

Grutman (2009, 257) öz çevirilerin portresini çıkarabilmek maksadıyla bazı sorular sorularak araştırma sürecinin başlatılabileceği kanısındadır: Öz çevirmen kariyerinin hangi noktasında kendi eserlerini çevirmeye karar vermiştir? Başka öz çeviriler de ortaya koymuş mu, yoksa öz çeviriye yalnızca bir kez mi başvurmuş? Özde çevirilerinde kaynak ve erek dilleri hep aynı mı kalıyor, yoksa değiştiriyor mu? Kaynak metni kendi anadilinde mi kaleme alıyor? Öz çevirinin gerçekleştirildiği diller arasında güç farklılıkları mevcut mu? Öz çeviri metin kaynak metin yayımlandıktan sonra mı basılmış, yoksa eş zamanlı mı?

Tüm bu sorular çalışmanın araştırma nesnesi olan *Sinekli Bakkal* başlıklı eserin yazarı/çevirmeni Edib üzerinden yanıtlanmaya çalışıldığında; Edib'in yaşamı boyunca birçok öz çeviriye imza attığı, altı eserini İngilizce olarak kaleme alıp Türkçeye öz çeviri yapmasına karşın bir eserini Türkçe olarak kaleme alıp İngilizceye çevirdiği, kaynak metinlerini genellikle kendi ana dilinde kaleme almadığı, hakim dil İngilizcede eserler kaleme alma eğiliminde olduğu, genellikle öz çevirilerini özgün metin yayımlandıktan sonra gerçekleştirdiği söylenebilir.

4.1.2.3. Aslına Öz Çeviri Örneği Olarak *Sinekli Bakkal*

Çalışmanın bir önceki bölümünde “özde çeviri” olarak ele alınabileceği metin için inceleme sonucunda ortaya çıkarılan *The Clown and His Daughter*'ın Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*'da Türk kültürüne ait tüm göstergeler aslına döndürülmüştür. Edib'in zihinsel çeviri eylemi esnasında İngilizceye çevirdiği tüm bu göstergeler, *Sinekli Bakkal*'da özüne geri dönmüştür. Bu nedenle *Sinekli Bakkal* bir “aslına çeviri” (Öztürk Kasar, 2012a) örneğidir. Öyle ki Edib, eseri önce İngilizce yazmış sonra da yine kendisi Türkçeye çevirmiştir. Bu doğrultuda bakıldığında *Sinekli Bakkal* bir “aslına çeviri” örneği olmasının yanı sıra aynı zamanda bir “öz çeviri” örneğidir.

Görüldüğü üzere Edib'in öncelikle İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eserinin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*, hem Öztürk Kasar (2012a)'ın “aslına çeviri” tanımına hem de Grutman (2009)'ın “öz çeviri” tanımına uymakta olan bir eser olduğundan bu çalışmada *Sinekli Bakkal* başlıklı eseri tanımlamak için tarafımızdan “aslına öz çeviri” kavramı önerilmektedir.

4.2. Çeviribilim Alanında Kavramlara Sığmayan Anlatı: *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*

Her ne kadar Edib, eserini ilk olarak İngilizce olarak kaleme almış olsa ve İngiliz yazın dizgesinde bu eser mevcut olsa da eserin yayımlanmasının ardından tam 77 yıl sonra W.D. Halsey isimli bir çevirmen tarafından bu kez eserin Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal* başlıklı anlatı üzerinden eser, İngilizceye aktarılır. Halsey'nin çevirisiyle birlikte aynı anlatının üçüncü bir eserde daha hayat bulduğu söylenebilir. Bir eserin yayın evi tarafından değil de yazarın, çevirmenin ya da hak sahibinin kendisi tarafından yayınlanması anlamına gelen öz yayıncılık [self-publishing] örneği sunan Halsey, Edib'in ünlü eserini kendisi İngilizceye çevirmiş ve çevirisini Amazon

yayınlarından kitap olarak bastırmıştır. 2 cilt halinde yayınlanan çevirilerin kapaklarında, Osmanlı motiflerinin kullanılmış olması dikkat çekmekte ve 1. cildin arka kapağında Halsey'nin 1935 yılında İngiltere'de yayınlanan İngilizce eseri görme fırsatı olmadığını, çevirisini *Sinekli Bakkal* üzerinden gerçekleştirdiğini belirttiği bir arka kapak yazısı bulunmaktadır (bkz. Ek 4). Söz konusu eseri Karadağ ve Yalçındağ (2020)'in makalelerinde Hongyin Wang'ın (Tu and Li, 2017) “yabancı dil yaratımı” [foreign language creation] kavramından yola çıkarak “yeniden yabancı dil yaratımı” [foreign language re-creation] olarak kavramsallaştırdıkları görülmüştür. Halsey (2012), özellikle çevirisinin kapağında İngilizce metni görme fırsatı bulmadığını çevirisini tamamen Edib'in Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal* başlıklı eser üzerinden gerçekleştirdiğini belirtir. Bir özde çeviriden doğan söz konusu eserin yazar/çevirmen, özgün/çeviri, kaynak/erek karşıtlıklarının geleneksel tanımlarına uymadığı ve farklı bir çeviri türünü örneklendirdiği söylenebilir. Bu doğrultuda, W.D. Halsey'nin çevirisi olan *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı eserin çeviribilim alanından hangi kavramlarla açıklanabileceği, alanda nerede konumlandırılacağı bu çalışmada incelenmektedir.

4.2.1. Geri Çeviri ve Dolaylı Çeviri Odağında Eserin Tartışılması

Dolaylı çeviri [İng. indirect translation] en genel tanımıyla “ara dil üzerinden gerçekleştirilen çeviri” anlamına gelmektedir (Shuttleworth, Cowie, 1997, 76). Genellikle kaynak metnin diline hâkim çevirmenlerin bulunmadığı durumlarda bir ara dil üzerinden çeviri gerçekleştirilerek dolaylı çeviriye başvurulmaktadır. Çeviribilim alanında yıllarca ihmal edilen dolaylı çeviri kavramı üzerine son dönemde çalışmalar kaleme alınmaya başlanmıştır. Günümüzde çevirinin kaynak metne olan yakınlığını çeviri kalitesinde belirleyici bir faktör olarak görmeye devam eden kimseler dolaylı çevirileri beğenmemektedirler, çünkü dolaylı çevirilerin kaynak metinden uzaklaştığı ve bunun da istenmeyen bir durum olduğu kanısındadırlar (Rosa, 2017, 113). Çalışmanın araştırma nesnelere olan *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* da *Sinekli Bakkal*'ın İngilizce çevirisi olduğundan esere bir çevirinin çevirisi olarak yaklaşılabilir. Ancak Edib'in ilk olarak kaleme aldığı *The Clown and his Daughter* bir “özde çeviri” olarak kabul edildiğinde *Sinekli Bakkal* çevirinin çevirisi olarak algılanmakta ve Halsey'nin çevirisi *Sinekli Bakkal or The Clown and His*

Daughter bu çeviri sürecinin dördüncü ayağını oluşturmakta ve bu nedenle tam olarak “dolaylı çeviri” tanımına uymamakta ancak tanımın dışında da kalmamaktadır.

Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter diğer yandan çeviribilim alanından “geri çeviri” kavramını da akla getirmektedir. “Geri çeviri”, *Dictionary of Translation Studies*'de [İng. back translation] “belirli bir dile çevrilen metnin yeniden kaynak dile çevrilme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Shuttleworth, Cowie, 1997, 14-15). Araştırmacılar genellikle geri çeviriyi bir kalite değerlendirme aracı olarak kullanmışlar, çevirinin kalitesi hakkında fikir edinebilmek için kaynak metni ve bu metnin çevirisinin kaynak dile doğru gerçekleştirilen geri çevirisini karşılaştırmışlardır (Brislin, 1970, 1984). Holmes (1988) ise geri çeviriyi şiir çevirilerinde gerçek bir eşdeğerlikten söz edilemeyeceğini gösterebilmek adına kullanmıştır. Holmes (1988, 53) araştırmasında bir şiir beş farklı çevirmen tarafından çevrildiğinde ve bu çeviriler geri çeviriyle kaynak dile döndürüldüğünde hiçbirinin birbirinin aynısı olamayacağını bu nedenle şiir çevirisinde eşdeğerlikten bahsedilemeyeceğini vurgulamıştır.

Uldis Ozolins (2009), “Back translation as a means of giving translators a voice” başlıklı makalesinde Brislin'in çalışmalarından yola çıkarak geri çevirinin yalnızca kalite kontrolünde kullanılabilir bir edim olmadığını, çeviri projesi yöneticisi ve geri çevirmenin kaynak metin ve çevirisi arasındaki farklılıklarda uzlaşmaları için de kullanılabilirliğini belirtir. Ozolins (2009) geri çevirinin çevirmenlere çevirideki zorunlu sapmalardan müşterilerini haberdar edebilmeleri için şans tanıdığı sonucuna ulaşmış, geri çevirinin çevirmenlere ses olacak bir araç olduğunu vurgulamıştır.

Çeviribilim alanında geri çeviriler genellikle çeviri kalitesini değerlendirmek için bir araç olarak kullanılmasına rağmen, çalışmaya konu olan *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* herhangi bir çevirinin kalitesini değerlendirmek adına gerçekleştirilmiş bir araç çeviri değildir. W.D. Halsey, Edib'in Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*'ı İngiliz okurla buluşturmak istediği için söz konusu çeviriyi gerçekleştirmiştir.

4.2.2. Farklı Bir Çeviri Ürünü Olarak *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*

Anlatının ilk olarak İngilizce kaleme alındığı düşünüldüğünde, Halsey'nin metni bir geri çeviri örneği olarak ele alınabilir. Ancak çalışmanın üçüncü bölümünde

göstermeye çalıştığımız gibi Edib’in *The Clown and His Daughter* başlıklı metni “sözde özgün”, “özde çeviri” bir eserdir (Öztürk Kasar, 2012a). Bu nedenle çıkış dilinin Türkçe olduğu düşünüldüğünde, *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* ne tam olarak bir “geri çeviri” olarak adlandırılabilen ne de tam olarak bu kavramın dışında kalmaktadır.

Normalde geri çevirilerin erekten kaynağa dönmesi beklenirken *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı metinde eserin dönüşümü kaynaktan erek dile doğrudur. Bu nedenle, Halsey’nin çevirisinin özel bir geri çeviri türünü örneklediği düşünülmektedir. Halsey’nin İngilizceye kazandırdığı eser bu çalışmada Sündüz Öztürk Kasar’ın önerisiyle “tersine geri çeviri” olarak kavramsallaştırılacaktır. Eserin “tersine geri çeviri” olarak adlandırılmasına neden olan eserlerin karmaşık durumu aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Tablo 65: Tersine Geri Çeviri Örneği Olarak *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*

Türkçe (zihinsel) metin	İngilizce (ikinci yazılı) metin <i>Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter</i>
↓	↑
İngilizce (ilk yazılı) metin <i>The Clown and His Daughter</i>	Türkçe (ilk yazılı) metin <i>Sinekli Bakkal</i>
Özde Çeviri	Aslına Öz Çeviri

Tablo 65’te görüldüğü üzere, *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı eser İngilizcedeki ikinci yazılı metin olma özelliği taşımakta ve kaynak dil olan Türkçeden erek dil olan İngilizceye dönmektedir. Normal şartlarda bir geri çevirinin erek dilden kaynak dile dönmesi beklenirken, bu çalışmada konu edilen eserlerin ilki bir özde çeviri olduğundan durum karmaşık bir hal almakta ve ters yöne doğru gerçekleşen bir çeviri örneği ortaya çıkmaktadır. Çeviribilim alanındaki mevcut kavramların anlam alanına sığmayan bu çeviri ürün için bu çalışmada Halsey’nin

evirisi olan *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* “tersine geri eviri” kavramı önerilmektedir.

5. ÖZDE ÇEVİRİ, ASLINA ÖZ ÇEVİRİ VE TERSİNE GERİ ÇEVİRİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME İŞİĞİNDE İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çeviribilim ve göstergebilim, anlamın yakalanması ve başka bir dilde yeniden kurulması üzerine odaklanan alanlar olmaları dolayısıyla disiplinlerarası düzlemde kesişerek birbirlerine fayda sağlayıp zenginleştirebilecek bilim dallarıdır. Çevirmenlerin birincil görevi yetkin bir okur olarak anlatıdaki tüm göstergeleri kavrayarak anlatının anlam evrenine ulaşmaktır. Bu ilk görevin layığıyla yerine getirilemediği durumlarda çevirmen, anlamadığı bir metni başka bir dilde yeniden kaleme almak durumunda kalacak ve çeviri süreci çıkmaza girecektir. Bu sebeptendir ki çevirmenin birincil kaygısı anlamın peşinden koşmaktır, zira çevirmenin anlayamadığı bir metni çevirebilmesi mümkün değildir. Diğer yandan göstergebilimcinin de birincil gayesi, göstergeleri yorumlayarak anlatıları çözümleyebilmek için anlamın peşinden gitmek ve onu yakalamaktır. Anlamın peşinde koşan bu iki alanda çalışan çevirmenler ve göstergebilimciler birer “anlam avcısı”dır (Öztürk Kasar, 2020b, 2).

Bir anlam avcısı olarak çevirmenin görevi özellikle yazınsal metinler söz konusu olduğunda daha da zorlaşmaktadır. Yazınsal yapıtın kaygan bir zemin olduğunu, işlediği dilin kurallarını yıkmaktan çekinmediğini; bunu yaparak yeni göstergeleri, anlamları ve kullanımları ortaya çıkardığını vurgulayan Öztürk Kasar, yazınsal yapıtın bunlarla yetinmediğini daha da ileri giderek okura tuzak kurduğunu ve okuru bir oyunun içine davet ettiğini belirtir (Öztürk Kasar, 2012b, 424). Her şeyden önce bir okur görevi üstlenen çevirmenin yazınsal metnin örtük göstergeleriyle, alt ve yan anlamlarıyla, bilmeceleleriyle ve tuzaklarıyla mücadele etmesi ve tüm bu zorluklara yenik düşmemesi gerekmektedir. Böylesi karmaşık bir yapıya sahip olan yazınsal yapıtların okura sunduğu deneyim de aynı oranda biriciktir:

“Yazın okuru için, okuma ediminin vazgeçilmez coşkusu, bu bile bile sürükleniş, gönüllü yitiştir. Bu sürükleniş gerçekte bir iç kıvanç, dıştan benliğe gelen bir armağanın alınması, okuma ediminin bir aşama sonraki bilinçli evresinde artık usla da açıklanabilecek, her türlü bencilliğin

ötesinde insanca bir duygunun boy sürmesidir. Okurda, bir oluş, büyüme, özgürleşme, kendi beninin dışına taşma, sürecinin uyandırılmasıdır” (Göktürk, 1998,17).

Üstlendiği yazın okurluğu görevinde çevirmene düşen, anlatının gücül anlamlarının farkında olmak ve anlatının farklı yorumlamalarını yapabilmektir. Öztürk Kasar ve Tuna'nın (2015, 461) “kaygan bir zemin” olarak nitelendirdiği yazın metni üzerinde çalışan çevirmen, yazınsal yapıta kısıtlı bir çerçeveden yaklaşarak olası anlamlarının farkına varamadığı takdirde başka bir dile aktaracağı anlatı da sığ olacak ve kaynak metindeki gücül anlamları kaçıracaktır. Yazın çevirmenine düşen görevler diğer yazılı çeviri türleri üzerine çalışan çevirmenlere kıyasla çok daha çetrefillidir:

“Edebiyat metninin çevirisi, metinle ve yazarıyla farklı bir ilişkiye girmeyi gerektirir. Edebiyat metinlerinin dilsel ve biçimsel özellikleri nedeniyle çevirmen metne tüm anlam katmanlarını, olası tüm yorumlarını fark edecek biçimde yaklaşmak zorundadır. Edebiyat çevirmeni çevireceği metni eline aldığı anda karşısında kâğıt üzerine yazılı sözcüklerden çok daha fazlası vardır çünkü edebiyat yapıtları yaratıldıkları toplum ve kültürün hem aynası hem de ayrılmaz parçalarıdır aynı zamanda” (Tahir Gürçağlar, 2011, 36).

Tüm bu sebeplerden, yazınsal alanın çevirmen için “tehlikeli bir bölge” olduğunu söylemek doğru olacaktır (Öztürk Kasar, 2012b, 424). Coquet'nin doğa düzeyinde oluşan algıların akıl düzeyinde yargılara dönüştürüldüğü ve bu dönüşümün bir tür çeviri olduğu savından yola çıkan Öztürk Kasar (2012b, 424), söyleyenin bileşenleri tablosunu temel alarak her bir bireyin farklı içkin ve aşkın bileşenlerinin olduğu bir düzende, söylemi ortaya koyan ile dinleyen birbirlerini ne ölçüde anlayabildiklerini sorgular. “Aynı dil içindeki iletişim koşullarında karşımıza çıkan bu farklılıklar diller arası çeviri söz konusu olduğunda katmerlenen dil ve ekin parametreleriyle” çok daha karmaşık bir hal almakta ve anlam sorunlarını beraberinde getirmektedir (Öztürk Kasar, 2012b, 424). Diğer bir deyişle, çevirmen özerklik alanındaki temel bileşeni vasıtasıyla metindeki gösterenleri algılayacak ve özerklik alanındaki kavramsallaştırıcı bileşenine aktararak bu gösterenin neye karşılık geldiğini yargılayarak saptayacak ve farklı bir dilde, farklı bir kültürden gelen okurlar için hangi gösteren ile aktaracağına karar vererek çevirisini gerçekleştirecektir. Ancak çevirmenin özerklik alanı olduğu kadar içkin ve aşkın bileşenlerden oluşan bağımlılık alanının da çeviri sürecine dahil olacağı unutulmaması gerekmektedir.

Çevirmen bir metnin anlam evrenini kavrayabildiği müddetçe başka bir dile aktarımı da mümkün olduğundan yazınsal metinlerdeki tüm bu bilmecelelere, tuzaklara karşı çevirmenin hazırlıklı olması gerekmektedir. Bu zorlu görevde çevirmenin yardımına koşan, “anlam arayışına ışık tutarak” çevirmene yol gösterebilecek olan ise anlamın peşinden koşan göstergebilimin sağladığı çözümleridir (Öztürk Kasar,

Tuna, 2015, 461). Göstergebilim ile çeviribilimin birbirinden beslenmesi gerektiğini savunan Öztürk Kasar ve Tuna, özellikle yazınsal çeviriler söz konusu olduğunda, çeviribilimcilerin göstergebilimden faydalanabileceğini vurgular (Öztürk Kasar'dan aktaran Tuna, Kuleli, 2017, 19).

Çevirmen bu zorlu görevde göstergebilimin sunduğu çözümlene yöntemlerinden yararlanarak yolunu bulabilecek olsa da çevirmene yolunu şaşırtabilecek bazı eğilimlerin varlığını da unutmamak gerekmektedir. Öyle ki, çevirmenin anlamı anlama ve aktarma sürecinde devreye girebilecek eğilimlerin varlığına değinen ve buradan yola çıkarak “yorumu açık her tür metne uygulanabilir” bir dizgesellik ortaya koyan Öztürk Kasar (2021b, 26), 2008 yılında “Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği” olarak ortaya koyduğu sınıflandırmayı yıllar içinde güncelleyerek 2021 yılında “Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği” olarak adlandırır. Böylesi zorlu bir görevin sorumluluğunu taşıyan çevirmenin durumu sıradan bir okurdan çok daha farklı olduğunu şu sözlerle belirtir:

“Çevirmen de özgün dilin okurudur ve bu niteliğiyle yazarın doğrudan oyun arkadaşıdır hatta diğer okurlardan daha iddialı bir rakiptir zira herhangi bir okur anlam oyununu kaybetse de yani metni okuyup anlamasa da bu sadece onun sorunudur. Nitekim bir kitabı okuyup anlamadığını hatta o kitaptan hiçbir şey anlamadığını söyleyen okurlar olmuştur. Bu durum kuşkusuz yapının ezoterik yapısıyla olduğu kadar okurun yorum performansı ile de doğru orantılıdır. Ancak çevirmenin böyle bir lüksü olamaz: o sıradan bir okur değildir ve bu anlam oyununu kazanmak zorundadır. Çevirmen-okurun oyunu kaybetmesi demek çevirinin felaketi demektir” (Öztürk Kasar, 2021b, 36).

Çeviri göstergebiliminin yalnızca okura değil aynı zamanda çevirmene, editöre ve edebiyat eleştirmenlerine anlam arayışı konusunda yardımcı olacak bir okuma, yorumlama ve çözümlene modeli sunabileceğini işaret eden Öztürk Kasar (2009), eğitim aldığı Paris Göstergebilim Okulu'nun çalışmaları kapsamında Benveniste, Coquet ve Greimas'ın ortaya koyduğu göstergebilim bakış açısıyla metin çözümlene basamaklarını derlemiş ve “Pour une Semiotique de la Traduction” [Çeviri Göstergebilimine Doğru] başlıklı makalesinde detaylı bir şekilde ele almıştır.

Öztürk Kasar'ın derlediği göstergebilimsel çözümlene modeli kaynak metindeki örtük göstergelerin ortaya çıkarılarak anlam evreninin yakalanması amacıyla kullanılabilir ancak bu çalışmada ele alınan eserlerin kendilerine özgü durumundan ötürü göstergebilimsel çözümlene üç ayrı metne de uygulanmaktadır. *The Clown and His Daughter* başlıklı eser bir “özde çeviri”, *Sinekli Bakkal* bir “aslına öz çeviri” örneği ve *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* bir “tersine geri çeviri” örneği teşkil ettiğinden çeviribilim alanında alışıl gelmiş kaynak-erek, telif-

çeviri, yazar-çevirmen ikilikleri durumu açıklamaya yetmemektedir. Eserler arasında kaynak-erek ayrımı yapılamadığından bu çalışmada göstergebilimsel çözümleme modeli çalışmanın bütüncesini oluşturan üç esere de ayrı ayrı uygulanmakta, bu sayede üç eser de detaylı bir şekilde incelenerek örtük göstergelerin saptanması amaçlanmaktadır.

Öztürk Kasar (2009)'ın derlediği okuma, yorumlama ve çözümleme yöntemini kullanan araştırmacılar inceleme nesnelere doğrultusunda modelin kendi bütüncesine uygun basamaklarını seçer ve anlatılarını o doğrultuda incelerler. Bu çalışmada da özde çeviri, aslına öz çeviri ve tersine geri çeviri metinler çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla detaylıca incelenmiş ve bu üç anlatının Öztürk Kasar (2009, 166-172)'ın derlediği göstergebilimsel okuma, yorumlama ve çözümleme modelinden metnin kesitlenmesi, başlıkların incelenmesi, birincil söyleyen ve tasarlanmış sözceleyenlerin saptanması, yerdeşliklerin değerlendirilmesi, çoğul okuma ve anlamlama eksenlerinin değerlendirilmesi, metnin sembolik evreninin incelenmesi, epigrafların incelenmesi ve metinlerarasılık ilişkilerinin incelenmesi başlıklarına veri sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde, Edib'in ilk olarak İngiliz dilinde kaleme aldığı “özde çeviri”, kendisinin Türkçeye kazandırdığı “aslına öz çeviri” ve W.D. Halsey tarafından Türkçe metin üzerinden İngilizceye çevrilen “tersine geri çeviri” göstergebilimsel çözümleme modeli doğrultusunda incelenmekte ve üç eser karşılıklı okunmaktadır. Aynı anlatının örneklendiği üç farklı çeviri türünün, anlatılarda ne gibi farklılıklara neden olduğunun gözlemlenebilmesi adına üç anlatı da göstergebilimsel çözümlemeye tabi tutularak incelenmekte ve bu sayede anlam evrenlerine ulaşılarak anlatılardaki dönüşümler saptanmaktadır. Farklı okur kitleleri için gerçekleştirilen çevirilerde okur farklılıklarının çevirileri ne ölçüde etkilediği üzerinde durulmakta, göstergebilimsel çözümleme yoluyla “özde çeviri”, “aslına öz çeviri” ve “tersine geri çeviri” olmak üzere üç farklı çeviri türünün kendine özgü özelliklerinin saptanması amaçlanmaktadır.

Anlam evrenine ulaşılmaya çalışırken kullanılan göstergebilimsel çözümleme doğrultusunda üç anlatıdan elde edilen veriler, Öztürk Kasar (2021a, 2021b)'ın ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği odağında yorumlanmaktadır. Anlam evirici eğilimlerin hangi tür çeviride yoğunlaştığı, çevirmenin eğilimlere bilinçli

başvurup başvurmadığı sorularına cevap aranmakta ve bu eğilimler üzerinden aynı anlatının üç çeviri türünde ne ölçüde değişip dönüştüğü sorgulanmaktadır.

Aşağıdaki örneklerde, özde çeviri, aslına öz çeviri ve tersine geri çeviri Öztürk Kasar'ın derlediği göstergebilimsel çözümleme yönteminden bütüncenin örnek sağladığı sekiz başlığın odağında karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve çevirmen kararları betimleyici bir yaklaşımla Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda yorumlanmıştır. Çalışmaya konu olan ve üç farklı çeviri türüne örnek oluşturan eserlerin künyeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 66: Araştırma Nesnesi Olarak Seçilen Üç Metnin Künyesi

Çeviri Türü	Metinlerin Künyesi
Özde Çeviri	Adıvar, Halide Edib. 1935. <i>The Clown and His Daughter</i> . London: George Allen and Unwin.
Aslına Öz Çeviri	Adıvar, Halide Edib. 2013. <i>Sinekli Bakkal</i> . İstanbul: Can Yayınları.
Tersine Geri Çeviri	Adıvar, Halide Edib. 2012a. <i>Sinekli Bakkal, or the Clown and His Daughter, Part I</i> . Translated by W. D. Halsey. n.p.: CreateSpace. Adıvar, Halide Edib. 2012b. <i>Sinekli Bakkal, or the Clown and His Daughter, Part II</i> . Translated by W. D. Halsey. n.p.: CreateSpace.

5.1. Göstergebilimsel Çözümlemenin İlk Adımı Olarak Metinlerin Kesitlenmesi

Göstergebilimsel çözümlemenin ilk basamağı, metnin daha kolay bir şekilde incelenmesine olanak sağlayan metnin kesitlenmesi işlemidir. Kesitleme işleminin amacı, metni parçalara ayırarak yaklaşmak ve bu parçalar doğrultusunda bütüne ulaşmaktır çünkü “anlam göstergeler arası ve kesitler arası işler” (Tuna, Kuleli, 2017, 32). Kesitlerin uzunluğu ve içeriği metinden metine değişmektedir. Öyle ki kesitleme için sabit bir kural bulunmamakta, araştırma nesnesi doğrultusunda anlatıcının değişimi, metindeki hâkim bakış açısının değişimi, zamandaki değişim, uzamdaki değişim, karakterin değişimi ölçüt olarak alınabilmekte ve seçilen ölçüt doğrultusunda metin, anlamlı küçük parçalara ayrılarak anlam evrenine ulaşılması hedeflenmektedir.

Kimi yazarların eserlerini kaleme alırken ve kimi çevirmenlerin de eserleri çevirirken bölümlenmeye tabii tuttıkları da bir gerçektir. Öncelikle çalışmaya konu olan üç anlatının çevirmenleri tarafından nasıl bölümlendiği incelenmiştir. Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı ve George Allen and Unwin tarafından 1935 yılında basılan özde

çeviri metin, *The Clown and His Daughter*'in tek bölüm ve 59 kesitten oluştuğu gözlemlenmiştir.

Edib'in *The Clown and His Daughter*'ı kesitlere ayırırken kimi zaman karaktere, kimi zaman anlatı izlencelerindeki dönüştürücü edimlere göre bölümlene yaptığı söylenebilir. Tablo 7'de görüldüğü üzere Edib, *The Clown and His Daughter* başlıklı eserinde anlatıyı bölümlere ayırmamış, yalnızca 59 kesite ayırarak okurla paylaşmıştır. Kesitlere ayırırken ilgili bölümlere sayılar vererek numaralandırmış, alt başlık kullanmamıştır.

Tablo 67: *The Clown and His Daughter* Başlıklı Eserde Uygulanan Kesitleme

<i>The Clown and His Daughter</i> 'ın Kesitlenmesi	
1. Kesit	Sinekli Bakkal'ın ve Emine ile Tevfik'in okura tanıtılması
2. Kesit	Emine ile Tevfik'in gençlik yılları
3. Kesit	Tevfik'in sürgün edilmesi
4. Kesit	Rabia'nın okura tanıtılması
5. Kesit	Sabiha Hanım ve konak halkının okura tanıtılması
6. Kesit	Selim Paşa'nın okura tanıtılması
7. Kesit	Konak hayatı
8. Kesit	Hilmi Bey'in fikirlerinin okurla paylaşılması
9. Kesit	İmam'ın paraya düşkünlüğünün okurla paylaşılması
10. Kesit	Vehbi Dede ile musiki dersleri
11. Kesit	Konakta düzenlenen eğlence gecesi
12. Kesit	Rabia'nın Vehbi Dede ile musiki derslerine başlaması
13. Kesit	Tevfik'in sürgünden dönmesi ve Rabia ile tanışması
14. Kesit	Rabia, Tevfik ve Rakım'ın ev halleri
15. Kesit	Rabia'nın oyunu ortaya çıkıyor
16. Kesit	Rabia'nın babasıyla yaşamayı seçmesi
17. Kesit	Tevfik'in bakkalında yaşananlar
18. Kesit	Tevfik'in Ramazan gösterileri
19. Kesit	Rabia'nın çevresindekilerle ilişkisi

20. Kesit	Rabia'nın annesiyle tartışması
21. Kesit	Rabia'nın Bilal ile tanışması
22. Kesit	Rabia'nın tulumbacıbaşı ile tartışması
23. Kesit	Ailesinin Rabia'ya büyüdüğü için baskı yapmaya başlaması
24. Kesit	Vehbi Efendi ile Peregrini'nin sohbetleri
25. Kesit	Bilal'in başkasıyla evlenmesi
26. Kesit	Emine'nin vefatı
27. Kesit	Tevfik'in sorguya çekilmesi
28. Kesit	Zati Bey'in Selim Paşa'yı şikâyet etmesi
29. Kesit	Zati Bey ile Selim Paşa Padişah'ın huzurunda
30. Kesit	Fransız postanesinde ele geçirilen mektup
31. Kesit	Tevfik'in kaba kuvvetle sorgulanması
32. Kesit	Tevfik'in kimseye gösterilmemesi
33. Kesit	Selim Paşa'nın oğlu Hilmi Bey'in suçlu olması
34. Kesit	Mabeyinci'nin Selim Paşa'yı sorgulaması
35. Kesit	Tevfik ve Hilmi'nin sürgün edilmesi
36. Kesit	Sürgün günü
37. Kesit	Rabia'nın hastalanması ve tüm işlerle ilgilenmeye çalışması
38. Kesit	Peregrini'nin Rabia'ya karşı olan hislerini Vehbi Dede'ye açması
39. Kesit	Rabia'nın Peregrini'yi sevdiğine yönelik ilk göstergeler
40. Kesit	Peregrini'nin Rabia'ya iş bulması
41. Kesit	Rabia'nın yeni işinde tanıştığı insanlar
42. Kesit	Rabia'nın saray halkı ile sohbetleri
43. Kesit	Rabia'nın mahalle yaşantısından kesitleri saray halkı ile paylaşması
44. Kesit	Rabia'nın sarayda geçirdiği günler ve Peregrini ile yakınlaşması
45. Kesit	Peregrini'nin Rabia'ya evlilik teklifi
46. Kesit	Vehbi Dede'nin Rabia'ya öğütleri
47. Kesit	Peregrini'nin din ve isim değiştirmesi

48. Kesit	Rabia ile Osman'ın evlenmesi
49. Kesit	Rabia ile Osman'ın ev hayatları
50. Kesit	Osman'ın Rabia'nın İmam dedesi ile tanışması
51. Kesit	Osman'ın aileye dahil olması
52. Kesit	Rabia ile Osman'ın bakış açılarındaki farklılıklar
53. Kesit	Rabia'nın hastalanan Sabiha Hanım'a yardıma gitmesi
54. Kesit	Rabia'nın Selim Paşa'nın istifasındaki desteği
55. Kesit	Bebek için Rabia ile Osman'ın İmam'ın eski evine taşınması
56. Kesit	Osman ile Rabia'nın bakış açılarındaki farklılıklar
57. Kesit	Rabia'nın zorlu geçen hamilelik süreci
58. Kesit	Rabia ve sevenleri
59. Kesit	1908 ihtilali ile sürgündeki Tevfik'in İstanbul'a dönmesi

Edib, *The Clown and His Daughter*'ın aksine, *Sinekli Bakkal*'ı iki ana bölüme ayırmıştır. Anlatının İstanbul'un arka sokaklarını, Abdülhamit dönemini, saray yaşantısını anlatan ve bir dönem portresi sunan kısımlarını ilk ana başlık altında toplarken, Osman ve Rabia'nın ilişkisini, evliliklerini ve çocuklarının olmasını içeren yani Rabia'nın hayatına odaklanan kısımları ikinci ana başlık altında toplamıştır. *Sinekli Bakkal*'ın 2 ana bölümden oluştuğu ve ilk ana bölümün 27 alt kesite, ikinci ana bölümün 23 alt kesite ayrıldığı tespit edilmiştir. Halsey ise Edib'in *Sinekli Bakkal*'da yaptığı bölümlenmeyi korumuş ancak çevirisini iki kısım halinde ayrı iki kitap olarak yayımlamıştır. Halsey, ilk kitapta *Sinekli Bakkal*'ın ilk bölümündeki 27 alt kesitin çevirisini sunarken ikinci kitapta *Sinekli Bakkal*'ın ikinci bölümündeki 23 alt kesiti okurla paylaşmıştır. Edib'in yazdığı *The Clown and His Daughter* tek bölüm ve 59 kesite ayrılırken *Sinekli Bakkal* ve dolayısıyla onu temel alan Halsey'nin çevirisi de toplam iki bölüm ve 50 alt kesite ayrılmıştır. Çalışmaya konu olan üç eserde de bölümlerin, kesitlerin ve alt kesitlerin başlıklarla adlandırılmadığı yalnızca numaralandırıldığı gözlemlenmiştir.

Aşağıda verilen Tablo 8'de ise Edib tarafından *Sinekli Bakkal* başlıklı eserin nasıl numaralandırılarak kesitlendiği gösterilmiş, kesit açıklamaları tarafımızca yapılmıştır. Tablolar incelendiğinde, iki anlatı da Edib tarafından kesitlenmiş olmasına rağmen anlatıların kesitlenmesinde farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 68: Sinekli Bakkal Başlıklı Eserde Uygulanan Kesitleme

<i>Sinekli Bakkal</i> 'ın Kesitlenmesi		
1. BÖLÜM	1. Alt kesit	Sinekli Bakkal'ın ve Emine ile Tevfik'in okura tanıtılması
	2. Alt kesit	Emine ile Tevfik'in gençlik yılları
	3. Alt kesit	Emine ile Tevfik'in boşanması
	4. Alt kesit	Rabia'nın okura tanıtılması
	5. Alt kesit	Sabiha Hanım ve konak halkının okura tanıtılması
	6. Alt kesit	Konak hayatı
	7. Alt kesit	Selim Paşa'nın okura tanıtılması
	8. Alt kesit	Rabia'nın Vehbi Dede ile musiki derslerine başlaması
	9. Alt kesit	Tevfik'in sürgünden dönmesi ve Rabia ile tanışması
	10. Alt kesit	Rabia'nın Tevfik'in yanına taşınması
	11. Alt kesit	Rabia, Tevfik ve Rakım'ın ev halleri
	12. Alt kesit	Rabia'nın annesiyle tartışması
	13. Alt kesit	Bahçıvanın yeğeni Bilal
	14. Alt kesit	Rabia'nın tulumbacıbaşı ile tartışması
	15. Alt kesit	Ailesinin Rabia'ya büyüdüğü için baskı yapmaya başlaması
	16. Alt kesit	Rabia'nın büyümesinin konu edildiği sohbetler
	17. Alt kesit	Rabia ile Bilal'in yaşadıkları
	18. Alt kesit	Bilal'in başkasıyla evlenmesi
	19. Alt kesit	Tevfik'in sorguya çekilmesi
	20. Alt kesit	Zati Bey'in Tevfik'e göz dağı vermesi
	21. Alt kesit	Zati Bey'in Selim Paşa'yı şikâyet etmesi
	22. Alt kesit	Fransız postanesinde ele geçirilen mektup

	23. Alt kesit	Tevfik'in kaba kuvvetle sorgulanması
	24. Alt kesit	Tevfik'in kimseye gösterilmemesi
	25. Alt kesit	Selim Paşa'nın oğlu Hilmi Bey'in suçlu olması
	26. Alt kesit	Mabeyinci'nin Selim Paşa'yı sorgulaması
	27. Alt kesit	Tevfik'in sürgüne gönderilmesi
2. BÖLÜM	1. Alt kesit	Tevfik'in sürülmesiyle işlerin Rabia'ya kalması
	2. Alt kesit	Rabia'nın hastalığı
	3. Alt kesit	Rabia'nın Tevfik'i özlemesi
	4. Alt kesit	Peregrini'nin Rabia'ya iş bulması
	5. Alt kesit	Rabia'nın Prens Nejat'ın evinde işe başlaması
	6. Alt kesit	Rabia'nın yeni işinde tanıştığı insanlar
	7. Alt kesit	Rabia'nın çalıştığı sarayda yaşantı
	8. Alt kesit	Rabia'nın saray halkı ile sohbetleri
	9. Alt kesit	Peregrinin'nin İtalya'dan dönmesi
	10. Alt kesit	Peregrini'nin Rabia'ya evlilik teklifi
	11. Alt kesit	Rabia'nın evlilik haberini konak halkı ile paylaşması
	12. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın evlenmesi
	13. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın ev hayatları
	14. Alt kesit	Osman'ın Rabia'nın İmam dedesi ile tanışması
	15. Alt kesit	Osman'ın aileye dahil olması
	16. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın ilk tatili
	17. Alt kesit	Rabia'nın hastalanan Sabiha Hanım'a yardıma gitmesi
	18. Alt kesit	Rabia'nın Selim Paşa'nın istifasındaki desteği
	19. Alt kesit	Bebek için Rabia ile Osman'ın İmam'ın eski evine taşınması
	20. Alt kesit	Rabia'nın sıkıntılı bir hamilelik süreci geçirmesi

	21. Alt kesit	Rabia'nın doktorlarla olan çatışması
	22. Alt kesit	Rabia'nın doğum yapması
	23. Alt kesit	1908 ihtilali ile sürgündeki Tevfik'in İstanbul'a dönmesi

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere özde çeviride ve aslına öz çevirideki bölümlenmeler genellikle birbirine benziyor olsa da özde çeviride daha çok bölüme yer verildiği gözlemlenmektedir. Halsey ise çevirisini birebir olarak aslına öz çevirideki bölümlenmelere uyararak bölümlediğinden ayrıca bir tabloya yer verilmemiştir.

Bu çalışmada benimsenen kesitlemede, Edib'in aslına öz çevirisi olan *Sinekli Bakkal*'da uyguladığı iki ana kesitleme temel alınacaktır. Ancak Edib'in *Sinekli Bakkal*'daki kesitlemesi çok detaylı olduğundan onları çevreleyen kesitler eklenecektir. *Sinekli Bakkal*'daki kesitlemeler ile bu çalışmada benimsenen göstergebilimsel kesitleme sistemi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 69: *Sinekli Bakkal*'ın Kesitlenmesi ile Çalışmada Benimsenen Göstergebilimsel Kesitlemenin Karşılaştırılması

<i>Sinekli Bakkal</i> 'ın Kesitlenmesi		Çalışmada Benimsenen Göstergebilimsel Kesitleme	
1. Bölüm 1. Alt kesit	Sinekli Bakkal'ın ve Emine ile Tevfik'in okura tanıtılması	1. Bölüm 1. Alt kesit	Emine ve Tevfik'in başlarından geçenler
1. Bölüm 2. Alt kesit	Emine ile Tevfik'in gençlik yılları		
1. Bölüm 3. Alt kesit	Emine ile Tevfik'in boşanması		
1. Bölüm 4. Alt kesit	Rabia'nın okura tanıtılması	1. Bölüm 2. Alt kesit	Rabia'nın okura tanıtılması
1. Bölüm 5. Alt kesit	Sabiha Hanım ve konak halkının okura tanıtılması	1. Bölüm 3. Alt kesit	Sabiha Hanım, eşi Selim Paşa ve oğulları Hilmi'nin yaşantısı
1. Bölüm 6. Alt kesit	Konak hayatı		
1. Bölüm 7. Alt kesit	Selim Paşa'nın okura tanıtılması		

1. Bölüm 8. Alt kesit	Vehbi Dede ile musiki dersleri	1. Bölüm 4. Alt kesit	Vehbi Dede'nin ve Peregrini'nin okurlara tanıtılması
1. Bölüm 9. Alt kesit	Tevfik'in sürgünden dönmesi ve Rabia ile tanışması	1. Bölüm 5. Alt kesit	Rabia'nın babası Tevfik ile yaşamaya başlaması, bakkal işlettiği yeni hayatı
1. Bölüm 10. Alt kesit	Rabia'nın Tevfik'in yanına taşınması		
1. Bölüm 11. Alt kesit	Rabia, Tevfik ve Rakım'ın ev halleri		
1. Bölüm 12. Alt kesit	Rabia'nın annesiyle tartışması		
1. Bölüm 13. Alt kesit	Bahçıvanın yeğeni Bilal	1. Bölüm 6. Alt kesit	Rabia'nın ilk gönül ilişkisi
1. Bölüm 14. Alt kesit	Rabia'nın tulumbacıbaşı ile tartışması	1. Bölüm 7. Alt kesit	Rabia'nın genç kız olmasıyla üzerindeki baskıların artması
1. Bölüm 15. Alt kesit	Ailesinin Rabia'ya baskı yapmaya başlaması		
1. Bölüm 16. Alt kesit	Rabia'nın büyümesinin konu edildiği sohbetler		
1. Bölüm 17. Alt kesit	Rabia ile Bilal'in yaşadıkları	1. Bölüm 8. Alt kesit	Rabia ve Bilal ilişkisi
1. Bölüm 18. Alt kesit	Bilal'in başkasıyla evlenmesi		
1. Bölüm 19. Alt kesit	Tevfik'in sorguya çekilmesi	1. Bölüm 9. Alt kesit	Zati Bey ve Selim Paşa'nın çekişmeleri, saray entrikaları
1. Bölüm 20. Alt kesit	Zati Bey'in Tevfik'e göz dağı vermesi		
1. Bölüm 21. Alt kesit	Zati Bey'in Selim Paşa'yı şikâyet etmesi		
1. Bölüm 22. Alt kesit	Fransız postanesinde ele geçirilen mektup		
1. Bölüm 23. Alt kesit	Tevfik'in kaba kuvvetle sorgulanması		
1. Bölüm 24. Alt kesit	Tevfik'in kimseye gösterilmemesi		
1. Bölüm 25. Alt kesit	Selim Paşa'nın oğlu Hilmi Bey'in suçlu olması		
1. Bölüm 26. Alt kesit	Mabeyinci'nin Selim Paşa'yı sorgulaması		

1. Bölüm 27. Alt kesit	Tevfik'in sürgüne gönderilmesi		
2. Bölüm 1. Alt kesit	Tevfik'in sürülmesiyle işlerin Rabia'ya kalması	2. Bölüm 1. Alt kesit	Rabia'nın Tevfik'in sürülmesiyle yalnız başına kalması
2. Bölüm 2. Alt kesit	Rabia'nın hastalığı		
2. Bölüm 3. Alt kesit	Rabia'nın Tevfik'i özlemesi		
2. Bölüm 4. Alt kesit	Peregrini'nin Rabia'ya iş bulması	2. Bölüm 2. Alt kesit	Rabia'nın Prens Nejat'ın evindeki yeni işi
2. Bölüm 5. Alt kesit	Rabia'nın Prens Nejat'ın evinde işe başlaması		
2. Bölüm 6. Alt kesit	Rabia'nın yeni işinde tanıştığı insanlar		
2. Bölüm 7. Alt kesit	Rabia'nın çalıştığı sarayda yaşantı		
2. Bölüm 8. Alt kesit	Rabia'nın saray halkı ile sohbetleri		
2. Bölüm 9. Alt kesit	Peregrini'nin İtalya'dan dönmesi	2. Bölüm 3. Alt kesit	Rabia ile Peregrini'nin ilişkilerinin ciddileşmesi
2. Bölüm 10. Alt kesit	Peregrini'nin evlilik teklifi		
2. Bölüm 11. Alt kesit	Rabia'nın evlilik haberine saray halkı ile paylaşması		
2. Bölüm 12. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın evlenmesi	2. Bölüm 4. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın evlilik hayatı ve çatışmaları
2. Bölüm 13. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın ev hayatları		
2. Bölüm 14. Alt kesit	Osman'ın Rabia'nın İmam dedesi ile tanışması		
2. Bölüm 15. Alt kesit	Osman'ın aileye dahil olması		
2. Bölüm 16. Alt kesit	Rabia ile Osman'ın ilk tatili		
2. Bölüm 17. Alt kesit	Rabia'nın hastalanan Sabiha Hanım'a yardıma gitmesi	2. Bölüm 5. Alt kesit	Rabia'nın konak halkına destek olması
2. Bölüm 18. Alt kesit	Rabia'nın Selim Paşa'nın istifasındaki desteği		

2. Bölüm 19. Alt kesit	Bebek için Rabia ile Osman'ın İmam'ın eski evine taşınması	2. Bölüm 6. Alt kesit	Rabia'nın anne olması
2. Bölüm 20. Alt kesit	Rabia'nın sıkıntılı bir hamilelik süreci geçirmesi		
2. Bölüm 21. Alt kesit	Rabia'nın doktorlarla olan çatışması		
2. Bölüm 22. Alt kesit	Rabia'nın doğum yapması		
2. Bölüm 23. Alt kesit	1908 ihtilali ile sürgündeki Tefvik'in İstanbul'a dönmesi	2. Bölüm 7. Alt kesit	Tefvik'in sürgünden dönüşü ve mutlu son

5.2. Bütüncemizdeki Başlıkların Yorumlanması

Başlık, Öztürk Kasar'ın belirttiği üzere “anlam evreninin giriş kapısıdır” çünkü başlık okurun anlatı ile ilk buluştuğu noktadır (2009, 166). Başlıklar masum ve amaçsız değildir, kimi zaman okurun gizlediği göstergelerle okura ipucu verebilecekleri gibi kimi zamansa okuru yanlış yönlendirebilecek güce sahiplerdir (Öztürk Kasar, 2009, 166). Çalışmaya konu olan iki anlatının başlıklarının farklı olması ilginçtir ve bu farklılıkların sebebinin araştırılması öneme sahiptir. Üçüncü anlatıda ise iki anlatının başlıkları birleştirilerek kullanılmıştır. Aşağıda sırasıyla üç çevirinin başlıkları metin içi inceleme sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda yorumlanmaktadır.

Özde çeviri metnin başlığı *The Clown and His Daughter*'dır. İngilizcede “clown” sözcüğü Cambridge sözlüğünde “insanları eğlendirmek için yüzünü boyayan, komik kıyafetler giyen kimse” olarak tanımlanmaktadır. Ancak anlatının baş karakterlerinden olan Tefvik bir palyaço ya da bir soytarı değil bir orta oyuncusudur. Orta oyunlarında genellikle kadın rollerini oynamakta olan Tefvik, bu rollere bürünebilmek için yüzünü gözünü adeta bir kadın gibi boyamaktadır. Bu noktada tıpkı bir palyaço gibi yüzünde makyaj olduğu söylenebilse de palyaçodan çok daha farklı yerel bir sanat söz konusudur. Osmanlı'ya ait orta oyunu sanatı İngiliz okurların kavram dünyasında olmadığından, Edib İngilizce metinde palyaço ve soytarı anlamlarına gelebilen “clown” sözcüğünü kullanarak bir özde çeviri ortaya koyduğunu bir kez daha kanıtlamış olur. İngiliz okurun “clown” göstergesi ile bu göndermeyi anlaması normal şartlarda mümkün olmasa da Edib özde çevirisine bunun bir tür gösteri sanatı olduğunu gösterecek açıklamalar eklemiştir ve bu durum anlatı içinde “clown” göstergesinin izi

sürüldüğünde somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Aşağıda, anlatıda “clown” göstergesinin İngiliz okura açıklama ile verilerek Tefvik’in mesleğinin anlatıldığı örnekler verilmiştir.

Örnek 61: “Clown” Göstergesinin Metin İçinde İzinin Sürülmesi I

61. örnekte anlatının başlangıcında, Tefvik’in Karagöz oyunlarının aktarıldığı bir söylem üzerine odaklanılmaktadır. Edib, İngilizce metinde clown göstergesine ilk olarak “He had a tendency to mimicry and clowning” cümlesi ile yer vererek Tefvik’in taklit ve soytarlığa yatkın olduğu konusunda okuru bilgilendirir.

Tablo 70: Tefvik’in Mesleğinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 6)	Tefvik cut figures out of cardboard, tinted them with coloured chalks, and stretching a curtain in the back garden, and hanging a few coloured paper lanterns over the branches of the walnut tree , opened his show. Tefvik did the necessary singing , besides manipulating the cardboard puppets and making them act .
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 7)	Sanatkârlık şöhreti pek erken, dayısının bahçesinde ramazan geceleri Karagöz oynatırken başladı.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 6)	Very early on he began to be famous as an artist when he put on the play of Karagöz on evenings during Ramadan in his uncle’s garden.

Sonrasında ise Tefvik’in mesleğini detaylı bir şekilde İngiliz okurla “Tefvik kartondan figürleri kesti, renkli tebeşirler ile boyadı, arka bahçeye bir perde gerdirdi ve ceviz ağacının dallarına birkaç renkli kâğıt fener asarak şovuna başladı. Tefvik, bir yandan şarkı söylerken bir yandan da kartondan yapılmış kuklaları oynatıyordu” olarak paylaşır. Görüldüğü üzere Edib, bu söylem ile İngiliz okura Karagöz oyununu anlatmaktadır ancak diğer çeviri kararlarıyla örtüşmeyen bir şekilde Türk kültüründe önemli bir yeri olan Karagöz’den ismen hiç bahsetmez. Figürlerin kartondan kesilmesi, tebeşirle boyanması, perde gerilmesi, ışıkların yakılması ve gölgeden faydalanarak kuklaların oynatılması detaylarını sırayla okura aktararak aslında Karagöz oyununu en ince ayrıntısına dek İngiliz okura aktarmış olur.

Aslına öz çeviride ise Türk okur zaten Karagöz oyununu ve oyunun hazırlanma sürecini bildiğinden bu detayların hiçbirine yer vermemiştir. Edib her ne kadar Türk

okur bildiği için tüm bu anlamlı birimleri aslına öz çevirisinden çıkarmış olsa da bu çeviri kararı ile **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Diğer yandan Halsey, aslına öz çevirideki tüm anlamlı birimleri çevirisinde aktarmış ve herhangi bir anlam evrilmesine neden olmamıştır.

Başlıklar odağında çevirmen kararları incelendiğinde, Edib'in özde çevirisinde eserin baş karakteri Rabia ve babasına gönderme yapan *The Clown and His Daughter* başlığını aslına öz çevirisinde anlatının uzamı olan Sinekli Bakkal ile sınırladığı ve **anlamı eksik yorumladığı** söylenebilir. Halsey'nin çevirisi ise hem özde çevirinin hem de aslına öz çevirinin başlığını içermesi nedeniyle **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimine örnek teşkil etmektedir.

Örnek 62: “Clown” Göstergesinin Metin İçinde İzinin Sürülmesi II

Anlatıda “clown” göstergesinin izi sürülmeye devam edildiğinde, Edib'in bu kez Tevfik'in orta oyununda aldığı zenne yani kadın rolünü detaylı bir şekilde İngiliz okura açıkladığı görülmektedir.

Tablo 71: Tevfik'in Mesleğinin Detaylandırılması

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 7)	It was bad enough to be an actor, but an actor who wore in public the veils and shawls and other frivolities of women, a clown who painted his cheeks and eyelashes, and put false beauty-spots on his cheeks and chin , was even worse.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	---

Özde çeviride bu açıklama “Aktör olması yeterince kötüydü, ama o bir de halk arasında kadın gibi peçe, şal takan bir aktördü, hatta kirpiklerini boyayan, yanaklarına ve çenesine sahte benler çizen bir palyaço” olarak verilmiştir. Edib bu söyleminde İngiliz okur için Tevfik'in oyunlarında kadın kıyafetleri giydiğinden bahsetmiş, makyaj yapma konusunda ise tıpkı bir palyaço gibi olduğunu belirtmiştir. Çünkü Tevfik orta oyununda çıktığı kadın rollerinde abartılı makyajlar yapmakta ve

izleyicilerini bu şekilde güldürmektedir, Edib de Tevfik'in bu hallerini bir soytarıya benzetmektedir.

Aslına öz çevirisinde ise Edib, Türk okur için bu detayları verme gereği duymaz ve yine **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir. Halsey çevirisini yaparken aslına öz çeviriyi temel aldığından, Edib'in bu kararı Halsey'nin çevirisini de etkilemiştir.

Her ne kadar Edib özde çevirisinde, Tevfik karakterinin hem bir orta oyuncu hem de bir Karagöz oynatıcısı olduğunu yukarıda incelenen örnekler üzerinden İngiliz okura anlatsa da yalnızca "*The Clown and His Daughter*" başlığını okuyan bir İngiliz'in "clown" göndermesini metinde kullanıldığı şekliyle anlamlandırması mümkün değildir. Öztürk Kasar'ın belirttiği gibi başlık anlam evreninin giriş kapısı olduğundan ve okuru anlam evreni ile tanıştıran ilk unsur olduğundan öneme sahiptir (2009, 166). Edib'in örneğinde başlık "clown" göstergesi dolayısıyla anlatıdan uzaklaşmıştır. Ancak Edib bu durumun farkına varmış olacak ki ilk sayfalardan Tevfik'in mesleğini detaylıca açıklama gereği duymuştur. Şu bir gerçektir ki, bir yazın metninde başlık seçerken yazarın amacı okurun ilgisini çekmek, okura anlatı hakkında ipucu vermek ya da okuru yanlış yönlendirmek de olabilir. *The Clown and His Daughter* başlığı da İngiliz okurun ilgisini çekebilecek bir başlıktır. Edib'in bu noktada orta oyunu ya da Karagöz oyunu gibi Türk kültürüne ait olan ve İngiliz okurunun açıklama olmadan anlayamayacağı ve dolayısıyla ilgilerini çekmeyecek bir göstergeyi başlığa eklemek istememiş olabileceği düşünülmektedir.

Diğer yandan, aslına öz çeviri esere seçilen başlık ise *Sinekli Bakkal* olmuştur. Eser, epigrafin ardından "Bu dar arka sokak, bulunduğu semtin adını almıştır: Sinekli Bakkal" cümlesiyle Sinekli Bakkal'ın tanıtılmasıyla başlar (Edib, 2013, 6). Ardından Edib, mahalledeki evleri betimler ve mahalle sakinlerine değinerek burasının bir "fukara mahallesi" olduğunu okurla paylaşır. İstanbul'un Aksaray semtinde, arka mahallelerden biri olan Sinekli Bakkal, farklı sınıftan sakinleri içinde barındıran bir merkez konumundadır. Sokağın bir tarafında gecekondular bulunurken diğer tarafında ise Selim Paşa Konağı vardır. Mahalledeki bu çeşitlilikteki birliktelik, uzaktan bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu'nu anımsatmaktadır.

Örnek 63: Aslına Öz Çevirinin Başlığının Metin İçi İncelemeyle Sorgulanması

Edib'in aslına öz çevirisine başlık olarak anlatının uzamı olan "Sinekli Bakkal"ı seçmiş olması da anlamlıdır. Özde çeviri metinde başlık ve vurgusu daha çok orta oyuncu Tefvik ve hafız kızı üzerindeyken, aslına öz çevirinin başlık vurgusu Sinekli Bakkal mahallesi ve sokağı üzerinedir. Bu doğrultuda anlatı incelendiğinde Türkçe aslına öz çeviri metinde Sinekli Bakkal sokağının ve mahallesinin detaylı olarak okura tanıtıldığı gözlemlenirken İngilizce özde çeviri metinde Sinekli Bakkal üzerine daha az odaklanıldığı saptanmıştır. 63. örnek anlatının başlangıcında Sinekli Bakkal mahallesinin tanıtıldığı söylemden alınmıştır.

Tablo 72: Sinekli Bakkal Uzamının Metin İçinde İzinin Sürülmesi

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936], 2013, 6)	Burası dünyanın herhangi yerindeki bir fukara mahallesinden çok farklı değildir. Bir geçitten ziyade toplantı yeri : Mahalleli orada muhabbet eder, konuşur, kavga eder, eğlenir . Hayatın orada geçmeyecek bir safhası yok gibidir. İhtiyarlar, vaktiyle çeşme başında doğuran kadın bile olduğunu gülererek rivayet ederler .
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 3)	This place was not very different from a poor neighborhood in any part of the world. Rather than a passage-way, it was a meeting place: here neighbors kept up with their friends, chatted, fought, amused themselves . Here, no phase of life was absent: the old people would laugh as they told the story of the woman who even gave birth at the fountain head .

Görüleceği üzere Türkçe aslına öz çeviri metinde, Sinekli Bakkal sokağının ruhu ve mahallelilerin arasındaki ilişki detaylı bir şekilde mahalle kültürünü iyi bilen Türk okurla paylaşılmaktadır. Ancak İngilizce özde çeviri metinde mahalle kültürüne değinilmez, daha çok Tefvik'in Karagöz oyunları ve sürgün edilmesi üzerinde durulur. Özde çeviride bulunmayan detayları aslına öz çeviriye dahil etmesiyle Edib'in aslına öz çevirisinde **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimi gözlemlenmiştir. Halsey ise aslına öz çevirideki tüm göstergeleri çevirisinde aktarmaya gayret göstererek anlam evrilmesine neden olmamıştır. Bu açıdan bakıldığında, okur farklılıklarının Edib'in başlık seçimlerini ve eser içinde okura tanıtılma ihtiyacı hissedilen öğeleri etkilediği söylenebilir.

Çalışmanın araştırma nesnelere üçüncü anlatının başlığı ise çevirmen Halsey tarafından *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* olarak seçilmiştir. Görüldüğü üzere Halsey, hem çevirisini dayandırdığı Türkçe anlatının başlığı olan *Sinekli Bakkal* başlığını öncelikli olarak vermiş hem de halihazırda İngilizcesi olan bu metnin Londra'daki baskısının başlığı olan *The Clown and His Daughter*'ı da eklemiştir. Halsey'nin Türk Edebiyatı'nın ünlü eserlerinden olan eserin başlığını değiştirme yoluna gitmemesi bu eserin İngiliz okurlar tarafından daha çok ilgi göreceğini düşünmesinden kaynaklanmış olabilir.

Sonuç olarak üç çevirinin başlıkları Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda yorumlandığında, metnin baş karakterlerinden Tefik'in bir orta oyuncusu olduğu göz önünde bulundurularak Edib'in "orta oyuncu" göstergesini İngiliz okura "clown" olarak aktardığı ve anlamı bulanıklaştırdığı söylenebilir. Aslına öz çeviride ise Edib, başlığı anlatının uzamı olan *Sinekli Bakkal* olarak seçmiştir. Edib'in burada da özde çeviride Tefik ve kızının başından geçenlerin konu edinileceğini açıkça gösteren *The Clown and His Daughter* başlığını, aslına öz çeviride anlatının uzamıyla sınırladığı ve anlamın bulanıklaştırılması eğilimini gösterdiği gözlemlenmektedir. Halsey ise hem özde çevirinin hem de aslına öz çevirinin başlığını kullanarak *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlığını oluşturmuş ve anlamın aşırı yorumlanması eğilimini göstermiştir. Üç çeviride de ara başlıklar isimlendirilmemiş, yalnızca numaralandırılmıştır. Bu nedenle alt başlıklar odağında bir inceleme gerçekleştirilememiştir.

5.3. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirideki Birincil Söyleyen ve Tasarlanmış Sözceleyenlerin Saptanması ve Karşılıklı Okunması

Söylem üreticisinin söyleminde iz bıraktığını vurgulayan Öztürk Kasar (2009, 167), söylemler incelenirken söyleyenin kim olduğu ve hangi koşullar altında söylem ürettiği ile ilişkilendirilmesinin metnin anlam evreninin ortaya çıkarılması açısından önemli olduğunu belirtir. Yazar, ilk olarak anlatıcıyı yani birincil söyleyeni yaratır, birincil söyleyen ise diğer tasarlanmış sözceleyenleri ortaya koyar. Tüm söylem üreticileri kendi söylemlerini karakterleri, geçmişleri, eğitim düzeyleri, yaşamışlıkları, içinde buldukları durum ve koşullar doğrultusunda üretirler. Bu

nedenle bir söylemin, söylemi üreten kişiyle ilişkilendirilerek anlamlandırılması gizli göstergeleri açığa çıkarmada okura ve çevirmene yol göstermektedir.

Metin tek sesli mi çoksesli mi, seslerin birbirini örtmesi ya da çakışması gibi durumlar söz konusu mu gibi soruların cevabı birincil ve tasarlanmış sözceleyenlerin incelenmesi ile mümkündür ve anlam evreninin kavranmasında etkilidir (Öztürk Kasar, 2009, 167). Metindeki seslerin sahibinin bulunması, anlatıdaki güç dengelerinin çözülebilmesi açısından da önem taşımaktadır (Tuna, Kuleli, 2017, 33).

Çalışmanın araştırma nesnesi olarak seçilen üç çeviri incelendiğinde üç metinde de birincil söyleyenin aynı olduğu gözlemlenmektedir. Üç anlatıda da birincil söyleyenin her şeyi bilen ve gören, üçüncü tekil şahıs anlatımıyla tanrısal bir bakış açısına hâkim olduğu görülmektedir. Anlatıcı, tüm karakterleri yakından tanımakta ve hepsinin başından geçenleri ve başlarına gelecekleri detaylı bir şekilde bilmektedir. Anlatılar baştan sona aynı anlatıcı tarafından anlatıldığından tek sesli oldukları söylenebilir. Anlatıdaki karakterlere bakıldığında hafız kız Rabia, orta oyuncu Tevfik, İtalyan musiki ustası Peregrini ve Mevlevi dervişi Vehbi Dede baş karakterlerdir. Rabia'nın annesi Emine, Rabia'nın dedesi imam, Tevfik'in arkadaşı Rakım, Selim Paşa, Sabiha Hanım, Bilal, Hilmi, Çengi Penbe, Galip Bey, Şevki ise anlatıdaki diğer karakterlerdir. Özde çeviride, aslına öz çeviride ve tersine geri çeviride aynı karakterler mevcuttur ve farklılaşan herhangi bir karakter bulunmamaktadır.

Anlatının baş karakteri Rabia, Genç Türkler mensubu Hilmi, ailenin yardımcısı Çengi Penbe ve mahallenin tulumbacı teşkilatının başı olan Sabit Beyağabey bu çalışmada söylemleri incelenen dört tasarlanmış sözceleyendir. Söylemleri kendilerine özgü karakteristik yansımalar içeren bu dört tasarlanmış sözceleyen söylemleri özde çeviride, aslına öz çeviride ve tersine geri çeviride incelenmiş, üç anlatıdaki söylemler karşılaştırmalı olarak okunmuştur. Tasarlanmış sözceleyenlerin söylemlerine yapılan bilinçli ve bilinçsiz müdahaleler Öztürk Kasar'ın ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (2021a, 2021b) doğrultusunda yorumlanmıştır.

5.3.1. Tasarlanmış Sözceleyen I: Rabia

Söylemleri üç çeviride karşılaştırmalı olarak okunacak ilk tasarlanmış sözceleyen, anlatının baş karakteri Rabia'dır. İmamın kızı Emine'nin orta oyuncu Tevfik ile evliliğinden doğan Rabia'nın, daha doğmadan annesi ile babasının ayrılmasıyla zorlu

bir çocukluk geçireceği belli olur. Babası Şam'a sürgüne gönderildiğinden, onu ilk gençlik yıllarında tanıma fırsatı dahi bulamayan Rabia, annesi Emine ve imam olan dedesinin yanında büyür. Rabia, yaşlılarına kıyasla çok olgun ve ağırbaşlı bir kızdır ve Rabia'nın bu hallerinden fazlasıyla memnuniyet duyan imam, torununa düzenli olarak dini eğitim vermeye başlar. Yetenekli olan Rabia, genç yaşında hafız olarak mahalledeki tüm mevlitlerde boy göstermeye başlar. Padişah'ın zaptiye nazırlığı görevini üstlenen Selim Paşa'nın konağına mevlit okuması için çağrılmasıyla Rabia'nın ünü tüm mahalleye yayılır. Selim Paşa konağına gitmeye başlaması yalnızca mahalledeki tanınırlığını artırmakla kalmamış aynı zamanda Rabia'nın hayatına ciddi boyutta tesir edecek insanlarla tanışmasına da neden olmuştur.

Rabia konakta ilk olarak Mevlevi Dervişî Vehbi Dede ile tanışır ve Vehbi Dede'den musiki dersleri almaya başlar. Rabia'nın hayatındaki diğer önemli kişi ise yine konakta tanıştığı ve eserin ikinci kısmında evleneceği, İtalyan musiki ustası Peregrini'dir. O güne değin imamın ve annesi Emine'nin hayata baktıkları dar pencereden başka bir bakış açısı bilmeyen Rabia, Vehbi Dede ve Peregrini'den öğrendikleriyle bambaşka biri haline gelir. Bir gün babası Tevfik'in sürgünden döndüğünü öğrenen Rabia, babasıyla yaşamaya başlar ve dönemin toplumunda çok da alışılmadık bir şekilde babasının bakkalını işletme görevini üstlenir. Hayata artık daha farklı bir pencereden bakan Rabia; diğer hafızlara benzemez, dini yargıları sorgular, kimseden sözünü sakınmaz, kimseye boyun eğmez, kadınların mevcut durumunun geliştirilmesi gerektiğini düşünür. Görüldüğü üzere baş karakter Rabia, ikilikleri içinde barındıran bir karakterdir. Bu sebeptendir ki incelenmek üzere seçilen sözceleyenlerden ilkidir. Aşağıdaki örneklerde Rabia'nın söylemleri üç çeviride de karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve Rabia karakterinin üç çeviride aynı şekilde kurgulanıp kurgulanmadığı tartışılmaktadır.

Örnek 64: Rabia'nın Söylemlerinin İncelenmesi I

64. örnekte Rabia'ya artık büyüdüğü, bu nedenle babasının bakkalında çalışıp erkeklerle muhatap olmaması gerektiği hatta Vehbi Dede ile musiki çalışırken Hilmi Bey ve arkadaşlarının ortamda bulunmaması gerektiği öğütlenmektedir.

Tablo 73: Rabia'nın Başkaldıran Kadın İmgesinin Aktarımı I

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 121)	Kaç göç, zenginler için! Ben fakara bir esnaf parçasıyım, dükkânda, camide dünyanın erkeğini görüyorum, niçin Hilmi Bey'in dostlarından kaçacakmışım , diyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 120)	How many migrations there are to the rich! I'm a wretch of a poor tradeswoman, I see the male world in mosque. , Why should I flee from Mr. Hilmi's friends?

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, bu öğüt karşısında Rabia'nın verdiği ağır tepki özde çeviride verilmemiştir. Edib'in, Rabia'nın başkaldıran bu tutumunu İngiliz okura aktarmadığı görülmektedir.

Aslına öz çeviride ise Rabia genç kızların belli bir yaştan sonra erkeklerden kaçması gerektiğine yönelik dönemin geleneksel anlayışına karşı çıkar ve bu tutumun kendisi gibi bir esnaf için geçerli olamayacağını net bir şekilde ailesine ifade eder. Bu tutum tam olarak Rabia'nın konağa girmesi ve Vehbi Dede ile Peregrini'den dersler almasıyla değişen bakış açısı ve genişleyen perspektifinin bir göstergesidir. Rabia karakterine dair bu söylemin özde çeviride verilmemiş olmasının, Rabia'nın okurlar tarafından algılanması konusunda bir eksiklik yarattığı söylenebilir. Özde çeviride olmayan bu detayın aslına öz çeviriye eklenmesi **anlamın aşırı yorumlanmasına** örnek teşkil etmektedir, çünkü özde çeviride olmayan bilgiler aslına öz çeviriye dâhil edilmiştir. Diğer yandan Edib'in aslına öz çevirisine başkaldıran kadın imgesini dâhil etmesinin sebebi, Türk halkını kadın konusunda eğitmek istemesinden kaynaklanıyor olabilir.

Halsey'nin tersine geri çevirisi incelendiğinde, Edib'in eserinde sıkça kullandığı Türkçe deyiş ve söylemleri anlamakta zorlandığı, bu nedenle "Zenginler için ne kadar da göç var! Ben sefil bir esnafım, erkeklerin dünyasını camide görüyorum. Hilmi Bey'in arkadaşlarından neden kaçayım?" olarak aktardığı görülmektedir. Çeviriden anlaşıldığı üzere, Halsey'nin "dinî bir anlayışla Müslüman kadınların erkeklere görünmemeleri, bir arada oturup konuşmaktan kaçınmaları" olarak tanımlanan

“kaçgöç” göstergesi kendi kavram dünyasında bulunmadığından göstergeyi kavrayamadığı ve “göç” göstergesi ile karıştırarak “migration” olarak çevirisine aktardığı görülmektedir. Halsey’nin anlamsız bir sözce ürettiği ve dolayısıyla **anlamın parçaladığı** söylenebilir. Aynı zamanda “camide dünyanın erkeğini görüyorum” söylemindeki abartılı ifadeyi anlayamadığı, bu sebeple “camide erkeklerin dünyasını görüyorum” olarak aktararak aslına öz çevirinin anlam evreniyle tutarlı bir ilişki kuramayan aykırı bir anlam ürettiği ve **anlamın saptırılması** eğilimine örnek oluşturduğu sonucu çıkarılabilir.

Örnek 65: Rabia’nın Söylemlerinin İncelenmesi II

65. örnekte tulumbacıbaşı Sabit Beyağabey, Rabia’nın bakkalına gelerek onun üzerine yürümeye ve bir kadın olduğu için onun üzerinde tahakküm kurmaya çalışır. Mahallenin külhanbeyi Sabit Beyağabey, tulumbacıların başında olduğu için kendisi gibi eğitimsiz erkeklerden oluşan bir arkadaş grubuna sahip bir kabadayıdır. Rabia’ya çatmak istediğinde ise beklediğinden çok daha farklı bir tepki ile karşılaşır. Çünkü Rabia mahalledeki diğer kadınların aksine erkeklere boyun eğmeyen ve kimsenin kendisine saygısızlık yapmasına izin vermeyen bir kadındır. Bu örnek de Rabia’nın başkaldıran tutumu okurla paylaşılmaktadır.

Tablo 74: Rabia'nın Başkaldıran Kadın İmgesinin Aktarımı II

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 121)</p>	<p>“Let me see? You are the chief of all the toughs... You blackened your sister's eyes, you also broke her arm. You frighten women at the fountain. I dare say you tread on helpless puppies and crush them.”</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 115)</p>	<p>— Bakayım, bakayım kim oluyormuşsun? Tulumbacıbaşı! Adama ne yaparmışsın? Ablan dün dükkâna geldi, kolunu kırmışsın, sargıyla geziyor. Daha ne yaparsın bakayım? Çeşme başında kızları ürkütürsün, köpek yavrusunu da çiğnersin...</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 114)</p>	<p>“Do I see, do I see who you are? The Head Firefighter! What you have done to men. Your sister yesterday came to the shop, walking about with a bandage because you broke her arm. What more should I see you do? You frighten the girls at the fountain head, you also step on puppies...”</p>

Edib, özde çevirisinde Rabia’nın Sabit Beyağabey’e olan çıkışını “Bakayım? Sen tahammül edilemeyecek bir insansın. Ablanın gözünü sen morarttın, yetmedi kolunu kırdın. Çeşme başındaki kadınları korkutup durursun. Zavallı köpek yavrularını tekmellersin. Başka neler yaparsın?” olarak aktarır.

Aslına öz çeviri incelendiğinde, Rabia'nın bu söylemi özde çeviride de aslına öz çeviride de Rabia'nın boyun eğmeyen kişiliğini yansıtacak şekilde aktarıldığı görülmektedir. Ancak söylemin aslına öz çeviride daha vurgulu şekilde gerçekleştirildiği, bazı eklemelerin yapıldığı dolayısıyla Edib bu örnekte de **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermektedir. Edib'in, Rabia'nın başkaldıran söylemini aslına öz çeviride daha vurgulu bir şekilde okura aktararak Türk kadınına eğitmek istiyor olabileceği düşünülmektedir.

Tersine geri çeviri incelendiğinde ise Halsey'nin söylemi “Görüyor muyum, görüyor muyum kim olduğunu? Baş İtfaiyeci! Erkeklerle neler yaptın. Dün kız kardeşin dükkâna geldi, kolunu kırdığın için bandajıyla gezintiye çıkmıştı. Daha ne yaptığını görmeliyim? Çeşme başındaki kızları korkutuyorsun, ayrıca yavru köpeklerin üstüne de basıyorsun. Daha ne yaptığını görmeliyim?” olarak aktardığı gözlemlenmektedir. Rabia'nın Sabit Beyağabey'e karşı koyduğu ve onu küçümsediği, aslına öz çeviride “Bakayım, bakayım kim oluyormuşsun?” olarak verilen söylemi Halsey'nin birebir çevirerek aktarmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Halsey'nin söz konusu söylemi, “Görüyor muyum, görüyor muyum kim olduğunu?” olarak aktardığı ve aslına öz çevirideki anlamla hiçbir ilintisi olmayan bir anlam üreterek **anlamı saptırdığı** söylenebilir. Diğer yandan, Halsey Rabia'nın “Adama ne yaparmışsın?” söylemini “Erkeklerle neler yaptın” anlamına gelecek şekilde “What you have done to men” olarak aktardığı ve **anlamın bozulması** eğilimini gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Halsey'nin aslına öz çeviriyi temel alarak, Rabia'nın söylemini vurgulu bir şekilde aktarmaya çalıştığı ancak “ablanın kolunu kırmışsın, sargıyla geziyor” söylemini anlayamadığı ve bu sebepten gezmek anlamına gelecek şekilde “walking about” sözcüğünü kullandığı gözlemlenmiştir. Edib aslına öz çevirisinde, Sabit Beyağabey'in ablasının kolundaki sargının varlığını anlatmak için bu söyleme başvururken, Halsey ablanın sargıyı alıp gezmeye çıktığı anlamına gelecek bir çeviri ortaya koyarak **anlamın bozulması** eğilimini göstermiştir.

Örnek 66: Rabia'nın Söylemlerinin İncelenmesi III

66. örnekte artık genç kızlığa erişmiş olan Rabia, Prens Nejat'ın evinde kuran okumak için bulunmaktadır ancak başında örtüsü yoktur ve bu sebeple kendini rahatsız hissetmektedir. Her ne kadar Vehbi Dede ve Peregrini'den aldığı derslerle birlikte

bakış açısı değişmeye başlamış olsa da bu örnekte Rabia'ya küçükken kazandırılan dini öğretilerin etkisinin devam ettiği görülmektedir.

Tablo 75: Rabia'nın Dini Öğretilerin Etkisinde Kalmasının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 247)	"Good God," she said to herself, " I haven't my head-veil, and here is Peregrini, neither a prince nor a saint, and a Christian into the bargain! "
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 235)	Rabbim, sen günahımı affet. Başımda örtü yok. Vehbi Dede'den kaçtığım yok, çünkü o derviş. Şehzadelerden kaçılmazmış, fakat bu herif, üstede bir gâvur , diyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 53)	My God, pardon my sin. There is no scarf on my head. There is no reason to flee Vehbi Dede, because he is a dervish. Princes can not be fled from, but there is this fellow, and moreover he is an unbeliever.

Tablo 75'te artık genç kızlığa erişmiş olan Rabia, Prens Nejat'ın evinde kuran okumak için bulunmaktadır ancak başında örtüsü yoktur. Bu sebeple kendisini rahatsız hisseden Rabia, özde çeviride kendi kendisine şöyle seslenir: "Allahım, başımda da örtüm yok, Peregrini de geldi, kendisi ne bir prens ne de bir evliyadır. Hepsini geçtim kendisi bir Hristiyan". Görüleceği üzere Rabia Peregrini'nin varlığından başında örtü olmadığı için rahatsız olmaktadır. Ortamda bulunan diğer erkek Vehbi Dede'dir ancak Vehbi Dede Mevlevi dervişi olduğundan ondan kaçmaz, Prens Nejat ise Padişah yeğeni olduğundan kendisinden çekinmez. Rabia'nın başında örtüsü olmadığından rahatsızlık duyması her ne kadar bakış açısı değişmiş olsa da hâlâ imam olan dedesinin öğretilerinin üzerindeki derin etkisinin bir göstergesidir.

Edib'in özde çeviride de aslına öz çeviride de Rabia'nın bu söylemini aynı şekilde iki okur kitlesine aktardığı gözlemlenmektedir. Bu örnek Rabia her ne kadar daha açık görüşlü bir insan halini alsın da eski inançları ve alışkanlıklarını tam olarak terk etmediğini okurlara kanıtlar niteliktedir. Edib, özde çevirideki göstergeleri aslına öz çevirisine aktarmaya gayret göstermiş ve anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Halsey bu söylemi çevirisinde "Tanrım, günahımı bağışla. Kafamda eşarp yok. Vehbi Dede'den kaçmak için bir sebep yok, çünkü o bir derviş. Prenslere kaçılmaz, ama bu adam var, dahası bir kafır de" olarak aktarmıştır. Çeviri incelendiğinde, özde çevirideki "erkeklerden kaçmak" anlamındaki söylemin bu örnekte de "koşup

saklanmak” anlamına gelen “flee from” göstergesi ile karşılandığı ve **anlamın kaydırıldığı** söylenebilir.

5.3.2. Tasarlanmış Sözceleyen II: Çengi Pembe

Söylemleri incelenecek ikinci tasarlanmış sözceleyen Çengi Pembe’dir. Tevfik’in sürgünde olduğu yıllarda tanıştığı ve bu süreçte Tevfik’e epey yardımcı olan Çengi Pembe, İstanbul’a döndüklerinde Rabia ve Tevfik ile birlikte yaşamaya başlar. Ev işlerinde Tevfik’e yardımcı olan Çengi Pembe, fazlasıyla geleneksel bir kadındır; öyle ki fallardan medet ummakta, mistik güçlere inanmakta, türbeleri gezip dilekler dilemektedir. Diğer yandan Çengi Pembe, eğlenceli oluşu, neşesi ve her koşulda etrafındakileri güldürmeyi başararak öne çıkan bir karakterdir. Eğitimsiz bir kadın olan Çengi Pembe’nin söylemleri de sosyal statüsünden ve toplum içindeki konumundan etkilenmektedir. Çengi Pembe’nin üç çevirideki söylemleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Pembe karakterinin üç anlatıda da aynı şekilde aktarılıp aktarılmadığı araştırılmıştır.

Örnek 67: Çengi Pembe’nin Söylemlerinin İncelenmesi I

67. örnekte Pembe hasta olan Rabia’yı alternatif tıp yöntemlerini kullanarak iyileştirmeye çalışmaktadır. Edib, özde çevirisinde Pembe’nin bu söylemini “Kızın boğazına ısıtılmış zeytin ezip koydum. Gece de ıhlamur içirip üstünü iyice örteceğim. Önemli bir şeyi yok” olarak aktarır. Bu söylemde, Pembe’nin eğitimsizliği, alternatif tıbbı olan inancının vurgulandığı söylenebilir.

Tablo 76: Pembe'nin Eğitimsizliğinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 204)	“I have applied hot mashed olives to her throat , I shall give her hot lime tea and cover her well up to-night . There is nothing the matter.”
Ashna Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 205)	Rabia’nın boğazına, zeytin dövdüm, ısıttım, koydum . Yatarken ıhlamur içireceğim , bir de terleteceğim , diyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 16)	I poured out some olive oil, warmed it, placed it on Rabia's throat . When she goes to bed, I'll make her drink some linden tea , and make her sweat a little.

Aslına öz çeviride, göstergelerin sorunsuzca aktarıldığı ve Penbe'nin doktor yerine alternatif tıptan medet uman bir karakter oluşunun her iki anlatıda da okura gösterildiği saptanmıştır. Edib'in bu örnekte herhangi bir anlam evirici eğilim göstermediği görülmektedir.

Tersine geri çeviride Halsey de göstergeleri aktarmaya gayret göstermiş ve ne bilinçli ne de bilinçsiz olarak anlam evirici eğilim göstermiştir.

Örnek 68: Çengi Penbe'nin Söylemlerinin İncelenmesi II

68. örnekte Çengi Penbe, batıl inançlara sahip bir karakter olarak TezVeren Dede adında bir türbeye gitmekte ve orada dilediği dileklerin gerçekleşmesini beklemektedir. Çengi Penbe bu türbede dileklerinin gerçekleşmesi için mumlar yakmış, eski kıyafet parçalarını etrafa asmış ancak dilekleri gerçek olmamıştır. Hayal kırıklığına uğrayan Çengi Penbe, Tez Veren Dede'ye kızdığını, kırıldığını belirtmek ve yeniden dilek dilemek için bir kez daha türbeye gider. Bu örnekte de Penbe'nin eğitimsizliğinin yanı sıra batıl inançları olan biri olduğu okurla paylaşılmaktadır.

Tablo 77: Penbe'nin Batıl İnançlarının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 219)	“You are an impostor!” she had said to the saint the last time. “The spirits do things quicker. I have gone on bringing you candles, asking you to make Tefvik marry me. You have sent him into exile instead. Here is a bit of rag out of his old shirt. I have given up the idea of marrying him; but make him come back soon, for Rabia's sake if not for mine!”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 210)	Güya adın Tezveren, hani ya? Cinler, periler daha çabuk iş görüyorlar. Tefvik beni alsın diye sana ne kadar mum adadım. Herifi bir de sürgüne yollattın. Bari herifi çabuk getir. Ben Çingeneyim diye yapmıyorsan Rabia'yı düşün. Beş vakit namazında bir hafız.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 22)	“Your name is Tezveren, is not it? The djins and fairies see to their business more quickly. How many times have I lit candles for Tefvik to marry me? But you send the rascal into exile. At least bring the rascal back quickly. If you won't do it for me because I'm a gypsy, think of Rabia. She reads in the mosque five times daily.”

Edib, özde çevirisinde Penbe'nin Tez Veren Dede'ye gittiği sahneyi “En sonunda azize sen bir sahtekârsın dedi. Ruhani varlıklar bile daha kısa sürede iş hallediyor, ben sana Tefvik benimle evlensin diye mum getirip duruyorum. Sen ne yaptın, Tefvik'i sürgüne gönderdin. İşte şimdi de sana Tefvik'in eski gömleğinden parça kesip getirdim. Onunla

evlenmekten vazgeçtim ama hiç değilse benim için yapmıyorsan bile Rabia'nın hatırına Tevfik'in geri dönmesini sağla” olarak aktarır.

Penbe'nin bu söylemi özde çeviri ve aslına öz çeviride karşılaştırmalı olarak okunduğunda özde çeviride bulunan “eski gömlekten parça kesip götürme” eyleminin aslına öz çeviriye dahil edilmediği görülmektedir. Bunun amacı özde çeviride batıl inançları olan ve türbelerden dilek dileyen insanların yaptıkları eylemleri İngiliz okura daha detaylı bir şekilde anlatarak ilgilerini çekmek olabilir. Edib'in Türk okurun hâlihazırda türbelere kumaş parçası bağlama eylemini bildiğini varsayarak aslına öz çevirisinden bu kısmı çıkardığı, İngiliz okurun ise dikkatini çekeceğini ve merak uyandıracığını düşünerek özde çevirisine böyle bir detayı dahil ettiği düşünülmektedir. Edib'in bu çeviri kararı ile aslına öz çevirideki anlamlı bir birimi tamamen çıkardığı ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği sonucu çıkarılmıştır. Diğer yandan, aslına öz çeviriye Penbe'nin dileklerinin gerçekleşmemesinin Çingene olmasından kaynaklanıyor olabileceğine yönelik söylemi eklenmiştir. Bu söylemin aslına öz çeviride bulunduğu halde özde çeviride bulunmamasının sebebi, böyle ırkçı bir söylemi her ne kadar ırkçılık amacıyla kullanılmasa bile göndermeyi anlamayacaklarını düşünerek Edib'in İngiliz okura aktarmamayı seçmiş olabileceği düşünülmektedir. Edib'in bu çeviri kararı **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimine örnek oluşturmaktadır. Sonuç olarak küçük farklarla da olsa, Edib iki anlatısında da bu söylemi vererek Penbe'nin batıl inançlı bir kadın olduğunu okurlarıyla paylaşmıştır.

Halsey söylemi çevirisinde “Adın Tezveren, değil mi? Cinler ve periler işlerini daha hızlı görürler. Tevfik'in benimle evlenmesi için kaç kez mum yaktım? Ama sen o serseriye sürgüne gönderiyorsun. En azından o serseriye hemen geri getir. Bunu benim için yapmama sebebin bir çingene olmamsa, Rabia'yı düşün. Günde beş kez camide okur” olarak aktarmıştır. Tersine geri çeviri incelendiğinde, Halsey'nin bir kez daha Türkçe söylemi tam olarak anlayamadığı ve bu nedenle anlamı evirdiği gözlemlenmektedir. Aslına öz çeviride, Edib'in “Cinler, periler daha çabuk iş görüyorlar” olarak aktardığı cümledeki iş yapmak anlamına gelen “iş görmek” deyimini Halsey anlayamamış ve birebir olarak İngilizceye aktararak İngilizcede bir anlam ifade etmeyen “see business” söylemiyle çevirmiş, **anlamın parçalanmasına** yol açmıştır. Aynı şekilde, aslına öz çevirideki Rabia'nın günde beş vakit namaz

kıldığını anlatan “beş vakit namazında” söylemi de Halsey tarafından anlaşılammış ve “günde beş kere camide okur” anlamına gelecek şekilde “She reads in the mosque five times daily” olarak aktarılmıştır. Halsey çevirisinde “read” göstergesini potansiyel anlamlarından biri olan ancak aslına öz çeviride gerçekleşmeyen “dua okumak” anlamında kullanmış ve **anlamın bulanıklaşması** eğilimini göstermiştir.

Örnek 69: Çengi Penbe'nin Söylemlerinin İncelenmesi III

69. örnekte Rabia hasta olduğundan Peregrini doktor çağırmak ister ancak Penbe kendi alternatif tıp yöntemleriyle Rabia'yı kolayca iyileştirebileceğini düşünür, bu sebeple de doktor çağrılmasına şiddetle karşı çıkar. Bu örnekte de Penbe'nin bilimi reddetmesi okurla paylaşılmaktadır.

Tablo 78: Penbe'nin Bilime Karşı Tutumunun Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 208)	— Deli gâvur. Boğaz olunca insan doktor çağırır mıymış?
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 19)	“The infidel is crazy. Who calls a doctor for a throat?”

Özde çeviride bulunmayan Penbe'nin tümcesinin aslına öz çeviriye eklendiği görülmektedir. Penbe'nin boğaz hastalıkları söz konusu olduğunda, doktora gerek olmadığını da açıkça söylediği tümcesinden Penbe'nin eğitim durumu ve bozuk üslubu da kendini göstermektedir. Özde çeviride bu söylemin verilmemesi, Penbe'nin hem üslubunun bozuk olduğunun okura tam olarak aktarılamamasıyla hem de boğaz şişmesi gibi ölümcül olmadığı düşünülen hastalıklarda doktora karşı olduğunu İngiliz okura yansıtılmamasıyla sonuçlanır. Edib'in bu detayı özde çeviride olmadığı halde aslına öz çevirisine dâhil etmesi ise **anlamın aşırı yorumlanmasına** bir örnektir.

Tersine geri çeviriye bakıldığında, Penbe'nin hem üslubundaki bozukluğun hem de eğitimsizliğinin aktarılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Ancak aslına öz çeviride Penbe, Peregrini'ye şaka ile karışık olarak “deli gavur” lakabıyla seslenmektedir. Oysa

Halsey çevirisinde bu söylemi lakap olarak aktarmak yerine “Bu gavur delidir” anlamına gelecek şekilde “The infidel is crazy” cümlesiyle aktarmış ve özgün metinde lakap olarak kullanılan “crazy” göstergesinin olası anlamlarından “deli” sözcüğünü kullanarak **anlamın kaydırılması** eğilimini göstermiştir.

5.3.3. Tasarlanmış Sözceleyen III: Hilmi Bey

Çalışmada incelenen bir diğer tasarlanmış sözceleyen Selim Paşa’nın oğlu Hilmi Bey’dir. Hilmi Bey, Padişah Abdülhamit için çalışan Zaptiye Nazırı babasının aksine, Padişah’a karşı kurulan Genç Türkler grubunun bir parçası olan ve Padişah’tan nefret eden bir gençtir. Fikir ayrılıkları dolayısıyla araları bozuk olan baba oğul, birbirlerinden hoşlanmamakta ve her fırsatta tartışmaktadırlar. Padişah’ı ve Osmanlı’nın geleneksel toplum yapısını eleştiren Hilmi, Batı’ya ve Batı’nın değerlerine hayrandır. Hilmi, Batı’nın değerlerinin Osmanlı’nın değerlerinin üzerinde olduğunu savunarak her durumda ve koşulda Batı’yı över, kendi değerlerini ise yerer. Aşağıdaki örneklerde Hilmi Bey’in söylemleri üç çeviride karşılaştırılarak incelenmiş, Hilmi karakterinin üç farklı anlatıda nasıl aktarıldığına odaklanılmıştır.

Örnek 70: Hilmi Bey’in Söylemlerinin İncelenmesi I

Batılı tarzda eğitim almış olan Hilmi Bey’in söylemlerinde bu eğitimin etkisini, yabancı dillerden kelimeleri görmek mümkündür. Bu örnekte de Hilmi Bey’in yabancı müzik terimlerini konuşmasına dahil ettiği bir söylem üç anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Tablo 79: Hilmi Bey’in Aldığı Batı Tarzı Eğitimin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 39 - 40)</p>	<p>“What a contralto, what a treasure of a voice!” But she must be cured of that constant legato, that whining, monotonous Arab diction.”</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 40)</p>	<p>— Ne kontralto... Ne zengin ses... Fakat nasıl yeknesak... Nasıl Mısır Arabı gibi inleyerek okuyor... O, daimî legatodan mutlak onu kurtarmalı!</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 38)</p>	<p>“What a conralto... what a rich voice... But how monotonous. How she reads resounding like an Egyptian Arab... He must absolutely save her from a constant legato.”</p>

Tablo 79’da Hilmi Bey, ilk kez Rabia’yı dinler ve Rabia’nın sesi karşısında büyülenir. Hilmi Bey’in Rabia’yı övdüğü bu söylemi Edib özde çevirisinde “Ne kontralto ne müthiş ses! Ama o sürekli legato’dan, o sızlanan, monoton Arap tınısından kurtulması şart” olarak aktarır. Aslına öz çeviri incelendiğinde bu örnekte Edib’in Hilmi Bey’i Batı hayranı olarak göstermeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Edib, Hilmi Bey’in Batı tarzı eğitim aldığı “contralto, legato” gibi müzik terimlerini Hilmi Bey’in gündelik konuşmalarına yedirerek göstermeye çalışmıştır. Edib’in bu terimleri kullanarak ve Hilmi Bey’in aldığı Batı tarzı eğitimi vurgulayarak kendi gibi Batılı tarzda eğitim alan Türkç gençleri olduğunu İngiliz okurla paylaşmak istediği düşünülmektedir.

Aslına öz çeviride Edib, Hilmi’nin günlük konuşmasına iliştiirdiği müzik terimlerini vurgulamaya özen göstermiştir ve tüm göstergeleri aktarmaya gayret etmiştir. Edib bu örnekte herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Halsey Rabia’nın mevlit okumasının anlatıldığı bu söylemi çevirisinde “Nasıl bir konralto ... ne zengin bir ses... Ama ne kadar da monoton... Mısırlı bir Arap gibi nasıl da yankılı okuyor...O sürekli legato'dan onu mutlaka kurtarmalı” olarak aktarmıştır. Tersine geri çevirinin aslına öz çevirideki göstergeleri aktardığı söylenebilir. Bu örnekte tersine geri çeviride de anlam evirici eğilimler gözlemlenmemiştir.

Örnek 71: Hilmi Bey’in Söylemlerinin İncelenmesi II

71. örnekte, Hilmi Bey’in Doğu ile Batı’yı karşılaştırdığı bir söylem üç anlatıda karşılaştırılarak incelenmektedir.

Tablo 80: Hilmi Bey'in Doğu ve Batı'ya Yönelik Algısının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 40)	“I should engage Peregrini as her music master. Two years under his tutelage would improve her voice so greatly... she would be good enough for a European stage. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 40)	— Ben olsam, derhal Peregrini’yi hoca diye tutarım. İki senede o ses, bir mucize haline gelir... Kim bilir, belki de Avrupa sahnelerine çıkacak bir “primadonna” olur. Fakat yapılamaz ki... Bu geri kafamız...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 39)	“If it is were up to me, I would immediately hire Peregrini as her teacher. In two years, that voice will become a miracle... Who knows, perhaps she will become a “Prima Donna” on European stages. But it can not be... we are old fogeys... ”

Tablo 80’de görüldüğü üzere Hilmi Bey, Rabia’nın sesini çok başarılı bulduğundan kızın kesinlikle Peregrini gibi Batılı bir müzik ustasından eğitim alması gerektiğini vurgulamaktadır. Edib, özde çevirisinde “Peregrini’yi kızın müzik hocası yapmalıyız. 2 yıl Peregrini’den eğitim alsa sesini çok fazla geliştirir. Avrupa sahnelerine çıkacak kadar iyi bir hale gelir” olarak aktarır.

Özde çeviride de aslına öz çeviride de söylem yakın bir şekilde aktarılmıştır. Ancak özde çeviride Hilmi Bey’in Batı’yı yücelten “Avrupa sahnelerine çıkacak kadar ...” vurgusu aslına öz çeviride “Avrupa sahnelerine çıkacak bir “primadonna” olur.” tümcesiyle örtük bir şekilde verilmiştir. Bu çeviri kararı, **anlamın bulanıklaştırılması** eğilimine örnek teşkil etmektedir. Bunun sebebi Edib’in İngiliz okura yaptığı çeviride Avrupa sahnelerini daha yüceltmesi normalken, Türk okur söz konusu olduğunda bunu yapmaktan çekinmiş olması olabilir. Ancak Edib aslına öz çeviride de Hilmi Bey’in Batı hayranlığını verecek bir vurgu yapmayı ihmal etmemiştir. Aslına öz çevirisinde “Avrupa sahnelerine çıkacak bir primadonna olur” cümlesi ile İtalyanca kökenli “primadonna” sözcüğünü kullanarak Hilmi’nin Batı hayranlığını okura aktarır. Hilmi’nin kendi toplumunu sürekli eleştirdiğinin göstergesi olarak da aslına öz çevirisine “Fakat yapılamaz ki... Bu geri kafamız...” eklemesini yapar ve **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini gösterir. Edib’in bu ekleme ile Türk halkına mesaj verme, halkı eğitime amacı güttüğü söylenebilir. Görüleceği üzere vurgulardaki ufak farklılıklarla da olsa Edib her iki çevirisinde de Hilmi Bey’in karakterini ve kişiliğini yansıtacak şekilde söylemlerini okura aktarmıştır. Ancak kendi toplumunu yerme vurgusunu yalnızca Türk okur için yaptığı aslına öz çeviride eklemiştir, bunun sebebi Türk toplumunu İngiliz okurun nezdinde yermek istememesi olabilir.

Halsey’nin söylemi “Bana kalmış olsaydı, hemen Peregrini’yi öğretmenim olarak işe alırdım. İki yıl içinde, bu ses bir mucize olacak... Kim bilir, belki de Avrupa sahnelerinde bir 'Prima Donna' olacak. Ama bu olamaz... biz yaşlı eski kafalılarız...” olarak aktardığı görülmektedir. Halsey’nin tersine geri çeviride Hilmi’nin Batı hayranlığının göstergesi olan “primadonna” sözcüğünü koruduğu ve “Bu geri kafamız...” söylemini aktarmak için “tutucu, eski kafalı” anlamlarına gelen “fogey” sözcüğünü kullanmayı seçtiği görülmüştür. Çeviri kararları göz önüne alındığında Halsey’nin bu örnekte herhangi bir anlam evirici eğilim göstermediği gözlemlenmiştir.

Örnek 72: Hilmi Bey'in Söylemlerinin İncelenmesi III

72. örnekte Peregrini ve Vehbi Dede Rabia'yı ilk kez dinlemektedirler ve Rabia'nın sesine hayran kalırlar. Hilmi Bey'in aslına öz çevirideki söyleminde gözlemlenen bir işte ya da uğraşta usta anlamına gelen Fransızca kökenli “cher maitre” göstergesinden de anlaşılacağı üzere, Hilmi Bey'in aldığı Batılı eğitim bu örnekte de diline yansımakta, yabancı dillere hakimiyeti vurgulanmaktadır.

Tablo 81: Hilmi Bey'in Yabancı Dil Bilgisinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 62)	Bu sesi terbiye etmek istemez misiniz, cher maitre ?
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 58)	Do you want to educate that voice, cher maitre ?

Edib'in bu kelime tercihi ile dönemin aydınlarının Fransızca'yı bildiğini göstermek istediği de söylenebilir. Ancak Edib'in bu söylemi özde çevirisinde İngiliz okurla paylaşmadığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Hilmi'nin Batı'ya olan ilgisinin diline yansması özde çeviride eksik bırakılmıştır. Özde çeviride olmayan bu söylemin aslına öz çeviriye dâhil edilmesi, **anlamın aşırı yorumlanması** ile sonuçlanmıştır.

Tersine geri çeviride bu söylem “Bu sesi eğitmek ister misin, cher maitre?” olarak aktarılmıştır. Halsey'nin Edib'in “cher maitre” göndermesini anlayarak yabancı sözcüğü olduğu şekilde koruduğu gözlemlenmiştir. Halsey bu örnekte herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 73: Hilmi Bey'in Söylemlerinin İncelenmesi IV

Bu örnekte, Hilmi Bey Doğu'nun ve Batı'nın musikilerini karşılaştırmakta ve musikiye yaklaşımlarından yola çıkarak Doğu ile Batı'yı değerlendirmektedir. Hilmi Bey'in bu söylemi aşağıdaki tabloda üç çeviride karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 82: Himi Bey'in Doğu ve Batı Musikisine Yönelik Karşılaştırmasının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 42)</p>	<p>“There is both life and science in Western music. As to ours . . . “What is wrong with ours?” “I should say that the contentment of the masses, the idle luxury of the rich, are both due to the sleepy, moaning, insinuating melodies of the East. The rottenness of our social structure, the degradation of our women ...”</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib (2013, 42)</p>	<p>— Garb’ı Garb yapan mûsikîleri... Onlarda hayat var, fen var... — Bizimkinin ne kusuru var? — Halkın tembelliği, uyuşturucu kanaati, yüksek sınıfların boş ve düşük bir sefahate dalmaları hep bu bizim inleyen, ağlayan mûsikîmizin tesirinden. Kadınlarımızın kafasızlığı, zilleti...</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 41)</p>	<p>“The Westerner making Western musicians... In them there is life, there is tecnique.” “What fault do ours have?” The people's laziness, their narcotic contentment, that the upper classes dive into low and unchaste debauchery, all these things are the effect of our groaning, weeping music. The stupidity and abasement of our women...”</p>

Yukarıdaki tabloda, Hilmi Bey ve babası arasında geçen bir söylem incelenmektedir. Hilmi Bey özde çeviride “Avrupa müziğinde hem bilim var hem hayat var. Bir de bizimkine bakın...” diyerek kendi toplumunu eleştirir. Babası Selim Paşa’nın “Bizimkinin nesi eksik” demesi üzerine Hilmi Bey, “Halkın halinden memnun oluşu, zenginlerin şatafatlı ve tembel yaşamları, Doğu’nun sürekli sızlanan, uyuşuk ve imalı melodilerinden kaynaklı. Sosyal yapımızın çürümüşlüğü, kadınlarımızın değersizleştirilmesi...” diyerek cevap verir. Görüleceği üzere Hilmi Bey Avrupa müziğini kendi müziklerinin üzerinde görür ve kendi müziklerinin aşağı olduğunu alenen dile getirmekten çekinmez.

Hilmi’nin babasının sorusuna verdiği cevaplar iki çeviride karşılıklı okunduğunda, vurguların neredeyse aynı olduğu, her iki çeviride de halkın tembelliği ve uyuşukluğu ile zenginlerin eğlenceye düşkünlüğünün acıklı musikiden ileri geldiğini düşündüğü görülmektedir. Ancak özde çeviride kadınların yalnızca değersizleştirilmesi üzerine durulmasına rağmen aslına öz çeviride Türk kadınlarına hakarete varan sözler sarf edilmiştir. Edib diğer örneklerde olduğu gibi burada da İngiliz okurların önünde Türk

kadınını olumsuz sıfatlarla eleştirmek istememiş olabilir. Edib'in bu söylemdeki çeviri kararı **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Tersine geri çeviriye bakıldığında söylemin “Batılılar Batılı müzisyenleri ortaya çıkarırlar... Onlarda hayat var, teknik var. Bizimkinin suçu ne? İnsanların tembelliği, narkotik memnuniyeti, üst sınıfların düşük ve iffetsiz sefahatlere dalması, tüm bunlar inleyen, ağlayan müziğimizin etkisidir. Kadınlarımızın aptallığı ve aşağılanması...” olarak aktarıldığı görülmektedir. Edib'in özde çevirideki “Garb'ı Garb yapan mûsikîleri” söylemi ile her ne kadar Batı'nın müziklerinin Batı için ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalışsa da Halsey'nin bu söylemi anlayamadığı ve çevirisinde “Batılılar Batılı müzisyenleri ortaya çıkarırlar” anlamına gelen “The Westerner making Western musicians” tümcesiyle aktararak **anlamı çarpıttığı** görülmüştür. Edib'in özde çevirisinde halkın halinden memnun oluşu yani kanaat etmesi ve bunun halkı uyuşturduğu “halkın uyuşturucu kanaati” şeklinde aktarılmıştır. Halsey bu söylemi de anlamakta güçlük çekmiş ve uyuşturan madde anlamına gelecek şekilde “uyuşturucu hoşnutluğu” anlamına gelecek şekilde “narcotic contentment” olarak Türkçeye aktarmıştır. Halsey'nin bu çeviri kararı da **anlamın saptırılmasına** örnek teşkil etmektedir. Halsey'nin söylemin geri kalan kısımlarında anlam evrenini kavrayabildiği, dolayısıyla anlam evirici eğilim göstermediği gözlemlenmiştir.

Örnek 74: Hilmi Bey'in Söylemlerinin İncelenmesi V

74. örnekte Hilmi Bey'in Türk kadını hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir. Bu söylem, üç çeviride karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ortaya aşağıdaki tablo çıkmaktadır.

Tablo 83: Hilmi Bey'in Türk Kadınına Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 43)	Everything. They are being used for nothing but pleasure and the propagation of the race—they are all slaves, although the chains they wear are sometimes golden.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 43)	Niçin etmeyeyim? Sade zevke, çocuk doğurmaya mahsus birer alet... Hangisine insan diyebiliriz? Zincirleri altın bile olsa, kendileri birer esir...

<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 43)</p>	<p>Why should I not attack them? Each one is a tool useful only for pleasure or bearing children. To which of these shall we say a human? Even if the chains are golden, they are still captive.</p>
--	---

Tablo 83'te görüldüğü üzere Hilmi'ye annesi Türk kadınlarını neden böyle kötü ithamlarla nitelediğini sorduğunda Hilmi, özde çeviride “Kadınlar sadece erkeklerin zevki ve nesillerini sürdürmeleri için kullanılıyorlar. Bazılarının zincirleri altın bile olsa, hepsi birer köle” olarak cevap verir.

Aslına öz çeviride Edib'in bu söylemi “Hangisine insan diyebiliriz?” tümcesini ekleyerek daha vurgulu bir hale getirdiği ve Türk kadınına ciddi bir şekilde eleştirdiği söylenebilir. Edib, özde çeviride bulunmayan bu tümceyi aslına öz çeviriye ekleyerek **anlamı aşırı yorumlamıştır.**

Halsey'nin çevirisinde ise bu söylem “Neden onlara saldırmayayım? Her biri sadece zevk veya çocuk sahibi olmak için yararlı bir araçtır. Bunlardan hangisinin insan olduğunu söyleyebiliriz? Zincirleri altından olsa bile, yine de tutsaktırlar” olarak aktarılmıştır. Tersine geri çeviride çevirmenin aslına öz çevirideki göstergeleri aktarmaya gayret gösterdiği ve anlamı evirmediği görülmüştür.

5.3.4. Tasarlanmış Sözceleyen IV: Sabit Beyağabey

Çalışmada incelenen dördüncü tasarlanmış sözceleyen tulumbacıbaşı Sabit Beyağabey lakaplı mahalle delikanlısıdır. Sabit Beyağabey, bir yandan iyi kalpli ve haklının yanında olan bir tiplene olsa da diğer yandan da mahalledekiler üzerinde tahakküm kurmak ve insanların kendisine saygı duymalarını sağlamak için çeşitli kabadayılıklara da başvurmuştur. Aşağıdaki örneklerde, Sabit Beyağabey'in söylemleri üç çeviride de karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve anlatılarda Sabit Beyağabey karakterinin ne şekilde aktarıldığına odaklanılmıştır.

Örnek 75: Sabit Beyağabey'in Söylemlerinin İncelenmesi I

Sabit Beyağabey Rabia ile daha önce hiç tanışmadığından, Rabia'nın nasıl biri olduğundan haberdar değildir. Rabia'nın dükkânını basarak ona kabadayılık taslamaya, mahalledeki diğer insanlar gibi Rabia'nın da kendisine zorbalıkları dolayısıyla saygı duymasını sağlamaya çalışmaktadır.

Tablo 84: Sabit Beyağabey'in Zorbalıklarının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 121)	“ Look here, Rabia Abla, listen to me, ” he began, nettled by her absorption in her work. Do you know who I am? Do you know what I can do to people?”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 115)	— Benim kim olduğumu biliyor musun? Ben adamı ne yaparım... Ben adamı bir lokma yapar yutarım, bana adıyla sanıyla...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 114)	“ Do you know who I am? What I have done to men?”

Sabit Beyağabey'in zorbalıkla dolu bu söylemini Edib özde çevirisinde “Bana bak Rabia Abla, beni dinle. Sen benim kim olduğumu biliyor musun? Sen benim insanlara neler yapabileceğimi biliyor musun?” olarak aktarır. Bu söylem Sabit Beyağabey'in eğitimsizliğini, kadınları aşağı görmesini, kabalığını gözler önüne sermektedir.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Sabit'in bu söyleminin Türkçe anlatıda da aynı şekilde aktarıldığı, iki çeviride de Sabit'in kabadayı olduğu ve zorbalık yaptığının alenen anlaşıldığı söylenebilir. Edib bu örnekte anlamı evirmemiştir.

Halsey'nin çevirisinde söz konusu söylem “Benim kim olduğumu biliyor musun? Erkeklerle ne yaptım?” olarak aktarılmıştır. Tersine geri çeviride ise Halsey'nin, aslına öz çeviride mevcut olan “Ben adamı bir lokma yapar yutarım, bana adıyla sanıyla...” söylemi çevirisinden çıkararak anlamlı bir birimi çevirisinden tamamen sildiği ve bu çeviri kararının **göstergenin yok edilmesi** ile sonuçlandığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda “Ben adamı ne yaparım...” söyleminin de Halsey tarafından anlaşılmadığı “Erkeklerle ne yaptım?” anlamına gelen “What I have done to men?” cümlesi ile aktarılmaya çalışıldığı ve anlamdan yoksun bir sözce üretilerek **anlamın parçalandığı** söylenebilir.

Örnek 76: Sabit Beyağabey'in Söylemlerinin İncelenmesi II

76. örnekte Rabia zorbalığa boyun eğecek bir karakter olmadığından, Sabit'e hak ettiği karşılığı verir. Bunun üzerine başta çok cesur ve korkusuz görünen Sabit Beyağabey

Rabia'dan korkarak geri adım atar. Bu örnekte Sabit'in aslında korkak bir karakter olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 85: Sabit Beyağabey'in Korkaklığının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 122)	“Softly, softly, Rabia Abla. I did not mean to touch you. A big fellow like me does not touch an unprotected girl. May I be a dog if I ever thought of such a thing! I will cut the throat of anyone who dares to so much as touch the hem of your garment! I will eat him raw! I am your Big-Brother your protector... I swear by our pump... And he emitted the yell of his team: The raiser of dust, the breaker of hearts! ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 115)	— Rabia Abla, ben sana sataşmaya gelmedim... Böyle bir şey aklımdan geçtiyse köpek olayım. Eteğinin ucuna dokunanı ben çiğ çiğ yerim. Vallahi... Billahi...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 114)	“Sister Rabia, I did not come to annoy you... I would be a dog if such a thing had passed across my mind. I am too uncouth to touch the hem of your skirt , I swear to God, it is true.”

Edib özde çevirisinde bu söylemi “Sakin, sakın Rabia abla. Sana dokunmak istemedim. Benim gibi büyük bir adam senin gibi korumasız bir kıza dokunmaz. Amacım buysa köpeğin olayım. Senin kılına zarar getirecek kimselerin boğazını keserim. Onları çiğ çiğ yerim. Ben senin Beyağabeyinim, koruyucunum. İtfaiye aracım üzerine yemin ederim dedi ve tulumbacı teşkilatının narasını attı: toz kaldıran, kalp kıran...” olarak aktarmıştır.

Türkçe aslına öz çeviriye bakıldığında aynı anlama gelecek şekilde söylemin aktarıldığı, ancak detayların çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Aslına öz çeviride bir kısım göstergenin çevrilmediği, dolayısıyla Edib'in çeviri kararının **göstergenin yok edilmesiyle** sonuçlandığı söylenebilir. Ufak farklar olsa da temelde iki çeviride de Sabit'in her ne kadar kendisini korkulacak biri gibi gösterse de aslında korkak bir karakter olduğu okurlara aktarılmıştır.

Halsey bu söylemi çevirisinde “Rabia kardeş, seni rahatsız etmeye gelmedim ... Böyle bir şey aklımdan geçseydi köpeğin teki olurdu. Yemin ederim ki ben eteğinin ucuna dokunmak için çok görgüsüz bir insanım” olarak aktarır. Tersine geri çeviri incelendiğinde, Sabit Beyağabey'in kabadayılığına vurgu yapan “Eteğinin ucuna dokunanı ben çiğ çiğ yerim” söylemini Halsey'nın anlamakta zorlandığı ve “Ben eteğinin ucuna dokunmak için çok görgüsüz bir insanım” anlamına gelen “I am too

uncouth to touch the hem of your skirt” tümcesiyle aktarmaya çalıştığı görülmektedir. Aslına öz çeviride “kimsenin sana zarar vermesine izin vermem” anlamına gelen bu söylem tersine geri çeviriye aktarılırken her ne kadar “eteğin ucu” gibi bazı gösterge kalıntıları içerse de anlamlı bir bütün değildir, burada da Halsey’nin çeviri kararı **anlamın parçalanması** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Örnek 77: Sabit Beyağabey’in Söylemlerinin İncelenmesi III

Bu örnekte Sabit’in dil kullanımındaki farklar vurgulanmaktadır. Eğitimsiz bir karakter olan Sabit, dili de tam anlamıyla doğru şekilde kullanamamaktadır.

Tablo 86: Sabit Beyağabey’in Eğitimsizliğinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 366)</p>	<p>“If you need someone in the middle of the night to call the doctors or to send to chemists, you come and yell under my window. Mr Big-Brother will descend to the darkest, hottest pit-bottom of Hell for Rabia Abla.”</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 361)</p>	<p>— Sen onu merak etme. Bizim evin arkasında ahır var. Sahibinin başına camı çerçeveyi indirir, istediğin dakika uyandırırım. Beş dakikada araba hazır olur. Hayvan yetmezse arabaya bizim tulumba takımını da koşarız. Yoksa sen emret, Amca Bey.</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 202)</p>	<p>Don't worry about that. Behind our house, there's a stable. I'll let down the window sash of the proprietor, and I'll awake him the minute you want. The carriage will be ready in five minutes. If the animal is not sufficient for the carriage, we will run after the fire brigade. Or if not, you tell me, Uncle Bey.</p>

Bu söylemde Rabia hamiledir ve Osman, Rabia’nın acil araca ihtiyacı olması durumunda nereden yardım alabileceklerini mahallenin kabadayısı Sabit’e danışır. Sabit’in söylemi özde çeviride “Gecenin bir yarısı doktor arayacak ya da eczaneye gönderecek birine ihtiyacın olursa, gelip pencerenin altından bağır. Sabit Beyağabey, Rabia Abla için cehennem en karanlık, en sıcak çukur dibine inmeye hazır” olarak aktarılır.

Aslına öz çeviride Edib’in özde çevirideki söylemi tamamen silmesiyle **göstergenin yok edilmesi** örneklenmiştir. Diğer yandan, aslına öz çeviriye eklenen “Sahibinin başına camı çerçeveyi indirir, istediğin dakika uyandırırım” söylemiyle Sabit’in kabadayı karakterine vurgu yapılmaktadır. Edib, aslına öz çeviriye eklediği yeni göstergelerle **anlamı aşırı yorumlamıştır.**

Halsey çevirisinde söylemi “Onun için hiç endişelenme. Evimizin arkasında bir ahır var. Ev sahibinin pencere pervazını aşağı indireceğim ve istediğin anda onu uyandıracam. At arabası beş dakika içinde hazır olacak. Eğer hayvan arabayı çekmek için yeterli değilse, biz de tulumbacı takımının ardından koşarız. Yoksa sen söyle, Bey Amca” olarak aktarmıştır. Aslına öz çeviri ile tersine geri çeviri karşılaştırıldığında, aslına öz çeviride Sabit ahırın sahibini olası bir acil durumda hemen uyandırabileceğini “Sahibinin başına camı çerçeveyi indirir” söylemiyle dile getirirken Halsey, bu Türkçe söylemi de anlamakta zorlanmış ve “Sahibinin pencere pervazını indiririm” anlamına gelecek şekilde “I’ll let down the window sash of the proprietor” olarak aktarmaya çalışmıştır. Halsey’nin bu örnekte de **anlamı parçaladığı** söylenebilir, çünkü her ne kadar aslına öz çevirideki gösterge kalıntılarını içerse de bağlamda anlamsız bir söylem ortaya koyulmuştur. Diğer yandan, aslına öz çeviride Sabit Beyağabey eğer hayvan yetmezse kendi tulumbacıbaşı olduğu gruptaki erkekleri de uyandırıp at arabasını çekmeleri için çağıracağını “tulumba takımını da koşarız” cümlesiyle aktarmaktadır. Ancak Halsey bu söylemi de anlayamamış olacak ki “biz de tulumbacı takımının ardından koşarız” anlamına gelecek şekilde “we will run after the fire brigade” olarak aktarır ve bir kez daha aslına öz çevirideki **anlamı saptırır**.

5.4. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çeviride Doğu-Batı Yerdeşliği

Greimas’ın ortaya koyduğu “yerdeşlik” kavramı, anlamları ortak olan unsurların tekrar edilmesiyle oluşmaktadır (Öztürk Kasar, 2009, 619). Yerdeşliklerin anlatının anlam evrenine ciddi boyutta katkıda bulunduğu, bu sebeple çözümleme aşamasında incelenmesi gerektiği açıktır. Bir anlatıda yerdeşlikler eş anlamlı ya da zıt anlamlı sözcüklerle kurulabilmektedir (Tuna, Kuleli, 2017, 27). Öyle ki bu çalışmaya konu olan anlatılarda, yerdeşlikler Doğu ve Batı’ya yönelik olmak üzere zıt anlamlı sözcükler üzerinden kurulmuştur. Anlatılarda Doğu ve Batı’nın değerleri karşılaştırılmakta, zıtlıklar üzerinden yerdeşlik kurulmaktadır. Aşağıdaki örneklerde, üç çeviride yerdeşlik odağında saptanan örnekler doğrultusunda farklı okur kitlesi için çevrilen eserlerde Doğu ve Batı’ya yönelik yerdeşliklerin nasıl verildiği, güç ilişkilerinin anlatılarda farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Örnek 78: Batılı Tarzda Yaşam Süren Bir Ailenin İncelenmesi

78. örnekte Prens Nejat'ın yeğeni Behire Hanım ve ailesi okura tanıtılmaktadır. Varlıklı bir ailenin kızı olan Behire Hanım, bir mühendisle evlenmiş ve evliliklerinden iki kızı dünyaya gelmiştir. Bu söylemde Behire Hanım'ın eşinin ve kızlarının Batılı tarzda bir hayat sürdürdüğünden bahsedilmektedir. Bu söylemin üç anlatıda ne şekilde aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 87: Behire Hanım'ın Batılı Aile Yaşantısının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 228)	She had come to her uncle's to attend the annual Mevlut-chanting. Her own household was of a more modern type ; she herself enjoyed the freedom of a Westernised life , but temperamentally she had remained rather old-fashioned . The Koran-chanter delighted her because she seemed to have her roots in the native soil a symbol of all that was old and permanent in the tradition of the land.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 224)	Kocası tahsilini sade Avrupa'da yapmış bir mühendisti. Biraz da Avrupa'dan gelen her fikri gökten inme naslar diye telakkiye meyyaldi. Hattâ Behire'nin yeni yetişen kızlarını da Türkçe okutmaya lüzûm görmemiş, Fransız mürebbiyeler elinde yetiştirmişti. İyi kızlardı. Fakat onlar da babaları gibi yerli olan her şeye dudak büküyorlar, anneleri alaturka bir şarkı söylese kulaklarını tıkayıp gülerek kaçıyorlardı.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 39)	Her husband was an engineer who had only studied in Europe. But she was little inclined to accept every though that came from Europe as if it was a revelation from on high . Even Behire's recently grown-up daughters had been educated by French governesses who didn't think it is necessary for them to read in Turkish . They were good girls but like their father they curled the lip at everything that was indigenous, and when their mother sang a Turkish song, they would plug up their ears and run away laughing.

Özde çeviride Behire Hanım ve ailesine dair detaylara değinilen bu söylem: “Her yıl yapılan Mevlüt ilahisine katılmak için amcasının yanına gelmişti. Kendi evi çok daha moderndi; Batılılaşmış bir yaşamın özgürlüğünden kendisi de keyif alıyordu, ancak mizacı gereği eski kafalıydı. Hafız kız onu büyülemişti, çünkü o kökleri yerli topraklarda olan, geleneklerin sembolü gibi görünüyordu” olarak aktarılmıştır. Batı'ya yönelik olarak yalnızca Behire Hanımların evinin daha modern olduğu ve daha özgürlükçü bir yaşam sürdürdükleri detay olarak verilmiştir. Görüldüğü üzere Batı ve Batı'ya dair değerler “modern” ve “özgürlük” anlamına gelen “freedom” göstergeleri üzerinden okura aktarılırken, Osmanlı'ya yönelik değerlerin “eski kafalı” anlamında

“old-fashioned” göstergesiyle aktarıldığı ve Doğu-Batı yerdeşliğinin zıtlıklar üzerinden kurulduğu saptanmıştır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında ise Edib’in söylemleri değiştirdiği gözlemlenmektedir. Edib, öncelikle Behire Hanım’ın eşine yönelik detaylar ekleyerek, eşinin Avrupa’da eğitim aldığını, tam bir Avrupa hayranı olduğunu ve Batı’nın her fikrini sorgulamadan kabul ettiğini “Biraz da Avrupa’dan gelen her fikri gökten inme naslar diye telakkiye meyyaldi” sözleriyle eleştirmektedir. Edib ayrıca Behire’nin eşinin kızlarını Türkçe okutmaya dahi gerek duymayacak kadar Batı hayranı olduğu detayını da Türk okurla paylaşır. Edib aynı zamanda Behire Hanım’ın kızlarının da babaları gibi Avrupa hayranı olduğunu ve kendi değerlerini benimsemediklerini, aşağı gördüklerini de aslına öz çevirisine ekler. Edib, özde çevirisinde bulunmayan bu detayları aslına öz çevirisine ekleyerek bir kez daha **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermiş ve Türk okura Batı’yı eleştirmiştir. Yerdeşlikler açısından da Edib’in Batı’ya yönelik “serbest” ve “özgür” sıfatlarını çevirisinde korurken, özde çevirideki Osmanlı’ya yönelik olumsuz “old-fashioned” göstergesini çevirisine dahil etmediği ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği söylenebilir. Söz konusu dönemlerde Türk halkının bir kısmı tarafından Amerikan mandacısı olarak görülen Edib’in, aslına öz çevirisinde Batı’ya yönelik olumsuz söylemler eklemesinin tesadüf olmadığı, bilinçli bir şekilde metne müdahale edildiği düşünülebilir.

Tersine geri çeviri incelendiğinde, Halsey’nin söylemi “Kocası, tüm eğitimini Avrupa’da almış bir mühendisti. Ancak, kadın Avrupa’dan gelen her şeyi, sanki tepeden inen bir vahiymiş gibi kabul etmeye pek meyilliydi. Behire’nin genç kızları bile Türkçe okuma yapmalarına gerek olmadığını düşünen Fransız mürebbiyeler tarafından yetiştirilmişti. İyi kızlardı ama babaları gibi yerli olan her şeye dudaklarını kıvırıyorlar ve anneleri bir Türkçe şarkı söylediğinde kulaklarını tıkıyor ve gülerek kaçıyorlardı” olarak aktardığı ve metni değiştirdiği gözlemlenmektedir. Halsey, aslına öz çeviride Behire Hanım’ın eşinin Avrupa hayranlığından bahsedilen kısımda öznenin Behire Hanım’ın eşi olduğunu anlayamamış ve İngilizce çevirisinde sanki Avrupa hayranı olan Behire Hanım’ın gibi “she” öznesi ile “But she was little inclined to accept every thing that came from Europe as if it was a revelation from on high” olarak aktarmış ve özgün metne kıyasla karşıt bir anlam oluşturarak **anlamın çarpıtılması** eğilimini göstermiştir. Aynı zamanda aslına öz çeviride geçen “beğenmemek, küçümsemek” anlamlarına gelen “dudak bükme” deyimini de

anlayamayan Halsey'nin, deyimini birebir çevirisini yaparak tersine geri çeviride “curl the lip” olarak aktarması İngilizcede anlamsız bir söylem meydana getirmiş ve **anlamın parçalanmasına** örnek oluşturmuştur. Söz konusu örnek, “dudak bükmek” deyiminden kalıntılar içerse de anlamsız bir sözcüktür. Edib'in çevirisinde uyguladığı bilinçli müdahalelerin aksine, Halsey'nin anlam evrilmelerine neden olmasının dil yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Örnek 79: Rabia'nın Değerlerine Bağlılığının İncelenmesi

79. örnekte Peregrini, Rabia'yı ders verdiği diğer çocuklarla karşılaştırmakta ve diğer çocuklar ne kadar Batı hayranı ise, Rabia'nın da o kadar gerçek bir karakter olduğunu dile getirmektedir.

Tablo 88: Rabia'yı Batı Hayranı Çocuklardan Ayıran Özelliklerinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 57)</p>	<p>He found her soothing contrast to the other Turkish children whom he had taught. They all appeared to be second-hand copies of European children, while this child, in her sober Turkish dress, with her sleek head, and the five bright brown plaits hanging down her back, seemed the genuine article.</p>
<p>Ashna Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 60)</p>	<p>Çocuk onun zihninde ders verdiği alafranga, zengin kız çocuklarıyla derhal bir mukayese uyandırmıştı. Onların hepsi Avrupa çocuklarının saman kâğıdı kopyası gibi idiler; hâlbuki bu kız arkasındaki üç sıkı kumral örgüsüyle, açık yüzüyle nohudî yemenisiyle İstanbul şehrinin medeniyetinin, harsının asırlar süren tekâmülünün vücuda getirdiği yerli bir örnek!</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 57)</p>	<p>In his mind the child awakened immediately a comparison with the rich, Europeanized girls to whom he gave lessons. All of them were like straw copies of European children; whereas this girl, with ther three tight pig-tails down her back, her open face and buff-coloured scarf, was an indigenous example created by the centruies-long evolution of the culture and civilizations of the city of İstanbul.</p>

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Peregrini Rabia hakkında “Ders verdiği diğer Türk çocuklara kıyasla onu huzur verici buluyordu. Hepsi Avrupalı çocukların ikinci el kopyaları gibi görünürken, bu çocuk, sade Türk elbisesiyle, ipek gibi saçları ve sırtından aşağı sarkan parlak kahverengi beş örgüsüyle gerçek görünüyordu” şeklinde düşünmektedir. Edib'in bu söylemde Avrupalılara benzemeye çalışan Türk öğrencileri “ikinci el kopya” anlamına gelen “second hand copy” göstergesi ile tanımlarken, Rabia'yı “orijinal” anlamındaki “genuine” göstergesi ile nitelendirerek zıtlıklardan bir yerdeşlik kurduğu gözlemlenmiştir.

Aslına öz çeviri incelendiğinde, diğer öğrencilerin Avrupa özentiliğine özde çeviride olduğu şekilde burada da değinildiği gözlemlenmektedir. Ancak özde çeviride Rabia'nın saçını "ipek gibi" olarak tarif edilirken, aslına öz çeviride Rabia'nın başında eşarp olduğu "nohudi yemenisiyle" sözcüğüyle belirtilmektedir. Edib'in okur farklılıkları dolayısıyla Rabia'nın dış görünüşünü değiştirdiği ve **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Tersine geri çeviride söylem, "Çocuk adamın zihninde, ders verdiği zengin, Avrupalılaştırmış kızlarla bir kıyasa sebep oldu. Hepsi Avrupalı çocukların saman kopyaları gibiydi; oysa sırtındaki üç sıkı örgüsü, açık yüzü ve devetüyü rengi eşarbyla bu kız, İstanbul şehrinin kültür ve medeniyetlerinin asırlardır süren evriminin yarattığı yerli bir örnekti" olarak aktarılmıştır. Halsey'nin de aslına öz çevirideki söylemleri aynen aktarmaya çalıştığı gözlemlenmiş ve çevirisinde herhangi bir anlam evirici eğilim saptanmamıştır.

Örnek 80: Doğu ile Batı'nın Değerlerinin Karşılaştırılması

80. örnekte, Rabia ile evlenebilmek için dinini ve adını değiştiren Peregrini üzerinden Doğu ile Batı karşılaştırılmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu söylemin üç çeviride nasıl aktarıldığı gösterilmiştir.

Tablo 89: Peregrini'nin Doğu'ya Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 91)	Hayır, Müslüman değilim. Hani manastırlara kapanan papazlar yok mu, onlardanım. Fakat şimdi daha ziyade Müslümanım. On beş yıldır aranızda yaşıyorum. Dil, din, millet bunlar insanların ruh ikliminden başka bir şey değil. Garbın ruh iklimi bana çok soğuk geldi, şark ikliminde sükûn ve şifa arıyorum...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 89)	No, I am not a Moslem. You remember, are there not priests closed up in monasteries? I was one of those. But now I am rather more a Moslem. Fifteen years I have lived among you. Language, religion, nation these are nothing else but spiritual climates of people. The Western spiritual climate became very cold to me. I am looking for peace and healing in the climate of the East.

Tablo 89'da Peregrini, Rabia'nın amcası Rakım ile muhabbet etmektedir ve görüleceği üzere aslına öz çeviride artık Türk toplumunun bir parçası olduğunu, Müslüman dahi

sayılabileceğini ve Batı'dan kaçıp Doğu'da şifa aradığını belirtir. Doğu, “şifalı” olarak nitelendirilirken, Batı ise “soğuk” olarak tanımlanarak zıt anlamlı bir yerdeşlik kurulmuştur. Bu örnekte iki kültür karşılaştırılarak Doğu'nun Batı'ya özellikle değerler anlamında üstün olduğu ve Batı'nın ruhani soğukluğu Türk okurla paylaşılır ancak bu söylem özde çeviride bulunmamaktadır. Edib, Doğu'nun Batı'ya üstünlüğünü gösteren bu söylemi aslına öz çevirisine ekleyerek **anlamı aşırı yorumlamıştır**. Söz konusu örneğin özde çeviride bulunmaması, Edib'in Doğu'nun Batı'ya olan üstünlüğü fikrini İngiliz okur ile paylaşmak istememesinden kaynaklanabileceği gibi aslına öz çevirisine Türk okurunu memnun edecek böyle bir ekleme yaparak, gönüllü sürgünde olan bir yazar olarak Türk okurun gönlünü kazanmak istemesinden de kaynaklanabilir.

Tersine geri çeviride ise Halsey söylemi “Hayır, ben Müslüman değilim. Hatırlarsın, manastırlara kapanan papazlar yok mu? Ben de onlardan biriydim. Ama şimdi ben daha çok Müslümanım. Aranızda on beş yıl yaşadım. Dil, din, millet, bunlar insanların manevi iklimlerinden başka bir şey değildir. Batı'nın ruhani iklimi benim için çok soğuk oldu. Doğu ikliminde huzur ve şifa arıyorum” şeklinde aktarmıştır. Halsey'nin aslına öz çevirideki soru cümlesi içeren “Hani manastırlara kapanan papazlar yok mu, onlardanım” söylemini anlamakta zorlandığı görülmektedir. Halsey söz konusu söylemi birebir çevirerek soru cümlesi içerecek şekilde “You remember, are there not priests closed up in monasteries?” çevirisiyle aktarmış ve **anlamı kaydırmıştır**. Diğer yandan, Edib'in özde çevirisinde ortaya koyduğu Doğu'nun Batı'ya üstünlüğü, Halsey'nin çevirisinde de aynı şekilde aktarılmıştır. Bir Batılı olarak Halsey, bu konuda metne müdahale etmemiştir.

Örnek 81: Peregrini'nin Müslümanlığa Yönelik Görüşünün İncelenmesi

81. örnekte incelenen söylem özde çeviride bulunmadığı halde aslına öz çeviriye dahil edilmiştir ve İtalyan musiki ustası Peregrini, eğer bir dine inanacak olsa kesinlikle Müslüman olacağını, Müslümanları kendisine daha yakın bulduğunu ve Papa'nın kendisini dinden çıkardığını anlatmaktadır.

Tablo 90: Peregrini'nin Müslümanlığa Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 91)	Hiçbir dine mensup değilim. Fakat eğer bir din edinmek istersem mutlak Müslüman olurum. İslam'ın yarattığı cemaatteki ferdi kendime daha yakın buluyorum. Manastırdan kaçalı, Papa'nın aforozuna uğrayalı on beş yıl oluyor...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 89)	I don't belong to any religion. But if I wanted to acquire a religion, I would certainly become a Moslem. I find that the individual in the congregation that Islam has created is closest to myself. It is fifteen years since I ran away from the monastery, since the Pope excommunicated me...

Tablo 90'da görüldüğü üzere Edib, Doğu övülürken Batı'nın yerildiği bu örneği de özde çevirisinde bulunmadığı halde aslına öz çevirisine dâhil ederek **anlamı aşırı yorumlamıştır**. Doğu'nun dini değerlerini Batı'ya üstün olarak gösteren bu örneğin özde çeviride bulunmamasının sebebi, söz konusu tarihlerde gönüllü sürgünde olan ve Batı'da Batılılar ile birlikte yaşayan Edib'in içinde yaşadığı toplumdaki çekinmiş olabileceği düşünülmektedir. Diğer yandan, bu söylemi aslına öz çevirisine ekleyerek Edib'in gönüllü sürgünde olan ve Türk halkı tarafından eleştirilere maruz kalan bir kişi olarak Türk halkının gönlünü kazanmak istemiş olabileceği de söylenebilir.

Tersine geri çeviride söylem “Ben herhangi bir dine mensup değilim. Ama bir dine girmek istesem, kesinlikle Müslüman olurum. İslam cemaatindeki bireyleri kendime en yakın buluyorum. Papa beni aforoz edeli ben de manastırdan kaçalı on beş yıl oldu” olarak aktarılmıştır. Aslına öz çevirideki Doğu üstünlüğünü Halsey çevirisinde olduğu şekilde aktarmış, bilinçli ya da bilinçsiz olarak herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 82: Peregrini ile Vehbi Dede Arasında Geçen Konuşmanın İncelenmesi

Bu örnekte, Edib'in bir kez daha özde çeviride olmayan bir söylemi aslına öz çevirisine eklediği görülmektedir. Aslına öz çeviriye eklenen söylemde Vehbi Dede Peregrini ile konuşmakta ve Peregrini'nin belki de bir Müslüman aileden geldiği çıkarımını yapmaktadır.

Tablo 91: Peregrini'nin Atalarına Yönelik Çıkarımın Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 201)	— Ecdadının İspanyol olduğunu söylüyorsun. Belki Müslümanları İspanya'dan kovdukları zaman Hristiyan olmuş eski bir Müslüman ailesindensin. Belki de bir gün aslına dönecek, Müslüman olacaksın!
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 14)	You say your ancestors were Spanish. Perhaps you are from an old Moslem family that became Christian when they expelled the Moslems from Spain. Perhaps one day you will return to your roots and become Moslem.

Bir İtalyan olan ve eskiden İtalya'da papazlık mesleğini sürdürmüş olan Peregrini'nin aslında Müslüman olabileceğine dair yapılan çıkarsama ilginç ve bir o kadar da ideolojik bir eklemedir. Edib bu söylem ile de aslına öz çevirisinde Türk okura Doğu'nun Batı'ya üstünlüğünü göstermeye çalışmıştır. Edib'in özde çeviride olmayan bu söylemi aslına öz çeviriye dâhil ederek **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Halsey ise söylemi “Atalarınızın İspanyol olduğunu söylüyorsunuz. Belki de Müslümanları İspanya'dan sürdüklerinde Hristiyan olmuş eski bir Müslüman ailedensiniz. Belki bir gün köklerinize dönecek ve Müslüman olacaksınız” olarak aktarmıştır. Edib'in aslına öz çevirisindeki söylemin tüm detaylarını olduğu şekilde aktarmış, bilinçli ya da bilinçsiz olarak anlamı evirmemiştir.

Örnek 83: Hristiyanlığın Eleştirildiği Söylemin İncelenmesi

83. örnekte Edib'in bir kez daha özde çeviride bulunmayan bir söylemi aslına öz çevirisine dâhil ettiği gözlemlenmektedir. Söz konusu söylemde Hristiyanlığa yönelik eleştiri söz konusudur.

Tablo 92: Peregrini'nin Hristiyanlığa Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---

<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 198)</p>	<p>— Bana geliyor ki dinlerin, bilhassa Katolik dininin en çok çocuk ve saçma görünen tarafı insanların en çok bağlandıkları taraf. Mesela günah çıkartmak. Kendi hesabıma günah varsa onu papazın da Papa'nın da çıkaramayacağından eminim.</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 9)</p>	<p>It seems to me that of religions and especially the Catholic religion lost childish and absurd part is the one people are most attached to. For example, the confession of sin. If sin is debited to my own account, I am confident that neither the priest nor the pope will take it away.</p>

Edib, İtalyan Peregrini'nin ağzından yani aslında bir Batılı üzerinden Batı'nın dini değerlerini, Hristiyanlığı eleştirmektedir. Edib'in özde çeviride olmayan bu detayı aslına öz çevirisine dâhil ederek Türk okura Hristiyanlığı kötülemesi **anlamın aşırı yorumlanmasına** örnek olarak gösterilebilir.

Edib'in bu örnekte Fethi Naci'nin (1990, 99) de eseri eleştirdiği gibi kötü bir Türkçe kullandığı söylenebilir. Edib'in dile gerekli özeni göstermemesi dolayısıyla Türkçe ana dili olmayan Halsey'nin de söylemi anlayarak aktarabilmesi zorlaşmıştır. Halsey, çevirisinde söylemi “Bana öyle geliyor ki dinler ve özellikle Katolik dini çocuksu ve absürt kısmını kaybetmiştir, insanların en çok aidiyet hissettiği kısmı. Örneğin, günah çıkarma. Günah kendi hesabıma borçlandırılırsa ne rahibin ne de papanın onu çıkaramayacağından eminim” olarak aktarır. Tersine geri çeviride görüleceği üzere, Halsey özde çevirideki “Katolik dininin en çok çocuk ve saçma görünen tarafı...” cümlesini anlayamamış ve dolayısıyla ortaya anlamdan yoksun bir çeviri çıkmıştır. Halsey çevirisinde bu söylemi “Bana öyle geliyor ki dinler ve özellikle Katolik dini çocuksu ve absürt kısmını kaybetmiştir, insanların en çok aidiyet hissettiği kısmı” olarak aktarır ve ortaya aslına öz çevirideki gösterge kalıntılarını içermesine rağmen, anlamdan yoksun bir söylem çıkar; bu örnek de **anlamın parçalanmasına** örnek olarak gösterilebilir.

Örnek 84: Katolik Kilisesine Yönelik Söylemin İncelenmesi

84. örnekte Peregrini, annesinden ve annesinin katı bir dindar oluşundan bahsetmekte ve Hristiyanlık hakkında görüşlerini belirtmektedir. Aşağıdaki tabloda bu söylem üç çeviride karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Tablo 93: Peregrini'nin Katolik Kilisesine Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 215)	But by the exactions of her religion and her love she destroyed me. Every single act was dictated by her Church. She was an orthodox, a very pious Catholic. She had no judgement of her own; allowed herself no opinion apart from that of her confessor.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 200)	Milano'da yerleşti. Orada Madrid'den daha koyu bir kilise muhiti yaptı. Papa İtalyan'dır, diye İtalyan tabiyetine geçti. Sen, dostum hiçbir zaman dindar bir Katolik kadınının zihniyetini anlayamazsın. Sizin kadınlar daha çok muvazeneli, daha çok dünya ile alâkadardılar. Katolik Kilisesi benim anamın bütün varlığını emdi, içine aldı.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 16)	She left her mansion in Madrid and came with me. Milan suited her. Here more than Madrid, a deep red church has colored the neighborhood. The Pope is Italian, so she took Italian citizenship. You, my friend, could never understand the mentality of a pious Catholic woman. Your women are much more stable, much more connected with the world. The Catholic Church sucked up all the existence of my mother, drew it within.

Özde çeviride bu söylem “Ama dininin ve sevgisinin heyecanı beni mahvetti. Her hareketi kilisesi tarafından dikte edildi. Gelenekseldi, çok dindar bir Katolikti. Kendi yargısı yoktu; yalnızca kilisenin emirlerine uyardı” olarak aktarılmıştır. Özde çeviride her ne kadar Hristiyan’lığın Katolik mezhebine dair olumsuz göstergeler bulunsa da Doğu ile karşılaştırılmamış ve Doğu’nun üstünlüğüne dair bir vurgu yapılmamıştır.

Aslına öz çeviri incelendiğinde Edib’in bu örnekte de söylemi değiştirdiği, Doğu’nun kadınlarını Batı’nın kadınlarıyla kıyasladığı ve Doğu’nun kadınlarını yücelttiği söylenebilir. Edib bu örnekte de Türk okuru üstün konumda gösterecek şekilde söylemi değiştirmiştir. Edib’in özde çeviride olmayan detayları aslına öz çevirisine ekleyerek **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimine örnek oluşturduğu söylenebilir.

Halsey’nin ise bu örnekte de Edib’in söylemlerini anlamakta zorlandığı gözlemlenmiştir. Halsey’nin çevirisi “Madrid'deki malikanesini terk etti ve benimle geldi. Milan ona yakıştı. Madrid'ten ziyade derin kırmızı bir kilise tüm mahalleyi renklendirdi. Papa İtalyandı, bu yüzden İtalyan vatandaşlığına geçti. Dostum, dindar bir Katolik kadının zihniyetini asla anlayamazsın. Sizin kadınlarınız çok daha istikrarlı, dünyayla çok daha bağlantılı. Katolik Kilisesi annemin tüm varlığını emdi, içine çekti” olarak aktarmıştır. Halsey, “Orada Madrid'den daha koyu bir kilise muhiti yaptı” söylemini belki de Edib’in cümleyi doğru bir Türkçe ile kurmamış olmasından da kaynaklanarak “Madrid'ten ziyade derin kırmızı bir kilise tüm mahalleyi

renklendirdi” anlamına gelen ve aslında anlamsız bir söz öbeği içeren “Here more than Madrid, a deep red church has colored the neighborhood” çevirisiyle aktarır. Halsey’nin bu örnekte de **anlamın parçalanmasına** sebep olduğu söylenebilir.

Örnek 85: Batı’ya Yönelik Söylemlerin İncelenmesi

Bu örnekte, Selim Paşa’nın Batı’ya yönelik görüşlerini içeren söylem incelenmektedir. Üç çeviride bu söylemin nasıl karşılandığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 94: Selim Paşa'nın Batı'ya Yönelik Fikirlerinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 189)	I have tried to make him see that the individual is an ant compared to the State, and that we do not mean to hurt poor helpless individuals unless the State requires it.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 181)	Ferd, bir buğday tanesi; hükümet ve devlet, bir değirmen... Onlar her taneyi ezer, istediği şekle sokar. Garb’ı taklide başlayalı, çürük fikirlerini kendimize mal etmeye yelteneli bu hikmeti unutuyoruz.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 189)	The individual is a grain of wheat, the state and the government is a grist-mill... They crush each grain, and put into the shape they want. We will make them forget this philosophy that prefers to start imitating the West, that presumes to appropriate decadent ideas for us.

Yukarıdaki tabloda, Selim Paşa’nın söylemi incelenmektedir. Özde çeviride Selim Paşa’nın söylemi “Bireyin devlete kıyasla bir karınca olduğunu ve devlet istemediği sürece çaresiz fakirlere zarar vermek istemediğimizi ona anlatmaya çalıştım” olarak aktarılmıştır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Edib’in yine Doğu-Batı yerdeşliği konusunda aslına öz çeviride değişikliğe gittiği gözlemlenmektedir. Edib, aslına öz çevirisinde Batı’nın fikirlerini “çürük fikirler” olarak niteler ve bu detayı aslına öz çevirisine ekleyerek **anlamı aşırı yorumlar**. Edib, bir kez daha Doğu’nun Batı’ya üstünlük kurduğunu gösteren bir söylemi aslına öz çevirisine dahil etmiştir.

Halsey’nin çevirisi incelendiğinde, söylemin “Birey bir buğday tanesi, devlet ve hükümet ise değirmen... Her bir taneyi ezer, istediği şekle sokarlar. Onlara Batı’yı taklit etmeyi tercih eden ve çökmüş fikirleri bizim için uygun gören bu felsefeyi unutturacağız” olarak aktarıldığı görülmüştür. Aslına öz çeviriye Batı’yı eleştirmek

için eklenen söylemin aktarımında sıkıntı olduğu gözlemlenmektedir. Öyle ki, Halsey bu örnekte de Edib'in söylemini algılayamamış ve “Onlara Batı’yı taklit etmeyi tercih eden ve çökmüş fikirleri bizim için uygun gören bu felsefeyi unutturacağız” olarak aktarmıştır. Görüldüğü üzere aslına öz çeviride Garb’ın çürük fikirleri dolayısıyla bireylerin devletin yanında birer buğday tanesi olduğu gerçeğinin unutulduğu vurgulanırken, Halsey’nin çevirisinde Batı’yı taklit etme eğilimindekilere bu felsefenin unutturulacağına odaklanılmıştır. Dolayısıyla Halsey’nin çevirisi aslına öz çeviriye oranla karşıt bir anlam oluşturmaktadır, bu sebepten **anlamın çarpıtılması** eğilimi görülmektedir.

Örnek 86: Doğu’nun Ruha Bakışının İncelenmesi

86. örnekte Rabia'nın başına gelen olumsuz durumları ve olayları kadere bağlaması ve bir sınav olarak görmesinin sebeplerine değinilmektedir.

Tablo 95: Doğu'nun Değerlerinin ve Bakış Açısının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 256)</p>	<p>That was the conviction of her Eastern soul. The earliest stratum of human reason was linked up with the Imam’s grim and inhuman metaphysics. An avenging God, a pitiless Fate, ruled human destiny. Jealous of all human happiness, they snatched the cup of joy from one’s mouth before one could taste it.</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 250)</p>	<p>Onun yaşadığı dünya bir ruh dünyası! Beşerin gözle görülen, elle tutulan bütün eserleri, bütün işledikleri bir gölge, asıl arkada hayata hâkim olan membam gölgesi. Bu, dimağındaki ilk izler, ilk teşekküllerden vücuda gelen kanaatiydi.</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 70)</p>	<p>Rabia was one of those creatures who ascribe everything in life to an unseen secret power. Its dimensions are never made manifest, but there is a spirit of the universe that the universe lives! All the works of man that are seen with the eyes, held in the hand, they are all the shadow of those that have caused them. This was a belief that had been created from the first footprints, the first shapings of her intellect.</p>

Özde çeviride Rabia’nın bu durumu “Onun Doğulu ruhunun inancı böyleydi. Kız daha küçükken, imamın gaddar ve insanlık dışı metafizik düşüncelerinden etkilenmişti. İntikam alan bir Tanrı, acımasız bir Kader, insanın yazgısını belirliyordu. İnsan mutluluğunu kıskanarak, daha onlar tadına bakmadan ellerinden mutluluklarını alıyorlardı” olarak aktarılır. Görüleceği üzere bu örnekte de küçük Rabia’yı sürekli kader, alın yazısı gibi kavramlarla daha küçüklüğünden beri korkutan ve mutluluğu çok gören imam ve Doğulu bakış açısı eleştirilmektedir. Rabia, imam olan dedesinden

öğrendiği bu öğretileri bir türlü aklından çıkaramamakta bu sebepten de mutsuz bir insan halini almaktadır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, söylemin Türk okur için tamamen değiştirildiği, Doğu'ya yönelik eleştiri içeren tüm söylemlerin çıkarıldığı yerine nötr cümlelerin eklendiği ve bu yeni eklenen cümlelerde Doğu özelinde olumsuz bir gönderme yapılmadığı görülmektedir. Muhtemelen Türk okurun tepkisinden çekindiğinden Edib, bu eleştirileri aslına öz çevirisinden silmiştir ve bu doğrultuda Edib'in **göstergenin yok edilmesi** anlam evirici eğilimine örnek oluşturduğu söylenebilir.

Aslına öz çeviriden yola çıkılarak gerçekleştirilen tersine geri çeviride ise söylemin “Rabia, hayattaki her şeyi görünmeyen gizli bir güce atfeden yaratıklardan biriydi. Boyutları asla tezahür ettirilme de evrenin yaşadığı evrenin bir ruhu vardır! Elle tutulan ve gözle görülen insanoğlunun tüm eserleri, onlara sebep olanların gölgesidir. Bu, onun aklının ilk şekillendiği yıllarda benimsediği inançtı” olarak aktarıldığı gözlemlenmiştir. Görüldüğü üzere, aslına öz çeviride Rabia'nın yaşadığı dünya bir “ruh dünyası” olarak nitelendirilirken tersine geri çeviride Halsey bu konuda kendi düşüncelerini de çeviriye dahil edercesine Rabia'yı “her şeyi görünmeyen gizli bir güce atfeden yaratıklardan biri” olarak tanımlar. Aslına öz çeviride Rabia'ya yönelik herhangi bir eleştiri yokken Halsey'nin çevirisine bu eleştiriye dahil ettiği, dolayısıyla **anlamı aşırı yorumladığı** görülmektedir. Halsey'nin aynı zamanda evrene dair söylemi de aslına öz çeviride olmadığı halde çevirisine dahil etmeye çalıştığı ancak ortaya anlamsız bir cümle çıkardığı bu sebeple de **anlamın parçalanmasına** neden olduğu söylenebilir.

Örnek 87: Peregrini'nin Dini İncancını Değiştirmesine Yönelik Söylemin İncelenmesi

87. örnekte Rabia ile evlenmek isteyen Peregrini, bu evliliğin gerçekleşmesi için kendisine sunulan şart olan Müslüman olma durumunu gözden geçirmektedir. Aşağıdaki tabloda, Peregrini'nin bu konudaki düşüncelerinin üç çeviride nasıl verildiği gösterilmiştir.

Tablo 96: Peregrini'nin Dini İnancını Değiştirmesine Yönelik Düşüncelerinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 273)	Strange that I should accept a new creed? But am I accepting it really? Islam to me is not a religion, it is a way of living, a mere label and a code of human relationship. I can't enter the Sinekli-Bakkal as an inhabitant without that label pinned on my coat. I shall still have my back garden, the preserve of my private life and thoughts. I shall pass under the purple wistaria every day, joking with the women at the fountain. We will let Rakim carry on with the shop. Damn it, why can't I see my future wife and talk things over with her before the marriage ceremony? Well, it is going to be a happy life, good days following good nights, when we will sleep together and wake up together to begin it all over again.
Ashna Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 271)	Ne de olsa Sinekli Bakkal'ın taşına, toprağına tapınıyorum. Gerçi orada yeni bir cemaatin ananesine uymak lâzım. Fakat öyle basit ve insani an'aneler ki. Hem orada herkesin evi, bahçesi birer husûsî ve kapalı kale gibi. En fakir adam, kurûn-ı vustâî bir derebeyi gibi evinde hür...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 96)	Whatever happens, I adore the stones and earth of Sinekli Bakkal. Although here it is necessary to conform to the traditions of a new congregation. But these are such simple and human traditions. And here everyone's house, everyone's garden, they are each closed and individual, like fortresses. The poorest man is free like a medieval lord...

Peregrini'nin iç sesi özde çeviride “Yeni bir inancı kabul ediyor oluşum garip değil mi? Ama gerçekten de kabul ediyor muyum? Benim için İslam bir din değil, bir yaşam tarzı, sadece bir etiket ve insan ilişkilerinin bir kodu. Ceketime o etiket yapıştırılmadan Sinekli Bakkal'ın bir sakini olamam. Yine kendime özgü bir alanım olacak, özel hayatımı ve düşüncelerimi korumaya devam edeceğim. Her gün çeşme başındaki kadınlarla şakalaşarak mor salkımın altından geçeceğim. Rakım dükkânı işletecek. Kahretsin, neden müstakbel karımı göremiyorum ve evlilik töreninden önce onunla bir şeyler konuşamıyorum? Pekâlâ, mutlu bir hayat olacak, güzel gecelerin ardından, birlikte uyuyacağımız ve her şeye yeniden başlamak için birlikte uyanacağımız güzel günler olacak” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere İngiliz okur için gerçekleştirilen özde çeviride, Peregrini'nin Müslümanlığı mecburen kabul etmek zorunda olduğu; ancak bunun yalnızca görünüşte bir kabul etme olduğu, Sinekli Bakkal mahallesinde barınabilmek için gerekli bir etiket olarak gördüğü okurla paylaşılır. Peregrini aynı zamanda özde çeviride gelinle düğünden önce görüşüp konuşmama geleneğini de eleştirmektedir.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Edib'in burada söylemi tamamen değiştirdiği, özde çevirideki göstergeleri sildiği ve Peregrini'nin kabul etmek zorunda olduğu dini yalnızca bir etiket olarak kabul edeceğini kendi içinde eski yaşantısına devam edeceğine dair söylemleri Türk okurla paylaşmadığı görölmektedir. Bu örnekte de **gösterenin yok edilmesi** eğilimi görölmektedir. Özde çevirideki söylemlerin tam aksine burada Peregrini'nin iç sesi vasıtasıyla İşlam dinini Türk okur için övmekte ve “çok insani” olarak nitelendirmektedir. Özde çevirideki söylemle birebir karşıtlık oluşturan bu örnekte, Edib'in bu çeviri kararı ile **anlamın çarpıtılmasına** örnek oluşturduğu söylenebilir. Okur farklılıkların Edib'i yönlendirdiği ve Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride Türk halkının değerlerine yönelik söylemleri hep olumlu yansıtmaya çalıştığı sonucu çıkarılabilir. Aslına öz çevirisinde Türk kültüründe en fakir adamın bile orta çağ derebeyleri kadar hür olduğuna yönelik bir söylem ekleme ihtiyacı duyması da bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir. Edib, bu eklemesiyle de **anlamı aşırı yorumlamıştır**.

Halsey'nin aslına öz çeviriden yola çıkarak oluşturduğu tersine geri çevirisinde ise söylemi “Ne olursa olsun Sinekli Bakkal'ın taşına toprağına baylıyorum. Her ne kadar burada yeni bir cemaatin geleneklerine uymak gerekli olsa da. Ama bunlar çok basit ve insani gelenekler. Ve burada herkesin evi, herkesin bahçesi, kale gibi kapalı ve bireysel. En fakir adam bile bir orta çağ efendisi gibi özgürdür” olarak aktarmıştır. Görüleceği üzere Halsey, aslına öz çevirideki göstergeleri çevirisine aktarmıştır. Ancak bazı çeviri kararlarının dil farklılıklarından kaynaklanan anlam evrilmeleriyle sonuçlandığı görölmektedir. Edib aslına öz çeviride Peregrini'nin iç sesini “Fakat öyle basit ve insani ananeler ki” gibi konuşma diline özgü, yarıda kalan cümlelerle vermektedir. Halsey de bu yarıda kalan cümleyi çevirisine taşıyarak “Her ne kadar burada yeni bir cemaatin geleneklerine uymak gerekli olsa da” olarak aktarmıştır ancak İngilizcede “rağmen, karşın” anlamlarına gelen “although” bağlacı yan cümlelerin başında kullanılmakta ve bir ana cümle gerektirmektedir oysa Halsey'nin cümlesi yarım kalmıştır. Bu doğrultuda Halsey'nin **anlamın bulanıklaşmasına** neden olduğu söylenebilir.

Örnek 88: Batılı Tarzda Yaşam Sürenlere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi

88. örnekte, Rabia ve Osman yolda yürümektedirler ve Osman'ın eski öğrencilerine rastlarlar. Osman'ın eski öğrencileri Osmanlı toplumunun varlıklı kesiminden, Batı

tarzı yaşam süren kimselerdir. Bu kişilerin Osmanlı toplumundan farklı oldukları aşağıdaki söylemdeki betimlemeyle okurla paylaşılmaktadır.

Tablo 97: Batı Tarzı Yaşam Süren Kişilerin Kıyafetlerinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 284)	She laughed as she pointed to three young women who came towards them wobbling on high heels. They were elaborately made-up, and wore very short capes and very tight skirts. All three nodded to Osman and passed on. “Who are they?” she asked. “Pupils of mine; rather pretty, eh?” He watched her face for a sign of jealousy. It was full of scorn. “ Uncle Rakim imitates monkeys better than they ape European women. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 281)	Karşılarında, uzun ökçelerinin üstünde yalpa vurur gibi yürüyen, iki genç kadın onlara yaklaştı. Çarşaflarının etekleri dar, pelerinleri kısa, inik peçeleri inceydi. İkisi de geçerken Osman’a selâm verdiler. — Bunlar kim Osman? — Asım Bey’in kızı Handan, Hüsnü Paşa’nın karısı. Öteki yeğeni. — Ne kadar da Frenk karılarına benzemeye yeltenmişler. Rakım maymun taklidi yapsa daha çok benzetir.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 106)	In front of them two young women approached them tottering on high heels. The skirts of their charshafs were narrow, their capes short, their pulled-down veils thin. When the two passed, they selaamed Osman. “Who are they Osman?” “Handan the daughter of Asim Bey and the wife of Husnu Pasha. The other is her niece.” “ And how they try to be like European women. If Rakim imitated a monkey, the resemblance would be better. ”

Rabia ve eşi Osman arasında eski öğrenciler üzerine geçen bu söylem özde çeviride “Rabia yüksek topuklarla sallanarak kendilerine doğru gelen üç genç kadını işaret ederken güldü. Ne kadar da sahte gözüküyorlardı, çok kısa pelerinleri ve dar etekleri vardı. Üçü de Osman'a selam vererek geçti. Rabia onlar kim diye sordu. Peregrini: öğrencilerim; sevimliler değil mi diyerek cevap verdi. Kıskançlık belirtisi görmek için Rabia'nın yüzüne baktı. Oysa kız küçümseyerek bakıyordu. Rabia şöyle devam etti: Rakım Amcam bile maymunları bu kadınların Avrupalı kadınları taklit ettiğinden daha başarılı şekilde taklit ediyor” olarak verilmiştir. Görüldüğü üzere Batı hayranı olan kadınlar topuklu ayakkabılar giyen, kısa pelerinli ve dar etekli olarak betimlenmiştir ve bu kılık kıyafet dönemin kadınlarının giydiği geleneksel kıyafetlerle tezat içindedir.

Aslına öz çeviride, Edib'in Batı hayranı olarak gösterilen kadınların kıyafetlerinde özde çeviriye kıyasla farklılaşmaya gittiği görülmektedir. Özde çeviride kısa pelerin ve dar etek giydiği söylenen kadınlar burada dönemin Osmanlı kadınlarının giydiği gibi çarşaf giymektedirler. Ancak çarşaflarının etekleri diğer kadınlara göre dar, boyu kısa, peçeleri ise incedir. Edib'in aslına öz çevirisinde Batılı gibi giyinmeye çalışan kadınları özde çevirinin aksine Batılı gibi giydirmedeği gözükmektedir. Bu doğrultuda, Edib'in çeviri kararı **anlamın çarpıtılması** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Aynı söylem tersine geri çeviride ise “Önlerinde iki genç kadın, yüksek topuklar üzerinde sallanarak onlara yaklaştı. Çarşaflarının etekleri dar, pelerinleri kısaydı, aşağıya doğru çekilmiş peçeleri ise inceydi. İkili geçerken Osman'ı selamladılar. Rabia: kim bunlar Osman diye sordu. Osman ise Asım Bey'in kızı ve Hüsnü Paşa'nın karısı Handan. Diğeri yeğeni diyerek cevap verdi. Rabia devam etti: nasıl da Avrupalı kadınlar gibi olmaya çalışıyorlar, Rakım bir maymunu taklit etseydi benzerlik daha iyi olurdu” olarak aktarılmıştır. Tersine geri çeviri incelendiğinde, aslına öz çevirideki tüm göstergelerin aktarıldığı, herhangi bir anlam evirici eğilimin saptanmadığı görülmüştür.

Örnek 89: Osmanlı Toplumunda Ölülere Bakışın İncelenmesi

89. örnekte, Osmanlı toplumunun ölülere bakışı konu edilmektedir. Üç çeviriden alınan söylem aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 98: Osmanlı'da Mezarlıkların Durumunun Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 288)</p>	<p>In a distant corner of the yard were a few ancient graves, marked by moss-covered, tumbling tombstones with worn-out inscriptions. Huge turbans and fezzes of stone leaned over or lay broken on the ground. The dead were really dead in this land. After the final ceremony of laying the bodies in the graves and erecting the stones with inscriptions, they were left alone in the earth. To their spirits rose prayers and chants, year after year, even day after day, but their mortal remains were mere matter, like the stones and earth. In no other country had Osman seen such neglected cemeteries. Only the graves of the spirits which still took part in human affairs received attention-the graves of saints and great kings.</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib (2013, 285)</p>	<p>— Bu topraklardaki ölüler hakiki ölü. Cesetleri yıkanıp toprağa gömüldükten ve başlarına bir taş, bir servi dikildikten sonra kimse onları hatırlamıyor. Gerçi ruhlarına o kadar Mevlid okunuyor, o kadar Yasin okunuyor. Fakat o okuyuşların mezarda çürüyen cesetlerle hiç alakası yok. Ölen vücutlar, halk için artık taştan, topraktan ibaret cansız madde. Belki ölülere karşı alınacak en doğru vaziyeti bu halk almış.</p>

Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 110)	The dead in this earth are really dead. After they wash their corpses and bury them in the earth, and after a stone and cypress is erected for their heads, nobody will remember them. Although so many Mevlits , so many Yasins are read for their spirits but that reading has no connection with the corpses decaying in the cemetery. Dead bodies, for the people, are a lifeless matter consisting of stone and earth. Perhaps this people has taken the most correct position it can concerning the dead.
---	---

Özde çeviride bu söylem “Avlunun uzak bir köşesinde yosun kaplı, mezar taşındaki yazılar silinmiş birkaç antik mezar vardı. Mezar başlarındaki taştan yapılmış kocaman sarıklar ya kırılmıştı ya da yan yatmıştı. Ölüler bu topraklarda gerçekten ölüydü. Ölüler cesetlerin mezarlara yerleştirilmesi ve üzerlerine yazı yazılmış taşların dikilmesinin ardından yalnız bırakılıyorlardı. Ruhları için her yıl, hatta her gün dualar ve ilahiler okunuyor, ama önemli olan onların fani kalıntılarıydı, taşlar ve dünya gibi. Osman, başka hiçbir ülkede bu kadar ihmal edilmiş mezarlıkları görmemişti. Sadece hâlâ insan ilişkilerinde yer alan ruhların mezarları - azizlerin ve büyük kralların mezarları - ilgi görüyordu” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere bu söylemde bir yabancı olan Peregrini, nam-ı diğer Osman üzerinden Osmanlı toplumu mezarlıklarla ilgilenmemek konusunda eleştirilmektedir.

Aslına öz çeviri incelendiğinde, Edib’in söylemin büyük çoğunluğunu çevirisine aktardığı ancak özde çeviride eleştiri içeren “hiçbir ülkede bu kadar ihmal edilmiş mezarlıklar görmemişti” kısmını tamamen değiştirdiği gözlemlenmektedir. Edib eleştiriye silmiş, yerine “Belki ölümlere karşı alınacak en doğru vaziyeti bu halk almış” tümcesini ekleyerek Osmanlı halkını yüceltmıştır. Özde çeviriye oranla karşıt bir anlam oluşturulmuş ve **anlamın çarpıtılması** eğilimi örneklenmiştir.

Tersine geri çeviride söz konusu söylemin “Bu dünyadaki ölümler gerçekten ölüdür. Cesetlerini yıkayıp toprağa gömdükten sonra, başlarına bir taş ve selvi dikildikten sonra kimse onları hatırlamaz. Ruhlarına pek çok Mevlit ve Yasin okunmasına rağmen bu okumanın mezarlıkta çürüyen cesetlerle hiçbir ilgisi yok. İnsanlar için ölü bedenler, taş ve topraktan oluşan cansız bir maddedir. Belki de bu insanlar ölümlerle ilgili alabileceği en doğru pozisyonu almıştır” olarak aktarıldığı görülmüştür. Halsey, göstergeleri çevirisine aktarmaya gayret göstermiş ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 90: Batı'ya Yönelik Düşüncelerin İncelenmesi

Yukarıdaki örnekte Osman ile Rabia tartışmaktadırlar ve Rabia konuyu kapatmaya çalışırken Osman daha da uzatmaktadır. Osman'ın konunun peşini bırakmaması Batılı olmasına yorulur. Anlatıcı, bu söylemde Batı'ya yönelik düşüncelerini okurla paylaşmaktadır.

Tablo 99: Batı'ya Yönelik Söylemin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 299)	A glimpse of what was behind it always fascinated him. He belonged to the West, where men vivisect dumb creatures to learn about the mystery of life. He would willingly vivisect a living heart to make it yield up its secrets.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 296)	Osman Garb'ın çocuğu. Ulemasının canlı mahlûkatın içini yarıp hayat sırlarını öğrenmeye çalıştıkları toprakların mahsulü. Osman, bir insan ruhunun sırlarını öğrenebilmek için diri bir göğsü yarıp açmaya razı olacak kadar fikrî tecessüsün esiri.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 122)	But Osman did not want to leave Rabia at ease. He almost seemed to be shaking the curtain of the girl's heart as if he wanted to lift a corner and look inside. Osman was a child of the West. He was the creature of science, of land that cleft the heart of living creatures and tried to learn the secrets of life. Osman was the work of an intellectual curiosity to the extent that he was willing to cut open a living bosom to be able to learn the secrets of a human spirit.

Özde çeviride “Arkasında ne olduğuna dair bakış onu her zaman büyüledi. O, insanların hayatın gizemini öğrenmek için zekâsı olmayan yaratıklar üzerinde deneyler yapan Batı'ya aitti. Yaşayan bir kalbi, sırlarını öğrenmek için yarmaya razıydı” olarak aktarılır. Bu örnekte Edib'in Batı'yı övdüğü özde çevirisinde Batı'ya dair değerleri ilk kez eleştirdiği görülmektedir. Batı'da sırf bilim amacıyla yaşayan canlılar üzerinde deneyler yapılıyor oluşunu bu durumun karşıtları tarafından kullanılan “vivisect” göstergesini kullanarak eleştirmektedir.

Aslına öz çeviride bu eleştiri daha da öteye götürülür ve Edib'in “fikri tecessüsünün esiri” olarak yaptığı tanımlamada “Belli etmeden kendini ilgilendirmeyen şeyleri öğrenmeye çalışma” anlamına gelen “tecessüs” göstergesi kullanılarak daha sert bir şekilde Türk okurla paylaşılır. Edib'in burada da özde çeviride bulunmayan göstergeleri aslına öz çevirisine dahil ederek **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Diğer yandan tersine geri çeviride söz konusu söylem “Osman Batı'nın çocuğuydu. O, canlıların kalbini yaran ve hayatın sırlarını öğrenmeye çalışan toprağın, bilimin

yaratıyordu. Osman, bir insan ruhunun sırlarını öğrenebilmek için yaşayan birinin göğsünü yarmaya istekli olduğu ölçüde entelektüel bir merakın eseriymi” olarak aktarılmıştır. Halsey, bu örnekte herhangi bir anlam evrilmesine neden olmamıştır.

Örnek 91: Osman’ın Batılı Oluşuna Yönelik Söylemin İncelenmesi

91. örnekte Osman, Padişah’ın yanındaki görevinden ayrılan Selim Paşa’nın evindeki selamlığı kiralamak istemekte, Rabia ise bunun kaba bir hareket olduğunu düşünmekte ve Osman’ın bu kaba hareketini ve düşüncesizliğini Batılı olmasına yormaktadır.

Tablo 100: Batılılara Yönelik Düşüncelerin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 322)	In the first place, a proposition to rent the Selamlık at that moment was tactless. Selim Pasha would not accept money from Rabia’s husband; he would offer it. Then it would look as though they cherished a vulgar desire to get hold in a hurry of the remnants of Selim Pasha’s past glory. She could imagine the general gossip in the Sinekli-Bakkal .
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 325)	Osman’ın teklifini düşündü. Onu tanıdı tanıyalı bu kadar yabancı hissetmemişti. Selim Paşa’nın hakkı vardı. Avrupalı demek maddi şeylere bağlı olmak demek... O zamanda Paşa’nın selâmlığını kiralamanın nasıl saygısızlık olacağını düşünemiyor muydu? Güya bir de memleketinde asil bir ailenin evlâdı imiş.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 160)	She thought about Osman's proposal. As long as she had known him, she hadn't thought he was such a foreigner. Selim Paşa was right. Being European meant being tied to material things... At that time, how couldn't he have understood that renting Pasha's selamlık was disrespectful? Supposedly, he was the scion of an aristocratic family in his own country.

Özde çeviride bu durum “İlk olarak, Selamlık’ı o anda kiralama önerisi çok düşüncesizceydi. Selim Paşa, Rabia’nın kocasından para kabul etmezdi; para almadan selamlığı verirdi. O zaman Selim Paşa’nın geçmiş ihtişamının kalıntılarına aceleyle sarılmak için kaba bir istek duyuyor gibi gözükceklerdi. Sinekli-Bakkal’da çıkacak dedikoduları hayal edebiliyordu” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere özde çeviride Batı’yı yeren herhangi bir gösterge bulunmamaktadır.

Aslına öz çeviri incelendiğinde, Edib’in bu örnekte de Türk okur için hazırladığı çeviride söylemi değiştirdiği görülmektedir. Edib, gönüllü sürgünde olmasının da getirisi olarak aslına öz çevirisinde Türk okura karşı Avrupalıları yermektedir. Özde çeviride bulunmayan “Avrupalı demek maddi şeylere bağlı olmak demek” söylemi ile Edib’in **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Tersine geri çeviride söylem “Osman'ın teklifini düşündü. Onu tanıdığı sürece, onun bu kadar yabancı olduğunu düşünmemişti. Selim Paşa haklıydı. Avrupalı olmak, maddi şeylere bağlı olmak demektir ... O sırada Paşa'nın selamlığını kiralamanın saygısızlık olduğunu nasıl anlayamazdı? Bir de iddiaya göre, kendi ülkesindeki aristokrat bir ailenin evladıydı” olarak aktarılmıştır. Halsey'nin bu örnekte aslına öz çevirideki tüm göstergeleri aktardığı, anlamı evirmediği gözlemlenmiştir.

Örnek 92: Doğu'ya Yönelik Söylemlerin İncelenmesi

92. örnekte, özde çeviride Osman, Rabia'nın üzerinde etkisi olabilecek bir isim olan Vehbi Dede'den Rabia'ya akıl vermesini ve riskli hamileliğini sonlandırmasını söylemesini istemektedir. Ancak Vehbi Dede bu durumu kadere bağlamakta ve kızın doğmamış bebeğine yönelik böyle bir harekette bulunamayacağını belirtir.

Tablo 101: Doğu'luların Bakış Açısına Yönelik Söylemlerin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 353)	Osman waited patiently, afraid to disturb the Dervish's meditation. Thousands of years of contact with mystics of the East couldn't make him understand the importance they attributed to the soul. It was a pathological idea, a hypertrophical one for Osman.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 348)	Osman artık onu kendi haline terk etti. Evet, bin sene Şark'ta otursa, mistiklerin ruha verdikleri ehemmiyeti idrak edemeyecek. Bu ne patolojik, nasıl fazla şişirilmiş bir fikir. Acaba Şark bir gün ruhunun kuvvetini Garb'ın parmağını ağzında bırakacak bir tamamiyle inkâr edecek mi?
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 188)	Osman from now on left him to his own condition. Yes, if he lived for a thousand years in the East, he would not understand the importance mystics gave to the spirit. What a pathological conception this was, how grossly overinflated. I wonder whether the East one day would deny the the power of the spirit and leave the West with a finger in its mouth.

Özde çeviride bu durum karşısında Osman'ın bakış açısı “Osman, Derviş'in meditasyonunu bozmaktan korkarak sabırla bekledi. Doğu'nun mutasavvıflarıyla binlerce yıllık teması, Doğuluların ruha verdikleri önemi anlamasına yetmemişti. Osman'a göre bu anlamsız ve abartılı bir düşünceydi” olarak verilmiştir. Burada bir Batılı'nın gözünden Doğuluların bakış açısının, ruha verdikleri önemin anlaşılması derece karmaşık olduğu anlatılmakta ve İngiliz okur için yapılan özde çeviride Doğu eleştirilmektedir.

Aslına öz çeviri incelendiğinde Edib'in Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde metinde değişikliğe gittiği, eklemeler yaparak Şarkın bir gün ruhun önemini inkâr etme raddesine gelip gelmeyeceğini sorguladığı ve bu olası durumun Garbı çok şaşırtacağını belirttiği gözlemlenmiştir. Edib'in bu çeviri kararı ile **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir. Çünkü özde çeviride bulunmayan bu detayı ekleyerek okurla fazladan bir bilgi paylaşımında bulunmuştur.

Tersine geri çeviride bu söylem “Osman artık onu kendi durumuna bıraktı. Evet, Doğu'da bin yıl yaşasaydı, mistiklerin ruha verdiği önemi anlamazdı. Bu ne kadar patolojik bir anlayıştı ne kadar abartılıydı. Doğu'nun bir gün ruhun gücünü inkâr edip Batı'yı ağzında bir parmakla terk edip etmeyeceğini merak ediyorum” olarak verilmiştir. Halsey'nin son cümledeki “Batı'nın parmağını ağzında bırakmak” yani aslında Batı'yı şaşırtmak anlamına gelen deyimini anlamadığı ve bu sebepten birebir olarak İngilizceye çevirdiği ve yanlış bir anlam ortaya koyarak **anlamın bozulması** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

5.5. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirinin Çoğul Okuma ve Anlamlama Eksenlerinin Değerlendirilmesi

Bir metin farklı yan anlamlar içerdiğinde farklı şekillerde okunabilir, bu tarz metinler zengin içerikli metinlerdir. Öztürk Kasar (2009, 170), Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* başlıklı eserinin bir tarih kitabı, polisiye roman, aşk hikâyesi, minyatür sanatı üzerine bir inceleme gibi farklı açılardan yaklaşılarak okunabileceğini söyler. Bu çalışmaya konu olan *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatı da zengin bir anlatıdır. Eserde yalnızca Rabia'nın başından geçenler anlatılmaz, eser aynı zamanda bir dönem tanıklığı yapacak kadar dönemin gerçekleriyle örülmüş Osmanlı Dönemi'nin çöküş yıllarını anlatan bir dönem kitabıdır. Özde çeviri ve aslına öz çeviri karşılaştırıldığında II. Abdülhamit ve Genç Türkler arasındaki çekişmelerin iki anlatıda farklı şekillerde aktarıldığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple üç çevirinin dönem tanıklığı konusunda karşılıklı incelenmesinin, anlatıların anlam evrenindeki farklılaşmayı ortaya koyacağı düşünülmektedir. Aşağıdaki örneklerde anlatıların dönem kitabı olarak okunabileceğinin göstergesi olan örnekler üç çeviride de karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve dönem gerçekliklerinin hangi çeviride ne oranda okurla paylaşıldığının izi sürülmüştür.

Örnek 93: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi I

Sabiha Hanım ile Kâhya Kadın'ın konuşmasından alınan 93. örnekte, özde çeviride Jön Türkler hakkında verilen söylemin aslına öz çeviriden çıkarıldığı görülmektedir. Söylemin çevirilerde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 102: Jön Türklere Padişahın Bakışının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 28)	“Then some Young Turkish business perhaps.” “ Heaven forbid! The young Bey is wiser than that. He knows that our necks are thinner than hair before the sharpness of His Majesty’s sword. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 27)	Politika olacak... Saray lakırdısı filan var mıydı? Aman ağzından yeller alsın... Bizim Küçük bey hiç öyle laf konuşur mu?
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 25)	It must have been politics. There was palace chatter of this and that? Oh my goodness, from his mouth that talk would take wings. Does our little master talk that type?

Kâhya Kadın Sabiha Hanım'ın oğlu Hilmi Bey'in kapısını dinlemiş ve Sabiha Hanım'a duyduklarını aktarmaya gelmiştir. Özde çeviride Sabiha Hanım'ın “Genç Türkler hakkında mı konuşuyorlar?” diye sorması üzerine kâhya “Ağzından yel alsın. Küçük bey akıllı adamdır. Majestelerinin kılıcı karşısında boynumuzun kıldan ince olduğunu bilir” diyerek cevap verir. Görüldüğü üzere Edib, özde çeviride İngiliz okur için çevirisini yaparken Genç Türkler'e değinmekten çekinmemiş ve Padişah'ın Genç Türkler'e olan nefretini de belirtmekten geri durmamıştır.

Ancak Türk okur için gerçekleştirdiği aslına öz çeviride, o dönemin toplumunun bu gerçekliklerini vermektan çekindiği gözlemlenmektedir. Edib, aslına öz çevirisinde “Genç Türkler hakkında mı konuşuyorlar” cümlesi yerine Genç Türkler'in adı hiç geçmeyecek şekilde “politika ve saray lakırdısı” üzerinden Sabiha Hanım'a sorusunu sordurur. Bu örnekte Edib'in **anlamı eksik yorumladığı** söylenebilir. Kâhya Kadın'ın cevabında da ciddi bir sansür söz konusudur. Özde çeviride Padişah'ın beğenmediği işler yapan kimselerin kafalarını kesen biri olduğu bariz bir şekilde okura sunulurken, aslına öz çeviride bu detay tamamen silinmiş ve Padişah'a dair herhangi bir söylemde

bulunulmadan geçirilmiştir. Edib'in Türk okura tarihi gerçeklikleri anlatırken çekinceleri bulunduğu ve bu doğrultuda metnini öz-sansüre uğrattığı söylenebilir. Edib, anlamlı bir birimi tamamen çevirisinden çıkararak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Tersine geri çeviride söylem “Politika olmalı. Şunun bunun saray dedikodusu var mıydı? Aman tanrım, ağzından bu konuşma kanat alırdı. Küçük beyimiz böyle konuşur mu?” olarak aktarılmıştır. Halsey'nin aslına öz çevirideki göstergeleri olduğu şekliyle çevirisine aktarmaya çalıştığı ancak Türkçede olumsuz şeylerden bahsederken kullanılan “Aman ağzından yeller alsın...” deyimini anlamakta zorlandığı gözlemlenmiştir. Halsey, söylemi birebir olarak İngilizceye aktarmış ve İngilizcede “from his mouth that talk would take wings” olarak aktararak anlamsız bir söz öbeği ortaya koymuştur. Halsey'nin de bu örnekte anlamdan yoksun bir söylem üreterek **anlamın parçalanmasına** neden olduğu söylenebilir.

Örnek 94: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi II

Padişah ile Jön Türkler arasındaki çekişmenin aktarıldığı söylem aşağıdaki tabloda üç çeviri karşılaştırılarak gösterilmiştir.

Tablo 103: Padişah ile Jön Türkler Arasındaki İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 28)	The Sultan knew that his Minister of Public Security would be ruthless and uncompromising towards every Young Turk, even if the culprit were the Pasha's own only son. Yet the Pasha was not unaware of his son's sympathy for the Young Turkish cause. Fortunately he did not take the young man seriously. He classified him as one of the Westernised young idiots who talked a lot but who were incapable of any decision or coherent action.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 30)	Onu, en çok çileden çıkararak şey; “ Genç Türklük ” lâkırdısıydı. En keyifli olduğu akşam, mutlak bir Genç Türk'e sopa attığı, işkence ettiği, vapura koyup sürdüğü günün akşamıydı. Kaç defa “Hilmi'nin Genç Türk olduğunu görsem, tabanlarımı didik didik edecek bir falakaya çeker, sonra Fizan'a sürerim, ” demişti.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 27)	There was a thing that tried him severely: the chatter of the Young Turks. The evening when he was most joyous was certainly the evening of the day when he had a Young Turk cudgelled, had him tortured, and putting him on a steamship had him sent into exile. How many times he said: “If I see that Hilmi is a Young Turk, I will wear out his soles with the bastinado putting him to torture, and exile him to Fizan ”.

Yukarıdaki tabloda Zaptiye Nazırı Selim Paşa ve oğlu Hilmi'den bahsedilmektedir. Edib, söylemi özde çevirisinde “Sultan Zaptiye Nazırı'nın her Genç Türk'e hatta kendi oğluna karşı bile acımasız ve uzlaşmaz olacağından emindi. Ancak Selim Paşa oğlunun Genç Türk'lere olan sempatisinden habersiz değildi. Onu çok ve boş konuşan ancak icraatta bulunmayan Batılılaşmış genç aptallardan biri olarak sınıflandırır” olarak aktarır. Görüleceği üzere bu örnek dönemin gerçeklerinden olan Genç Türkler ve Abdülhamit çekişmesi ile ilintilidir. Padişah ile Genç Türkler arasında bir çekişme olduğu ve Padişah'ın bu uğurda Genç Türkler'e her türlü zulmü yapmayı kendinde hak gördüğü ve devlet adamlarını da bu uğurda kullandığı söylenebilir. Aynı zamanda özde çeviride Selim Paşa'nın oğlunun Genç Türkler oluşumuna mensup olduğundan haberinin olduğu okura aktarılmıştır.

Aslına öz çeviri incelendiğinde, söylemin değiştirildiği ve özde çeviride Padişah'ın Genç Türk nefretine vurgu yapılırken burada Genç Türklerden nefret eden kişi Selim Paşa olarak verilmiş, Padişah söylemden çıkarılmıştır. Edib'in Türk halkına yaptığı çevirisinde, Abdülhamit'e yönelik olumsuz bir söylemi vermektan çekindiği söylenebilir. Edib, bu çeviri kararı ile göstergeyi ortadan kaldırarak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir. Diğer yandan özde çeviride Selim Paşa, oğlu Hilmi'nin Genç Türklerle olan yakınlığından haberdar iken aslına öz çeviride sanki Hilmi Bey bu durumdan haberdar değilmiş gibi verilmiştir. Edib bu çeviri kararı doğrultusunda ise **anlamı eksik yorumlamıştır**.

Halsey söylemi çevirisinde “Onu ciddi şekilde zorlayan bir şey vardı: Jön Türklerin dırdırı. En sevinçli olduğu akşam, kesinlikle bir Jön Türk'ü sopaladığı, işkence ettirdiği ve buharlı gemiye bindirerek sürgüne gönderdiği günün akşamıydı. Kaç defa şöyle dedi: “Hilmi'nin Jön Türk olduğunu görürsem, tabanları parçalanıncaya dek onu sopalar, işkence yapar ve Fizan'a sürdürürüm” olarak aktarır. Halsey'nin aslına öz çevirideki “Genç Türklük lakırdısı” söylemini anlayamadığı ve çevirisinde “Jön Türklerin dırdırı” anlamına gelecek şekilde “the chatter of the Young Turks” olarak aktardığı ve **anlamın bozulmasına** sebep olduğu söylenebilir.

Örnek 95: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi III

95. örnekte Selim Paşa'nın Jön Türkler'e olan nefreti ve zulmü anlatılmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu söylemin üç çeviride nasıl aktarıldığı gösterilmiştir.

Tablo 104: Selim Paşa'nın Genç Türklere Yönelik Tutumunun Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 47)	The more he bastinadoed and exiled Young Turks, the more satisfied he felt.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	---

Özde çeviride, Selim Paşa'nın ne kadar çok Genç Türk'ü sürgüne gönderirse o derece mutlu ve tatmin olduğu belirtilmiştir. Buradan o dönem Genç Türk mensubu olan kişilerin devlet adamlarınca sürgüne gönderildiği gerçeği çıkarılabilir, bu da eserin kurgu bir roman olmasının yanında bir dönem kitabı oluşunu kanıtlar niteliktedir.

Aslına öz çeviride ise Selim Paşa'nın Genç Türkler'e yönelik tutumu verilmemiş, Türk okura sansürlenerek aktarılmıştır. Edib'in bu çeviri kararının da **göstergenin yok edilmesi** ile sonuçlandığı söylenebilir.

Diğer yandan tersine geri çeviri de aslına öz çeviriyi temel aldığından, özde çevirideki söylem bu çeviride de bulunmamaktadır. Edib'in aslına öz çeviride göstergeyi ortadan kaldırması bu çeviriyi temel alan Halsey'nin metnini de etkilemiştir.

Örnek 96: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IV

96. örnekte, Hilmi Jön Türkler'in Padişah'ı yendiği bir durumda neler olacağını kendi kendine sorgulamaktadır. Bu söylemin de çevirilerde farklı şekillerde aktarıldığı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 105: Hilmi Bey'in Jön Türklere Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 186)	What would the Young Turks do if they ever managed to overthrow the Hamidian regime? Why, Shevki was one of them; he was more representative of the revolutionary organisation than Hilmi. Yet Shevki, who was struggling so passionately against the brutality of the present regime , was even more cruel than Hilmi's father. The individual seemed to be in a vicious circle, forced to countenance violence, if he were not actually obliged to use it himself.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936], 2013, 177)	Ferd için bir tek selâmet yolu var, o da Vehbi Dede gibi dünyayı Allah'ın gelip geçen bir rüyası telakki etmek.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 185)	For an individual, there is only one road to salvation, and that is, with Vehbi Dede, to consider the universe a dream of God which comes and passes.

Özde çeviride söylem “Jön Türkler Hamidiye rejimini devirmeyi başarırlarsa ne yapacaklardı? Şevki onlardan biriydi; o, devrimci örgüte Hilmi'den daha fazla bağlıydı. Mevcut rejimin acımasızlığına karşı bu kadar tutkuyla mücadele eden Şevki, Hilmi'nin babasından bile daha acımasızdı. Kişi, gerçekten kendisi kullanmak zorunda değilse, şiddete karşı koymaya zorlanan bir kısır döngü içinde görüyordu kendini” şeklinde aktarılmıştır. Görüleceği üzere, Edib İngiliz okura bu söylemi aktarırken, Genç Türkler'in Abdülhamid'i devirme ihtimali üzerinde durmuştur.

Ancak aslına öz çeviride bu kısmın tamamen çıkarıldığı, göstergelerin silindiği gözlemlenmektedir. Edib'in bazı anlamlı birimleri çevirisinden çıkarmasıyla **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Halsey ise çevirisinde söylemi “Birey için kurtuluşa giden tek bir yol vardır, o da Vehbi Dede ile evreni gelip geçen bir Tanrı rüyası olarak kabul etmektir” olarak aktarmıştır. Aslına öz çevirideki göstergeleri aktarmaya gayret gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu örnekte, Halsey'nin çevirisinde herhangi bir anlam evirici eğilim gözlemlenmemiştir.

Örnek 97: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi V

97. örnekte, yeni sürgünden dönen Tevfik'in Rabia ile ilk karşılaşması konu edilmektedir. Tevfik Rabia'ya sürgününde Zati Bey'in kendisini koruyup kolladığından bahseder ve Rabia da Zati Bey'in Padişah'tan korkup korkmadığını sorarak konuşmayı Jön Türklere bağlar.

Tablo 106: Jön Türkler'e Yönelik Söylemin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 70)	“You see, he himself was a kind of exile. He had been a favoured official, but for some reason or other the Sultan had suspected him. His governorship was a polite way of showing that he was no longer in the royal favour. This was the way the Sultan showed his displeasure to the great; while Zati Bey's patronage of the exiles was a mild kind of blackmail... a hint that he would turn Young Turk if the Sultan did not recall him to favour. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 76)	— Güya sürgünlere iyi muamele ederse, Jön'lerden olacak diye korkar, ona memuriyet verirmiş. Güya İstanbul'da daha evvel yüksek bir memurmuş, mutasarrıflık bir nevi sürgünlükümü... Miş, miş, miş... Anlarsın ya, iş içinde iş.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 71)	Supposing that he gave a good conduct to the exiles, he was afraid on the assumption that he was a supposed Young Turk, and he gave him a civil service post. Supposedly he had been a high official in İstanbul, and become a type of exile-governor... supposedly supposedly supposedly... If you understood, there would be wheels within wheels.

Edib özde çevirisinde Tevfik'in cevabını “Anlarsın ya o da sürgündeydi aslında. Eskiden sevilen bir memurmuş ama sonra her ne olduysa Padişah ondan şüphelenmiş. Valilikler artık o kişilerin Padişah tarafından desteklenmediğinin göstergesidir aslında. Padişah önemli isimlere bu şekilde hoşnutsuzluğunu gösterir. Zati Bey'in de bunun karşılığında sürgünleri koruyup kollaması aslında Padişah'a gözdağıdır, Padişah onu geri çağırmasa Genç Türkler'e katılacağına dair bir tehdit” olarak aktarır. Bu örnekte tarihsel gerçeklik olarak Abdülhamit ve Genç Türkler arasındaki çekişmeler çok net bir şekilde verilmiştir.

Aslına öz çeviriye bakıldığında Edib'in Türk okur için de bu tarihsel gerçekliği koruduğu, Padişah ile Genç Türkler'in arasındaki sürtüşmeyi aktardığı ancak detaylara inmediği ve daha kısa bir şekilde geçtiği görülmektedir. Edib, bu örnekte de Türk okur için kaleme aldığı çeviride anlamlı birimleri silmiş ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Tersine geri çeviride bu söylem “Sürgünlere iyi bir davranış sergilediğini varsayarak, sözde bir Jön Türk olduğu varsayımından korktu ve ona bir memurluk görevi verdi. İddiaya göre İstanbul'da yüksek bir memurdu ve bir tür sürgün valisi olmuştu... sözümona, sözümona, sözümona... Anlıyorsan, işin içinde iş...” olarak aktarılmıştır. Bu çeviri incelendiğinde Halsey'nin anlamı çeşitli şekillerde evirdiği gözlemlenmiştir. İlk olarak aslına öz çeviride “Güya sürgünlere iyi muamele ederse, Jön'lerden olacak diye korkar, ona memuriyet vermiş” olarak aktarılan söylemde aslında Tefvik, Zati Bey'in eğer sürgündeki kimselerle iyi anlaşır ve onlarla ilgilenirse Padişah'ın onun da Jön Türk olmasından korkacağını bu sebeple de Zati Bey'e memuriyet vermek zorunda kalacağını düşündüğünü belirtir. Bu söylem Halsey tarafından tam olarak anlaşılammıştır ve her ne kadar aslına öz çevirideki anlam birimlerine dair kalıntılar içerse de aslında anlamsız bir bütündür. Bu örnekte Halsey'nin **anlamın parçalanmasına** neden olduğu söylenebilir. Halsey, aynı zamanda aslına öz çeviride duruma inanılmadığını göstermek adına kullanılan “miş miş miş” göstergesini de kavrayamamış ve bu sebepten birebir olarak “supposedly, supposedly, supposedly” olarak İngilizceye aktarmıştır. İngilizcede zarfların arka arkaya bu şekilde tekrarı bir anlam ifade etmediğinden, Halsey'nin bu çeviri kararı da **anlamın parçalanmasıyla** sonuçlanmıştır. Diğer yandan, özde çeviride işin içinde farklı, bilinmeyen yönlerin bulunması anlamına gelen “işin içinde iş olmak” deyimini “iş içinde iş” olarak verilmiş ve Halsey bu deyimini kavrayarak İngilizcede aynı anlama gelen bir deyim olan “wheels within wheels” deyimini kullanarak anlamı evirmeden çevirisini gerçekleştirmiştir.

Örnek 98: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VI

98. örnekte, Zaptiye Nazırı Selim Paşa eşine işinden neden istifa ettiğini açıklamaktadır. Oğlu Hilmi'nin Jön Türkler ile ilişkisi olabileceği açığa çıktığından artık ne Padişah ne de çevresindekiler Jön Türkler konusunda Selim Paşa'ya güvenmektedir

Tablo 107: Padişah ve Çevresinde Jön Türklere Bakışın Aktarılması

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 314)</p>	<p>“I can no longer hound down the Young Turks, and unless you do that you can't be entrusted with the security of the Empire,” she leaned towards him, and snatching at his hand, kissed it.</p>

<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 312)</p>	<p>Öyle ama ben artık Genç Türklere falaka atamaz, süremez hale geldim. Bunları yapamayan adam bu devletin emniyetini elinde tutamaz.</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 141)</p>	<p>That may be, but I have come to the state where I can not bastinado or exile Young Turks any longer. A man who doesn't do these things can not maintain the security of the state.</p>

Özde çeviride Selim Paşa'nın bu söylemi “Artık Jön Türklerin peşinden koşamaz hale geldim, bunu yapmazsan İmparatorluğun güvenliğini kimse sana emanet etmez. Kadın ona doğru eğildi ve elini kapıp öptü” olarak aktarılır. Özde çevirideki söylemde Padişah'ın gözdesi olabilmesi için çalışanlarının Jön Türk düşmanı olması gerektiği ve Jön Türklerin peşinden koşması, onları yakalaması gerektiği vurgulanarak Padişah yine eleştirilmektedir.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Türk okur için yapılan çeviride bu kez eleştirinin korunduğu, Edib'in eleştiriye dair söylemi bu örnekte aslına öz çevirisinden çıkarmadığı, özde çevirideki mevcut haliyle Türk okura aktardığı görülmüştür. Dolayısıyla Edib'in bu örnekte bilinçli ya da bilinçsiz olarak herhangi bir anlam evirici eğilim göstermediği söylenebilir.

Tersine geri çeviride “Olabilir, ama artık Jön Türkleri hapsedemeyeceğim, sürgün edemeyeceğim bir duruma geldim. Bunları yapmayan bir adam, devletin güvenliğini sağlayamaz” olarak aktarılan söylem incelendiğinde, aslına öz çevirideki tüm göstergelerin aktarıldığı, eleştirinin silinmediği görülmüştür. Edib gibi Halsey de bu örnekte anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 99: Jön Türklere Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VII

Jön Türklere yönelik söylemler içeren 99. örnekte mevcut ortamda Jön Türkler hakkında konuşmanın yasak sayıldığı üzerine konuşulmaktadır.

Tablo 108: Genç Türklerin Durumunun Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 311)</p>	<p>“Who knows? Even if you didn't, think how happy he must be, talking Young Turkism all day long.</p>

<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 2013, 309)</p>	<p>Şimdi sabah akşam, kapı sürgümeden, etrafı kollamadan, Genç Türklük konuşuluyor.</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 137)</p>	<p>Now morning and evening, without bolting the door, without watching out, he will talk Young Turkish-ness.</p>

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, Sabiha Hanım ile Rabia, Hilmi ve Tefik'in sürgün edilmesi üzerine konuşmaktadırlar. Sabiha Hanım'ın oğlunu bir daha görememe ihtimalinden dolayı ağlaması üzerine Rabia "Tüm gün Genç Türklük hakkında konuşabiliyor, kim bilir ne kadar mutludur" şeklinde cevap vererek Sabiha Hanım'ı sakinleştirmeye çalışır.

Özde çevirideki bu söylemin aslına öz çeviride de aynı şekilde korunduğu gözlemlenmektedir. Bu örnekte, Jön Türklüğe dair söylem Hilmi karakteri üzerinden verildiğinden Edib'in aslına öz çevirisinden çıkarma gereği duymadığı söylenebilir. Edib bu örnekte anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Tersine geri çeviride bu söylemin "Şimdi sabah ve akşam, kapıyı kilitlemeden, siz dışarıya bakmadan, Jön Türklükle ilgili konuşabilecek" olarak aktarıldığı görülmüştür. Görüleceği üzere Halsey de aslına öz çevirideki söylemleri olduğu şekilde tersine geri çeviriye aktarmış ve anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 100: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi I

94. örnekte Zaptiye Nazırı, yani günümüzdeki adıyla Emniyet Müdürü olan Selim Paşa okura tanıtılmaktadır. Özde çeviride Selim Paşa okura tanıtılırken Padişah eleştirilmektedir.

Tablo 109: Padişaha Yönelik Eleştirinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 28)</p>	<p>MINISTER OF PUBLIC SECURITY under a tyrant—especially such a tyrant as Abdul Hamid II— had a difficult and delicate job. He also enjoyed an unlimited sense of power of a sinister kind. No one had occupied the post for a longer period than Selim Pasha; none had retained His Majesty's personal confidence in such a degree.</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 28)</p>	<p>"Sakallı" Selim Paşa'dır. Zalim bir hükümdarın Zaptiye Nazırı sıfatıyla vazifesi hem müşkül hem de naziktir.</p>

Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 26)	The bearded one was Selim Pasha. His duty in the position of Minister of Justice of a tyrannical monarch was both difficult and delicate.
---	--

Edib, özde çevirisinde söylemi “Bir zalimin özellikle de Abdülhamit gibi bir zalimin altında çalışan bir Emniyet Müdürü’nün işi çok zordu. Ama bir yandan da sınırsız bir güce sahipti hem de en şeytanisinden. Bu mevkide Selim Paşa’dan uzun kalan olmamıştı çünkü kimse Majestelerinin güvenini böylesine kazanamamıştı” olarak aktarır. Görüleceği üzere, İngiliz okur için yaptığı çevirisinde Edib, Abdülhamit’in adını kullanmaktan ve onu alenen eleştirmekten çekinmemiştir. Kurgu bir romanda Padişah dediğinde belki başka isimler anlaşılabilirken, Edib’in direkt olarak Abdülhamit’in adını vermesi de eserin aynı zamanda bir dönem kitabı olarak okunabileceğinin de göstergesidir. Edib İngiliz okura Abdülhamit’i tanımlarken “zorba” sıfatını kullanmaktan çekinmez ve güvendiği isimleri kayırdığını, yüksek mevkilere getirdiğini aynı zamanda sınırsız bir güç verdiğini de ekleyerek ciddi boyutta bir eleştiri yapar.

Ancak aslına öz çeviriye bakıldığında, Selim Paşa herhangi bir kurgu romanda olabileceği gibi okura tanıtılmıştır. Edib aslına öz çevirisinde Padişah Abdülhamit’ten bahsederken onu “zalim bir hükümdar” olarak tanımlar ancak bu hükümdarın Abdülhamit olduğu gerçeğini okura alenen söylemekten çekinir. Özde çevirisinde belirttiği Padişah’ın gözdelerinden olan Zaptiye Nazırı’nın sınırsız bir güce sahip olduğu gerçeğini de aslına öz çevirisinden tamamen çıkarır. Edib aslına öz çevirisinde Padişah ile ilgili konularda öz-sansür uygulayarak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Diğer yandan tersine geri çeviriye bakıldığında söylemin “Sakallı olan Selim Paşa idi. Zalim bir hükümdarın Adalet Bakanı pozisyonundaki görevi hem zor hem de hassastı” olarak verildiği gözlemlenmiştir. Aslına öz çevirideki “Zaptiye Nazırı” göstergesinin içinde barındırdığı adalet kavramından yola çıkılarak “Adalet Bakanı” olarak aktarıldığı ve Halsey’nin bu çeviri kararıyla **anlamın kaydırılması** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Örnek 101: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi II

101. örnekte Galip Bey, Padişah hakkında ileri geri konuşmakta, Rakım da onu bu konuda uyarmakta, Padişah hakkında olumsuz konuşmaması gerektiğini belirtmektedir.

Tablo 110: Padişahı Eleştirenlerin Başına Gelebileceklerin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 100)	“Shuuuuuuut! You must never speak of the Sultan in that way! They will skin us alive, fill our hides with straw and hang us in the sun to dry! ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 99)	— Galip Bey, Padişah’a dil uzatma, yoksa hepimizin derisini diri diri yüzerler, içine saman doldurur, kuruturlar.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 97)	“Lord Galip, don’t malign the Sultan, or he will flay us all alive, stuff our skins with straw, and hang them out to dry. ”

Özde çeviride bu söylem “Kapat çeneni. Padişah hakkında böyle konuşamazsın. Canlı canlı derimizi yüzerler, içimize saman doldurur güneşin altında kurumaya bırakırlar” olarak aktarılmıştır. Anlaşılabacağı üzere, bu örnekte de Abdülhamit’in kendisi hakkında yapılan olumsuz konuşmalara tahammülü olmadığı ve hakkında konuşan insanlara işkence etme eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır.

Söz konusu söylemin aslına öz çeviride de aynı şekilde aktarıldığı görülmektedir. Edib, diğer örneklerin aksine burada Türk okur için çevirisini gerçekleştirirken sansür uygulama gereği duymamış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Tersine geri çeviride söylem “Lord Galip, Sultan'a hakaret etme, yoksa hepimizin diri diri derisini yüzer, samanla doldurur ve kurutmak için asar” olarak aktarılmıştır. Halsey aslına öz çevirideki tüm anlam birimlerini anlayarak aktarmış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 102: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi III

102. örnekte, Zaptiye Nazırı görevindeki Padişah’ın sadık destekçisi Selim Paşa’dan bahsedilmektedir. Tevcihat listeleri yayınlandığında Selim Paşa’nın eşi Sabiha Hanım

Rabia'yı Paşa'nın yanına yollar ve olup bitenleri öğrenmesini ister. Bu örnekte de Rabia tevcihat listesinin ardından Paşa'nın odasına gitmiştir.

Tablo 111: Padişahın Onayladığı Terfilerin Durumunun Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 48)	His explanations of these promotions were cynical to a degree. He would chuckle, his grey eyes twinkling, his long nose acquiring a humorous twist. Rabia came to the conclusion that the honours and titles in the promotion lists were invariably rewards for some special piece of villainy.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 52)	Tevcihatın sebeplerinin iç yüzünü anlatırken çok tuhaftı. Burnu müstehzî bir mânâ ile uzanır, burnunun ucu kartal gagası gibi kıvrılır, kendi, için için gülerdi. Rabia bu sebepleri dinlerken, zihni alt üst olurdu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 48)	He was really dunny when he explained the real story of the reason for the honors. His nose stretched out with sarcasm, its tip hooked like the beak of an eagle, he himself laughed inwardly. When Rabia heard these reasons, her mind was turned topsy-turvy.

Edib, özde çevirisinde bu sahneyi “Bu terfilerle ilgili açıklamaları bir dereceye kadar alaycıydı. Kıkırdar, gri gözleri parlar ve uzun burnu kıvrılırdı. Rabia, tevcihat listesindeki unvanların ve pozisyonların bazı kötülükler karşılığında verildikleri çıkarımını yaptı” olarak aktarıp Selim Paşa'nın Jön Türkler'i sürgüne yollamaktan keyif aldığını ve bu şekilde Jön Türkler'i yakalayan diğer kişileri de önemli memuriyet görevlerine getirdiklerini İngiliz okura anlatmış olur.

Oysa aslına öz çeviride Selim Paşa'nın Jön Türkler'e zulmetmekten hoşlandığını söylemez, Türk okura aktarırken yine söylemi öz sansüre uğratar ve aynı zamanda insanların nasıl yüksek mevkilere atandığı gerçeğini de Türk okurla paylaşmaz. Görüldüğü üzere Edib, özde çevirisinde ciddi bir eleştiri yaparken aslına öz çevirisinde eleştiriyi tamamen söylemden çıkararak aktarmıştır. Edib'in anlamlı birimleri silerek **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği sonucu çıkarılabilir.

Tersine geri çeviride bu söylem “Atamaların gerçek nedenini anlatırken sersem bir haldeydi. Burnu alaycı bir şekilde uzanmıştı, ucu bir kartalın gagası gibi kancalıydı, kendisi de için için güldü. Rabia bu nedenleri duyunca zihni altüst oldu” olarak aktarılmıştır. Halsey, aslına öz çevirideki tüm göstergeleri çevirisinde vermeye çalışmış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 103: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IV

103. örnekte, yıllar boyunca gücün padişahlar tarafından nasıl kullanıldığı konu edilmiş ve üç çeviride karşılaştırılan söylemler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 112: Padişahın Gücü Nasıl Kullandığının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 186)	“Is violence an inevitable historical force?” he was asking himself. Was anything ever done without the use of violence? Sultan after Sultan had used it , either to enforce new ideas or to prevent their influx. Perhaps it was so all the world over. Now that the glorified and idealised West...
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 177)	Dünya ona çirkin bir boğuşma meydanı gibi geldi. Padişah’a, hükümete isyan edenler, ihtilal yapmak isteyenler, hepsi, hepsi aynı çirkin hamurdan yoğrulmuş insanlar ve teşekküllerd. Yalnız ferd masum yalnız ferd zavallı ve bazân da iyi idi.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 184)	The world appeared to him to be an unbecoming wrestling arena. Those who revolted, who raised a rebellion against the Sultan and the government, all, all of them were men kneaded and formed from the same unbecoming dough. Only as individuals were they innocent, only as individuals were they wretched and sometimes even good.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Hilmi’nin kendini sorgulaması söz konusudur. Hilmi’nin iç sesi özde çeviride “Şiddet kaçınılmaz bir tarihsel güç müdür? diye kendine sordu. Şiddet kullanılmadan bir şey yapıldığı da oldu mu? Tüm Padişahlar ya başkaldırıları önlemek ya da yeni fikirleri uygulamak adına şiddeti kullandı. Belki de tüm dünyada böyleydi. Yüceltilen ve idealize edilen Batı...” olarak verilir. Özde çevirideki bu söylem özellikle yıllar boyunca tüm padişahların şiddete başvurduğunu okurlarla paylaşması açısından öneme sahiptir. Padişahlara yine ciddi bir eleştiri söz konusudur.

Ancak aslına öz çeviriye bakıldığında, Türk okur için çevirisini gerçekleştirirken Edib’in bu eleştiriye törpülediği hatta tam aksine Padişah’a karşı ihtilal yapmak isteyenleri eleştirdiği görülmektedir. Edib’in aslına öz çevirisinde bu örnekte de **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği söylenebilir. Diğer yandan, Edib’in özde çevirideki anlama karşıtlık oluşturacak şekilde aslına öz çeviride ihtilal yapmak isteyenleri eleştirmesi **anlamın çarpıtılması** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Tersine geri çeviride “Dünya ona uygunsuz bir güreş arenası gibi göründü. İsyân edenler, padişaha ve hükümete isyan çıkaranlar, hepsi aynı uygunsuz hamurdan

yoğrulmuş erkeklerdi. Yalnızca bireyler olarak masumdular, ancak bireyler olarak zavallı ve hatta bazen iyidiler” olarak aktarılan söylemde Halsey’nin çeviri kararları incelendiğinde, bu örnekte de Halsey’nin anlamakta zorlandığı bir kısım olduğu belirlenmiştir. Aslına öz çeviride “...hepsi aynı çirkin hamurdan yoğrulmuş insanlar ve teşekküllerdi” olarak verilen kısım Halsey tarafından tam olarak anlaşılammış, bu sebepten birebir çeviri ile aktarılmaya çalışılmıştır. Halsey söylemin kelimesi kelimesine çevirerek “hepsi aynı uygunsuz hamurdan yoğrulmuş erkeklerdi” anlamına gelecek şekilde “...men kneaded and formed from the same unbecoming dough” şeklinde aktarmış ve anlamsız bir bütün ortaya koymuştur. Halsey’nin bu çeviri kararı da **anlamın parçalanması** eğilimine örnek teşkil etmektedir.

Örnek 104: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi V

Bu örnekte, eskiden padişahın sadık bir çalışanı olan Selim Paşa’nın görüşlerinin değişmeye başladığı, padişahı eleştirmeye yöneldiği görülmektedir.

Tablo 113: Selim Paşa'nın Padişaha Yönelik Eleştirisinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 189)</p>	<p>“I realise now why we have been such a great nation in the past. Our State was a huge well-ordered mill; individuals were the grains which the mill ground to one size. No individual, not even the Sultan, could claim a personal right which was of more importance than State. Each individual was the unconditional slave; the ruler was a symbol.”</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)</p>	---
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)</p>	---

Yukarıdaki tabloda Selim Paşa’nın iç sesi okurla paylaşılmaktadır. Özde çeviride bu söylem “Geçmişte neden bu kadar büyük bir millet olduğumuzu şimdi anlıyorum. Devletimiz iyi düzenlenmiş devasa bir değirmendi; bireyler, değirmenin tek boyutta öğüttüğü tahıllardı. Hiç kimse, hatta Sultan bile, Devletten daha önemli olan kişisel bir hak iddia edemezdi. Her birey, koşulsuz köleydi; Padişah ise yalnızca bir semboldü” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere, bu söylemde Selim Paşa Abdülhamit dönemi ile

önceki padişahların dönemlerini karşılaştırmaktadır ve önceki dönemlerde padişahın bile devletin karşısında bir birey olarak önemsiz kalması İngiliz okura aktarılmaktadır. Özde çeviride Padişah Abdülhamit ciddi boyutta eleştirilmektedir. Ancak aslına öz çeviriye bakıldığında Edib'in bu söylemi tamamen çevirisinden çıkararak eleştiriye Türk okurla paylaşmaktan çekindiği söylenebilir. Edib, tüm bu göstergeleri ve anlam birimlerini aslına öz çevirisinden çıkarmıştır. Edib'in bu çeviri kararı da **göstergenin yok edilmesi** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Halsey çevirisini aslına öz çeviri üzerinden gerçekleştirdiğinden, Edib'in aslına öz çeviride göstergeyi ortadan kaldırması Halsey'nin söylemi çevirisinde aktaramamasıyla sonuçlanmıştır.

Örnek 105: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VI

105. örnekte, Osmanlı Dönemi'nde en yüksek dereceye sahip Baş Mabeyinci'nin yardımcısı olarak görev yapan İkinci Mabeyinci'den bahsedilmekte ve özde çeviride Mabeyinci'nin nasıl padişahın çevresinde olduğu sorgulanmaktadır.

Tablo 114: Padişahın Çevresinin Atarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 165)	The First Chamberlain stood before his mahogany desk, buttoned up in his tight and elegant long black coat. People wondered how such a man, refined, a scholar, and notoriously benevolent, could remain so loyal to Abdul Hamid.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 154)	Yüzü, ancak on dördüncü asır ressamlarından birinin tahayyül edebileceği bir İsa'ya benzerdi. İnsanlara kardeşlik ve iyilik yapmak için gökten yere inmiş bir hali vardı. Ruhu on yedinci asırda yaşardı. Kendisi İkinci Abdülhamid'in sarayına mensuptu. İkinci Mabeyinciydi.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 160)	His face alone was like a Jesus imagined by one of the fourteenth century painters. He had the expression of someone who has come down to earth from Heaven to create brotherhood and well-being among men. Although his body belonged to Abdülhamid's palace, his spirit dwelt in the sixteenth century. He was the second chamberlain.

Özde çeviride bu söylem “Dar ve zarif uzun siyah paltonun içindeki Birinci Mabeyinci, masasının önünde durdu. İnsanlar böyle zarif, bilgili ve hayırsever bir adamın Abdülhamid'e nasıl bu kadar sadık kalabileceğini merak ediyorlardı” olarak verilmiştir. Bu söylemde de Abdülhamit'e yönelik bir eleştiri söz konusudur. Mabeyinci'nin bilgili ve hayırsever bir adam olması dolayısıyla Abdülhamit'in etrafındakilere hiç benzemediği vurgusuyla Padişah ve çevresi eleştirilmiştir.

Ancak aslına öz çeviriye bakıldığında ne Padişah'a ne de çevresine yönelik bir eleştiriye rastlanılmamaktadır. Bu örnekte de Edib'in aslına öz çevirisinde Türk halkı için eserden bazı anlam birimlerini sildiği ortadadır. Bu çeviri kararı da **göstergenin yok edilmesi** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Halsey, çevirisinde söylemi “Yüzü tek başına on dördüncü yüzyıl ressamlarından birinin hayal ettiği bir İsa gibiydi. İnsanlar arasında kardeşlik ve esenlik yaratmak için cennetten yeryüzüne inen birinin ifadesi vardı. Vücudu Abdülhamid'in sarayına ait olmasına rağmen ruhu 16. yüzyılda yaşamıştır” olarak aktarmıştır. Görüldüğü üzere, Halsey aslına öz çevirideki tüm göstergeleri aktarmış, herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 106: Padişaha Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VII

106. örnek, Mevlevi Dervişi Vehbi Dede'nin Çengi Penbe ile olan konuşmasını içermekte ve bu söylem padişaha yönelik eleştiri barındırmaktadır.

Tablo 115: Padişaha Yönelik Eleştirinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 300)	“But is God a wicked Sultan, a tyrant, to keep dungeons, fires, hangmen, and torturers to work His will? He will work it out in His own way.”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 298)	Sen, Tanrımızı, maksadını icra için, zindanlara, ateşlere, cellatlara muhtaç mı sanıyorsun, Penbe Hanım? O dünyaya iyiliği, saadeti kendi bildiği gibi, kendi yollarından yollayacak.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 124)	“Do you think that our god needs prisons, fires and executioners to accomplish his will, Miss Penbe? He will send goodness and happiness to the world on its own path, according to his own knowledge. ”

Özde çeviride Edib bu söylemi “Tanrı, zindanları, ateşleri, cellatları ve işkencecileri kendi iradesini yerine getirmeleri için tutacak kötü bir Sultan, bir zorba mıdır? O kendi yöntemleriyle çözecektir” olarak aktararak yine padişahlara yönelik bir eleştiride bulunur.

Ancak Edib bu söylemi aslına öz çevirisine aktarırken Tanrı'yı zalim padişahlara benzettiği kısmı çevirisinden çıkararak ve padişahlara yönelik eleştiriye çevirisinden

silmiştir. Edib'in bu çeviri kararı da göstergenin ortadan kaldırılması ile sonuçlanmıştır ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimine bir örnektir.

Tersine geri çeviride söz konusu söylem “Tanrımızın isteğini yerine getirmek için hapisanelere, ateşe ve cellatlara ihtiyacı olduğunu düşünüyor musunuz, Bayan Penbe? Kendi isteği doğrultusunda dünyaya istediği şekilde iyilik ve mutluluk gönderecektir” olarak aktarılmıştır. Halsey, aslına öz çevirideki göstergeleri çevirisine taşımış ve anlam evirici eğilim göstermemiştir.

5.6. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirinin Sembolik Evrenlerinin İncelenmesi ve Karşılıklı Okunması

Yazınsal metni diğer metinlerden ayıran en önemli unsur “yüzeydeki biçimsel özellikleri değil, ilettiği anlamlarla sunduğu dünyadır” (Göktürk, 2002, 45). Yazınsal metinler imgeler, metaforlar ile örülü olan, yan anlamlı metinlerdir. Tüm bu imge, simge, metafor ve yan anlamların anlatının sembolik evrenini oluşturduğu, aynı zamanda “metnin tadına ve estetiğine” ciddi boyutta katkıda bulunduğu su götürmez bir gerçektir (Öztürk Kasar, 2009, 171). Ancak kimi durumlarda sembollerin varlığı problem teşkil etmektedir çünkü sembolik evren kültürle iç içe geçmiş bir unsurdur ve kültürden ayrı düşünülemez. Bu durumda edebi çeviri söz konusu olduğunda erek kültürün aşına olmayacağı bir sembolle karşılaşan çevirmenin işi zorlaşacaktır (Öztürk Kasar, 2009, 171). Hem farklı bir kültüre ait bu sembolik göstergeleri alımlamak durumunda hem de erek kültüre aktarmak durumunda olan yazın çevirmenini zorlu bir görev beklemektedir. Bu nedendir ki çevirisine göstergebilimsel çözümleme ile başlayan çevirmen, çeviriye girişmeden önce metindeki sembolik unsurları, imgeleri, metaforları ve yan anlamları çözümleyecek ve bu sayede çevirisini daha kolay bir şekilde gerçekleştirebilecektir. Çözümleme sürecinin yalnızca çeviri öncesi ile sınırlı kalmadığı; çeviri esnasında da, bittikten sonra da, düzeltme sürecinde de devam ettiği bir gerçektir.

Çalışmaya konu olan *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatı incelendiğinde, bir yazın metni olarak sembolik göstergelerle çevrelenmiş olduğu gözlemlenmiştir. İngiliz dilinde kaleme alınmış olmasına rağmen çıkış dili Türkçe olan bu eserdeki sembolik göstergelerin de Türk kültüründen alınmış olması bir kez daha eserin bir özde çeviri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Anlatı incelendiğinde olay örgüsünde önemli roller üstlenen karakterlerden olan imam ve Derviş Dede'nin aslında sembolik anlamlar içerdiği görülmektedir. Baş karakter Rabia'nın dedesi olan imam, Sinekli Bakkal mahallesinin imamı olarak yıllardır görevini sürdürmekte olan ihtiyar bir adamdır. Mahalledekilerin ve yakın çevresinin korktuğu bir adam olan imam, Rabia'nın hayatını zorlaştıran bir figür olarak anlatıda mevcuttur. Eserde imam bağınaz din adamı figürünü yansıtmakta; Edib, imamı dine basmakalıp, bağınaz bakışı sebebiyle eleştirmektedir.

Mevlevi Dervışı Vehbi Dede ise Rabia'nın tasavvufi musiki dersleri aldığı musiki hocasıdır ve gerek ders verdiği tüm öğrenciler tarafından gerekse mahalleliler tarafından çok sevilen ve saygı duyulan bir karakterdir. İmamın aksine Vehbi Dede anlatıda düşünsel, tasavvufi din adamı figürünü yansıtmaktadır. İmam karakterini her fırsatta eleştiren Edib, Derviş Dede'nin tasavvuf düşüncelerini mantıklı bulmakta ve onu övmektedir.

Her ikisi de Türk kültüründen örnekler olan imam ve derviş karakterleri, anlatının başından sonuna olay örgüsünde yer alan önemli karakterlerdir. Edib'in anlatısına bu karakterleri ekleyerek hem İngiliz okurun aşına olmadığı imam ve derviş ile onların ilgisini çekmek hem de yaşadığı topluma dair gerçeklikleri anlatmak istediği düşünülebilir. Ancak özde çeviri, aslına öz çeviri ve tersine geri çeviri imam ve derviş karakterleri üzerine kaleme alınan söylemler doğrultusunda karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, karakterlerin okura tanıtılmalarında ciddi farklılıklar olduğu saptanmıştır. Bu nedendir ki bu karakterlere yönelik farklılıkların karşılıklı okunması, anlatıların anlam evrenlerindeki farklılaşmalara ulaşmada yardımcı olacaktır. Aşağıda örnekler üzerinden çalışmaya konu olan üç anlatı imam ve derviş karakterlerine yönelik söylemler doğrultusunda karşılıklı olarak okunmuş ve çevirmen kararları mercek altına alınmıştır. Çevirmenlerin çeviri kararları betimleyici bir yaklaşımla incelenmiş ve Öztürk Kasar (2021a, 2021b)'in Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda yorumlanmıştır.

Örnek 107: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi I

107. örnekte, anlatının başlangıcında imam karakteri okura tanıtılmaktadır. İmamın üç çeviride okura nasıl tanıtıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 116: İmam Karakterinin Okura Tanıtılması

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 6)	The Imam himself was respected by a few and feared by all . He himself walked the humble black earth of the Sinekli-Bakkal with the awe-inspiring dignity and pride of a saint.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 7)	Şöyle bir bakılsa herhangi bir mahalle imamına benzer , fakat hakikatte o kendinden başka kimseye benzemez.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 4)	If anyone paid attention he was like every neighborhood Imam , but in fact he was unlike anyone other than himself.

Özde çeviride imam okura “İmam birkaç kişiden saygı görse de aslında herkesin korktuğu biriydi. Kendisi, Sinekli-Bakkal'ın mütevazı kara toprağında bir azizin hayranlık uyandıran onuru ve gururuyla yürürdü” şeklinde tanıtılmıştır. Görüleceği üzere imama yalnızca birkaç kişinin saygı duyduğu vurgusu yapılmasının yanı sıra herkesin korktuğu bir figür olduğunun da altı çizilmektedir.

Ancak Edib'in Türk okur için gerçekleştirdiği aslına öz çeviri incelendiğinde, imamın saygı duyulan biri olmadığı gerçeği de çoğu insanın korktuğu bir kişi olduğu gerçeği de Türk okurla paylaşılmamıştır. Edib'in bu örnekte özde çevirideki göstergeleri sildiği, mahallelinin çoğunun korktuğu imamı “herhangi bir mahalle imamına benzerdi” olarak aktardığı ve dolayısıyla göstergeyi ortadan kaldırarak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği söylenebilir. Edib'in imama yönelik olumsuz söylemleri aslına öz çevirisinden çıkarmasının sebebi, Türk halkının dini değerleri gereğince imama olumsuz nitelikler atfedilmesine göstereceği tepkiden çekinmesi olabilir.

Çevirisine kaynak metin olarak aslına öz çeviriyi alan Halsey ise aslına öz çevirideki göstergeleri çevirisinde aktarmaya gayret göstermiş ve çevirisinde söylemi “Dikkat edilirse her mahalledeki imamlar gibiydi, ama aslında kendisi dışında kimseye benzemiyordu” olarak aktarmıştır. Halsey bu örnekte bilinçli ya da bilinçsiz olarak herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 108: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi II

108. örnekte, imam karakterinin dar görüşlü biri olduğu, çevresindekilerin hayatını kısıtlama eğiliminde olduğu kızının yaşantısı üzerinden örneklenmektedir.

Tablo 117: İmam Karakterinin Kısıtlayıcılığının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 7)	The Imam had forbidden his daughter to go to shows of any sort , telling her they were the wiles of the Devil ; but one day a soft-hearted woman neighbour managed to smuggle her in.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	---

Özde çeviride Edib bu durumu “İmam kızının her türlü gösteriye gitmesini yasaklamış, bunların şeytanın hilesi olduğunu söylemişti; ama bir gün yumuşak kalpli bir kadın komşu onu kaçırmayı başardı” olarak aktarmıştır. İmamın kızının gösterilere dahi gitmesine izin vermediğini ve sanat ürünü olan gösterileri şeytani bir unsur olarak gördüğünü okurla paylaşarak Edib, özde çevirisinde imamı eleştirmektedir.

Öte yandan Türk okur için yapılan aslına öz çeviri incelendiğinde, imamın kızının hayatını kısıtladığı kısımların tamamen Türkçe anlatıdan çıkarıldığı, Edib’in bu örnekte de öz sansür uygulayarak göstergeleri sildiği gözlemlenmiştir. Edib’in aslına öz çeviride değişikliğe gitmesi göstergeyi ortadan kaldırarak ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimi gözlemlenmiştir. Edib’in bu örnekte de Türk halkının tepkisinden çekinmiş olabileceği, bu sebeple imama yönelik olumsuz sayılabilecek niteleme ve yakıştırmaları aslına öz çevirisine dahil etmediği söylenebilir.

Söz konusu söylem aslına öz çeviriden çıkarıldığından Halsey’nin çevirisinde bu söylem bulunmamaktadır. Edib, çeviri kararı ile yalnızca aslına öz çeviride göstergeyi ortadan kaldırmakla kalmamış aynı zamanda aslına öz çeviriyi temel alan Halsey’nin çevirisini de etkilemiştir.

Örnek 109: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi III

109. örnekte imam, kızı Emine’yi kısıtladığı gibi torunu Rabia’yı da kısıtlamakta ve söylediklerini yapmadığı için küçük kıza şiddet uygulamaktadır. Bu sahnenin üç çeviride aktarımı aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 118: İmam Karakterinin Şiddete Başvurduğu Söylemin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 18)	What followed this was still more terrible. The Imam took her to his room, and producing a cane, a relic left from the days when he had been a school teacher, he caned her with official gravity. Although her little body was black and blue, and her face swollen with tears, he made her kneel and repeat prayers of repentance in Arabic until her throat ached.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 2013, 18)	Hacı İlhami Efendi’nin mektep hocalığı günlerinden kalma, değnekle yediği ilk ve son dayağı seneler geçtikçe unuttu. Fakat bebeğin çamaşır kazanının altında yanması, mavi boncukların beyaz bezden ayrılması; bunları sahiden bir çocuk yanmış gibi hissetti. Boğazında acı bir yumru, gözleri kupkuru, yüzükoyun mutfağın taşlarına kapandı, uludu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 17)	She forgot with the passage of time the years that she had eaten a beating first last and foremost with the cane left over from Mr. Hadji İlhami's school teaching days. But she never forgot the doll burning underneath the laundry cauldron. The yellow corn tassels shrinking and burning in the fire, the blue beads seperating from the white cloth, these things made her see a real child being burned. A bitter ump in her throat, her eyes bone-dry, she hid her face in the stones of the kitchen and howled.

Rabia bezden yaptığı bebeği ile oynarken imamın bunun günah olduğunu söyleyerek bebeği kızın elinden alması ve sobada yakması ile başlayan olaylar özde çeviride “Bundan sonra olanlar daha da korkunçtu. İmam onu odasına götürdü ve okulda öğretmenlik yaptığı günlerden kalma bir sopa çıkardı, mesleğinin ona verdiği kudretle kızı dövdü. Küçük vücutu morarmasına ve yüzü gözyaşlarıyla dolmasına rağmen, imam kıza diz çöktürdü ve boğazı ağrıyana kadar Arapça tövbe dualarını tekrarlattırdı” şeklinde aktarılmıştır. Anlaşılacağı üzere Edib, bu örnekte de özde çevirisinde imamın ailesini hem kısıtladığı gerçeğini bir kez daha okura anlatmakta hem de bebekle oynadığı için bir kız çocuğunu dövebilecek bir kişi olduğunu okurlara göstermektedir. Ağlayan küçük kıza boğazı ağrıyana dek tövbe etmeye zorlaması da imam karakterine zalimlik atfedildiğinin bir göstergesidir. Göstergelerin izi sürüldüğünde Edib’in, özde çevirisinde imamı zalim bir karakter olarak resmettiği gözlemlenmektedir.

Özde çeviride bu sahne, o an olur gibi aktarılırken aslına öz çeviride geçmiş zamanda yaşanmış bir anı gibi okura yansıtılmış ve kızın sopa ile dayak yemesi üzerinde özde

çeviride olduğu kadar durulmamıştır. Küçük kızın vücudunun dayaktan ötürü morardığını aktaran söylemin, Edib tarafından aslına öz çeviriden çıkarılarak özde çeviride imama yöneltilen eleştirinin derecesinin azaltıldığı söylenebilir. Aynı zamanda imamın vücudu morluklar içinde kalan ve göz yaşları sel olan küçük kıza acımadan bir de diz çöktürüp tövbe ettirmesi de aslına öz çeviriden çıkarılmıştır. Edib'in çeşitli göstergeleri silerek imam karakterini aslına öz çeviride çok farklı şekilde resmettiği açıktır. Göstergeyi ortadan kaldıran bu çeviri kararı da **göstergenin yok edilmesi** eğilimine örnek oluşturmaktadır. Aynı zamanda her ne kadar özde çeviride bunun imamın son dayağı olduğuna dair bir gösterge yoksa da Edib, aslına öz çeviriye yine imamı masum gösterecek şekilde “ilk ve son dayak” şeklinde bir ekleme yapmış ve kaynak metinde olmayan bir anlamı aslına öz çeviriye dahil ederek **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermiştir. Edib'in, aslına öz çeviride imamı zalim bir karakter olarak göstermesinin halkta tepkilere neden olabileceğini düşünerek imamı masum gösterme yoluna gitmiş olabileceği düşünülmektedir.

Halsey ise aslına öz çeviriye temel alarak yaptığı çevirisinde, bir kez daha bazı noktaları anlayamamış ve dolayısıyla aktaramamıştır. Tersine geri çeviride bu söylem “Rabia Hacı İlhami Bey'in öğretmenlik günlerinden kalan bastonla en son ve en başta yediği en önemli dayağı yıllar geçtikçe unuttu. Ama çamaşır kazanının altında yanan bebeği hiç unutmadı. Ateşte küçülen ve yanan sarı mısır püskülleri, beyaz bezden ayrılan mavi boncuklar, bu şeyler ona gerçek bir çocuğu yanarken izlettirdi. Boğazında acı bir şişlik, gözleri kupkuru, yüzünü mutfağın taşlarına sakladı ve uludu” olarak verilmiştir. İlk olarak Türkçede dövülmek, hırpalanmak anlamalarına gelen “dayak yemek” deyimini anlayamayan Halsey, bu söylemi birebir olarak İngilizceye çevirmiş ve İngilizcede anlamsız bir söz öbeği haline gelen “eat beating” ile aktarmaya çalışmış ve **anlamın parçalanmasına** neden olmuştur. Diğer yandan aslına öz çeviride “ilk ve son dayak” olarak verilen söylemi de “ilk, son ve en önemli” anlamına gelecek şekilde “foremost” göstergesini ekleyerek “first last and foremost” olarak aktarmıştır. Halsey'nin bu çeviri kararı **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Örnek 110: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IV

110. örnekte, Rabia'nın Kuran okumayı öğrenme sürecinde imam tarafından korkutulması okurlara aktarılmakta, üç anlatıda bu söylemin nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 119: İmam Karakterine Yönelik Eleştirinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 19)	At first it was difficult to get by heart those long passages in a language not her own. Besides, the Imam frightened her by declaring that if she ever made a mistake she would be consigned to eternal fire.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	---

Özde çeviride bu söylem “İlk başta, bu uzun pasajları kendine ait olmayan bir dilde ezberlemek zor geldi. Ayrıca imam, bir hata yaparsa ebedi ateşe gönderileceğini söyleyerek kızını korkutuyordu” olarak aktarılmıştır. Görüleceği üzere, özde çeviride imamın küçük kıza bir duayı bile yanlış okursa cehenneme gideceğini söyleyerek çocuğu korkutması vurgulanmakta ve imam bu örnekte de zalim bir karakter olarak İngiliz okura sunulmaktadır.

Ancak aslına öz çeviri incelendiğinde, bu söylemin tamamen aslına öz çeviriden çıkarıldığı, göstergelerin silindiği ve dolayısıyla Edib'in öz sansüre başvurduğu gözlemlenmiştir. Edib'in bu örnekte de imama yönelik olumsuz söylemleri çevirisinden çıkarması **göstergenin yok edilmesi** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Edib'in söylemi aslına öz çevirisinden silmesi, bu çeviriyi temel alarak yapılan Halsey'nin tersine geri çevirisini de etkilemiştir. Halsey aslına öz çeviride bulunmayan bu söylemi çevirisinde aktaramamıştır.

Örnek 111: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi V

111. örnekte, Sabiha Hanım ile Rabia sohbet etmekte ve Sabiha Hanım Rabia'ya mevlit okumasının yanında şarkı da söyleyip söylemediğini sormaktadır. İmam karakterinin etkisinde kalan Rabia şarkı söylemenin günah olduğunu, şarkı söylerse cehennemde yanacağını söyler.

Tablo 120: İmam Karakterinin Musikiye Bakışının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 26)	For every improper act in life the Imam had composed a pompous theological punishment, and had made Rabia commit it to memory. She was so trained that whenever she was asked a question concerning such matters she automatically recited the pious comment.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	---

Yukarıdaki örnekte Rabia'nın bu söyleminin imamın öğretilerinden kaynaklandığı açıklanmaktadır. Bu söylem özde çeviride “Hayattaki her uygunsuz eylem için imam, görkemli bir dini ceza oluşturmuş ve Rabia'ya bunu ezberletmişti. Kız o kadar eğitilmişti ki, bu tür konularla ilgili bir soru sorulduğunda otomatik olarak hep aynı cevabı verirdi” olarak aktarılmıştır. Anlaşıldığı üzere bu örnekte de imamın küçük kızı cehennem fikri ile korkuttuğu ve bu korku sayesinde birçok şeyi yasakladığı eleştirisi mevcuttur.

Ancak aslına öz çeviride bu örneğin de karşılığı bulunmamaktadır, Edib diğer örneklerde uyguladığı öz sansürü bu örnekte de uygulamış ve aslına öz çeviriden eleştiriye yönelik göstergeleri çıkarmıştır. Edib bu örnekte de imama yönelik olumsuz söylemleri Türk okurla paylaşmak istememiş, çözümünü olumsuz söylemleri silmekte bulmuş ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Edib'in aslına öz çeviride göstergeyi ortadan kaldırması, bu metni temel alan tersine geri çeviriyi de etkilemiştir. Doğal olarak, Halsey aslına öz çeviride bulunmayan bu örneği çevirisinde aktaramamıştır.

Örnek 112: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VI

112. örnekte, Selim Paşa Rabia'nın hafta içi konağa gelerek Sabiha Hanım'a mevlit okumasını, bu yetenekli kızın konaklarında Vehbi Dede'den ders almasını istemektedir ve bunlar için Rabia'nın dedesi imamdan izin ister. İmam, Paşa'ya çocuk sayesinde para kazandıklarını, çocuk konağa giderse gelirlerinin azalacağını ve zor durumda kalacaklarını söyler. İmamın maddiyata olan düşkünlüğünün vurgulandığı bu örneğin çevirilerde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 121: İmam Karakterinin Maddiyata Düşkünlüğünün Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 22)	This was easy to arrange. The Imam was only too glad of the new' engagement. The Pasha paid liberally.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	---

Selim Paşa'nın Rabia'nın konağa gitmesini çok istediğinin farkında olan imam, kızın yokluğundan kaynaklanacak maddi kayıpları Paşa karşıladığı takdirde izin vereceğini belirtir. İmamın maddiyata düşkünlüğünü anlatan söylem özde çeviride “Anlaşma kolay olmuştu. İmam bu anlaşmadan fazlasıyla memnundu. Paşa ödemeyi günü gününe yaptı” olarak aktarılmıştır. Görüleceği üzere bu örnekte de imam, torunu üzerinden para kazanması açısından eleştirilmiştir.

Öte yandan aslına öz çeviri incelendiğinde, imamın para canlısı olarak nitelendirildiği özde çevirideki bu söylemin Türk okur için gerçekleştirilen aslına öz çeviriden çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Edib, bu örnekte de anlamlı birimleri silerek çevirisine öz sansür uygulamıştır. Edib'in **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği açıkça ortadadır.

Aslına öz çeviride bulunmayan bu söylem, bu çeviriyi temel alan Halsey'nin tersine geri çevirisinde de bulunmamaktadır.

Örnek 113: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VII

113. örnekte Selim Paşa'ların konağına giden Rabia, Sabiha Hanım ile ilk kez karşılaşmaktadır. Rabia'nın yaşına uygun olmayan kılık kıyafeti karşısında şaşkına dönen Sabiha Hanım, Rabia'ya neden böyle koyu renk kıyafetler giydiğini sorar. Rabia, bu kıyafetlerin annesinin eski kıyafetleri olduğunu söyler ve bu durumun dini olarak açıklamasını da yapmayı ihmal etmez.

Tablo 122: İmam Karakterinin Tutarsızlığı Dolayısıyla Eleştirilmesinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 25)	Had not the Prophet patched and darned his garments, and spent his money on clothing the fatherless? Not that the Imam ever dressed the fatherless, but he insisted that his patches and darns should be well in evidence.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 27)	— Peygamber efendimiz yamalı esvap giyerdi , dedi Rabia.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 23)	“Our Lord the Prophet's clothes were also patched.”

Özde çeviride Rabia'nın iç sesi “Peygamber de giysilerini yamalayıp, parasını öksüz yetimleri giydirmeye harcamamış mıydı? İmam'ın öksüz yetim giydirdiği yoktu ama yamalarının bunun kanıtı olduğu konusunda ısrarcıydı” olarak aktarılmıştır. Rabia'nın iç sesi olarak verilen bu söylemde, imamın kendisinin ve ailesinin kıyafetlerinin eski oluşunu peygamberin de yamalı giysilerle gezdiği açıklaması yaparak haklı çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak peygamberin eski giysiler giymesinin sebebi ihtiyaç sahiplerine yardım etmesiyken, imamın hiç de ihtiyaç sahiplerine yardım eden bir insan olmadığı vurgulanmaktadır. Özde çeviride imamın bu örnekte de manipülatif bir karakter olarak betimlendiği gözlemlenmektedir.

Ancak bu eleştiri Edib'in Türk okur için gerçekleştirdiği aslına öz çeviriye dahil edilmemiş, söylem çok farklı bir şekilde aktarılmıştır. İmama yönelik olumsuz söylemler içeren bu örnekte de Edib'in öz sansüre başvurarak göstergeleri çevirisinden çıkardığı ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Tersine geri çeviride söylem “Peygamber Efendimiz'in elbiseleri de yamalıydı” olarak aktarılmıştır. Halsey ise aslına öz çevirideki söylemi olduğu şekilde aktarmış, dolayısıyla bilinçli ya da bilinçsiz olarak herhangi bir anlam evrilmesine neden olmamıştır.

Örnek 114: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VIII

114. örnekte, imam Rabia'nın konakta musiki dersleri almasına izin vermesiyle Selim Paşa'dan bunun karşılığında yüksek miktarda para almaya başlar. İmamın bu anlaşma karşısındaki tutumu okurla paylaşılmaktadır.

Tablo 123: İmam Karakterinin Torunu Üzerinden Para Kazanmakla Eleştirilmesinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 46)	The Imam retired quivering with joy. The girl was a real hen with golden eggs! Why, at twenty the Imam himself had not been able to earn the half of what the child was earning at eleven.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 51)	İmam memnundu. Yalnız para için değil , bir de Rabia yüzünden hatırlı adamların yanında mevki ediniyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 47)	The Imam was contented. Not only for the money, but also since because of Rabia he would have a place beside influential men.

Özde çeviride “İmam artık emekli olmuş sayılırdı. Kız, altın yumurtlayan bir kaz çıkmıştı. İmam 20 yaşındayken bu 11 yaşındaki kızın kazandığı paranın yarısını bile kazanamamıştı” şeklinde aktarılan söylemden de anlaşılacağı üzere imamın Rabia sayesinde kazandığı paraya odaklandığı, parayı çok önemseydiği ve kızını altın yumurtlayan tavuk olarak gördüğü okura aktarılarak bir kez daha imam eleştirilmiştir.

Ancak aslına öz çeviride imamın paraya olan düşkünlüğü azaltılmış ve yerine “yalnız para için değil” ibaresi eklenerek imamın parayı çok da önemsemediği izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır. Bu örnekte de diğer örneklerde olduğu gibi Edib'in öz sansüre yöneldiği ve bu doğrultuda çevirisinden “altın yumurtlayan tavuk” söylemini çıkararak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Diğer yandan Edib'in, “hatırlı adamların yanında mevki ediniyordu” eklemesiyle odak

noktasını paradan önemli insanlarla tanışmaya çevirdiği ve **anlamı aşırı yorumladığı** gözlemlenmektedir.

Halsey bu söylemi çevirisinde “İmam memnundu. Sadece para için değil, aynı zamanda Rabia sayesinde nüfuzlu insanların yanında yer edinecekti” olarak aktarmıştır. Halsey’nin bu örnekte aslına öz çevirideki söylemi algılayarak çevirisine aktardığı ve anlam evirici eğilim göstermediği gözlemlenmiştir.

Örnek 115: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IX

115. örnekte, Tevfik’in sürgünden dönmesiyle Rabia babasıyla yaşamak ister ve Selim Paşa; Rabia, imam ve Tevfik’i karşısına alarak Rabia’ya kiminle yaşamak istediğini sorar. Bu örnekte, Rabia’nın babasıyla yaşamak istediğini belirtmesi üzerine imamın yaşayacağı maddi kayba üzülmeye konu edilmektedir.

Tablo 124: İmam Karakterinin Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 86)	“When the child goes to Tewfik her earnings will also be his. How am I to live, Pasha Effendi? I have spent a great deal of money on her [this was a lie] , and I have given much time to her upbringing. I hoped for her support in my old age. As you know, the people are no longer god-fearing. They pay so little for the services of an Imam nowadays, If it were not for Rabia’s earnings I should seldom be able to afford myself a hot meal. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 2013, 82)	— Çocuk babasına giderse, hafızlıktan kazancı da elden gidecek. Biz o kadar para, emek sarf ettik. Hem çocuğun getirdiği varidat kesilirse yarı aç, yarı tok kalacağız. Malûm ya, dünyada Allah korkusu kalmadı. Benim gibi fakara bir imamla, mahalleli, her ilmühaber için bezirgân gibi pazarlık ediyor.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 80)	“ If the child goes to her father, her earning from singing in the mosque will be gone as well. We have expanded so much money, so much trouble. And if the income that the child in shall have been cut off, we will be half-way between hungry and full. It is well known, there is no fear of God any more in the world. With a poor Imam like me, the neighbors bargain over every certificate like Jews. ”

Rabia’nın babasıyla yaşamak istediğini söylemesi üzerine imam özde çeviride “Çocuk Tevfik’e gittiğinde kazancı da onun olacak. Ben nasıl geçineceğim Paşa Efendi? Ona çok para harcadım [bu bir yalandı] onu yetiştirmek için çok zaman harcadım. Yaşlılığında desteğini umuyordum. Bildiğiniz gibi, insanlar artık Tanrı’dan korkmuyor. Bugünlerde bir imamın hizmetleri için çok az ödüyorlar, Rabia’nın kazancı olmasaydı, yiyecek ekmeği zor bulurdum” cevabını verir. Görüldüğü üzere

Edib, imamın bu söylemine “bu bir yalandı” eklemesini yaparak aslında imamın çocuğa hiç de para harcamadığını ancak Paşa’dan para alabilmek adına böyle bir yalana başvurduğunu İngiliz okurla paylaşır. Bu örnekte de imamın eleştirildiği açıktır.

Aslına öz çeviride ise Edib’in özde çevirisine eklediği “bu bir yalandı” ibaresini kullanmaktan çekindiği görülmektedir. Özde çeviride imamın yalan söylediği okurla paylaşılırken aslına öz çeviride imamın söyledikleri sanki gerçekmiş, imam Rabia için çok para ve emek harcamış gibi gösterilmektedir. Edib aslına öz çeviriden anlamlı bir birimi tamamen çıkarmıştır, dolayısıyla anlam evirici eğilimlerden **göstergenin yok edilmesi** söz konusudur. Edib, imama yönelik olumsuz söylemleri bir kez daha bilinçli bir şekilde metinden çıkarmış ve çevirisine öz sansür uygulamıştır.

Halsey, bu söylemi çevirisinde “Çocuk babasına giderse camide kazandığı para da gitmiş olur. Çok para çok da bela topladık. Çocuğun geliri kesilirse, açlık ile tokluk arasında yarı yolda kalacağız. Artık dünyada Tanrı korkusu olmadığı bilinmektedir. Benim gibi zavallı bir imamla komşular Yahudiler gibi her sertifika için pazarlık ediyor” olarak aktarmıştır. Tersine geri çeviri incelendiğinde Halsey’nin bu söylemde iki farklı noktada anlamı evirdiği görülmektedir. İlk olarak, aslına öz çeviride “Biz o kadar para, emek sarf ettik” olarak verilen imamın söyleminin, tersine geri çeviride “çok para çok da bela topladık” anlamına gelen “We have expanded so much money, so much trouble” cümlesiyle aktarıldığı görülmektedir. Aslına öz çeviride imam torunu için para harcamış olduğunu belirtirken tersine geri çeviride, Halsey’nin çeviri kararı dolayısıyla imam torunu için para biriktirmiş gibi aktarılmıştır. Bu doğrultuda, özgün metne oranla karşıt bir anlam oluşturulmuştur ve bu çeviri kararı **anlamın çarpıtılması** eğilimine bir örnektir. Ancak bu örnekte yazım yanlışı dolayısı ile harcamak anlamına gelen “expend” göstergesi yerine “expand” göstergesinin kullanılmış olabileceğini de unutmamak gerekir. Diğer bir örnek aslına öz çeviride geçen “bezirgân gibi pazarlık etmek” benzetmesi üzerinedir. “Bezirgân” sözcüğü Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde üç anlama gelmektedir; birinci anlamı “tüccar”, ikinci anlamı “alışverişte çok kar etmek isteyen kimse”, üçüncü anlamı ise “Yahudi”dir. Aslına öz çeviride “alışverişte çok kar etmek isteyen kimse” anlamı kullanılmış olmasına rağmen Halsey çevirisinde “bezirgân” sözcüğünün olası anlamlarından biri olan “Yahudi” sözcüğünü kullanmış ve “Jews” olarak aktarmıştır. Oysa aslına öz çeviride imam kendisiyle insanların kar etmek için pazarlık ettiklerinden

yakınmaktadır. Bu sebepten bu örnekte Halsey'nin **anlamın kaydırılması** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Örnek 116: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IX

116. örnekte Rabia, imam olan dedesini neden sevmediğini Vehbi Dede'ye anlatmakta, dedesinin kendisini korkuttuğundan bahsetmektedir.

Tablo 125: Rabia'nın İmam Karakteri Hakkında Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 299)	“But he frightened children with those horrible things, Effendim. He gave one no peace; he constantly prophesied a horrible life after death, and painted the picture of a savage God. I hate him because I can never get rid of the fear he has stamped on my heart.”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 296)	— Fakat çoluğu çocuğu bütün gün korkuturdu , Efendim. Bilseniz neler çektim. İnsana ne rahat ne huzur verirdi . Bütün gün ölüm, cehennem, zebani konuşurdu . İçime koyduğu korkudan bir türlü kurtulamıyorum, belki ölünceye kadar kurtulamayacağım...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 122)	“But every day he frightened his family, Effendi. If you knew what I endured. He gave neither comfort nor peace to humankind. Every day he would talk about death, hell, satan. I can not escape at all from the fear he put in my heart, perhaps I will not escape until I die...”

Özde çeviride Edib, imama yönelik bu söylemleri “Ancak sürekli çocukları korkuturdu Efendim. Kimseye huzur vermezdi, öldükten sonra korkunç bir hayat olacağını söyler dururdu, vahşi bir Tanrı canlandırırdu kafamızda. Ondan nefret ediyorum çünkü içime saldığı bu korkudan asla kurtulamıyorum” olarak aktarır ve imamın küçük bir çocuğa yaptığı psikolojik baskıyı gözler önüne serer.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, burada da imamın çocukları korkuttuğu, kimseye huzur vermediği ve sürekli korkutucu şekilde ölümden sonrasını anlattığından bahsedildiği görülmektedir. Ancak Edib'in Türk okurun tepkisinden çekinmesi dolayısıyla “vahşi bir Tanrı” söylemini aslına öz çevirisinde kullanmamayı tercih ettiği sonucu çıkarılabilir. Edib bu örnekte de göstergeyi ortadan kaldırarak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Halsey'nin söz konusu söylemi “Ama her gün ailesini korkuturdu, Efendi. Neler çektiğimi bilseniz. İnsanoğluna ne rahatlık ne de huzur verirdi. Her gün ölümden, cehennemden, şeytandan bahsederdi. Kalbime koyduğu korkudan kaçamıyorum, belki de ölünceye dek kaçamayacağım” olarak aktardığı görülmüştür. Halsey, bu örnekte

aslına öz çeviride verilen söylemi olduğu şekilde çevirisine aktarmaya gayret göstermiş ve çevirisinde herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 117: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi X

117. örnekte imam hastadır ve Rabia'nın eşi, Peregrini imama doktor çağırma teklif etmektedir. Ancak imam doktorlara inanmaz ve doktorları kötüler.

Tablo 126: İmam Karakterinin Doktorlara Yönelik Söyleminin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 319)	“Ha... you will be asking me to eat pig-flesh next... The doctors are all giaours ... they put the accursed wine into their medicine!”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 315)	-Ne dedin ne dedin? Hepsi kâfir , hepsi ilaçların içine şarap kor... Estağfurullah ...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 147)	“What did you say, what did you say? They are all unbelievers , inside all their medicines is alcohol . Heaven forfend .”

Özde çeviride imamın söylemini “Benden şimdi domuz eti yememi de istersin. Doktorların hepsi gavur, o lanetli şarabı ilaçların içine koyuyorlar” olarak aktaran Edib, imam karakterini bilime inanmamakla eleştirmektedir.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, imamın söyleminin aynen aktarıldığı yalnızca domuz etli kısmın çıkarıldığı söylenebilir. İmamın bakış açısını çok da sığ göstermemek adına domuz etini aslına öz çeviriden çıkardığı düşünülen Edib'in bu çeviri kararı **anlamın eksik yorumlanması** eğilimine bir örnektir. Diğer yandan Edib, Türk okur arasında anlatıdaki imam karakteri gibi bağnaz bakış açısına sahip insanların bu söylemi okuyarak bilimden ve doktorlardan daha da uzaklaşmalarından korktuğundan metni değiştirme gereği duymuş olabilir.

Halsey çevirisinde bu söylemi “Ne dedin ne dedin. Onların hepsi kâfirdir, bütün ilaçlarının içinde alkol vardır. Allah korusun” olarak verir. Halsey'nin aslına öz çevirideki tüm göstergeleri çevirisine aktarmaya gayret gösterdiği ve anlam evirici eğilim göstermediği açıktır.

Örnek 118: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XI

118. örnekte, Rabia'nın dedesi olan imamın toplum içindeki konumundan bahsedilmekte, sevilmeyen bir karakter olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 127: İmam Karakterinin Toplumdaki Konumunun Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 343)	She was going to establish the Imam's line. For, although unloved and feared , the man had represented religion in its ritual sense .
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 337)	O bir imamın torunu. Gerçi imamı hayatta iken hiç sevmemişler, korkmuşlar . Fakat ne de olsa dinle, merasimle münasebeti olan bir adam, ölüm, doğum hadiselerinde mevkii olan bir adam .
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 174)	She was the granddaughter of Imam. Whereas during the Imam's life, nobody liked him, everyone feared him , nevertheless he was a man charged with faith and ceremonies, a man concerned with the events of birth and death .

Özde çeviride bu söylem “Rabia imamın yolundan gidiyordu. Her ne kadar imam insanlar tarafından sevilmeyen ve hatta korkulan bir isim olsa da dini temsil etmişti” olarak aktarılmıştır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Edib'in ilk kez imama yönelik olumsuz örnekleri Türk okur için hazırladığı çevirisine yansıttığı görülmektedir. Edib bu örnekte herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Tersine geri çeviride söylem “Rabia İmam'ın torunuydu. Oysa İmam'ın hayatı boyunca kimse onu sevmemişti, herkes ondan korkmuştu. Buna rağmen İmam inançtan, dini törenlerden sorumlu doğum ve ölüm olaylarıyla ilgilenmiş bir adamdı” olarak aktarılmıştır. Halsey de aslına öz çevirideki tüm göstergeleri aktarmış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 119: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XII

119. örnekte, Rabia'nın eşi Osman, Rabia'nın dedesi imamı ziyaret etmiş ve hasta adama para vermiştir. Özde çeviride sık sık paraya düşkün biri olarak nitelenen imam,

bu örnekte de altınları görür görmez elindeki tespihi atmakta, altınların gerçekliğinden emin olmak için onları incelemektedir.

Tablo 128: İmam Karakterinin Altına Verdiği Değerin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 319)	The rosaries dropped from the skeleton fingers; they grabbed the gold pieces , and the Imam held them to his eyes, to make sure that they were really gold.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 315)	Parmaklar altınları hastanın gözlerine yaklaştırdı. Sonra göğsünden kesesini titreye titreye çıkardı.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 146)	The fingers brought the gold pieces near to the eyes of the sick man. Then trembling trembling he took his purse from his bosom.

Özde çeviride bu söylem “İskelet parmaklarından tespih düştü; altınları yakaladı. İmam gerçekten altın olduklarından emin olmak için onları gözlerine yaklaştırdı” olarak aktarılmıştır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Edib’in imamın altınları görür görmez tespihini elinden düşürmesini ve imamın maddiyata olan düşkünlüğüne yapılan vurguyu çevirisinden çıkardığı, böylece **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği gözlemlenmiştir. Edib’in imamı eleştirmesinin Türk halkından olumsuz tepkiler almasıyla sonuçlanabileceğini düşünerek imama yönelik olumsuz söylemi aslına öz çevirisinden silme gereği duyduğu düşünülebilir.

Halsey çevirisinde bu söylemi “Parmaklar altınları hasta adamın gözlerine yaklaştırdı. Sonra titreyerek titreyerek kesesini koynundan çıkardı” olarak aktarır. Tersine geri çeviri incelendiğinde, Halsey'nin Türkçede dilin yapısı gereği sıklıkla kullanılan ikilemelere örnek oluşturan “titreye titreye” söylemini birebir olarak İngilizceye çevirerek anlamsız bir söylem ortaya koyduğu ve **anlamın parçalanması** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Örnek 120: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XIII

120. örnekte, imamın camide öğretmenlik yaptığı günlerde çocuklara şiddet uygulaması konu edilmektedir. Bu söylemin üç çeviride nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 129: İmam Karakterinin Şiddete Başvurmasının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 320)	He was haranguing the parents of the children he must have once taught in the mosque school: “ Their bones are yours, their flesh is mine. ... ” A few more sonorous snores, and then again: “ The rod, the blessed instrument sent down from Heaven to educate the sons and daughters of men... ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 316)	O bunları düşünürken, İmam eski mahalle mektebi hocalığının hatıratını sayıklıyor: “ Falaka cennetten çıkma... Eti benim kemiği senin... ”
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 148)	While he was thinking those things, the Imam was raving of his memories of being a teacher in the old neighborhood school: “ Take the beating from heaven... The meat is mine, the bone is yours... ”

Özde çeviride bu söylem “Bir zamanlar cami okulunda öğretmenleri olduğu çocukların anne-babalarına şu sözlerle nutuk veriyordu: Kemikleri senin, etleri benim. Birkaç homurdanma daha ve sonra tekrar: Değnek, insanların yaptığı oğullarını ve kızlarını eğitmek için cennetten gönderilen kutsal bir alet” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere bu örnekte de imam, şiddetin kutsal olduğuna insanları inandırmaya çalışmakla eleştirilmektedir.

Edib, diğer örneklerdeki çeviri kararlarının aksine bu örnekte imama yönelik olumsuz söylemi çevirisinden silme yoluna gitmemiştir. Aslına öz çeviride bu söylemi olduğu şekliyle aktardığı, herhangi bir anlam evirici eğilim göstermediği söylenebilir.

Tersine geri çeviride ise söylem “Bunları düşünürken imam, eski mahalle okulunda öğretmenlik zamanları anımsıyordu: Dayacağı cennetten al... Et benim, kemik senin” olarak verilmiştir. Tersine geri çeviride Halsey’nin aslına öz çevirideki “falaka cennetten çıkma” deyimini algılayamadığı ve “dayacağı cennetten al” anlamına gelecek şekilde “take the beating from heaven” olarak aktardığı, dolayısıyla **anlamın bozulmasına** örnek oluşturduğu sonucu çıkarılabilir.

Örnek 121: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XIV

121. örnekte imamı tanımlamak için kullanılan sıfatlar karşılaştırılmaktadır. Aşağıdaki tabloda üç çeviride imamın nasıl tanımlandığı gösterilmiştir.

Tablo 130: İmam Karakterine Yönelik Söylemin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 295)	In the street he realised that Rabia must have inherited more from Tewfik than from this sinister old ogre . There was serenity, contentment, happiness in the girl.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 292)	Sokakta Osman'ın dimağının gözü bu korkunç ihtiyarla Rabia'nın geçirdiği seneleri görüyor gibiydi. Acaba Rabia'nın güneşli, sakin mizacında İmam'ın muzlim, kindar varlığından bir şey saklı mıydı? Olamazdı. Kız, Tefvik'in kızıydı.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 118)	In the street Osman's mind's eye seemed to see the years Rabia had passed with that fearsome old man . I wonder, was there anything of the dark vengeful essence of the Imam hidden in Rabia's sunny tranquil disposition? It was impossible. The girl was Tefvik's girl.

Yukarıdaki tabloda Rabia'nın eşi, kızın imam olan dedesine benzeyip benzemediğini düşünmektedir. Özde çeviride bu söylem “Sokakta, Rabia'nın bu uğursuz yaşlı öcüden ziyade Tefvik'e benziyor olması gerektiğini fark etti. Kızda huzur, memnuniyet ve mutluluk vardı” olarak aktarılmıştır. Edib'in özde çeviride imamı tanımlamak için özellikle “çocuk hikayelerinde çocukları yiyen, büyük ve korkutucu karakter” olarak tanımlanan “ogre” göstergesini seçmiş olması imam karakterini İngiliz okura nasıl tanıttığına dair bir göstergedir.

Aslına öz çeviride ise Edib bu kez imamı “korkunç ihtiyar” olarak tanımlamakta ve özde çevirideki kadar güçlü bir sıfat seçmeyerek **anlamı eksik yorumlamıştır**. Diğer yandan Edib, özde çevirideki söylemi açmış ve ekstra bilgiler eklemiştir. Bu sebeple, Edib'in **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Tersine geri çeviriye bakıldığında bu söylemin “Sokakta Osman'ın aklının gözü, Rabia'nın o korkunç yaşlı adamla geçirdiği yılları görüyor gibiydi. Merak ediyorum, Rabia'nın güneşli sakin mizacında imamın karanlık intikamcı özünden gizlenmiş bir şey var mıydı? İmkansızdı. Kız, Tefvik'in kızıydı” anlamına gelecek şekilde aktarıldığı gözlemlenmektedir. Edib'in aslına öz çeviride kullandığı “Osman'ın dimağının gözü” söylemini Halsey anlayamamış ve birebir çeviri yaparak İngilizcede anlamsız bir bütün oluşturan “Osman's mind's eye seemed to see” söylemi ile aktarmaya çalışmıştır.

Halsey'nin bulanık bir anlam ortaya koyarak, bu örnekte **anlamın bulanıklaşmasına** yol açtığı söylenebilir.

Örnek 122: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XV

122. örnekte Rabia'nın dedesinin Osman'dan para aldığı bir sahne konu edilmektedir. İmamın paraya düşkün biri olarak resmedildiği bu sahnenin çevirilerde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 131: İmam Karakterinin Paraya Olan Düşkünlüğünün Aktarımı I

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 295)	"I should like to enter into theological discussion with you some time, grandfather." "You can do so when you bring the next instalment ," answered the Imam shrewdly.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	---
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II)	---

Rabia'nın eşi Osman, Rabia'nın dedesi imamı ziyarete gider ve Osman ile yaşlı adam arasında geçen diyalog özde çeviride "Bir ara sizinle teolojik tartışmaya girmek istiyorum büyükbaba. İmam kurnazca: Bir sonraki taksiti getirdiğinde konuşuruz, diye cevapladı" olarak aktarılır. Edib'in İngilizcede "taksit" anlamına gelen "instalment" göstergesini seçmesinden de anlaşılacağı üzere, İmam bu örnekte de paraya fazlasıyla düşkün bir insan olarak okura tanıtılmaktadır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Edib'in bu söylemi Türk okur için kaleme aldığı çevirisinden çıkardığı ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimine örnek oluşturduğu söylenebilir.

Çevirisini aslına öz çeviri üzerinden gerçekleştiren Halsey de aslına öz çeviride bulunmayan bu söylemi çevirisinde aktaramamıştır. Edib, göstergeyi ortadan kaldırarak Halsey'nin çevirisini de etkilemiştir.

Örnek 123: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XVI

123. örnekte Rabia'nın eşi Osman, Rabia'nın imam olan dedesini ziyarete gitmiş ve yaşlı adama para vermiştir. İmamın para karşısında aldığı tavır aşağıdaki tabloda örneklendirilmiştir.

Tablo 132: İmam Karakterinin Paraya Olan Düşkünlüğünün Aktarımı II

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 293)	“Help?” His Adam’s-apple moved up and down. “You mean restitution. Has the woman repented? Is she going to pay me her fees for her chanting?”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 290)	İmam’ın tümsek gırtlığı zayıf boynunda aşağı yukarı işlemeye başladı. — Hakkımı iade demek istiyorsun. Nihayet nedamet etti , hakkımı vermek istiyor, öyle mi?
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 115)	The Imam began to work his Adam's apple up and down in his throat. “You mean to give back my right. She has finally felt remorse whe wants to give me my right, is that not so?”

Özde çeviride bu sahne “Yardım derken? Âdem elması yukarı aşağı hareket etti. Tazminat demek istiyorsun. Rabia pişman mı oldu? Hafızlıktan kazandığı parayı bana verecek mi?” söylemiyle aktarılmıştır. Görüldüğü üzere Edib, bu sahnede imamın parayı görür görmez gırtlığının aşağı yukarı hareket etmesi ile aslında imamın para karşısında olan heyecanını ve bu heyecandan kaynaklanan yutkunma eylemini okurla paylaşarak imamın paraya olan düşkünlüğünü bir kez daha İngiliz okurla paylaşır. Aynı zamanda imamın Osman'dan aldığı para karşısında bu paranın kendi hakkı olduğunu söylemesi ve Rabia'nın hafızlık yaparak kazandığı parayı kendisine ödeyip ödemeyeceğini sorması da yine imamın paraya olan düşkünlüğünü vurgulamaktadır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, özde çeviride imamın sorduğu “Hafızlıktan kazandığı parayı bana verecek mi?” anlamına gelen “Is she going to pay me her fees for her chanting?” sorusunu Edib’in Türk okur için kaleme aldığı aslına öz çevirisinden çıkardığı gözlemlenmiştir. Oysa bu söylem imamın torununun emeği ile kazandığı

paraya dahi göz diktiğinin bir göstergesi olarak özde çeviride mevcuttur. Edib, bu örnekte de **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Halsey bu söylemi çevirisinde “İmam, boğazında âdem elmasını aşağı yukarı hareket ettiriyordu. Hakkımı geri vermek istiyorsun. Rabia sonunda pişman oldu, bana hakkımı vermek istiyor, öyle değil mi?” olarak aktarmıştır. Tersine geri çeviride Halsey’nin aslına öz çevirideki tüm göstergeleri aktarmaya gayret gösterdiği görülmüştür. Halsey çeviride herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 124: İmam Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi XVII

124. örnek imam karakterinin torunu üzerinden para kazanması üzerinedir. Bu söylemin üç anlatıda nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 133: İmam Karakterinin Torunu Üzerinden Maddi Kazanç Sağlamasının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 125)	“It is time that someone looked after you a bit. You work for your people, you slave for them. Even the old Imam lives on you. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 119)	— Senin başında adamakıllı bir erkek lâzım, İmam’a varıncaya kadar seni himaye etmek onların borcu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 118)	You should have a proper man above you. It is their responsibility to protect you until the Imam marries you.

Selim Paşa ile Rabia arasında geçen konuşma konu edilmektedir. Özde çeviride Selim Paşa’nın Rabia’ya söyledikleri “Birin sana bakmasının zamanı geldi. İnsanlar için çalışıyorsun hatta kölelik yapıyorsun. Yaşlı imam bile senin üzerinden geçiniyor” olarak aktarılmıştır. Selim Paşa’nın imamın Rabia üzerinden geçindiğini vurgulaması, tıpkı diğer örneklerde olduğu gibi imam karakterine yönelik bir eleştiri olarak algılanmaktadır.

Aslına öz çeviriye bakıldığında, Edib’in imama yönelik bu eleştiriye Türk okur için kaleme aldığı çevirisinden çıkardığı ve bir kez daha **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Tersine geri çeviride Halsey, bu söylemi “Başında düzgün bir erkeğin olması gerekir. İmam seninle evlenene kadar seni korumak onların sorumluluğudur” olarak aktarmıştır. Görüldüğü üzere, Edib’in aslına öz çeviride kullandığı “İmam’a varıncaya kadar seni himaye etmek onların borcu” söylemi iki şekilde anlaşılmaya müsaittir. Anlatının gidişatı ve söylemin bulunduğu bağlam dikkate alındığında, Edib’in “Rabia’ya göz kulak olmak imam dahil olmak üzere tüm aile fertlerinin sorumluluğundadır” anlamını vermeye çalıştığı açıktır. Ancak Halsey “İmam’a varıncaya kadar” söyleminin aslına öz çeviride gerçekleşmemiş olan “evlenmek” anlamını kullanarak çevirisinde “imam seninle evlenene kadar” olarak aktarmıştır, ki bu hata Rabia’nın dedesi ile evlenmesini işaret ettiğinden anlatıdan tamamıyla uzaktır. Halsey bu örnekte de **anlamın kaydırılması** eğilimini göstermiştir.

Örnek 125: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi I

125. örnekte, anlatının sembolik figürlerinden olan Vehbi Dede olarak anılan Mevlevi Derviş karakter okura ilk kez tanıtılmaktadır.

Tablo 134: Derviş Karakterinin Okura Tanıtılması

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 22)</p>	<p>The Order of the Dancing Dervishes attracted her most. It was devoid of any gruesome theology. The religious dances, the subtle humour of the old Sheikhs regarding life, both of the present and the hereafter, were alluring. It looked as if in the Heaven promised by that Order there might be some laughter. She joined the Order, and thus got Vehbi Efendi, a saintly Dervish and a great musician, to become the music-teacher for the young people of the Konak.</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)</p>	---
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)</p>	---

Özde çeviride “En çok Dans Eden Dervişlerin tarikatı ilgisini çekiyordu. Bu tarikatta dehşet verici teolojiler yoktu. Gerek dini dansları gerekse eski Şeyhlerin hem bugün hem de ahiret hayatıyla ilgili ince mizahları cezbediciydi. Bu tarikatın vaat ettiği cennette eğlenceye yer var gibi görünüyordu. Sabiha Hanım tarikata katıldı ve böylelikle aziz bir derviş ve büyük bir müzisyen olan Vehbi Efendi, konağın

gençlerinin müzik öğretmeni oldu” olarak aktarılan bu söylemde, Sabiha Hanım’ın Vehbi Dede ile nasıl tanıştığı okura anlatılmaktadır. Vehbi Dede’nin mensubu olduğu Mevlevilik felsefesinde korkutucu öğretilerin olmadığı, yer yer dansın yer yer ise mizahın bulunduğu söylenerek aslında Vehbi Dede’nin din anlayışı ile imam karakterinin din anlayışı arasındaki tezatlık okurla paylaşılmaktadır.

Vehbi Dede’nin dini bakış açısını anlatmaya yönelik olan bu söylemi Edib, aslına öz çevirisinden çıkararak **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Aslına öz çeviride bu söylemin bulunmaması, Halsey’nin de çevirisine bu söylemi dahil edememesiyle sonuçlanmıştır.

Örnek 126: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi II

126. örnekte, Mevlevi Dervişi Vehbi Dede’nin Rabia ile ilk karşılaşması okura anlatılmakta, Vehbi Dede’nin kişisel özelliklerine yönelik ilk izlenimler okurla paylaşılmaktadır.

Tablo 135: Derviş Karakterinin Kişiliğinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 53)	As his eyes met hers, his thin, ivory-coloured hands emerged from the folds of his cape. Crossing them on his breast he bowed diffidently, saluting her after the manner of his Order. Rabia was taken aback by his grace and the expression of his face. The eyes were very brown and trustful...
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 58)	Çocuğun gözleri nihayet Dede’nin gözlerini bulunca, iki zayıf el harmaniden çıktı, göğsünün üstünde çaprazvari kavuştu ve Rabia’yı büyük bir insanmış gibi Mevlevî selâmı ile selâmladı. Rabia, Dede’nin tavrındaki zarafete, yüzündeki bambaşka ifadeye tecessüsle , yeni bir şey görmüş gibi bakıyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 53)	When the child's eyes at last found Dede's eyes, two scrawny hands emerged from the harmin: he crossed them over his chest and gave Rabia a dervish salute as if she were a gorwn-up. Rabia smiled at Dede’s elegant attitude, at the unusual expression on his face, as if she was seeing something new.

Özde çeviride bu söylem “Gözleri onunkilerle buluştuğunda, ince, fildişi renkli elleri pelerininin kıvrımlarından çıktı. Onları göğsünde çaprazlayarak çekingen bir şekilde eğildi ve tarikatına uygun şekilde Rabia'yı selamladı. Rabia, lütfü ve yüzünün ifadesine şaşırılmıştı. Kahverengi gözleri güven veriyordu” olarak aktarılmıştır. Anlatıda bağınaz din adamı figürü olarak lanse edilen imam karakterinin aksine, sorgulayıcı ve akılcı

bir din adamı figürü olarak Vehbi Dede okura tanıtılırken olumlular kullanıldığı gözlerden kaçmamaktadır.

Aslına öz çeviri incelendiğinde, Edib'in özde çevirideki tüm göstergeleri aslına öz çevirisine aktarmaya gayret ettiği ve imama yönelik söylemleri aslına öz çeviride aktarırken göstergeleri yok etme eğilimindeyken Vehbi Dede'ye yönelik olumlu söylemleri aslına öz çevirisinde koruduğu gözlemlenmiştir.

Tersine geri çeviride bu söylem “Çocuğun gözleri nihayet Dede'nin gözleriyle bulduğunda, harmaniden iki cılız el çıktı: Onları göğsünün üzerinde kavuşturdu. Rabia'ya sanki bir yetişkinmiş gibi derviş selamı verdi. Rabia, alışık olmadığı Dede'nin yüzündeki zarif ifadeye yeni bir şey görmüş gibi bakarak gülümsedi” olarak aktarılmıştır. Halsey'nin çevirisi incelendiğinde, aslına öz çevirideki tüm göstergeleri olduğu şekliyle aktardığı saptanmıştır. Bu örnekte, Edib'in çevirisinde de Halsey'nin çevirisinde de anlam evirici eğilim gözlemlenmemiştir.

Örnek 127: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi III

127. örnekte, Peregrini ile Vehbi Dede derin bir sohbete koyulmuşlardır. Her ne kadar fikirleri birbirlerine ters de olsa, Vehbi Dede'nin karşısındaki kişinin düşüncelerine önem vererek sabır ve hoşgörü ile Peregrini'nin konuşmasını dinlediği vurgulanmaktadır.

Tablo 136: Derviş Karakterinin Hoşgörülü Olmasının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 53)	Piyanist, ellerini sallayarak konuşuyor, sesini yükseltiyor, gözleri arayıcı birer ışık gibi Dede'nin yüzünde dolaşiyor. Halbuki Vehbi Dede onu, bir çocuk coşkunu seyreden olgun bir adamın sükûnetiyle , belki müsamahasıyla dinliyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 60)	The pianist waved his hands while he was talking, raised his voice, his eyes each one like a search light were wandering over Dede's face. But Vehbi Dede heard him out, watching the enthusiasm of a child with an adult's calmness, or perhaps indulgence .

Özde çeviride bulunmayan bu söylemi Edib, aslına öz çevirisine dahil ederek **anlamı aşırı yorumlamıştır**. Çevirisinde bu söylemi “Piyanist konuşurken ellerini sallıyor,

sesini yükseltiyordu, gözleri bir şey arar gibi Dede'nin yüzünde dolaşıyordu. Ama Vehbi Dede, bir yetişkinin sakinliğiyle ve hatta hoşgörüsüyle bir çocuğun coşkusu izler gibi onu dinliyordu” olarak aktaran Halsey'nin ise çevirisine aslına öz çevirideki tüm detayları dahil ederek aktardığı ve anlam evirici eğilim göstermediği gözlemlenmiştir.

Örnek 128: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IV

128. örnekte, Peregrini, musiki dersleri verdiği Hilmi Bey ve arkadaşları ile Rabia'nın dedesi üzerine konuşmaktadır. Bu söylemde Vehbi Dede ile imam karakterlerinin dine bakış açılarının tamamıyla farklı olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 137: Derviş ile İmam Karakterlerinin Karşılaştırılmasının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 64)</p>	<p>“She lives with her grandfather, an old, ignorant Imam who talks of nothing but Hells and Devils, and curses his son-in-law in his five daily prayers. By the way, don't get interested in the Imam. He is very different from Vebhi Effendi.”</p>
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 66)</p>	<p>— Çocuk büyükbabasının yanında oturur. Beş vakit namazında, sabık damadına beddua eden, şeytan, cehennem, zebaniden başka lâf konuşmasını bilmeyen bir mahalle imamı. Sakın onu da görmeye kalkma, üstâd. O, Vehbi Efendi'den çok başka şekilde dindar. Sana, hattâ bizlere bile kâfir der ve davet etsek de gelmez.</p>
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 64)</p>	<p>“The child resides with her grandfather. Cursing his ex-son-in-law five times a day in his prayers, he is a neighborhood Imam who does not know how to talk about anything besides Satan, hell, hell-hounds. And don't try to see him, master. He is religious of a quite different stripe than Vehbi Dede. He calls you, even us, infidel and if you invited him he wouldn't come.”</p>

Rabia'nın imam olan dedesini merak eden İtalyan Peregrini'ye Hilmi Bey'in arkadaşları imamı özde çeviride “Cehennem ve şeytanlardan başka hiçbir şeyden söz etmeyen ve damadına beş vakit namazında beddua eden yaşlı, cahil bir imam olan büyükbabasıyla birlikte yaşıyor. Bu arada, imamı merak etme. İmam Vehbi Efendi'den çok farklıdır” olarak tanıtır. Bu örnekte imam ile Vehbi Dede arasındaki fark vurgulanmaktadır.

Edib, aslına öz çevirisine bu söylemi aktarırken imam ile Vehbi Dede arasındaki farkı “Sana, hattâ bizlere bile kâfir der ve davet etsek de gelmez” cümlesini ekleyerek bir örnekle açıklar. Özde çeviride bulunmayan bu örneği aslına öz çeviriye dahil ederek Edib'in **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Çevirisinde söylemi “Çocuk büyükbabasının yanında yaşıyor. Namazlarında günde beş defa eski damadına lanet okuyan o adam şeytan, cehennem ve zebanilerden başka hiçbir şey hakkında nasıl konuşulacağını bilmeyen bir mahalle imamıdır. Hiç onunla görüşmeyi umma usta. O Vehbi Efendi'den başka şekilde dindardır. O sana hatta bize bile kafir der, davet etsek bile gelmez” olarak aktaran Halsey, aslına öz çevirideki göstergeleri çevirisine gereğince taşımış ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 129: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi V

129. örnekte amcası Rakım, Rabia'ya en çok sevdiği insanların kim olduğunu sormakta, Rabia da babasından sonra en çok Vehbi Dede'yi sevdiğini belirtmektedir. Görüldüğü üzere bu söylemde de Vehbi Dede'nin imam karakterinin aksine herkes tarafından sevilen bir kimse olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 138: Derviş Karakterinin Herkes Tarafından Sevildiğinin Vurgulanması

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
<p>Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)</p>	---
<p>Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 97)</p>	Ne bilsin? Bilse Vehbi Dede'nin mukaddes bir ihtiyaç olduğunu söyleyecek, insani zaafı anlayan, affeden fakat kendisinin bunların üstünde bir aziz olduğunu, bunun için Rabia'ya her zaman teselli ve kuvvet verdiğini anlatacak.
<p>Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 94)</p>	If she had known, she would say that Vehbi Dede was a holy pauper, understanding human weakness, forgiving , but over and above these things that he was a saint; she would explain that he gave consolation and power to Rabia because of this.

Bu duruma şaşırın amcasına Rabia içinden bir cevap verir. Rabia'nın iç sesinin konu edildiği tümce özde çeviride bulunmamakta, Edib'in bu söylemi aslına öz çevirisine ekleyerek **anlamı aşırı yorumladığı** gözlemlenmektedir.

Halsey ise söylemi çevirisinde “Kız eğer bilseydi, Vehbi Dede'nin kutsal bir fakir olduğunu, insanın zayıflığını anladığını, bağışladığını ve tüm bunların ötesinde onun bir aziz olduğunu söylerdi. Rabia'ya bu yüzden teselli ve güç verdiğini açıklayacaktı” olarak aktararak anlam evrilmesine neden olmuştur. İlk olarak Edib'in özde çeviride “Ne bilsin?” sorusu ile kastettiği kişi Rabia'nın amcası Rakım'dır. Oysaki Halsey İngilizcede kadınları tanımlamak için kullanılan “she” adını kullanmış ve yanlış bir

bilgi aktararak **anlamın bozulması** eğilimini göstermiştir. Diğer yandan, Halsey'nin aslına öz çevirideki Vehbi Dede'nin önemine işaret eden “Vehbi Dede'nin mukaddes bir ihtiyaç olduğunu söyleyecek” tümcesini anlayamadığı ve “Vehbi Dede kutsal bir düşkün” anlamına gelen “Vehbi Dede was a holy pauper” tümcesi ile aktarmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Halsey'nin bu örnekte aslına öz çeviride bir aziz olarak tanımlanan Vehbi Dede'yi “yardıma muhtaç, düşkün durumda olan kimse” olarak nitelediği ve aslına öz çeviridekine taban tabana zıt bir anlam vererek **anlamın çarpıtılmasına** örnek oluşturduğu sonucu çıkarılabilir.

Örnek 130: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VI

130. örnekte, babası sürgüne gönderilen ve yalnız kalan Rabia'nın imdadına Vehbi Dede yetişir ve Rabia'ya iş bulur. Vehbi Dede bu söylemde de yaptığı iyiliklerle ön plana çıkmaktadır.

Tablo 139: Derviş Karakterinin Yaptığı İyiliklerin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 223)	“This week has been wonderful. Vehbi Effendi got me my first engagement for Mevlut-chanting. The chanter who did it every year for the First Chamberlain's house has died, and Vehbi Effendi has recommended me. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 215)	— İkinci Mabeyincinin konağında her sene Mevlid okuyan Hafız Peyami Efendi ölmüş. Vehbi Dede beni tavsiye etmiş. İlk Mevlid'imi okuyacağım. Zavallı adama acıdım ama...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 28)	“The Hafiz Master Peyami, who read Mevlit every year in the Second Chamberlain's mansion, has died. I will read my first Mevlit. I am sorry for the poor man, but...”

Özde çeviride Rabia'nın bu konu üzerine söylemi “Bu hafta harikaydı. Vehbi Efendi bana Mevlit okuyacağım ilk işimi buldu. Birinci Mabeyinci'nin konağında her yıl mevlit okuyan hafız ölmüş ve Vehbi Efendi beni tavsiye etmiş” olarak aktarılır. Görüleceği üzere bu örnekte de Rabia'nın mevlit okumaktan kazandığı maaşa göz diken imamın tam tersi olarak Vehbi Dede zor durumdaki Rabia'ya yardım etmekte, ona iş bulmaktadır.

Aslına öz çeviride Edib'in söylemi tüm göstergeleriyle aktarmaya gayret ettiği ve anlam evirici eğilim göstermediği açıktır.

Halsey ise çevirisinde Rabia'nın bu söylemini “İkinci Mabeyinci'nin konağında her yıl mevlit okuyan Hafız Usta Peyami ölmüş. İlk mevlidimi okuyacağım. Zavallı adam için üzgünüm ama...” olarak aktarır. Çeviri incelendiğinde, Halsey'nin Rabia'ya iş bulan kişinin Vehbi Dede olduğu detayını çevirisinden çıkarmak suretiyle **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Örnek 131: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VII

131. örnekte, imam karakterine yönelik incelenen örneklerde imamın Rabia'yı sürekli cehennem ve zebanilerle korkutması anlatılırken, bu örnekte Vehbi Dede'nin Rabia'ya etrafını sevmek, etrafındakileri düşünmek gibi iyilik ve güzellikleri öğütlediği görülmekte ve imam ile Vehbi Dede arasında taban tabana bir tezatlık kurulmaktadır.

Tablo 140: Derviş Karakterinin Bakış Açısının Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 306)	Etrafını sevmek, etrafını düşünmek , bu Dede'nin bilerek, Tevfik'in bilmeyerek ona öğrettiği biricik hakikat...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 134)	To love what was outside, to think of what was outside , was the one and only truth she had learned from Dede with his knowledge and from Tevfik without his knowledge.

Edib'in bu örneği özde çevirisine koyma gereği hissetmezken aslına öz çevirisine eklediği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, Edib'in özde çeviride bulunmayan bir anlam birimini aslına öz çevirisine dahil ederek **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Tersine geri çeviride bu söylem “Dışarıda olanı sevmek, dışarıda olanı düşünmek, onun Dede'den bilgisi dahilinde ve Tevfik'ten ise bilgisi dışında öğrendiği tek gerçektir” olarak aktarılmıştır. Halsey'nin, aslına öz çeviride “etrafını sevmek, etrafını düşünmek” olarak kullanılan söylemin “bir insanın çevresindeki diğer insanları sevmesi ve onları düşünmesi” anlamına geldiğini anlamadığı bu sebeple birebir çeviri yaparak anlamsız bir söylem ortaya koyduğu düşünülmektedir. Halsey'nin çevirisi, aslına öz çevirideki anlam birimiyle ilintilidir ancak erek dilde anlamsız bir tümce meydana getirdiğinden **anlamın bozulması** ile sonuçlanmıştır.

Örnek 132: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi VIII

132. örnekte Rabia'nın Vehbi Dede'nin etrafındayken sakinleştiği ve tüm heyecanından, stresinden kurtularak sükûn bulduğu belirtilerek Vehbi Dede'nin etrafındakiler üzerindeki olumlu etkisine vurgu yapılmaktadır

Tablo 141: Derviş Karakterinin Etrafındakiler Üzerindeki Olumlu Etkisinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 333)	She was talking to Vehbi Effendi in her usual manner, though she had been on the verge of hysteria when she had entered the garden. Fortunately Vehbi Effendi's presence made such excitement seem out of place ; it was fatal to all exaggerated expression; he communicated a sense of poise.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 326)	Rabia, Dede'nin yanında, eski tabii tavrını alivermişti. Vehbi Efendide, etrafında, heyecanı meneden muhitine muvazene, sükûn veren bir tesir vardı.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 162)	Rabia, beside Dede, had adopted her old habitual manner . And Vehbi Dede had an effect on others that prohibited emotion and gave equilibrium and peace to his surroundings.

Özde çeviride Vehbi Dede'ye yönelik bu söylem “Rabia bahçeye girdiğinde histerinin eşiğinde olmasına rağmen, Vehbi Efendi ile konuşmaya başladığında her zamanki haline dönmüştü. Neyse ki Vehbi Efendi'nin varlığı heyecanının yersiz olduğunu anlamasına neden oldu; tüm o abartılı hislerden kurtuldu, huzur buldu” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere bu örnekte de çevresindekilere korku salan imam karakterinin tam tersi olarak Vehbi Dede'nin etrafındaki insanlara huzur verdiği, onları varlığıyla dahi sakinleştirebildiği vurgulanmaktadır.

Edib aslına öz çevirisinde, Rabia'nın Vehbi Dede sayesinde huzur bulduğundan bahsetmiş ancak Rabia'nın Vehbi Dede ile konuşmadan önce histerinin eşiğinde olduğuna değinmemiştir. Bu doğrultuda, Edib'in aslına öz çevirisinde **göstergenin yok edilmesi** eğilimini gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Edib söylemin devamında Vehbi Dede'nin etrafındakiler üzerindeki olumlu etkilerini aslına öz çevirisine taşımaya gayret etmiştir.

Halsey, tersine geri çevirisinde söylemi “Dede'nin yanında Rabia da eski haline dönmüştü. Vehbi Dede çevresindeki duyguları yasaklayan kişiler üzerinde, denge ve huzur veren bir etki yapardı” olarak aktarmıştır. Halsey'nin çevirisinde anlam evirici eğilim göstermediği görülmektedir.

Örnek 133: Derviş Karakterine Yönelik Söylemlerin İncelenmesi IX

133. örnekte Rabia, geceleri imam olan dedesinin ona öğrettiği korkutucu düşünceler sebebiyle kötü rüyalar görmekte ve sık sık uykusundan uyanmaktadır. Rabia'nın eşi Osman bu durum karşısında Rabia'ya Vehbi Dede'yi düşünmesini öğütler, çünkü Vehbi Dede'nin varlığı Rabia'yı sakinleştirmektedir.

Tablo 142: Derviş Karakterinin Etrafındakileri Sakinleştirmesinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 368)	“I will tell you what, my child. When you go to bed think of a pleasanter God... Something like Vehbi Effendi. There is no Hell in his religion. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 362)	— Beni dinle. Yatarken Vehbi Dede'yi düşün. O sana herkesten çok sükûn verir. Onun dininde azap, cehennem yok.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012b, Part II, 204)	“Listen to me. When you go to bed, think of Vehbi Dede. He gives more peace to you than anyone. In his religion, there's no punishment or hell. ”

Özde çeviride Osman'ın bu söylemi “Sana ne diyeceğim çocuğum. Yatağa uzandığında seni daha mutlu eden bir Tanrı düşün... Vehbi Efendi gibi birisini. Onun dininde cehennem yoktur” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere bu örnekte de imam halkı dini öğretilerle korkutan, daimî olarak dindeki cezalardan bahseden bir din adamı olarak nitelendirilirken, Vehbi Dede din ile insanları korkutmayan, imamın aksine insanlara huzur veren bir din adamı olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan özde çeviride Vehbi Dede'nin Osman'ın söyleminde tanrısallaştırıldığı görülmektedir.

Edib, aslına öz çeviriyi gerçekleştirirken Vehbi Dede'ye yüklenen bu tanrısal güce yapılan vurguyu çevirisinden çıkarmış ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir. Edib'in Türk okur için gerçekleştirdiği aslına öz çevirisinde Vehbi Dede'ye atfedilen tanrısal güce yönelik söylemi eksik olarak vermesinin, Türk halkının dini değerlerine olan bağlılığından çekinmesinden kaynaklanmış olabileceği

düşünölmektedir. Edib her ne kadar kimi göstergeleri çıkararak söylemi eksik olarak aktarsa da Vehbi Dede'nin Rabia'ya sakinlik verdiğinden bahsetmek suretiyle öзде çevirideki göstergeleri ve anlamı aslına öz çevirisine aktarmaya gayret ettiği sonucu çıkarılabilir. Öзде çeviride “There is no Hell in his religion” söylemiyle aktardığı tümceyi aslına öz çevirisinde “Onun dininde azap, cehennem yok” olarak aktarmayı seçen Edib'in bu çeviri kararı da **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini örnekleemektedir.

Halsey ise tersine geri çevirisinde, aslına öz çevirideki tüm göstergeleri çevirisinde yansıtmaya ve anlamı aktarmaya gayret göstermiştir. Tersine geri çeviride bu örneğe konu olan söylem “Beni dinle. Yatağa gittiğinde Vehbi Dede'yi düşün. O sana herkesten daha çok huzur veriyor. Onun dininde ceza ya da cehennem yok” olarak aktarılmış ve “azap” göstergesini çıkarmıştır. TDK Türkçe sözlükte “İslam inancına göre dünyada günah işlemiş olanlara ahirette verilecek ceza.” olarak tanımlanan “azap” da bir çeşit cezadır ve Halsey çevirisinde azap göstergesindeki İslami anlamı eksiltmiş ve **anlamın eksik yorumlanması** eğilimini göstermiştir.

5.7. Öзде Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirideki Epigrafların İncelenmesi

Öztürk Kasar (2009, 172) epigrafların metne estetik ve düşünsel anlamda katkıda bulunduğundan bahseder ve epigrafların metnin anlam evrenini etkilediğini bu sebeple incelenmeleri gerektiğini belirtir. Genette (1987, 144) epigrafi en genel tanımıyla bir eserin başlangıcında yapılan alıntı olarak tanımlamaktadır. Epigraflar metnin başında ya da sonunda bulunabilmekte ve buldukları yer de metin içindeki rollerinin değişmesine neden olmaktadır: okur için girişte bulunan bir epigraf ile metnin ilişkisi ileriye dönüktür ve metin hakkında okura bilgi verebilir oysa metnin sonunda bulunan epigraf yazarın son sözü olarak oradadır (Genette, 1997b, 149).

Epigraf gerçek bir alıntı olabileceği gibi kimi durumlarda yazar tarafından üretilmiş de olabilmektedir. Yazarın alıntıyı yanlış hatırladığı ya da mevcut anlatıyı metnin bağlamına uygun hale getirmek istediğinden bilinçli bir şekilde özgün halini değiştirerek aktardığı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Diğer yandan, epigrafın gerçek olduğu ve doğru şekilde aktarıldığı ancak referansın bilinçli bir şekilde yanlış bir şekilde verildiği durumlarla karşılaşmak da olasıdır (Genette, 1997b, 151). Başka

bir eserden alıntı şeklinde yapılan epigraflar o metinle arasında bağ kuracağı gibi metnin anlam evrenini kavramada bir ipucu niteliği taşıyabilir ya da tam aksine okuru yanlış yönlendirip tuzağa düşürme görevini de üstlenebilir. Bu açıdan bakıldığında epigrafların incelenmesi ve metinle bağının kurulması anlam evrenine ulaşmada önem taşımaktadır (Öztürk Kasar, 2009, 172).

Gérard Genette'e (1997b, 156-160) göre, epigrafların dört işlevi olabilir: en yaygın şekilde kullanılan şekliyle başlığın yorumlanması; ikinci olarak metnin yorumlanması, üçüncü olarak alıntı yapılan yazarın aracılığıyla metne değer kazandırılması; dördüncü olarak ise alıntı yapan yazarın değer kazanması. Farklı amaçlarla anlatıya eklenen epigrafların hangi amaçla metne dahil edildiğinin saptanması çevirmen için de önem taşımaktadır. Çevirmen epigrafın işlevini belirlemeli, metinle bağlantısını kurmalı ve metin içinde nasıl bir amaca hizmet ettiğini saptamalıdır ki anlatının anlam evrenine ulaşarak farklı bir dilde bu anlam evrenini yeniden kurabilsin. Bu sebeptendir ki epigraflar gerek çevirmen gerekse çeviri araştırmacısı tarafından dikkatle incelenmelidir. Aşağıdaki örnekte bu çalışmaya konu olan özde çeviri, aslına öz çeviri ve tersine geri çeviri eserlerdeki epigraflar gösterilmiştir.

Örnek 134: Epigrafların Listelenmesi

Üç anlatı incelendiğinde özde çeviride ve aslına öz çeviride epigraf bulunduğu ancak tersine geri çeviriye epigrafın taşınmadığı gözlemlenmiştir. Epigrafların çevirilere göre dağıtılmış örneği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 143: Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Ters Yönden Geri Çeviride Bulunan Epigraflar

İncelenen Metin	İncelenen Epigraf
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	"All being is a Shadow, an Illusion, a Reflection cast on a Mirror." Molla Jami.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 6)	<i>Kâinatta ne varsa hepsi vehim ve hayal, yani aynalara vuran akisler veyahut gölgeler...</i>
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I)	Epigraf bulunmamaktadır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Edib, özde çevirisini İngiliz okur için hazırlarken 15. yy. Fars şairlerinden olan Molla Câmî'nin "Kâinata ne varsa hepsi vehim ve hayal, yani aynalara vuran akisler veyahut gölgeler..." söylemini İngilizceye çevirerek "Tüm varlıklar bir gölge, bir ilüzyon, bir ayna yansımasıdır" anlamına gelecek şekilde aktarmıştır. Bu epigraf, tasavvuf alanından bir isim olan Molla Câmî'den alındığından anlatıda tasavvuf anlayışına yönelik verilen ipuçlarıyla birebir örtüşmektedir. Tasavvufi bakış açısının anlatıda baskın olacağı daha girişteki epigrafla bile kendini belli etmektedir. Edib bu epigrafı kullanarak aynı zamanda anlatıda önemli bir başka gösterge olan gölge oyunu, Karagöz oyunlarına da gönderme yapmış olur. Edib'in Türk okurlar için hazırladığı aslına öz çevirisinin ilk bölümü de aynı epigraf ile başlar. Ancak Edib, bu metinlerarası ilişkinin Molla Câmî'den yapılan bir alıntıyla kurulduğu gerçeğini Türk okur ile paylaşmaz. Molla Câmî göstergesini aslına öz çeviriden silerek göstergenin yok edilmesi anlam evirici eğilimini gösterir. Edib'in Molla Câmî'nin adını aslına öz çeviriden çıkarmış olmasının Türk halkından çekinmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Özde çeviride imam karakterini her fırsatta eleştiren, Mevlevi Dervişi Vehbi Dede karakterini ise öven Edib'in çeşitli çekincelerle aslına öz çeviride imam karakterine yönelik eleştirileri silmesi ve Mevleviliğe yönelik göstergeleri azaltması, epigraflarda uyguladığı çeviri kararıyla paralellik göstermektedir.

Halsey'nin ise tersine geri çeviride, aslına öz çeviride bulunan epigrafı aktarmadığı görülmektedir. Halsey'nin epigrafı çevirisinde aktarmamasının nedeni, tasavvufi öğeler içeren Molla Câmî'nin söyleminin ana dilde bile anlaşılması zorken, İngilizceye çevrildiğinde anlamını tam olarak aktaramayacağını düşünmesi olabilir. Diğer yandan çalışma boyunca gerçekleştirilen çeviri incelemelerinde, dil hâkimiyeti konusunda eksikleri olduğu gözlemlenen Halsey'nin aslına öz çevirideki epigrafı anlayamadığından İngilizceye çeviremediği de düşünülebilir. Halsey epigrafı tersine geri çeviride aktarmayarak anlamlı birimleri silmiş ve **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Metin içi inceleme gerçekleştirildiğinde Edib'in epigrafı Vehbi Dede isimli Mevlevi Dervişi karakter üzerinden okura açıkladığı gözlemlenmiştir. Aşağıdaki örnekte, göstergelerin izi sürüldüğünde epigrafın metin içindeki açıklanışı gösterilmektedir.

Örnek 135: Metin İçinde Epigrafın İzinin Sürülmesi

Bu örnekte, epigrafın metin içi analiz yöntemiyle izi sürülmüş, epigrafı tamamlayan göstergelerin peşinden gidilerek aşağıdaki tabloda gösterilen söyleme ulaşılmıştır.

Tablo 144: Metin İçinde Epigrafın Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 64)	— Bence Şeytan ve Allah diye kâinata iki kuvvet yoktur. Hepsi, her şey bir tek hakikatin, bir tek kudretin görünüşü. Cüz ve ferdlerden en muazzam güneşlere kadar, insandan, göze görünmeyen böceklere kadar hep bir tek yaratıcı kudretin eseri. İyi kötü, güzel çirkin, Allah Şeytan; bunlar, icat edilen isimler. Hepsinin arkasında, kendi kendini halk etmiş olan ve mütemediyen halk etmekte olan bir kudret var... O, o... Kâinat denilen perdeye, gölgelerini aksettirmek için yaratmak fiilinde devam eden Halik... Adı Allah, Rab, ne olursa olsun. Nurunun en parlak, en ezeli olduğu bir yer, sırrının maskesi bir tek şey vardır: Aşk!
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 61)	“In my opinion, there are not two powers called Satan and God in the universe. Each one, everything, is an opinion of one single turth, of one single power. From molecules and atoms to the most enormus suns, from man to insects invisable to the eye, each is the work of one single creative power. Good-evil, beautiful-ugly God-Satan, these are invented names. Behind each there is one power who itself has created itself and is continually in the work of creation... He, he is a creator who continually creates to reflect his shadows on a curtain that is called universe... His names is Allah, Rab, other names. There is one thing only that is a retort to secrets, a place that is the most brilliant place of this light, the one that least has a beginning, Love!”

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Vehbi Dede “iyi kötü, güzel çirkin, Allah Şeytan bunlar icat edilen isimler” derken aslında tıpkı epigraftaki gibi kâinattaki her şeyin aslında insanların hayal dünyasından ibaret olduğunu, tek gerçeğin Tanrı aşkı olduğunu söylemeye çalışmaktadır. Tasavvuf öğretisinin eserde baskın olduğu bir gerçektir. Bu örnek de epigraftaki söylemin açıklaması niteliğindedir. Ancak özde çevirisinde bu söyleme yer vermeyen Edib, aslına öz çevirisine ekleme yaparak **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermiştir.

Tersine geri çeviride Halsey söz konusu söylemi “Bence evrende Şeytan ve Tanrı diye iki güç yok. Her biri, her şey, tek bir dönemin, tek bir gücün fikridir. Molekül ve atomlardan en kötü güneşlere, insandan gözle görülemeyen böceklere kadar her biri tek bir yaratıcı gücün eseridir. İyi-kötü, güzel-çirkin, Tanrı-Şeytan, bunlar uydurulmuş

isimlerdir. Her birinin arkasında, kendisini yaratan ve sürekli yaratma işinde olan bir güç vardır ... O, sürekli olarak gölgelerini evren denilen bir perdeye yansıtmak için yaratan bir yaratıcıdır ... Onun adı Allah, Rab, ya da başka bir isim. Sırlara karşılık gelen tek bir şey var, bu ışığın en parlak yeri, başlangıcı olmayanı, Aşk!” olarak aktarmıştır. Halsey’nin tüm göstergeleri aktarmaya gayret gösterdiği ve çevirisinde herhangi bir anlam evirici eğilim saptanmadığı söylenebilir.

5.8. Özde Çeviri, Aslına Öz Çeviri ve Tersine Geri Çevirideki Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkilerinin İncelenmesi

Öztürk Kasar (2009, 172) yazınsal metinlerin başka metinlerle gerçek ya da kurgusal ilişkiler içinde olabildiklerini ve metinlerarasılığın referans verilerek, alıntı yapılarak esinlenme ve kimi durumlarda intihal gibi farklı yollarla gerçekleştirilebileceğini belirtir. Metinlerarası göndermelerin yakalanabilmesi ve metin ile ilişkilerinin açığa çıkarılabilmesi anlatının anlam evrenine ulaşma açısından önem taşımaktadır. Metinlerarasılık bağlamında, metinlerin kendilerinden önce yazılmış olan metinlerden bağımsız olamayacağı, metinlerin önceki metinlerin toplamı olduğu düşüncesi vurgulanmaktadır. Metinlerarasılık kavramının günümüzdeki halini alabilmesi, Rus biçimcilerinden Bakhtin’e, Kristeva’dan, Barthes’a, Riffaterre’den ve Genette’e kadar birçok araştırmacının katkısı ile gerçekleşmiştir.

İlk olarak Bulgar asıllı Fransız edebiyat kuramcısı Julia Kristeva’nın (Kristeva, 1969’dan aktaran Aktulum, 1999, 12) “başka metinlerden alınan sözcelerin bir kesişme yeri” olarak tanımladığı metinlerarası kavramının özü Rus eleştirmen Mikhail Bakhtin’in söyleşimcilik kuramına dayanmaktadır. *Semeiotike, Recherches pour une Sémanalyse* (1969), *Le Texte du Roman* (1970) ve *La Revolution du Langage Poétique* (1974) isimli eserlerinde Bakhtin’in söyleşimcilik kuramını Fransız okurlara tanıtan Kristeva, göstergebilimsel bakış açısıyla metinlerarasılığı “Her metin bir alıntılar mozaïği gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür” olarak tanımlar (Kristeva, 1969’dan aktaran Aktulum 1999, 41). Söylemin devingen olduğunu kabul eden Bakhtin’e göre bir sözce diğer sözcelerle ilişki kurmadan yalnız başına var olamamakta ve her söylem belirli bir toplumsal ve tarihsellik içinde varlığını sürdürmek durumundadır (Aktulum, 1999, 24).

Aktulum (1999, 44) metinlerarasılığı farklı gösterge dizgelerinin yeni bir anlamla bezenerek başka bir dizgede dönüştürülmesi işlemi olarak adlandırmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, metinlerarası göndermenin okur tarafından algılanabilmesinin ön koşulu göstergelerin yeni bağlamdaki unsurlarla ilişkisinin çıkarılmasına bağlıdır.

Kristeva'nın ardından Barthes, metinlerarasılığı "sonsuz bir metnin dışında yaşamak olanaksızlığı" olarak tanımlar (Aktaran Aktulum, 1999, 13). Honoré de Balzac'ın *Sarrasine* isimli öyküsünü göstergebilimsel bir bakış açısıyla *S/Z* başlıklı yapıtında çözümleyen Barthes, yazılabilir ve okunabilir olmak üzere iki farklı metin türünden bahseder. Yazılabilir metinler okurun aktif olduğu, okunabilir metinler ise pasif olduğu metinlerdir. Aktulum Barthes'ın metin kavramına getirdiği bu yeni yaklaşımı şöyle açıklar:

"Barthes *S/Z* adlı yapıtında, kapalı metin kavramı yerine "açık" metinden söz eder. Postmodern metin anlayışına bağlı olarak, metinlerarası ve/ya "seslerin örgüsü" kavramları, Barthes tarafından metnin yeni özellikleri olarak *S/Z*'de öne çıkarılır. Artık, metnin bir "kendilik" olduğu düşüncesi değişmiştir" (Aktulum, 1999, 55).

Metinlerarasılık konusunda çalışmalar yaparak kavramı bir adım ileriye taşıyan bir diğer araştırmacı ise Michael Riffaterre'dir. Kristeva metin karşısında okurun rolüne değinmemesine rağmen Riffaterre metinlerarası ilişkiyi metin-okur arasındaki ilişki üzerinden tanımlayarak okura verilen değeri artırmıştır (Aktulum, 1999, 60). Metinlerarasılığı "okurun kendinden önce ya da sonra gelen bir yapıtta başka yapıtlar arasındaki ilişkileri algılaması" olarak tanımlayan Riffaterre'e göre, "öteki yapıtlar ilk yapıtın metinlerarası göndergesini oluştururlar" ve metinler arasındaki bu ilişkilerin anlaşılması "yapıtın yazınsallığının temel unsurlarından" birisidir (Riffaterre, 1980'den aktaran Aktulum, 1999, 61).

Riffaterre'in metinlerarasılık yaklaşımında okur birincil plandadır. Metinlerarasılığı "sıradan metinlerarasılık" ve "zorunlu metinlerarasılık" olmak üzere ikiye ayırarak inceleyen Riffaterre'e göre sıradan metinlerarasılık okurun ekinsel edincine bağlıyken, zorunlu metinlerarasılık dilbilgisel aykırılıklardan kaynaklanmakta bu sebeple de okurun ekinsel edinciyle değil de metinle ilişkili olmaktadır (Aktulum, 1999, 65). Sıradan metinlerarasılık söz konusu olduğunda, dikkatli okurun gözünden kaçamayacağı çünkü açık bir gönderme söz konusuysa, zorunlu metinlerarasılık söz konusu olduğunda algılanmasının okurun kültürel birikiminin kuvvetli olmasına bağlı olduğu işaret edilmektedir. Riffaterre bu ikili ayrıma bağlı olarak "anlam" kavramının "anımlama" kavramından ayrıldığını ortaya koyar. Metnin çizgisel okunmasının

sonucu anlamı ortaya koyarken, metinlerarasılık ilişkilerinin okunması ise anlamlamaya işaret etmektedir (Aktulum, 1999, 65).

Baktin, Kristeva, Riffaterre gibi metinlerarasılık üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların ortaya koyduklarından yola çıkan Genette bütüncül bir yaklaşımla metinlerarasılığı bir sisteme oturtarak inceler. Bir metnin bir başka metin içindeki varlığını metinlerarasılık olarak adlandıran Genette (1997a) metinsel aşkınlığı; metinlerarasılık (intertextualite), ana metinsellik (hypertextualite), yan metinsellik (paratextualite), üst metinsellik (architextualite), yorumsal üst metinsellik (metatextualite)⁶ olmak üzere beş başlık altında inceler ve metinlerarasılığın alıntılama, gizli alıntılama ve anıştırma yollarından biriyle kurulabileceğini savunur.

Bu doğrultuda, çalışmanın araştırma nesnelere incelenmiş ve Edib'in açık ve örtük metinlerarası göndermelerle, alıntılarla anlatılarını zenginleştirdiği gözlemlenmiştir. Aşağıdaki inceleme örneklerinde özde çeviri, aslına öz çeviri ve tersine geri çeviride saptanan metinlerarası ilişkiler içeren söylemler karşılaştırılarak anlatıyı ne ölçüde etkiledikleri incelenmiştir.

Örnek 136: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi I

136. örnekte, Emine eşi Tevfik'i terk eder ve Tevfik yana yakıla eşini geri getirmek için uğraşmaktadır. Edib, Tevfik ile Emine'nin bu durumunu okura aktarabilmek için metinlerarası ilişkilere başvurarak metnini zenginleştirir.

Tablo 145: Leyla ile Mecnun Üzerine Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 14)	He wandered about wringing his hands, and telling everyone he knew of his lost love. The women could talk of nothing else. He was like a lover in a story-book. The men felt ashamed. They spat over their shoulders asking the unseen powers to protect them from ever showing such ignominious and unmanly weakness.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 27)	Bu vakadan sonra geçen ay Emine Tevfik münasebetinde Sinekli Bakka'l'a göre en romantik aydır. Kadınlara göre Leyla ile Mecnun hikayesi gibi bir şey, erkekler yine memnun değil.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 13)	After this event the month that passed in Emine-Tevfik relationship was a very romantic month according to Sinekli Bakka'l. According to the woman it was like the story of Laila and Mecnun, and even the men were not displeased.

⁶ Terimler Kubilay Aktulum (1999) tarafından Türkçeleştirilmiştir.

Edib söylemi “Tevfik ellerini ovuşturarak ve tanıdığı herkese kayıp aşkını anlatarak dolaştı. Kadınlar başka ne isterlerdi. Hikâye kitaplarındaki aşıklar gibiydi. Erkekler utandılar. Omuzlarının üzerinden tükürdüler ve görünmeyen güçlerden kendilerini böylesine küçük düşüren ve erkeklere yakışmayan zayıflıkları göstermekten korumalarını istediler” olarak aktarır. Tevfik’in bir kadının peşinden koşuyor oluşunun kadınların hoşuna gidecek, erkeklerin ise utanç duyacakları bir eylem olarak görüldüğünden bahseden Edib, “Hikâye kitaplarındaki aşıklar gibiydi” söylemiyle Tevfik’in bu halini yazınsal metinlerdeki sevdiğinin peşinden giden erkeklere benzettir ancak spesifik bir örnek vermez.

Türkçe aslına öz çeviride ise kadınların Tevfik’in bu halini beğeneceğini hatta “Leyla ile Mecnun” hikayesine benzeteceklerini söyleyerek Leyla ile Mecnun efsanesine metinlerarası bir göndermede bulunur. Çünkü Leyla ile Mecnun efsanesinde de Mecnun, Leyla’nın peşinden koşmakta ve onun aşkı için tüm dünyevi ihtiyaçlarını reddedip çölde yaşamaktadır. Edib’in özde çeviri metninde bu metinlerarası göndermeye başvurmamış olması İngiliz okurun bu göndermeyi anlayamayacağından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü okurun metinlerarası ilişkiyi kavraması ve anlamlandırabilmesi gerekmektedir aksi takdirde gönderme amacına ulaşamayacaktır. Edib’in İngiliz okurun içeriğini bilmediği Leyla ile Mecnun hikayesini kullanarak yapacağı metinlerarası göndermenin amacına ulaşmayacağını düşünerek özde çevirisine eklemediği söylenebilir.

Aslına öz çevirisinde ise bu metinlerarası gönderme Leyla ile Mecnun hikayesini bilen Türk okur tarafından bir çırpıda anlaşılacağından Edib, bu metinlerarası göndermeyi çevirisine eklemiş ve **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermiştir. Okur farklılıklarının metinlerarası gönderme konusunda Edib’i yönlendirdiği söylenebilir.

Tersine geri çeviri incelendiğinde, söylemin “Bu olaydan sonra Emine-Tevfik ilişkisinde geçen ay Sinekli Bakkal'a göre romantik bir aydı. Kadınlara göre Leyla ile Mecnun'un hikayesi gibiydi ve erkekler ise bundan fazlasıyla hoşnuttu” olarak aktarıldığı ve Halsey’nin bu örnekte de bazı göstergeleri kavrayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aslına öz çeviride “erkekler yine memnun değil” olarak verilen tümcenin Halsey tarafından anlaşılabilir olarak “even the men were not displeased” olarak aktarıldığı ve “not” ile “displeased” olumsuz unsurları içerdiğinden olumlu bir anlama gelerek sanki erkekler Tevfik’in bu halinden çok memnunlarmış gibi yansıtıldığı

gözlemlenmiştir. Halsey, özde çeviridekine tamamen karşıt bir anlam ortaya koymuş, dolayısıyla **anlamın çarpıtılması** eğilimini göstermiştir.

Örnek 137: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi II

Bu örnekte, Jön Türklerden olan Hilmi ile Padişah için çalışan babası Selim Paşa münakaşa etmektedir. Edib, bu örnekte de Hilmi Bey'in ağzından Ziya Paşa'nın ünlü beyiti ile metinlerarası ilişki kurar.

Tablo 146: Ziya Paşa ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 41)	“Islamic civilisation?” Hilmi sneered, and quoted Zia Pasha: I have walked through infidel domains, and beheld palaces and castles; I have wandered through Moslem realms and seen nothing but ruins.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013)	— Medeniyetimiz yok ki tahkir edeyim. Ziya Paşa' nın dediği gibi, sizin tahkir ettiğiniz küfür diyarı mamureler, kâşanelerle dolu; mülk-i İslam baştanbaşa virane.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 41)	It is not our civilization that I insult. Like Ziya Pasha said, Western lands that you insult are prosperous places full of mansions; the property of Islam is ruins from end to end...

Babasının “İslam medeniyetine laf uzatma” demesi üzerine Hilmi: “İslam medeniyeti mi? diye sorar ve Ziya Paşa'dan alıntı yaparak: “Kafir topraklarını gezdim, oralarda sarayları ve kaleleri gördüm; Müslüman alemlerinde dolaştım ve harabelerden başka bir şey görmedim” der. Metinde de açıkça belirtildiği gibi bu söylemde Ziya Paşa'nın ünlü gazeli “Diyar-ı küfrü gezdim beldeler kâşaneler gördüm/ Dolaştım mülk-i İslâmı bütün virâneler gördüm” ile metinlerarası ilişki kurulmaktadır. Ziya Paşa'dan bu alıntıyı yapan Hilmi karakteri padişaha ve yönetimine karşı olan, Jön Türklere mensup, Batı'yı takdir eden ve kendi ulusu için öz eleştiri yapan bir kişidir. Divan Edebiyatı'nın şairlerinden olan Ziya Paşa Batılı düşünceleri yurda getiren ilk aydınlardandır. Ziya Paşa, alıntılanan gazeline Avrupa'yı da Osmanlı'yı da gezdiğini ve Avrupa'da hep güzel, bakımlı yerler görürken Osmanlı'da ise hep bakımsız, eski durumdaki yerlerle karşılaştığını belirtmektedir. Bu bakış açısı Osmanlı Devleti'ni eleştiren ve Batı'nın üstünlüğünü savunan Hilmi'nin Doğu-Batı ikilemine bakışı ile örtüşmektedir. Edib, İngiliz okurun bu beyitin Ziya Paşa'ya ait olduğunu bilmeyeceğini düşünerek “Hilmi

Ziya Paşa'dan alıntı yaptı" tümcesini eklemiştir. Bu sayede beyitin sahibini de vererek merak eden İngiliz okurun bu metinlerarası ilişkiyi daha derinden araştırabilmesinin de yolunu açmıştır. Ziya Paşa beyitinde "İslam ülkelerinden olmayan ülkeler" anlamına gelen "diyarı-küfr" sözcüğünü kullanırken, Edib de özde çevirisinde bu beyiti İngilizceye çevirirken "aynı dini inanca sahip olmayan insanlar" anlamına gelen "infidel domains" tanımlamasını kullanarak Ziya Paşa'nın ne söylemek istediğini okura net bir şekilde aktarmaya çalışmıştır.

Edib, aslına öz çevirisinde de her ne kadar Ziya Paşa'nın bu beyiti Türk okurları arasında ünlü bir beyit olsa da "Ziya Paşa'nın dediği gibi" eklemesi ile alıntının Ziya Paşa'ya ait olduğunu Türk okurlara da açıklama gereği duymuştur. Edib'in çevirisinde herhangi bir anlam evirici eğilim saptanmamıştır.

Halsey, söylemi çevirisinde "Hakaret ettiğim medeniyetimiz değil. Ziya Paşa'nın dediği gibi, hakaret ettiğiniz Batı toprakları, konaklarla dolu zengin yerlerdir; İslam'ın malı ise uçtan uca harabe..." olarak aktarmıştır. Görüldüğü üzere, aslına öz çeviride Hilmi'nin "Medeniyetimiz yok ki tahkir edeyim" eleştirisi değiştirilerek "Hakaret ettiğim medeniyetimiz değil" anlamına gelecek şekilde "It is not our civilization that I insult" tümcesiyle aktarılmıştır. Aslına öz çevirideki karşıt bir söylem söz konusu olduğundan **anlamın çarpıtıldığı** sonucu çıkarılabilir. Halsey, Ziya Paşa'nın beyitini İngilizceye tüm göstergeleriyle aktarmaya gayret göstermiş ve metinlerarası zenginliği çevirisinde korumayı başarmıştır.

Örnek 138: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi III

138. örnekte, özde çeviride bulunmayan bir söylemin aslına öz çeviriye dahil edildiği görülmektedir. Türkçe aslına öz çeviride Edib, metinlerarası bir gönderme ile metnini zenginleştirmiştir.

Tablo 147: Bir Vecize ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	---
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib	Mesnevi okur gibi bunları söyledikten sonra acemaşırın makamında bir mısra terennüm etti: Aşk bes, bâkî heves!

([1936] 2013, 86)	
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 61)	After saying these things as if he was reading a Mesnev he recited a line from an Persian makam: “Enough love, permanent desire!”

Bilinen bir vecize olan ve Osmanlı Dönemi’nde Mevlevihanelerin kapılarında sıkça yazılan “Allah bes, baki heves” vecizesini Edib eserinde Vehbi Dede’nin ağzından “Aşk bes, baki heves” olarak aktarır. “Allah kâfidir, geri kalanlar geçicidir” anlamına gelen vecizenin İngilizce özde çeviri metne aktarılmamış olmasının sebebi, Edib’in Farsça sözcüklerden oluşan ve Türklerin bile anlaması zor olan bu vecizenin İngiliz okurlar tarafından hiç anlaşılamayacağını düşünmüş olması olabilir. Vehbi Dede’nin vecizenin özgün halini kullanmak yerine Allah sözcüğünü aşk ile değiştirmesi de Edib’in Vehbi Dede karakterine atfettiği duruştan kaynaklanıyor olabilir. Vehbi Dede klasik din anlayışının dışında bir bakış açısına sahip bir karakterdir. Vehbi Dede’nin söylemindeki bu farklılığın da Vehbi Dede karakterinin duruşundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Edib özde çevirisinde bulunmayan bu söylemi aslına öz çeviriye dahil ederek **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermiş, özde çeviride olandan daha fazla bilgiyi aslına öz çevirisine dahil ederek aşırı yoruma neden olmuştur.

Halsey ise söylemi çevirisinde “Bunları bir Mesnevi okuyormuş gibi söyledikten sonra, Fars makamından bir mısra okudu: Yeterli aşk, kalıcı arzu!” olarak aktarır ve Mesnevi’yi açıklamak için bir çevirmen notu ekler. Çevirmen notunda “13. Yüzyıl Derviş şairlerinden Rumi’nin felsefi bir dizesi” söylemiyle Mesnevi’yi İngiliz okura açıklayan Halsey, aslına öz çevirideki “Aşk bes, bâkî heves” vecizesini de birebir çevirerek İngilizceye aktarmaya çalışmıştır. Birebir çeviri sonucunda Halsey “yeterli aşk, kalıcı arzu” anlamına gelecek şekilde aslına öz çeviride aktarılan anlamdan çok uzak ve anlamdan yoksun bir çeviriyle “Enough love, permanent desire!” olarak aktarmış ve **anlamı parçalamıştır**. Halsey’nin söyleminde hem metinlerarası gönderme yok edilmiş hem de anlamsız bir söylem ortaya çıkmıştır.

Örnek 139: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi IV

139. örnekte, Rabia ile Vehbi Dede musiki söylemektedirler. Bu sahnede de Şeyh Galip’in bir şarkısı ile metinlerarası ilişki kurulmaktadır.

Tablo 148: Şeyh Galip ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 63)	“Again the ship of my heart is wrecked and washed ashore,” she sang, with a weird melancholy that ran through the whole song until the last line was reached—the line which summed up life as Vehbi Effendi saw it: “Some have fallen into loss of fame and name, and some have fallen into honour and power.”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 87)	Rabia tefi, Dede neyi aldı. Kız hafız dünya kaygısını, dünya hırsını, hırka ve abaya değişen, dedelerin en ulusu Galib Dede'nin bir şarkısını söyledi: — Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenare düştü, diye başladı. Sonra Dede'nin bütün felsefesini hulasa eden son satırları, hepsinin içeri karıştıran bir hüznle bitirdi: — Kimi terk-i nâm u şâne kimi itibare düştü.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 63)	Rabia took up the tambourine, Dede the ney. The girl hafiz - according to the concerns of the world and ambition of the word-- changed her cardigan and abaya and sang a song of Galip Dede, the greatest of Dede's. She began to sing: “Again my heart has fallen on its side and broken.” Then the last lines, which summarized all of Dede's philosophy, finished with a sadness that confused everyone's heart. “One man abandons fame and renown; another has fallen into it.”

Edib, özde çevirisinde söylemi “Yine yüreğimin gemisi enkaz haline geldi ve karaya vurdu, diye seslendi, tuhaf bir melankoliyle sona ulaşana dek tüm şarkı boyunca akıp gitti - Vehbi Efendi'nin bakış açısıyla hayatı özetleyen söz ile noktayı koydu: Kimi namını, şanını kaybetti; kimi itibar hevesine düştü” olarak aktarır. Görüleceği üzere Edib özde çevirisinde bu gazelin ait olduğu kişiden bahsetmemektedir. Şeyh Galip'in İngiliz okur tarafından tanınmadığını bildiğinden ekleme gereği duymadığı düşünülebilir.

Aslına öz çeviride Galip Dede olarak bahsedilen kişi Şeyh Galip adıyla tanınan Galip Mehmet Esad Dede, Türk divan edebiyatı şairidir ve tasavvuf alanında çalışmıştır. Özde çeviride ve aslına öz çeviride alıntılanan gazel Şeyh Galip'in gazelidir ve iki eserde de gazelin ilk beyiti ile son beyiti alıntılanarak metinler zenginleştirilmiştir. Özde çeviride Edib, bu alıntının Şeyh Galip'ten yapıldığına değinme gereği duymamış, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış bu gazeli anlamını aktaracak şekilde İngilizce olarak ifade etmeye çalışmıştır. Ancak bir İngiliz okurun bu İngilizce cümlelerden çıkararak araştırma yapması ve eserin gerçek bir eser olduğunu kavrayarak sahibini bulması mümkün değildir. Yani İngilizce metinde bu metinlerarası göndermenin anlaşılması neredeyse imkansızdır.

Aslına öz çeviride ise Edib bunun Şeyh Galip'in bir eseri olduğunu Galip Dede olarak verse de Türk okur kısa bir araştırma ile Galip Dede ile Şeyh Galip'in kastedildiğini kolayca anlayabilir. Türk okur kolayca eserde geçen gazeli bulup tamamını okuyabilir ve bu gazelin aslında eserde de belirtildiği şekilde Vehbi Dede'nin tasavvuf bakış açısını olabildiğince gerçekçi bir şekilde aktardığını çünkü aslında Şeyh Galip'in de bir tasavvuf ustası olduğu gerçeğiyle birleştirerek kolayca kavrayabilir. İngiliz okur göstergeleri okusa dahi bu metinlerarası göndermeye ulaşması neredeyse imkânsız iken Türk okurun metinlerarası göndermeyi anlaması için ciddi bir gösterge okumasına ihtiyacı yoktur. Edib'in **anlamı aşırı yorumlayarak** aslına öz çeviride ek bilgi paylaştığı ve metinlerarası göndermeyi görünür kıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Tersine geri çeviride Halsey'nin bu söylemi “Rabia tefi, Dede ise neyi aldı. Hafız kız dünyanın endişelerine ve kelimenin hırsına göre - hırka ve abayasını değiştirerek Dede'lerin en büyüğü Galip Dede'nin şarkısını söyledi. Şarkıyı söylemeye başladı: “Yine kalbim yan yattı ve kırıldı” Sonra Dede'nin tüm felsefesini özetleyen son satırlar geldi, herkesin gönlünü karıştıran bir üzüntüyle sona erdi: Bir adam ün ve şöhreti terkeder, bir başkasıysa içine düşer” olarak aktarmaya çalıştığı ve çeviride iki noktada anlamı evirdiği söylenebilir. İlk olarak Halsey, “dünya kaygısını, dünya hırsını, hırka ve abaya değişen” söylemini anlayamamış ve çevirisinde anlamsız bir tümce ortaya koyarak **anlamın parçalanması** eğilimini göstermiştir. Aynı zamanda Halsey, Galip Dede'den yapılan alıntının ilk kısmında geçen “Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenare düştü” tümcesini de anlayamamış ve çevirisinde anlamsız bir bütün olan “Again my heart has fallen on its side and broken” söylemi ile aktarmaya çalışmış ve bir kez daha **anlamın parçalanması** eğilimini göstererek metinlerarası göndermenin de amacına ulaşmasının önünde engel oluşturmuştur.

Örnek 140: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi V

140. örnekte anlatıcı, Peregrini'nin Hilmi hakkındaki düşüncelerinden bahsetmekte ve Hilmi'yi Shakepeare'in ünlü oyunundaki baş karakter olan Hamlet'e benzeterek metinlerarası ilişki kurmaktadır.

Tablo 149: Hamlet ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (Edib, 1935, 65)	Of Hilmi he expected nothing. He was a sort of Turkish Hamlet , disturbed by the wickedness of his father; one of the brooding, vocative, incoherent Hamlets of this world. No harm in such . . . twenty ghosts could not set them to the task of vengeance or destruction.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 67)	Hilmi, o gayri tabîî düşünen karışık kafalı aciz bir Hamlet örneği idi. Öyle bir Hamlet ki binbir hortlak hayali onu muayyen bir ideal için şiddete, hattâ en ufak bir harekete bile sevk edemez.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 65)	Hilmi was the model of an impotent Hamlet with the head all jumbled up, thinking unnatural things. He was a Hamlet insofar as the image of a thousand and one ghost did not impel him to violence for a fixed ideal, or even to the littlest movement.

Edib özde çevirisinde “Hilmi'den hiçbir şey beklemiyordu. O, babasının şeytaniliğinden rahatsız olan bir tür Türk Hamletiydi; Bu dünyanın kara kara düşünen, eleştiren, tutarsız Hamlet'lerinden biri. Kimseye bir zararı yok... yirmi hayalet gelse onlara intikam aldırılmayı başaramaz” olarak aktarır. Burada da Shakespeare'in ünlü *Hamlet* eserine metinlerarası gönderme yapılarak metin zenginleştirilmiştir. *Hamlet* isimli eserde de Danimarka Prensi Hamlet'in babası, Danimarka Kralı ölür ve hayaleti oğlu Hamlet'e gözükererek kendisini kimin öldürdüğünü anlatmaya çalışır. Hamlet babasının hayaletinden babasını öldüren kişinin tahta geçen amcası olduğunu öğrenir ve önce bu gerçekten emin olmak için uğraşır. Amcasının babasını öldürdüğünden emin olduktan sonra Hamlet, amcasını öldürmeye çalışır ve olaylar gelişir. Edib özde çevirisinde Hilmi'yi bir Türk Hamleti olarak niteler ancak yirmi hayalet dahi gelse onu intikama ikna edemeyeceklerini belirterek aslında Hilmi'nin zararsız olduğunu söyler. Metinlerarası gönderme burada açık bir şekilde verilmiş, okurun yalnızca bağlantıları kurması beklenmiştir.

Aslına öz çeviride ise Edib, Hilmi'yi aciz bir Hamlet olarak niteler ve binbir hortlak dahi gelse kendisini harekete geçiremeyeceğini, Hilmi'nin Hamlet gibi amacının peşinden gidemeyeceğini söyler. Bu metinde de metinlerarası gönderme açıkça belirtilmiş, okura yalnızca karakterle arasındaki bağı çözme işi bırakılmıştır. Edib'in özde çevirisinde Hilmi'yi “Türk Hamleti” olarak nitelerken aslına öz çevirisinde “aciz bir Hamlet örneği” olarak nitelemesinin sebebi Edib'in Türk okur için gerçekleştirdiği çeviride Jön Türkleri kötü gösterme isteğinden kaynaklanıyor olabilir. Edib'in bu çeviri kararında **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimi göstermiştir.

Söz konusu söylem tersine geri çeviride “Hilmi, tuhaf şeyler düşünmekten kafası karışmış, aciz bir Hamlet modeliydi. Bir Hamlet olduğu kadar, binbir hayaletin görüntüsü bile onu belirli bir ideal, hatta en küçük bir hareket için şiddete zorlayamadı” olarak aktarılmıştır. Halsey’nin özde çevirideki tüm göstergeleri çevirisinde yansıtmaya gayret gösterdiği ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermediği, aynı zamanda metinlerarası göndermeyi de olduğu şekilde aktardığı söylenebilir.

Örnek 141: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi VI

141. örnekte Vehbi Efendi, Türk şarkılarının da neşeli olduklarına dair Peregrini’yi ikna etmeye çabalamaktadır ve bunun için Nefi’nin şarkısı ile metinlerarası ilişki kurar.

Tablo 150: Nefi ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 131)	“Our songs not gay? Nonsense—you listen to this!” It was Vehbi Effendi, beating his knees and humming Nefi's incomparable “ Ode to Spring. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 123)	— Ne dedin, Peregrini? Bizim mûsikî şen değil mi? Kim demiş, diyordu. Sonra, Rabia, iki elin usulle vurduğunu, Dede’nin “ Esti nesim-i nevbahar ” şarkısını söylediğini işitti.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 123)	“What do you say, Peregrini? Is not our music happy? Who said that? Afterwards, Rabia heard Dede striking the beat with his two hands and singing: Spring blew me joy ”.

Edib, özde çevirisinde bu söylemi “Şarkılarımız neşeli değil mi? Bu doğru değil- bunu bir dinle dedi Vehbi Efendi ve elleri dizlerinde ritm tutarak Nefi’nin eşsiz Bahar Kasidesi’ni mırıldanmaya başladı” olarak aktarır. Görüleceği üzere Edib, burada 17. yy. Divan şairlerinden olan Nefi’nin Bahar Kasidesi ile metinlerarası ilişki kurarak metnini zenginleştirmektedir. Vehbi Efendi kendi kültürünün şarkılarının da gayet neşeli olduğunu göstermek için Bahar Kasidesi’ni ritimle söylemeye başlar. Nefi kasideyi 4.Murad’a sunmuştur ve kasidenin ilk 16 beyitinde şair bahar mevsimini, zevk ve sefa tasviri yapar sonraki beyitlerde ise önce Sultan Murat’a sonra ise kendini övgüye başlar.

Edib, özde çevirisinde İngiliz okura Nefi’yi ve şarkısını verirken, aslına öz çevirisinde Türk okura bu gazelin Nefi’ye ait olduğunu söylemez kendilerinin bu göndermeyi

şarkı sözlerinden bulmalarını ister. Bunun sebebinin İngiliz okurun İngilizceye çevrilmiş şarkı sözlerinden gazelin sahibini bulmaları pek mümkün olmadığından kaynaklandığı düşünülebilir. Her ne kadar Edib'in bu kasidenin Nefi'ye ait olduğunu silmesi okuru araştırmaya yönlendirmek istemesinden kaynaklanıyor olabilse de bu çeviri kararı **anlamın eksik yorumlanmasına** örnek oluşturmaktadır.

Halsey çevirisinde söylemi “Ne diyorsun Peregrini? Müziğimiz şen değil mi? Bunu kim söyledi? Daha sonra Rabia, Dede'nin iki eliyle vuruşu ve şarkı söylediğini duydu: Bahar beni neşelendirdi...” olarak aktarmıştır. Halsey, aslına öz çeviriyi temel aldığından aslına öz çeviride verilmeyen sanatçı Nefi'den çevirisinde bahsedememiştir. Halsey'nin “esti nesim-i nevbahar” isimli şarkının adını anlamadan çevirmeye çalıştığı “bahar beni neşelendirdi” anlamına gelen “spring blew me joy” söylemi ile aktarma yoluna gittiği ve **anlamın bozulmasına** yol açtığı, şarkının adını okurlara aktaramadığı gibi sanatçının adını da aktaramadığından okurların metinlerarası göndermeyi anlayabilmelerinin önüne geçtiği sonucu çıkarılabilir.

Örnek 142: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi VII

142. örnekte Peregrini'nin Türk şarkılarını hüznü bulması üzerine Vehbi Dede, Enderunlu Vasıf'ın bir kız ile annesi arasında geçen diyaloglardan oluşan, nazım şiir şeklinde kaleme aldığı eserini söylemeye başlar

Tablo 151: Enderunlu Vasıf ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935)	“Here is a line to suit that picture...” He hummed: “ I shall seek a lad of fifteen, and of him my sweetheart make. ”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 124)	Asmanın gölgesindeki genç hayal Dede'ye, Vâsıfın, “ On beş yaşında kendime bir oynaş arayım ” mısrasını tekrar ettirdi. “ On beş yaşında bir oynaş, on beş yaşında bir oynaş... ”
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 123)	The apparation of a youth in the shadow of the grape wine reminded Dede of the lines of Vasıf: “ Let me look for a playmate of fifteen, a playmate of fifteen... ”

Edib, özde çevirisinde bu söylemi: “Tam da bu tabloya uyacak... dedi ve mırıldanmaya başladı: Bana sevgili olacak on beşlik bir oğlan bakarım” olarak aktarır. Edib'in özde çevirisinde Enderunlu Vasıf'a değinmediği, yalnızca eserin nakaratı olan

“On beş yaşında kendime bir oynaş arayım” dizesini İngilizceye aktararak metinlerarası ilişki kurmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Ancak bu örnekte de İngiliz okurun çeviri dizeden yazarı araştırıp bulması pek olanaklı olmamakla birlikte metinlerarası göndermenin okurların çoğuna ulaşmaması muhtemeldir.

Aslına öz çeviride ise Vasıf'ın eseri olduğunu belirterek daha açık bir şekilde metinlerarası gönderme yapar ve burada da eserin yalnızca genç kızın ağzından annesine cevaben oluşturulmuş kısmındaki nakaratı aktarır. Özde çeviride bulunmayan bilgileri aslına öz çeviriye dâhil eden Edib'in **anlamı aşırı yorumladığı** söylenebilir.

Halsey'nin çevirisinde ise bu söylemin “Üzümün gölgesinde bir gencin görüntüsü, Dede'ye Vasıf'ın dizelerini hatırlattı: “On beş yaşında bir oyun arkadaşı ararım, on beş yaşında bir oyun arkadaşı, on beş yaşında bir oyun arkadaşı...” olarak aktarıldığı görülmektedir. Halsey, aslına öz çeviride Enderunlu Vasıf'ın eserine yapılan metinlerarası göndermede bahsi geçen “oynaş” göstergesini “oyun arkadaşı” anlamına gelen “playmate” ile karşılamaya çalışmıştır. Ancak Vasıf'ın bir anne ile kızı arasındaki atışmayı konu aldığı eserinde anne kızını ahlaki olarak eleştirmekte, kız da annesine gönlünü eğlendireceği birini bulmak istediğini söyleyerek kızdırmaktadır. Vasıf'ın eserinin anlam evreni düşünüldüğünde, Halsey'nin çevirisinde “playmate” göstergesini kullanma yoluna gitmesi ile kaynak metinle tutarlı ya da mantıklı bir ilişki kuramayan aykırı bir anlam ortaya koyduğu ve **anlamın saptırılması** eğilimini gösterdiği söylenebilir. Aykırı anlama neden olan Halsey'nin, bu çeviri kararı ile okurların Edib'in kurduğu metinlerarası ilişkiyi kavramasının önüne geçtiği söylenebilir.

Örnek 143: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi VIII

143. örnekte, Peregrini Rabia'yı ilk kez Kuran okurken görmüş ve etkilenmiştir. Edib, bu karşılaşmayı Dante ile Beatrice karşılaşmasına benzeterek metinlerarası ilişki kurar.

Tablo 152: Dante ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 58)	The room sank into shadow, and in that atmosphere of blurred outlines Rabbia appeared to him like a sacred picture. He rubbed his hands. “So must Beatrice have appeared to Dante” he murmured.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 61)	Birdenbire gölgelere dalan ve loşlukta hatları birbirine karışan eşya arasında Rabbia'nın yüzü bir Meryem Ana tasviri gibi göründü. O vakit üstâd ellerini ovuşturarak: — Beatris, Dante'ye ilk defa böyle görünmüş olacak, diyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 57)	Suddenly Rabbia's face, in the middle of the objects diving into shadows and opposing one line to another in the dimness, seemed like a picture of the Virgin Mary. “Beatrice would have looked just like that the first time that Dante saw her.”

Edib, özde çevirisinde bu sahneyi “Oda karanlığa gömüldü ve bu karanlıkta Rabbia ona kutsal bir resim gibi göründü. Ellerini ovuşturdu. “Beatrice Dante'ye böyle görünmüş olmalı,” diye mırıldandı” olarak aktarır. Burada Edib Peregrini'nin Rabbia'ya bakışını Dante ile Beatrice arasındaki ilişkiye benzeterek metinlerarası ilişki kurmakta ve metnini zenginleştirmektedir. Beatris, Dante'nin ilham kaynağı olduğuna inanılan platonik sevgilisidir ve Dante hayatı boyunca yalnızca iki kez Beatrice'i görmesine rağmen tüm hayatı boyunca Beatrice'e âşık olur. Burada da Peregrini'nin Rabbia'ya bakışı, Dante'nin Beatrice'e bakışına benzetilerek aslında ikili arasında gerçekleşecek aşk ilişkisi hakkında önceden okura ipucu verilmektedir, bu açıdan önemli bir metinlerarasılık örneğidir. Edib, özde çevirisinde Dante ve Beatrice referanslarını açık olarak vermiştir bunun İngiliz okurun bu ünlü isimleri bileceği ve metinlerarası göndermeyi kolayca anlayabileceğini düşündüğünden kaynaklandığı söylenebilir.

Edib özde çeviride “kutsal bir resim” olarak tanımladığı benzetmeyi aslına öz çeviride açıklama yoluna giderek “Meryem Ana tasviri” olarak aktararak **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini göstermiştir. “Meryem Ana tasviri” söyleminin eklenmesini Edib'in Peregrini'nin Hristiyan olduğunu vurgulamak amacıyla yapmış olabileceği düşünülmektedir. İngiliz okur bir kadının benzetildiği kutsal resmin Meryem Ana tasviri olacağını kolayca anlarken Türk okurun bu benzetmeyi kavrayamayacağını düşünen Edib'in açıklama yaparak göstergenin aslını okurla paylaştığı düşünülmektedir. Diğer yandan Edib, Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisinde de

Dante ve Beatrice göstergelerini açıkça okurla paylaşır çünkü Dante ve Beatrice aşkı Türk okurun da büyük çoğunluğunun anlayabileceği bir göndermedir.

Tersine geri çeviride söz konusu söylem “Birdenbire Rabia'nın yüzü, nesnelere ortasında gölgelere dalan, loşlukta bir çizgiyi diğerine zıtlaştıran Meryem Ana resmi gibi göründü. Beatrice, Dante onu ilk gördüğünde böyle görünmüş olmalı” olarak aktarılmıştır. Halsey aslına öz çevirideki tüm göstergeleri çevirisinde aktarmaya gayret göstermiş, anlamı evirmemiş ve metinlerarası göndermeyi İngiliz okura aktarmıştır.

Örnek 144: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi IX

144. örnekte, Rabia Arapça okuduğu ayetlerin anlamını düşünmektedir ve Edib burada Kuran'dan alıntı yaparak anlatılarını zenginleştirir.

Tablo 153: Kuran'ı Kerim ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 97)	“He created man of crackling clay like the potters, and He created the firmaments from the smokeless fire... The Lord of Two Easts and the Lord of Two Wests... His are the ships which rise from the sea like mountains. Everyone upon it is transient, but the Face of my Lord, endowed with majesty and honour, shall endure.”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 98)	— Arapça okuduğu ayetlerin ilk defa Türkçesini düşünüyor, ilk defa anlayan ve anlatan bir sesle okuyordu: “ O çömlekçilerin kullandığı çamur gibi bir çamurdan insanı yarattı ve o gökleri dumansız bir ateşten halk etti... İki Şarkın Rabbi... İki Garbın Allahı... Denizlerin üstünde dağlar gibi yükselen gemiler onun... (Kâinat) üstündeki her şey fânî fakat Rabbim'in azametli ve heybetli yüzü ilelebet bâkî! ”
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 95)	She thought through first in Turkish the verses she read in Arabic, she would read them first in a voice that understood and explained. “Like clay that the potter uses, He created man from clay and He created those heavens from a smokeless fire... God of two East's, Master of the two West's... boats rising like mountains over the seas, everything upon the Universe is transitory, but the great and awesome face of the Master endures forever.”

Bu söylemde, Rahman Suresi'nden alıntı yapılmaktadır. Özde çeviride “Çömlekçilerin kullandığı gibi bir çamurdan insanoğlunu yarattı ve dumansız ateşten gökyüzünü yarattı... İki Doğu'nun Efendisi ve İki Batı'nın Efendisi... Denizden dağlar gibi yükselen gemiler Onundur. Onun dışındaki herkes geçicidir, ama heybet ve şeref bahşedilmiş olan O ebedidir” olarak aktarılmıştır. Görüleceği üzere Edib, özde

çevirisinde ayeti olduğu şekliyle korumaya ve anlamı aktarmaya çalışmıştır. Ancak Edib bunun bir metinlerarası gönderme olduğunu açıkça okura vermek yerine “Arapça okuduğu ayetlerin ilk defa Türkçesini düşünüyor...” eklemesi ile bunun bir Kuran ayeti olduğunu okura dolaylı yoldan göstermiştir. Aslına öz çeviride herhangi bir anlam evirici eğilime rastlanmamıştır.

Tersine geri çeviride “Arapça okuduğu ayetleri önce Türkçe düşündü, ilk kez anlayıp anlatan bir sesle okudu. “Çömlekçinin kullandığı kil gibi, O da insanı çamurdan yarattı ve o gökleri dumansız bir ateşten yarattı ... İki Doğu'nun Tanrısı, iki Batı'nın Tanrısı ... Denizler üzerinde dağlar gibi yükselen tekneler, Evren üzerindeki her şey geçicidir. Ama O'nun harika ve müthiş yüzü bakidir” olarak aktarılan söylemde de metinlerarası gönderme dolaylı yoldan okurla paylaşılmıştır. Halsey de ayeti İngilizceye çevirirken anlamı evirmemiştir.

Örnek 145: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi X

145. örnekte Edib, kutsal kitap İncil'e metinlerarası göndermede bulunarak metnini zenginleştirmiştir. Bu göndermenin çevirilerde nasıl verildiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 154: İncil ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 99)	I understood fully tonight the significance of these words of Jesus, the son of Mary: “He is a God not of the dead but of the living; for all live unto Him.”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 99)	Bu akşam İsa'nın şu sözlerini hatırladım: “ Allah ölülerin değil, dirilerin Allah'ı ”!...
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 97)	This evening I was reminded of these words of Jesus: “ God is not a God of the dead, but of the living. ”

Vehbi Dede ile Peregrini hayat üzerine konuşmaktadırlar ve bu sohbet esnasında Vehbi Dede İncil'den alıntı yapmaktadır. Özde çeviride söylem “Bu gece Meryem oğlu İsa'nın şu sözlerinin önemini tam olarak anladım: “O ölülerin değil, yaşayanların

Tanrısıdır; Herkes O'nun için yaşar” olarak aktarılmıştır. Edib bu metinlerarası göndermenin İncil’den alıntı olduğunu açıkça özde çeviriye dahil etmiştir.

Aslına öz çeviride de aynı yolu izleyerek Türk okura da gayet açıklamalı bir şekilde “İsa’nın şu sözleri” eklemesini yapmış ancak İsa’nın Meryem’in oğlu olduğuna dair detayı vermemiştir. Görüleceği üzere Edib İncil’den yaptığı bu alıntıyı iki çevirisinde de okura açıklamış, göstergeleri okuyarak yollarını bulmalarını beklememiştir. Ancak Edib’in özde çevirideki “Meryem’im oğlu İsa” söylemini aslına öz çeviriden çıkarması **göstergenin yok edilmesi** eğilimine örnek oluşturmaktadır.

Halsey de söylemi çevirisinde “Bu akşam bana İsa'nın şu sözleri hatırlatıldı: “Tanrı ölülerin değil, yaşayanların Tanrısıdır” olarak aktarmış ve anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 146: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi XI

146. örnekte Rabia, arkadaşı Bilal’i Karagöz oyununun karakterlerinden olan Tuzsuz Deli Bekir’e benzetmektedir çünkü Bilal de tıpkı Tuzsuz Deli Bekir karakteri gibi kabadayılık yapmaktadır.

Tablo 155: Tuzsuz Bekir ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 143)	“Why didn’t he do that all the time, instead of talking like the chief bully in a shadow-play? ” she cried to herself.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 131)	Bu oğlan acaba neden Karagöz’deki Tuzsuz Bekir gibi konuşmaktan hazzediyor, dünyanın anasını ağlatmak istiyor, diye hayıflanıyordu.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 135)	“I wonder what this boy finds to enjoy in speaking like Saltless Bekir in Karagöz , why he wants to make all the mothers in the world wail? ” She lamented.

Edib’in bu örnekte gölge oyununun kalıplaşmış karakterlerinden olan Tuzsuz Deli Bekir ile metinlerarası ilişki kurduğu görülmektedir. Özde çeviride bu söylem “Gölge oyunundaki baş kabadayı gibi konuşmak yerine neden bunu her zaman yapmadı?” diye ağlandı kendi kendine” olarak aktarılmıştır. Edib, özde çeviride İngiliz okurların anlamayacağını düşünerek Tuzsuz Deli Bekir’in ismini çevirisinde vermemiş, “gölge

oyunundaki baş kabadayı” olarak aktarmış, bu kararıyla İngiliz okur için metinlerarası göndermeyi kendisi açıklamıştır.

Aslına öz çeviride Tuzsuz Deli Bekir’i tanınması beklenen Türk okur söz konusu olduğundan, Edib çevirisine Tuzsuz Bekir’i eklemiş ve **anlamı aşırı yorumlayarak** metinlerarası göndermeyi okurun kurmasını beklemiştir.

Halsey ise çevirisinde bu söylemi “Acaba bu çocuk Karagöz'deki Tuzsuz Bekir gibi konuşmaktan neden zevk alıyor, neden dünyadaki bütün anneleri ağlatmak istiyor? diye ağlandı” olarak aktarmıştır. Aslına öz çeviride “dünyanın anasını ağlatmak” söylemi “zulmetmek” anlamında kullanılırken Halsey’nin birebir çevirisi dolayısıyla çeviri metinde gerçekleşmemiş olan anlamın anlaşıldığı, dolayısıyla Halsey’nin **anlamın kaydırılması** eğilimini gösterdiği söylenebilir.

Örnek 147: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi XII

147. örnekte Padişah için çalışan Zati Bey, Tevfik’i ayağına çağırır ve sorguya çeker. Tevfik’i tehdit eden Zati Bey, sonunun Nefi gibi olacağını söyleyerek Tevfik’i korkutmaya çalışır.

Tablo 156: Nefi ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 163)	“You had better not! Remember what happened to Nefi, the greatest of our poets. Remember how he was strangled and thrown into the sea. All that for daring to satirise a Minister. Don’t look frightened! I won’t have you strangled. You are a father ... by the way, why didn’t you bring your daughter to pay her respects to my lady?”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 150)	— Terk etme de gör. Büyüklerle eğlenmek Nef’i Efendi’ye kaç mal olduğunu bir hatırına getir.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 157)	“ Don't give it up but pay attention. Remember how much it cost Mr. Nefi to make fun of great men. ”

Özde çeviride Zati Bey’in Tevfik’e söyledikleri “Yapmasan iyi olur! Şairlerimizin en büyüğü olan Nefi'ye ne olduğunu hatırla. Nasıl boğulduğunu ve denize atıldığını hatırla. Tüm bunlar bir bakana laf söylemeye cüret ettiği için oldu. Korkma! Seni boğmayacağım. Sen bir babasın... bu arada, neden kızını hanımına saygılarını sunmaya getirmedin?” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü üzere söylemde 17. yy.

Osmanlı şairlerinden olan ve Vezir Bayram Paşa'ya yönelik bir hiciv kaleme aldığı için öldürülen Nefi'ye metinlerarası gönderme yapılmakta, Tevfik sonunun Nefi'nin sonuna benzeyebileceği ima edilerek korkutulmaktadır. Edib, Nefi'yi tanımaması muhtemel İngiliz okur için Nefi'yi tanıtan açıklamalar eklemiştir.

Edib'in Nefi'yi ve başına gelenleri İngiliz okura aktarmak adına eklediği kısımları aslına öz çeviriden çıkardığı görülmektedir. Edib'in Türk okurun Nefi'yi ve başından geçenleri bilme ihtimali yüksek olduğundan bu ek bilgileri çevirisinden çıkardığı söylenebilir. Edib, bu çeviri kararıyla **göstergenin yok edilmesine** örnek oluşturmuştur.

Halsey'nin çevirisinde Zati Bey'in söylemi “Vazgeçme ama dikkat et. Büyük adamlarla dalga geçmenin Nefi'ye ne kadara mal olduğunu hatırla” olarak aktarılmıştır. Ancak aslına öz çeviride Zati Bey, Tevfik'i “Terk etme de gör” tümcesi ile orta oyununu bırakmazsa başına kötü şeyler geleceğini ima ederken Halsey bu söylemi anlayamamış ve dolayısıyla “Vazgeçme ama dikkat et” anlamına gelen “Don't give it up but pay attention” tümcesi ile aktarmaya çalışmıştır. Aslına öz çeviride Tevfik'e bu huyundan vazgeçmesi yoksa başına kötü şeyler geleceği öğütlenirken, Halsey'nin çevirisinde vazgeçmek zorunda olmadığı ancak dikkatli olması gerektiği söylenmiş ve zıt bir anlam ortaya çıkarılmıştır. Aslına öz çevirideki anlama karşıt bir anlam ortaya koyan Halsey'nin bu çeviri kararı **anlamın çarpıtılması** ile sonuçlanmıştır.

Örnek 148: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi XIII

148. örnekte, yıllardır Padişah'a sadık bir şekilde hizmet eden Selim Paşa artık yavaş yavaş Padişah'ın olumsuz yönlerinin farkına varmaya başlar ve metinlerarası gönderme yaparak padişahı eleştirir.

Tablo 157: Bir Vecize ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 169)	“Nearness to Sultans is a consuming fire” he repeated in Persian.
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 157)	“Hükümdar yakınlığı, yakıcı bir ateştir” diyen şair ne kadar haklıydı.

Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 164)	How right was the poet who said: “ Being near to a ruler is a stingin flame. ”
--	---

Özde çeviride söylem “Padişahlara yakınlık insanı tüketen bir ateştir, diyerek Farsça tekrarlardı” olarak aktarılır. Edib burada, Osmanlı döneminde yaygın olarak bilinen bir söz öbeği olan ve genelde Pargalı İbrahim Paşa’nın ölümü ile ilişkilendirilen “Kurb-i Sultan, ateş-i Suzan” tümcesini İngilizceye çevirerek İngiliz okur ile paylaşır.

Aslına öz çeviride Edib bu anonim Farsça sözü Türkçeye çevirerek aktarır ve çevirisinde herhangi bir anlam evirici eğilim ile karşılaşılmamıştır.

Halsey’nin çevirisinde “Hükümdara yakın olmak yakıcı bir ateştir diyen şair ne kadar haklıydı” olarak aktarılan söylemde de herhangi bir anlam evirici eğilime rastlanılmamıştır.

Örnek 149: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi XIV

149. örnekte, Edib bir kez daha Shakespeare’in *Hamlet* eseri ile metinlerarası ilişki kurarak anlatısını zenginleştirmektedir. Orta oyuncu Tevfik gibi Yorick de sarayın soytarısıdır ve öldürülür.

Tablo 158: Shakespeare ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 63)	“So a sort of ‘ poor Yorick ’, whose mouth was often kissed but is now filled with dust! Did the fellow meddle in politics?”
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib ([1936] 2013, 65)	Peregrini Hamlet’de Yorick’i hatırladı. Sağken öpülen, ölünce toprak dolan ağızlı Yorick.
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part I, 63)	Peregrini remembered Yorick in Hamlet . Kissed in life, Yorick's mouth was full of earth in death.

Edib metinlerarası göndermeyi içeren bu söylemi özde çevirisinde “Eskiden ağız sık sık öpülen ama şimdi ağız toprakla dolu bir tür zavallı Yorick! Adam siyasete karıştı mı? Peregrini, Yorick’i hatırladı. Hayatta öpülen Yorick’in ağız ölümde toprakla

doluydu” olarak aktarmıştır. Edib’in özde çeviride İngiliz okurun Yorick’i bileceğini düşünerek *Hamlet* eserinde geçtiğine dair bir bilgi eklememiştir.

Aslına öz çeviride ise Türk okurun Yorick’i tanımayacağını düşünen Edib, *Hamlet* isimli eserden bir karakter olduğunu ekleyerek okuru bilgilendirir ve özde çeviride bulunmayan bilgileri aslına öz çeviriye dahil ederek **anlamın aşırı yorumlanması** eğilimini gösterir.

Halsey çevirisinde söylemi “Peregrini, *Hamlet*’teki Yorick’i hatırladı. Hayattayken öpülen Yorick’in ağzı öldüğünde toprak dolmuştu” olarak aktarmış ve metinlerarası göndermeyi aslına öz çeviride olduğu gibi açık bir şekilde okurla paylaşmıştır. Halsey, bu örneğin çevirisinde anlam evirici eğilim göstermemiştir.

Örnek 150: Metinlerarası İlişkilerin İncelenmesi XV

150. örnekte Rabia, amcası Rakım için Mevlid okumaktadır. Bu örnekte Süleyman Çelebi’nin Peygamber Hz. Muhammed için kaleme aldığı Mevlid ile metinler arası ilişki kurulmuştur.

Tablo 159: Mevlid ile Kurulan Metinlerarası İlişkinin Aktarımı

İncelenen Metin	İncelenen Bağlam
Özde Çeviri Çevirmen: Edib (1935, 228)	Hail to Thee! Oh Sun of all lovers, Hail to Thee! Oh Mercy to the worlds to come, Hail to Thee! Oh Pleader for the fallen, Hail to Thee! Oh Helper of the portionless!
Aslına Öz Çeviri Çevirmen: Edib (2013, 219)	Merhaba, ey asi ümmet melcei Merhaba, ey çaresizler eşfar!
Tersine Geri Çeviri Çevirmen: Halsey (2012a, Part II, 33)	Hail, rebellious sanctuaries of religion, Hail helpless mate.

Özde çeviride Edib, Mevlid’in “Merhaba Bahri” başlıklı kısmını İngilizceye çevirerek İngiliz okurla paylaşmış ancak bunun Mevlid’ten alıntı olduğunu belirtmemiştir. Dolayısıyla İngiliz okurun çeviri tümcelerden bunun bir eserden alıntı olduğunu anlaması pek mümkün gözükmemektedir. Özde çeviride Mevlid’ten yapılan alıntı “Selam sana! Ey bütün aşıkların Güneşi, Selam sana! Gelecek dünyalara merhamet,

Selam sana! Düşmüşler için yalvaran, Selam sana! Zavallıların yardımcısı!” olarak verilmiştir.

Edib’in aslına öz çevirisinde de bu söylemin Mevlid’ten alıntı olduğuna değinmediği göze çarpmaktadır. Edib, aslına öz çeviride özde çeviriye kıyasla daha az anlamlı birimi aktarmış, **göstergenin yok edilmesi** eğilimini göstermiştir.

Halsey çevirisinde alıntıyı “Selam sana, dinin asi kutsal sığınağı, selam sana çaresiz dostum” olarak aktarmıştır. Aslına öz çeviride Mevlid’ten alıntı yapıldığı açıkça metinde belirtilmediğinden Halsey’nin bu metinlerarası göndermeyi anlayamadığı bu sebepten de anlam evirici eğilimlere neden olduğu gözlemlenmiştir. Aslına öz çeviride “Merhaba, ey asi ümmet melcei” olarak verilen mısrada yazar, peygamberi asi insanoğlunun sığınağı olarak nitelemektedir. Oysa Halsey çevirisinde bu mısrayı “Selam sana, dinin asi kutsal sığınağı” anlamına gelecek şekilde “Hail, rebellious sanctuaries of religion” olarak aktarmış ve sanki asi olan peygambermiş gibi bir anlama neden olmuştur. Halsey’nin bu çeviri kararı ile **anlamı çarpıttığı** sonucu çıkarılabilir. Aslına öz çeviride ikinci mısrada ise bu kez peygamber çaresizlerin şefaatchisi olarak nitelenmektedir, ancak Halsey çevirisinde bu mısrayı “çaresiz dostum” anlamına gelecek şekilde “helpless mate” olarak aktarmıştır. Halsey aslına öz çeviride olmayan bir anlam üretmiş ve bu çeviri kararı **anlamın çarpıtılmasıyla** sonuçlanmıştır.

5.9. Genel Değerlendirme

Çalışmanın beşinci bölümünde “özde çeviri”, “aslına öz çeviri” ve “tersine geri çeviri” metinler Öztürk Kasar’ın (2009) derlediği göstergebilimsel okuma, yorumlama ve çözümleme modelinden eserlerin örnek sağladığı sekiz başlık doğrultusunda incelenmiştir. Başlıkların Yorumlanması başlığı altında üç, Birincil Söyleyenler ve Tasarlanmış Sözceleyenler başlığı altında on dört, Yerdeşlikler başlığı altında on beş, Çoğul Okuma başlığı altında on dört, Sembolik Evren başlığı altında yirmi yedi, Epigrafların İncelenmesi başlığında iki ve Metinlerarasılık başlığı altında on beş olmak üzere toplam doksan örnek üç anlatıda karşılaştırılarak incelenmiş ve bu sayede anlatıların anlam evrenlerine ulaşılarak anlatılardaki dönüşümler saptanmış ve farklı çeviri türlerindeki eğilimler gözlemlenmiştir. Göstergebilimsel çözümleme doğrultusunda incelenen ve karşılaştırılan metinlerde çevirmen kararlarına

odaklanılmış, çevirmenlerin kararları betimleyici bir yaklaşımla irdelenerek Öztürk Kasar'ın (2021a, 2021b) Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda yorumlanmıştır.

Öncelikle anlatılar kesitlemeleri açısından karşılaştırılmış ve saptanan farklılıklar tablolaştırılarak gösterilmiştir. Çalışmada benimsenen kesitleme yöntemi ise büyük ölçüde *Sinekli Bakkal*'ın bölümlenmesi doğrultusunda şekillenmiş, anlatı iki ana kesite, on sekiz alt kesite ve elli alt alt kesite ayrılarak incelenmiştir. Kesitleme yapılırken alt kesitlerde kişiler, alt alt kesitlerde ise anlatıdaki dönüştürücü edimler temel alınmıştır.

Başlıkların yorumlanması açısından anlatılar incelenmiş ve üç anlatının farklı başlıklara sahip olmasının olası sebepleri üzerinde durulmuştur. Başlıklardaki farklılıkların sebebi, metin içi inceleme ile aranmıştır. Anlam evreninin ilk adımı olan iki başlığın aslında metinlerin odak noktasını okura gösterecek şekilde seçildiği sonucuna varılmıştır. *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatı, daha çok Tevfik'in ve kızı Rabia'nın başından geçen olaylara dönemin siyasi ortamına değinilerek odaklanırken, *Sinekli Bakkal*'ın daha çok İstanbul'un arka mahallelerinden olan bu sokağın ve sokaktaki kişilerin yaşantılarına odaklandığı gözlemlenmiştir. Çevirisini *Sinekli Bakkal* üzerinden gerçekleştiren ve her iki eserin başlığını da kullanan Halsey'nin ise *Sinekli Bakkal*'daki vurguyu baz aldığı sonucu çıkarılmıştır. Edib, aslına öz çevirideki başlık seçiminde anlamın eksik yorumlanmasına neden olurken, Halsey ise gerek özde çevirinin gerekse aslına öz çevirinin başlığını birlikte kullandığından anlamın aşırı yorumlanmasına sebebiyet vermiştir.

Birincil söyleyen ve tasarlanmış sözceleyenler başlığı altında anlatılarda kendilerine özgü sesleri olan dört karakter incelenmiştir. Anlatının baş karakteri olan Rabia, her ne kadar küçükken İmam olan dedesi tarafından geleneksel bakış açısıyla yetiştirilmiş bir hafız olsa da Vehbi Dede ve Peregrini'den aldığı eğitim ile hayata bakışı değişen ve kalıplara sığmayan bir karakterdir. İncelenmek için seçilen ikinci tasarlanmış sözceleyen ise geçimini dans ederek sağlamış, eğitim alma fırsatı olmamış ve batıl inançlara sahip bir karakter olan Çengi Penbe'dir. Üçüncü tasarlanmış sözceleyen Edib'in özellikle *Sinekli Bakkal*'da Batı hayranı olarak göstermeye çalıştığı Hilmi Bey'dir. Batılı tarzda eğitim almış olan Hilmi Bey, Selim Paşa'nın oğludur. Ancak padişah için çalışan babasının aksine Hilmi Bey padişahı ve yönetimden hiç

memnun değildir. Batılı tarzda aldığı eğitimin izleri Hilmi'nin söylemlerinde kendini göstermekte, konuşmalarında Batı'ya duyduğu hayranlığın yansımaları açıkça görülmektedir. İnceleme için seçilen dördüncü tasarlanmış sözceleyen Sinekli Bakkal mahallesinin kabadayısı olan Sabit Beyağabey'dir. Sabit Beyağabey eğitimsiz bir kabadayıdır, mahalledeki herkesi korkutmaya çalışan ve dolayısıyla sıkça argo sözcükler kullanan bir karakterdir. Bahsi geçen dört tasarlanmış sözceleyenin söylemleri incelendiğinde Edib'in ve Halsey'nin çevirilerinde saptanan anlam evirici eğilimlerin dağılımı aşağıdaki tablolarda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Tablo 160: Tasarlanmış Sözceleyen Rabia'nın Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Parçalanması
		Anlamın Saptırılması
2. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Saptırılması
		Anlamın Bozulması
3. Söylem	---	Anlamın Kaydırılması

Tablo 160'da görüldüğü üzere, seçilen ilk tasarlanmış sözceleyen olan Rabia'nın incelenen üç söyleminde sekiz anlam evirici eğilim ile karşılaşılmıştır. Anlam evirici eğilimlerin dağılımı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Bir tasarlanmış sözceleyen olarak Rabia'nın söylemlerini aktarma açısından Halsey'nin çevirisinde karşılaşılan anlam evirici eğilimler, toplam eğilimlerin %75'ine tekabül ederken Edib'in çevirisinde bu oran %25'tir. Rabia'nın söylemlerinde iki kez anlamı aşırı yorumlayan Edib'in söylemleri anlam alanının içindedir. Ancak Halsey'nin çevirisinde saptanan beş anlam evirici eğilimden üçü anlam alanının dışında, iki tanesi ise anlam alanının sınırındadır.

Tablo 161: Tasarlanmış Sözceleyen Penbe'nin Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	---	---
2. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Kaydırılması

3. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Kaydırılması
------------------	----------------------------	----------------------

Tablo 161’de, tasarlanmış sözceleyen olarak Çengi Penbe’nin söylemlerinde saptanan anlam evirici eğilimlerin çevirmen odaklı dağılımı gösterilmektedir. Bir tasarlanmış sözceleyen olarak Çengi Penbe’nin üç söylemi incelendiğinde, altı anlam evirici eğilim ile karşılaşılmıştır. Penbe’nin söylemlerinde saptanan anlam evirici eğilimlerin %50’si Edib’in çevirisinde kalan ise Halsey’nin çevirisinde gözlemlenmiştir. Edib’in çevirisinde saptanan üç anlam evirici eğilimden ikisi anlam alanının içindeyken bir tanesi anlam alanının dışındadır. Halsey’nin çevirisinde saptanan iki anlam evirici eğilim ise anlam alanının sınırlarında, biri ise anlam alanının dışındadır.

Tablo 162: Tasarlanmış Sözceleyen Hilmi'nin Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	---	---
2. Söylem	Anlamın Bulanıklaştırılması	---
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	
3. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
4. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Çarpıtılması
		Anlamın Saptırılması
5. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---

Tablo 162’de, üçüncü tasarlanmış sözceleyen Hilmi Bey’e ait beş söylem incelendiğinde, Edib ve Halsey’nin çevirilerinde saptanan toplam yedi anlam evirici eğilim gösterilmektedir. Edib’in çevirisinde tespit edilen anlam evirici eğilimler toplam eğilimlerin %71.42’sini oluşturmasına rağmen hepsi anlam alanının içindedir, anlamlamaya zarar verilmemiştir. Halsey’nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimler her ne kadar toplam eğilimlerin %28.57’sini oluştursa da biri anlam alanının sınırlarında diğeri ise anlam alanının dışındadır.

Tablo 163: Tasarlanmış Sözceleyen Sabit Beyağabey'in Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

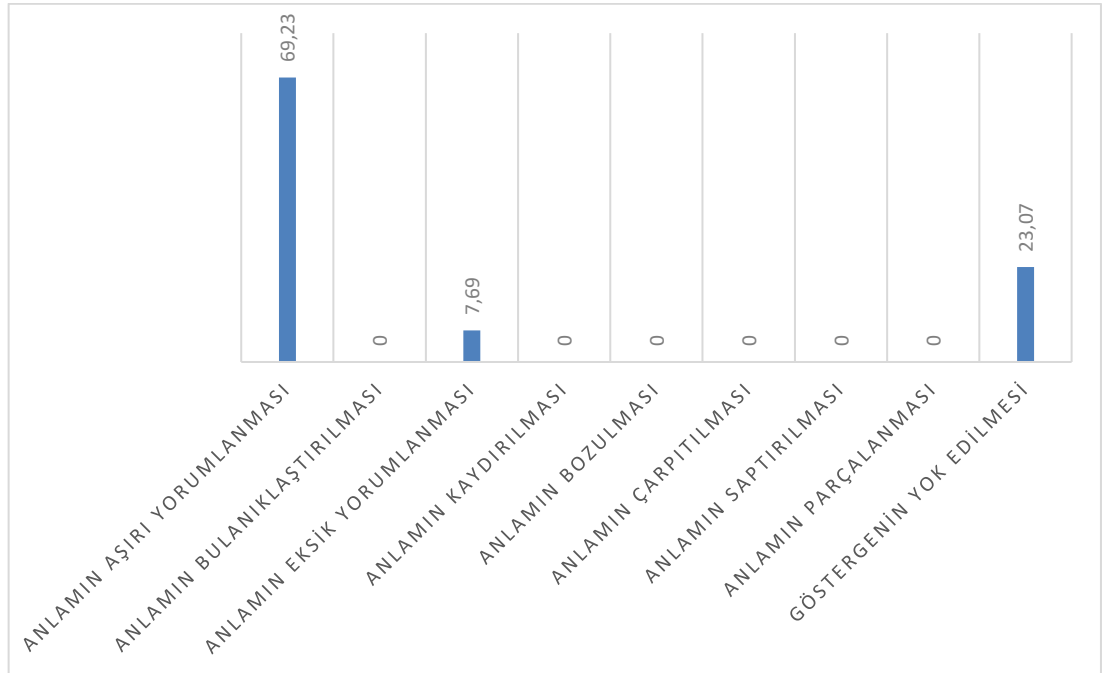
İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	---	Göstergenin Yok Edilmesi

		Anlamın Parçalanması
2. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
3. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Saptırılması

Tablo 163'te, dördüncü tasarlanmış sözceleyen Sabit Beyağabey'in söylemleri incelendiğinde saptanan anlam evirici eğilimlerin çevirmen bazlı dağılımı gösterilmektedir. Sabit Beyağabey'in söylemlerinde toplam sekiz anlam evirici eğilim saptanmıştır. Bu anlam evirici eğilimlerin %62.5'i Halsey'nin çevirisinde, %37.5'i Edib'in çevirisinde tespit edilmiştir. Edib'in anlam evirici eğilimleri yüzdelik olarak düşük görülse de ikisi anlam alanının dışında biri ise anlam alanındadır. Halsey'nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin hepsi anlam alanının dışındadır.

Tasarlanmış sözceleyenler odağında *Sinekli Bakkal* ve *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı anlatılar incelendiğinde iki çeviride saptanan toplam 29 anlam evirici eğilimden 13'ü Edib'e aittir. Edib'in tasarlanmış sözceleyenlerin söylemlerinde gözlemlenen anlam evirici eğilimlerin dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

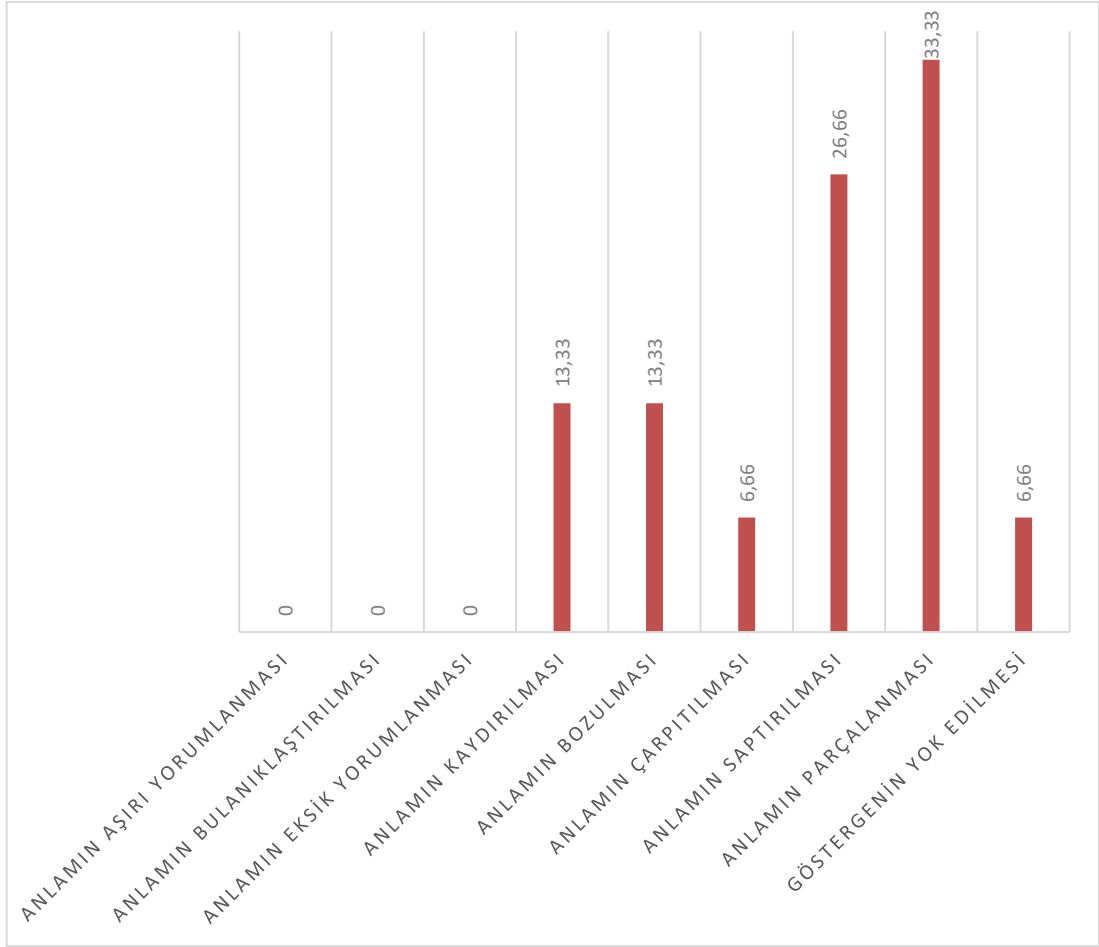
Tablo 164: Tasarlanmış Sözceleyenlerin Söylemlerinde Edib'in Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 164'te görüldüğü üzere, Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimler anlamın aşırı yorumlanması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Edib'in *Sinekli Bakkal* başlıklı aslına öz çevirisi, tasarlanmış sözceleyenler odağında incelendiğinde dokuz söylemde anlamın aşırı yorumlanmasına, üç söylemde göstergenin yok edilmesine, bir söylemde ise anlamın eksik yorumlanmasına yönelik anlam evrilmeleri gözlemlenmiştir. Bu durumun *Sinekli Bakkal* başlıklı anlatının özüne dönen bir "aslına öz çeviri" olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bir öz çevirmen olarak Edib'in, metni değiştirmekten çekinmediği gibi metni aslına döndürürken Türk okur için karakterleri daha detaylı anlatma yolunu seçtiği gözlemlenmiştir. Edib'in anlam evirici eğilimlerinin %77'sinin anlam alanının içinde olması da dikkat çekicidir. Edib her ne kadar metinle oynamaktan çekinmemiş olsa da anlam aktarımında dikkatli davranmıştır.

Tasarlanmış sözceleyenlerin söylemleri incelendiğinde saptanan 29 anlam evirici eğilimden 16'sı Halsey'nin çevirisinde tespit edilmiştir. Halsey'nin çevirisinde gözlemlenen anlam evirici eğilimlerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 165: Tasarlanmış Sözceleyenlerin Söylemlerinde Halsey'nin Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 165'te, Halsey'nin tersine geri çevirisinde anlamın parçalanmasına beş, anlamın saptırılmasına dört, anlamın kaydırılmasına iki, anlamın bozulmasına iki, anlamın çarpıtılması ve göstergenin yok edilmesine ise birer örnek tespit edilmiştir. Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin aksine Halsey'nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin %66.65'i anlam alanının dışında kalırken, geri kalanlar anlam alanının sınırındadır.

Yerdeşlikler açısından anlatılar incelendiğinde anlatılarda baskın olarak Doğu-Batı yerdeşliğinin hâkim olduğu görülmüştür. Her üç anlatı da Doğu-Batı yerdeşliği içeren söylemler açısından incelenmiş ve elde edilen 15 örnek karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. *Sinekli Bakkal*'da Doğu'nun değerlerinin Batı'dan üstün olarak gösterildiği, ancak bu söylemlerin Edib'in İngilizce olarak kaleme aldığı özde çevirisinde bulunmadığı, aslına öz çeviriye ekleme stratejisi kullanılarak dâhil edildiği tespit edilmiştir. Diğer yandan bu karşılaştırmalardaki Doğu üstünlüğünün özde

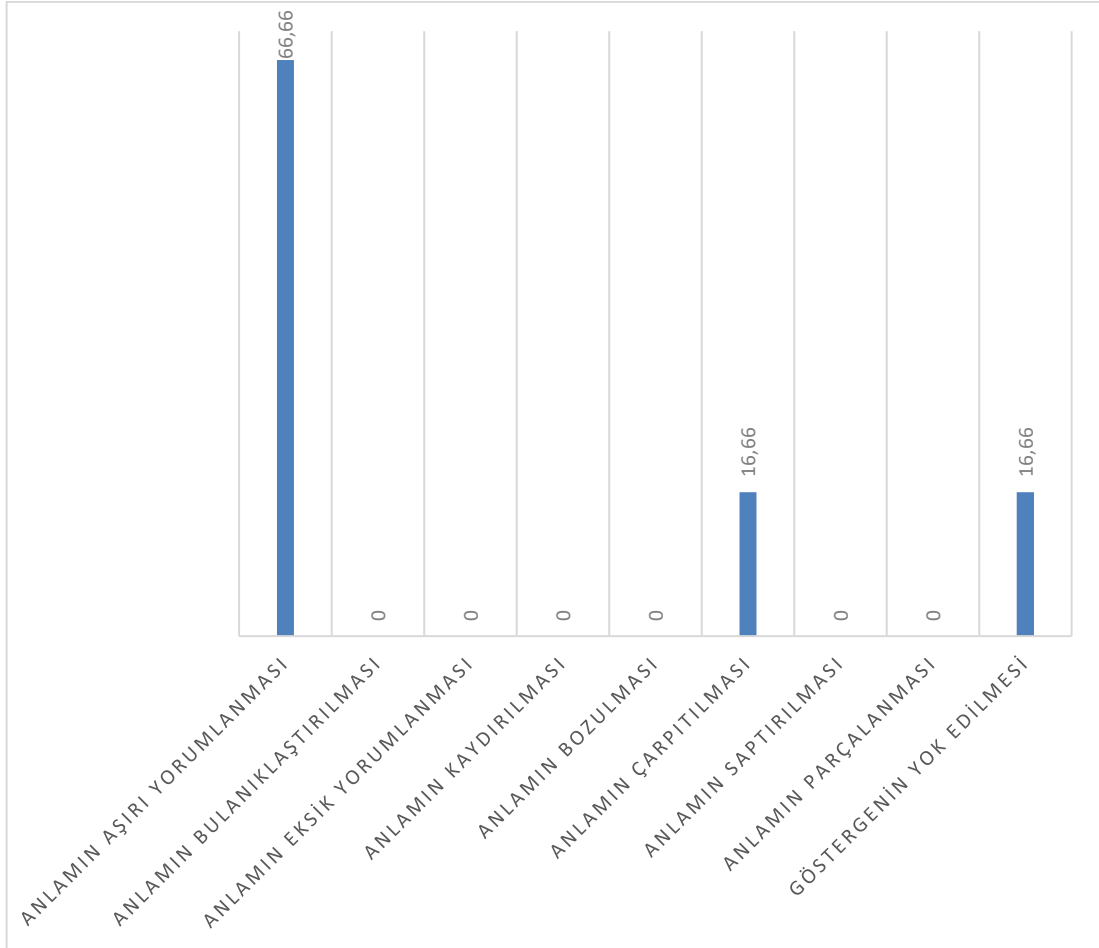
çeviride verilmemiş olması da Edib'in İngiliz okuru eserden uzaklaştırmak istememesinden kaynaklanmış olabilir. Halsey ise tersine geri çeviride Edib'in *Sinekli Bakkal*'daki söylemlerini aktarmaya çalışmış ancak Türkçe söylemleri anlamada kimi noktada sıkıntı yaşamış ve dolayısıyla çevirisine de aktaramamıştır. Yerdeşlikler odağında incelenen söylemlerde saptanan anlam evirici eğilimler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 166: Doğu-Batı Yerdeşliğine Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Çarpıtılması
	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
2. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
3. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Kaydırılması
4. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
5. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
6. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Parçalanması
7. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Parçalanması
8. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Çarpıtılması
9. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Aşırı Yorumlanması
		Anlamın Parçalanması
10. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Bulanıklaştırılması
	Anlamın Çarpıtılması	
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	
11. Söylem	Anlamın Çarpıtılması	---
12. Söylem	Anlamın Çarpıtılması	---
13. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
14. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
15. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Bozulması

Tablo 166’da görüldüğü üzere yerdeşlikler odağında gerçekleştirilen karşılaştırmalı incelemede *Sinekli Bakkal* ve *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı eserlerde 18’i Edib’in çevirisinde 10’u Halsey’nin çevirisinde olmak üzere toplam 28 anlam evirici eğilim saptanmıştır. Bu anlam evirici eğilimlerin çevirmenlere göre dağılımı Tablo 17 ve Tablo 18’de gösterilmiştir.

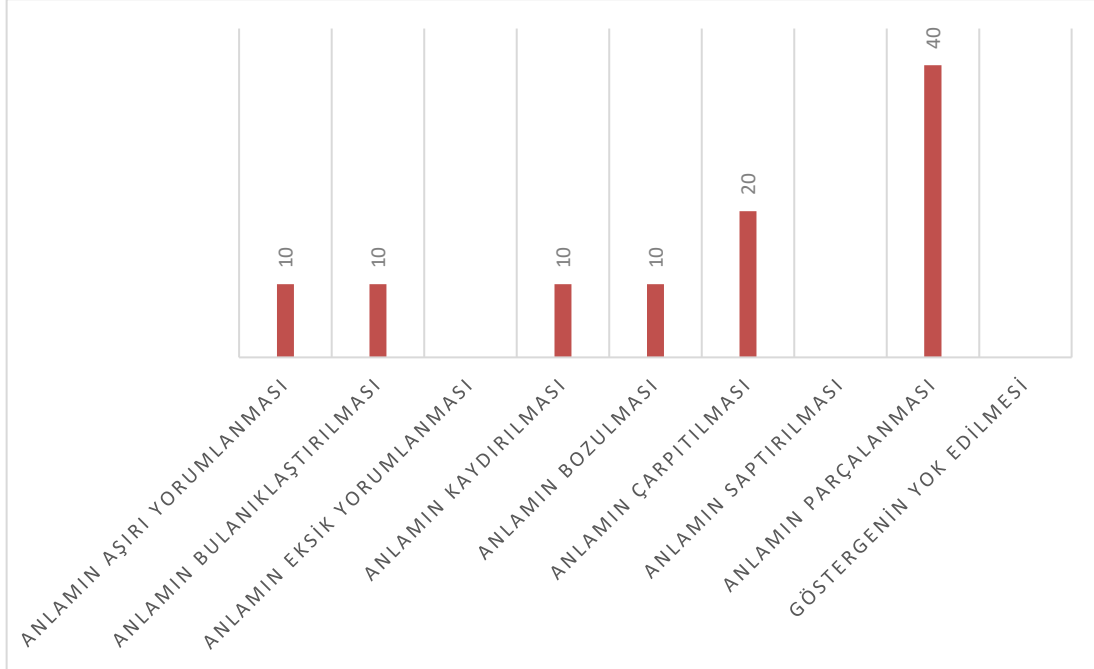
Tablo 167: Yerdeşlikler Odağında Edib’in Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 167’de, Edib’in çevirisinde saptanan 18 örneğin 12’si anlamın aşırı yorumlanmasına, üçü anlamın çarpıtılmasına ve son üçlü ise göstergenin yok edilmesine örnek teşkil etmektedir. Edib’in yerdeşlikler söz konusu olduğunda da anlatıda değişikliğe gitmekten çekinmediği görülmektedir. Doğu-Batı yerdeşliği doğrultusunda Edib’in İngilizce metindeki söylemlere yenilerini ekleyerek Doğu’nun değerlerini yüceltme yoluna gittiği, bunu yaparken de anlamı aşırı yorumladığı gözlemlenmiştir. Edib, 12 örnekte anlam evirici eğilime neden olmasına rağmen söylem hâlâ anlam alanının içindedir. Edib’in söylemlerinde saptanan 18 anlam evirici

eğilimin %66.66'sı anlam alanının içinde, 16.66'sı anlam alanının sınırında, %16.66'sı ise anlam alanının dışındadır.

Tablo 168: Yerdeşlikler Odağında Halsey'nin Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 168'de görüldüğü üzere, Halsey'nin tersine geri çevirisinde yerdeşlikler bağlamında 10 anlam evirici eğilim göze çarpmaktadır. İncelenen söylemlerde anlamın parçalanmasına dört, anlamın çarpıtılmasına iki, anlamın kaydırılması, anlamın bulanıklaşması, anlamın bozulması ve aşırı yorumlanmasına ise birer örnek tespit edilmiştir. Anlam evirici eğilimlerin %20'si anlam alanının içinde, %40'ı anlam alanının sınırında, %40'ı ise anlam alanının dışında olduğu görülmektedir. Edib'in aksine Halsey, Doğu-Batı yerdeşliğinde söylemleri değiştirmek gibi bir amaç gütmemiştir. Halsey'nin anlam evirici eğilimlere neden olduğu kısımlar genellikle dil yetersizliğinden kaynaklandığı görülmüştür.

Çoğul okuma açısından anlatılar incelendiğinde ise zengin bir anlatı özellikleri gösteren bu anlatıların, Abdülhamit döneminin gerçekleriyle örülü bir dönem kitabı olarak da okunabileceği sonucuna varılmış, bu sebepten üç anlatıda Padişah Abdülhamit ve Jön Türkler üzerine kaleme alınmış 14 örnek karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda, Edib'in dönem gerçeklerini daha cesur bir şekilde özde çevirisinde yansıtabildiği, ancak Türk okur için hazırladığı aslına öz çevirisinde çeşitli çekinceleri sebebiyle öz-sansür stratejisini uygulayarak Abdülhamit'e ve Jön

Türkler'e dair söylemler içeren bu örneklerin çoğunu aslına öz çevirisinden sildiği, kimisini ise yumuşattığı görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında, *The Clown and His Daughter*'ın *Sinekli Bakkal*'a kıyasla daha fazla dönem kitabı sayılabileceği çünkü *Sinekli Bakkal*'da Edib'in kaygılarından ötürü başvurduğu öz sansür stratejisinin döneme ait unsurları sildiği söylenebilir. Edib'in aslına öz çevirisine öz sansür uygulaması, çevirisini *Sinekli Bakkal* başlıklı anlatı üzerinden gerçekleştiren Halsey'nin çevirisini de etkilemiş, dönem gerçekliklerinin tersine geri çeviride de eksik anlatılması ile sonuçlanmıştır. Çoğul okuma ve anlamlama eksenlerinin değerlendirmesi başlığı altında yapılan inceleme sonucunda saptanan 14 örnek üç anlatı karşılaştırılarak incelenmiş ve çevirmen kararlarında tespit edilen anlam evirici eğilimlerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

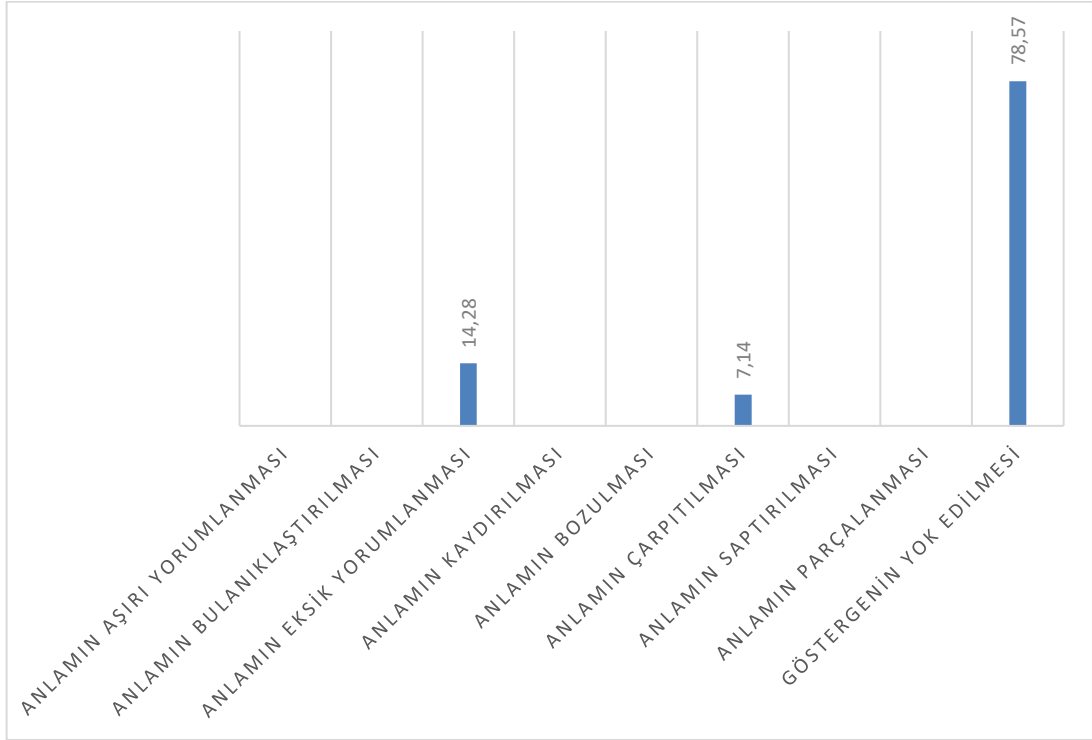
Tablo 169: Çoğul Okuma ve Anlamlama Odağında İncelenen Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	Anlamın Eksik Yorumlanması	Anlamın Parçalanması
	Göstergenin Yok Edilmesi	
2. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Kaydırılması
3. Söylem	Anlamın Eksik Yorumlanması	Anlamın Bozulması
	Göstergenin Yok Edilmesi	
4. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
5. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
6. Söylem	---	---
7. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
8. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
	Anlamın Çarpıtılması	
9. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
10. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
11. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
12. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
13. Söylem	---	---

14. Söylem	---	---
------------	-----	-----

Tablo 169’da belirtildiği üzere, çoğul okuma ve anlamlama eksenleri odağında gerçekleştirilen karşılaştırmalı incelemede aslına öz çeviri ve tersine geri çeviride toplam 19 anlam evirici eğilim saptanmıştır. Saptanan anlam evirici eğilimlerin 14’ünün Edib’e, beşinin Halsey’ye ait olduğu gözlemlenmiştir. Edib’in çevirilerinde saptanan anlam evirici eğilimler toplam anlam evirici eğilimlerin %73.68’ini oluşturarak çoğunlukta olduğu sonucu çıkarılmıştır. Saptanan anlam evirici eğilimlerin çevirmenlere göre dağılımı Tablo 20 ve Tablo 21’de gösterilmiştir.

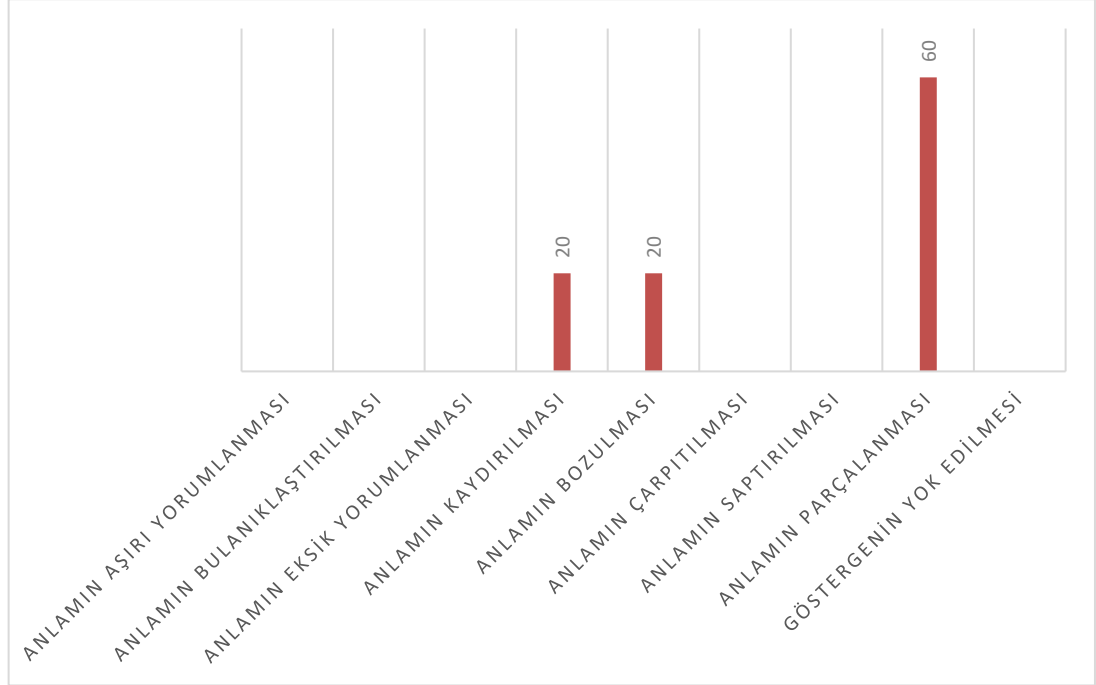
Tablo 170: Çoğul Okuma ve Anlamlama Eksenleri Odağında Edib’in Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 170’de görüldüğü üzere, çoğul okuma ve anlamlama eksenleri doğrultusunda gerçekleştirilen incelemede saptanan toplam 18 anlam evirici eğilimden 14’ünün Edib’e ait olduğu söylenebilir. Bu 14 örneğin 11’i anlam alanının dışında kalan göstergenin yok edilmesi anlam evirici eğiliminde yoğunlaşmaktadır. Edib’in aslına öz çevirisinde çoğul okuma ve anlamlama odağında %78.57 oranında göstergeleri sildiği ve anlam alanının dışına çıktığı tespit edilmiştir. Anlam alanının içinde olan anlamın eksik yorumlanması eğilimine dair iki, anlam alanının sınırlarında olan anlamın çarpıtılmasına ise bir örnek tespit edilmiştir. Edib’in çeviri kararları

doğrultusunda %14.28 oranında göstergeler anlam alanının içinde kalırken, %7.14 oranında anlam alanının sınırında kalmışlardır.

Tablo 171: Çoğul Okuma ve Anamlama Eksenleri Odağında Halsey'nin Çevirisinde Saptanan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 171'de görüldüğü üzere, Halsey'nin çevirisinde çoğul okuma ve anlamlama eksenleri odağında yalnızca beş anlam evirici eğilime rastlanmıştır. Bunlardan üçü anlamın parçalanmasına örnek oluştururken, bir tanesi anlamın bozulması eğilimine, bir tanesi ise anlamın kaydırılmasına örnek teşkil etmektedir. Edib'in çeşitli çekincelerle göstergeleri silme eğiliminde olduğu, ancak Halsey'nin çevirisinde karşılaşılan üç anlamın parçalanması örneğinin de gösterdiği üzere bilinçli bir şekilde metne müdahale etmediği, dil yetersizliğinden kimi Türkçe söylemleri anlayamadığı ve dolayısıyla aktaramadığı söylenebilir. Halsey'nin çevirisinde çoğul okuma ve anlamlama odağında saptanan dört anlam evirici eğilimin %75'i tam da bu sebepten anlam alanının dışında kalmıştır.

Anlatılar sembolik evrenleri açısından incelendiğinde, imam ve Derviş Dede karakterlerinin sembolik göstergeler olarak kullanıldığı saptanmıştır. İmam üzerine 18, Derviş Dede üzerine ise 9 örnek olmak üzere toplam 27 örnek üzerinden üç anlatı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İmama yönelik 18 söylem incelendiğinde karşılaşılan anlam evirici eğilimlerin dağılımı Tablo 22'de gösterilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda Edib'in özde çevirisinde imamın dine bakışını, etrafındakileri

sürekli korkutmasını ve kısıtlamasını İngiliz okurla paylaşarak, imamı eleştirdiği belirlenmiştir. Oysa aslına öz çevirisinde, Türk okura aktarırken imama özde çeviride yönelttiği eleştirileri ya yumuşatarak ya da tamamen silerek öz-sansüre başvurduğu saptanmıştır. Derviş Dede için ise her iki anlatıda da olumlu ve yapıcı söylemlerde bulunulduğu gözlemlenmiştir.

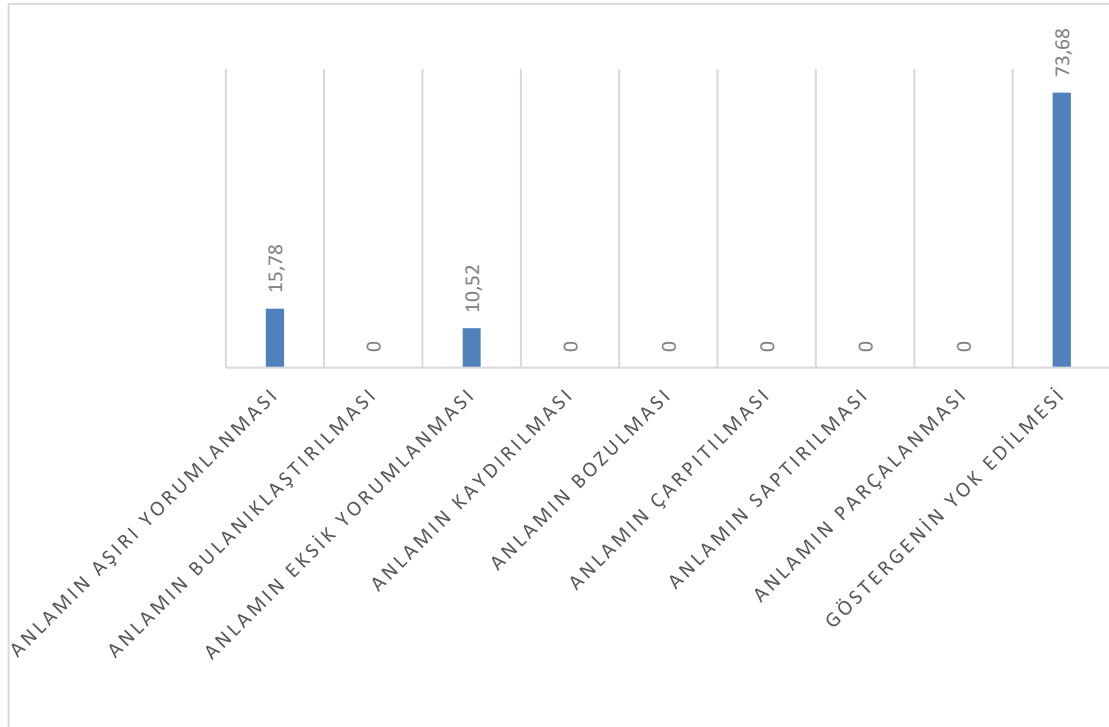
Tablo 172: Sembolik Evrenler Odağında İmam Karakterine Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
2. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
3. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Parçalanması
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Aşırı Yorumlanması
4. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
5. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
6. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
7. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
8. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	
9. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Çarpıtılması
		Anlamın Kaydırılması
10. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
11. Söylem	Anlamın Eksik Yorumlanması	---
12. Söylem	---	---
13. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Bulanıklaştırılması
14. Söylem	---	Anlamın Bozulması
15. Söylem	Anlamın Eksik Yorumlanması	Anlamın Bulanıklaştırılması
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	
16. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
17. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---

18. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Kaydırılması
------------	--------------------------	----------------------

Tablo 172’de görüldüğü üzere, imam karakterine yönelik söylemlerde aslına öz çeviri ve tersine geri çeviride incelenen 18 söylemde toplam 27 anlam evirici eğilim saptanmıştır. Bu anlam evirici eğilimlerin 19’u yani %70.37’si Edib’e, sekizi ise Halsey’ye aittir. İmama yönelik söylemler odağında da Edib’in aslına öz çeviride ciddi değişiklikler yaptığı ve anlam evirici eğilimler gösterdiği gözlemlenmektedir. Sembolik evrenler odağında imama yönelik söylemlerde saptanan anlam evirici eğilimlerin Edib ve Halsey’nin çevirilerine göre dağılımı Tablo 23 ve Tablo 24’te gösterilmiştir.

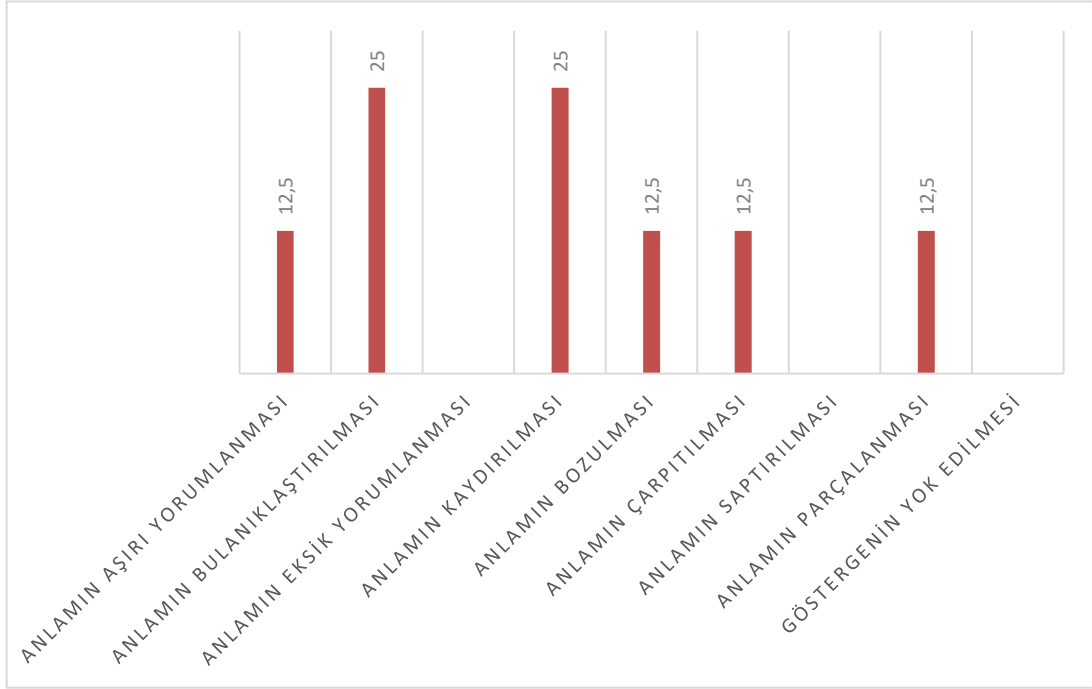
Tablo 173: Sembolik Evrenler Odağında İmam Karakterine Yönelik Söylemlerde Edib'in Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 173’te görüldüğü üzere, anlatının sembolik evrenini oluşturan önemli öğelerden biri kabul edilen ve anlatıda bağnaz din adamı figürünü örnekleyen imam karakterine yönelik söylemlerde Edib’in aslına öz çevirisinde ciddi oranda öz sansür uyguladığı söylenebilir. Aslına öz çeviride, imama yönelik söylemlerde saptanan 19 anlam evirici eğilimin 14’ünde göstergelerin yok edildiği gerçeği bu durumu kanıtlar niteliktedir. Edib’in çevirisinde göstergeler %78,68 oranında anlamın dışında kalırken, anlamın eksik yorumlanmasına iki örnek ve anlamın aşırı yorumlanmasına üç örnek ile

toplamda %26.3 oranında anlam alanının içinde oldukları söylenebilir. Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin bir öz çevirmen olmasının da getirisi olarak bilinçli kararları doğrultusunda gerçekleştiği sonucu çıkarılabilir.

Tablo 174: Sembolik Evrenler Odağında İmam Karakterine Yönelik Söylemlerde Halsey'nin Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 174'te Halsey'nin çevirisinde imam karakterine yönelik söylemlerde saptanan anlam evirici eğilimler gösterilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere tersine geri çeviride saptanan 8 anlam evirici eğilimin %37.5'i anlam alanının içinde, %50'si anlam alanının sınırında, %12,5'i ise anlam alanının dışındadır. Halsey'nin neden olduğu anlam evirici eğilimlerin bilinçli bir tercih sonucu gerçekleşmediği söylenebilir.

Tablo 25'te sembolik evrenler odağında anlatılar incelendiğinde anlam evreninin sembolik bir bileşeni olarak, sorgulayan ve tasavvufi din adamı figürünü örnekleyen Derviş Dede'ye yönelik 9 söylem incelendiğinde saptanan anlam evirici eğilimlerin dağılımı gösterilmektedir.

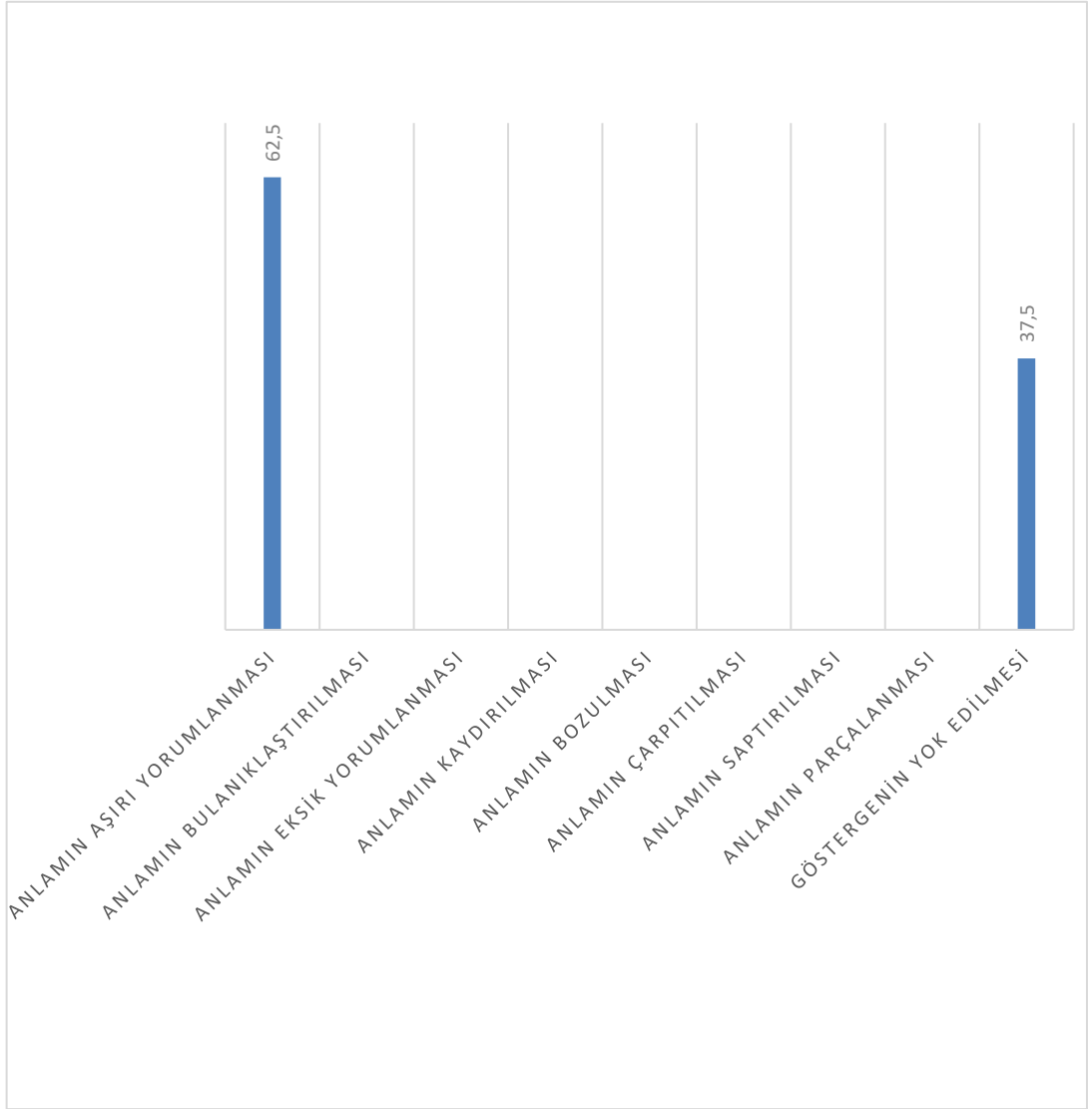
Tablo 175: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede Karakterine Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
2. Söylem	---	---
3. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
4. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
5. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Bozulması
		Anlamın Çarpıtılması
6. Söylem	---	Göstergenin Yok Edilmesi
7. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Bozulması
8. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
9. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Eksik Yorumlanması
	Anlamın Aşırı Yorumlanması	

Tablo 175’te görüldüğü üzere, Derviş Dede üzerine gerçekleştirilen söylemler üç anlatıda karşılaştırmalı olarak incelendiğinde aslına öz çeviride ve tersine geri çeviride toplam 13 anlam evirici eğilimle karşılaşmıştır. Saptanan anlam evirici eğilimlerin sekizine Edib’in çevirisinde rastlanırken beşine Halsey’nin çevirisinde rastlanılmıştır. Derviş Dede üzerine gerçekleştirilen söylemlerin çevirisinde Edib’in aslına öz çevirisinde saptanan eğilimler toplam anlam evirici eğilimlerin %61.53’ünü oluştururken Halsey’nin anlam evirici eğilimlerinin oranı %38.46’dır. Derviş Dede üzerine kaleme alınmış söylemlerde iki çeviride saptanan anlam evrilmeleri arasında keskin farklar bulunmamaktadır. Derviş Dede’ye yönelik söylemlerde saptanan anlam evirici eğilimlerin Edib ve Halsey’ye göre dağılımı Tablo 26 ve Tablo 27’de gösterilmiştir.

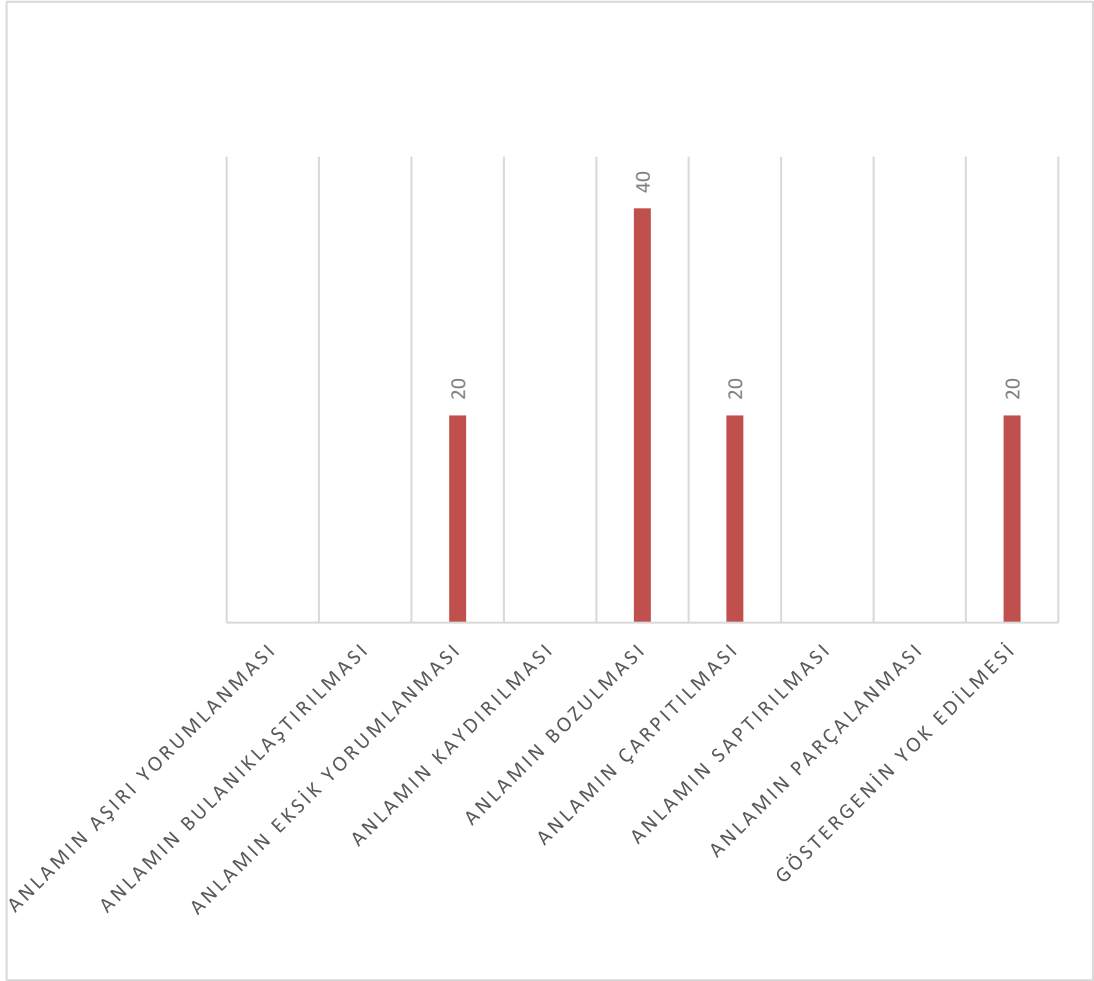
Derviş Dede üzerine kaleme alınan söylemler üç anlatıda karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, Halsey’nin çevirisinde toplam beş anlam evirici eğilim ile karşılaşmıştır. Halsey’nin çevirisinde karşılaşılan anlam evirici eğilimler Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 176: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede Karakterine Yönelik Söylemlerde Edib'in Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 176'da Derviş Dede karakterine yönelik söylemler incelendiğinde Edib'in çevirisinde saptanan sekiz anlam evirici eğilimin beşinin anlamın aşırı yorumlanması, üçünün ise göstergenin yok edilmesi anlam evirici eğilimine örnek oluşturduğu gösterilmektedir. Edib'in Derviş Dede'ye yönelik söylemlerde üç örnekte öz sansüre başvurduğu, saptanan anlam evirici eğilimlerin %62.5'inde anlam alanının içinde, %37,5'lik bir oranda anlam alanının dışında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 177: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede Karakterine Yönelik Söylemlerde Halsey'nin Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 177, Halsey'nin çevirisinde Derviş Dede'ye yönelik yapılan inceleme sonucunda incelenen dokuz örnekte saptanan altı anlam evirici eğilimi göstermektedir. Halsey'nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin %20'si anlam alanının içinde, %60'ı anlam alanının sınırında, %20'si ise anlam alanının dışındadır.

Epigraflar açısından üç anlatı karşılaştırıldığında, özde çeviride ve aslına öz çeviride Edib'in anlatıdaki tasavvufi öğretiyi tamamlayacak ve aynı zamanda Osmanlı'nın sanatsal değerlerinden olan gölge oyununa da gönderme yapacak şekilde Molla Câmî'den bir alıntı yaparak epigrafını oluşturduğu tespit edilmiştir. Epigraf, anlatıda baskın olan tasavvufi bakış açısıyla ve Osmanlı yerel sanatlarını örnekleyen Karagöz oyunuyla ilişki içindedir. Ancak Edib, aslına öz çevirisinde çeşitli çekincelerle bu alıntının Molla Câmî'ye ait olduğunu belirtmemiş ve göstergeyi ortadan kaldırmıştır.

Halsey ise aslına öz çeviride epigraf bulunmasına rağmen bu epigrafi çevirisine taşımamış ve göstergenin yok edilmesi anlam evirici eğilimin göstermiştir.

Metinlerarasılık ve üst metin ilişkileri açısından anlatılar incelendiğinde, Edib'in *The Clown and His Daughter*'ı açık ve örtük metinlerarası göndermelerle zenginleştirdiği gözlemlenmiştir. Saptanan 15 metinlerarası gönderme üç anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve 23 anlam evirici eğilim saptanmıştır. Metinlerarası göndermeler odağında saptanan anlam evirici eğilimler Tablo 28'de gösterilmiştir. Metinlerarası göndermeler söz konusu olduğunda, Edib'in özellikle Türkçe alıntılarını özde çevirisinde birebir olarak İngilizceye aktardığı, Enderunlu Vasıf gibi İngiliz okurun tanımayacağını düşündüğü sanatçıların adını özde çevirisinde vermemeyi tercih ettiği ve yalnızca Türklerden değil yabancılardan da alıntılar yaparak metinlerarası ilişkiler kurduğu gözlemlenmiştir.

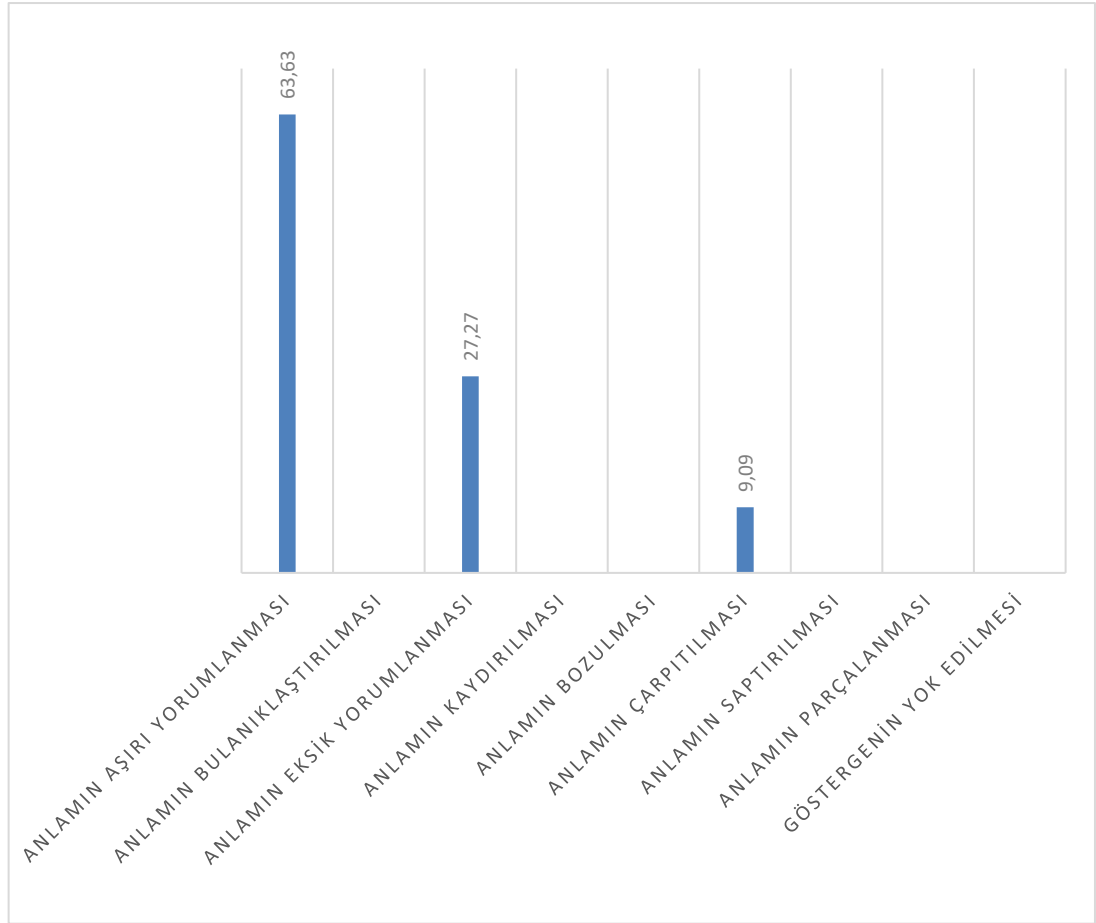
Tablo 178: Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkileri Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dağılımı

İncelenen Söylem	Çevirmen: H. Edib	Çevirmen: W.D. Halsey
1. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Çarpıtılması
2. Söylem	---	Anlamın Çarpıtılması
3. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Parçalanması
4. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Parçalanması
		Anlamın Parçalanması
5. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
6. Söylem	Anlamın Eksik Yorumlanması	Anlamın Bozulması
7. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Saptırılması
8. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---
9. Söylem	---	---
10. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	---
11. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	Anlamın Kaydırılması
12. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Çarpıtılması
13. Söylem	---	---
14. Söylem	Anlamın Aşırı Yorumlanması	---

15. Söylem	Göstergenin Yok Edilmesi	Anlamın Çarpıtılması
		Anlamın Çarpıtılması

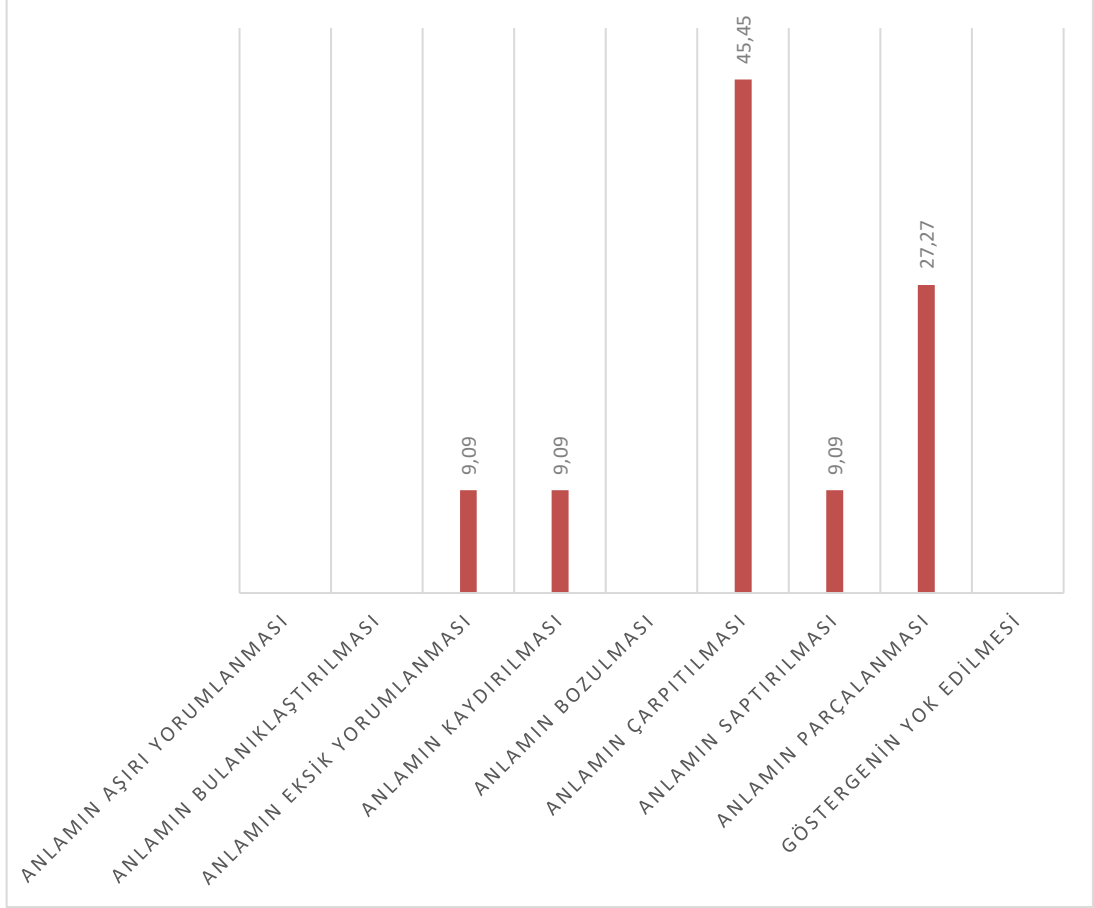
Metinlerarası ilişkiler odağında gerçekleştirilen inceleme sonucunda saptanan 23 anlam evirici eğilimin 12'si Edib'in 11'i ise Halsey'nin çevirisinde tespit edilmiştir. Anlam evirici eğilimlerin çevirmenlere göre dağılımı Tablo 29 ve Tablo 30'da detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 179: Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkileri Odağında Edib'in Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 179'da görüldüğü üzere, metinlerarasılık ilişkileri odağında Edib'in çevirisinde saptanan 11 anlam evirici eğilimin yedisi anlamın aşırı yorumlanmasına, üçü anlamın eksik yorumlanmasına, biri ise anlamın çarpıtılmasına örnek teşkil etmektedir. Edib her ne kadar 11 anlam evirici eğilime neden olarak anlam evrenini tahrip etmiş gibi görülsede ayrıntılı olarak bakıldığında Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin %90,9'unun anlam alanının içinde olduğu, yalnızca %9,09'unun anlam alanının dışında kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 180: Metinlerarasılık ve Üst Metin İlişkileri Odağında Halsey'nin Çevirisinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimler

Tablo 180’de, Halsey’nin çevirisinde metinlerarası ilişkiler odağında saptanan anlam evirici eğilimlerin dağılımı gösterilmektedir. Halsey’nin çevirisinde saptanan 11 anlam evirici eğilimden anlamın çarpıtılmasına beş, anlamın parçalanmasına üç ve anlamın eksik yorumlanması, anlamın kaydırılması ve anlamın parçalanmasına birer örnek saptanmıştır. Edib’in çevirisinde metinlerarasılık odağında saptanan anlam evirici eğilimler anlam alanının içinde olduğu halde, Halsey’nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin 36.36’sı anlam alanının dışında, %54.54’ü anlam alanının sınırında, %9.09’u ise anlam alanının içindedir. Edib’in aslına öz çeviriye bilinçli müdahalelerinin aksine, Halsey’nin dil yetersizliğinin burada da kendini gösterdiği görülmektedir.

Sonuç olarak, göstergebilimsel çözümleme (Öztürk Kasar, 2009) yoluyla anlam evrenlerine ulaşılan üç anlatının birçok noktada dönüşüme ve değişime uğradığı sonucuna varılmıştır. Üç farklı çeviri türünde örneklenen aynı anlatının anlam evrenlerinin birbirinden farklı olduğu incelenen 90 örnekte gözler önüne serilmiştir.

Çevirmen kararlarının Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (Öztürk Kasar, 2021a, 2021b) doğrultusunda incelenmesiyle saptanan saptanan anlam evirici eğilimler de anlatıların analm evrenindeki farklılıkları kanıtlar niteliktedir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada, Halide Edib Adıvar'ın İngilizce olarak kaleme aldığı *The Clown and His Daughter* başlıklı eseri, bu eserin Edib tarafından Türkçeye kazandırılan *Sinekli Bakkal* başlıklı çevirisi ve *Sinekli Bakkal* üzerinden W.D. Halsey isimli çevirmenin yeniden İngilizceye kazandırdığı *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı eseri, her biri farklı bir çeviri türünü örnekleyecek şekilde göstergebilimsel çözümleme ve eleştiri yöntemleri doğrultusunda betimleyici bir yaklaşımla incelenmiştir.

Öncelikle Sündüz Öztürk Kasar (2012a)'ın “özde çeviri” kavramından hareketle, Osmanlı Devleti'nin çöküş yıllarında doğan ve büyüyen Edib'in İngiltere'de gönüllü sürgünde olduğu yıllarda, İngilizce olarak kaleme aldığı, Osmanlı ve Türk kültürü ile çevrelenmiş olayları hafız bir kızın başından geçenler üzerinden nakleden *The Clown and His Daughter*'ın İngiliz yazın dizgesinde özgün bir eser olarak sunulmuş olmasına rağmen aslında bir çeviri olarak ele alınabileceği varsayımıyla yola çıkılmıştır. Bu varsayımı sınamak adına *The Clown and His Daughter*, çalışmanın üçüncü bölümünde özel ad göstergeleri, tarihsel göstergeler ve kültürel göstergeler odağında saptanan 60 örnek üzerinden ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Metin içi inceleme sonucunda, bir yazar/ çevirmen olarak Edib'in eserinde İngiliz okuru yabancı oldukları uzam, zaman ve gerçekliklerle tanıştırdığı ve bu sebeple zihinsel çeviri edimine başvurduğu sonucuna varılmış, Öztürk Kasar'ın belirttiği üzere “gerçek anlamda ama çok özel türde bir çeviri işlemi”nin varlığına tanık olunmuştur (2020b, 21).

Metin içi incelemenin ilk başlığı olan Özel Ad Göstergeleri Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri'nde kişi adları, lakaplar ve unvanlar ile yer adları ve kurum, işletme adları incelenmiş, Edib'in zihinsel çeviri izleri metin üzerinde aranmıştır. Edib, anlatının uzamına uygun şekilde karakter adlarını Türkçe olarak kullanmayı uygun görmüş, uyarılma yoluna gitmemiştir (*bkz.* 1. örnek). Yalnızca İngiliz okurun sesletimini kolaylaştırmak adına kişi adlarından Türkçe karakterleri çıkararak aktardığı gözlemlenmiştir. Edib'in bu çeviri kararı dönemin çeviri politikasıyla da paralellik

göstermektedir. Diğer yandan, Edib'in "hafız", "kâhya", "paşa", "cariye" gibi İngiliz okurun kavram dünyasında bulunmayan unvanları İngilizce benzerleri ile aktarmak yerine, Türkçe olarak koruduğu ancak İngiliz okurun anlamasını kolaylaştırabilmek adına açıklama cümleleri eklediği sonucuna ulaşılmıştır (bkz. 2. 4. 7. ve 8. örnek). Karakterler hakkında bilgiler barından bir gösterge olarak lakapları ise İngilizcedeki herhangi bir lakapla karşılamaya çalışmak yerine zihninde öncelikle Türkçe olarak tasarladığı ve Türkçe lakapları birebir olarak İngilizceye çevirerek aktarma yolunu seçtiği görülmüştür (bkz. 9. ve 10. örnek). Edib'in yer adları odağında da karakter adlarında uyguladığı çeviri stratejisini uygulayarak İstanbul uzamından örneklenen yer adlarını Türkçe olarak koruduğu, ancak İngiliz okur için sesletimi uygun hale getirmeye çalıştığı gözlemlenmiştir (bkz. 11. örnek). Kurum işletme adları odağında, lakaplarda uyguladığı çeviri stratejisini uygulayarak öncelikle zihninde Türkçe olarak tasarladığı kurum ve işletme adlarını birebir olarak İngilizceye aktarma yolunu seçmiştir (bkz. 12. 13. ve 14. örnek). Özel ad göstergeleri üzerine incelenen örnekler, Edib'in özel adlar odağında zihinsel çeviriye başvurduğunu ve bu çeviri izlerinin de metin üzerinde görünür olduğunu gözler önüne sermiştir.

Tarihsel Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığında İstanbul uzamından örneklenen camii adları incelenmiş ve tıpkı yer adlarında olduğu gibi Edib'in kendi kültüründe önemli yer tutan bu tarihsel göstergeleri de Türkçe olarak koruduğu sonucuna varılmıştır (bkz. 15. örnek).

Osmanlı ve Türk kültürü ile derinlemesine örülü olan anlatıda, farklı türlerde kültürel göstergelerle karşılaşıldığından Kültürel Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığı on alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Baş karakterin hafız olduğu, kandil günlerine, Ramazan eğlencelerine, dini kutlamalara sıkça yer verilen anlatıda, dini göstergelerin ne şekilde aktarıldığı Dini Göstergeler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığında incelenmiştir. Edib'in İslam dinine yönelik göstergeleri aktarırken genellikle açıklama yoluna gittiği, İngiliz okurun kavram dünyalarında bulunmayan olgu ve gerçeklikleri açıklamalar içerecek şekilde Türkçe olarak zihninde tasarladığı ve sonrasında İngilizceye çevirerek aktardığı sonucuna ulaşılmıştır. Edib'in *The Clown and His Daughter*'da İngiliz okur için dini göstergeleri açıklamalar ekleyerek aktardığı söylemleri Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*'dan çıkardığı, Türk okurun halihazırda bu göstergeleri bildiğini varsayarak açıklamalı söylemleri onlarla paylaşma gereği duymadığı gözlemlenmiştir (bkz. 18. 19. 20. 21. 22. ve 23. örnek).

Kültür ve Dil Göstergeleri Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığı altında deyim ve deyişler ile yansıma sözcükler incelendiğinde, *The Clown and His Daughter*'da Türkçe deyimlere sıkça rastlanıldığı tespit edilmiştir. Öyle ki bu durum, Edib'in anlatısını oluştururken ilk olarak anlatıyı Türkçe olarak zihninde tasarlayıp İngilizceye çevirerek aktardığını ve bir öz çeviriye imza attığını kanıtlar niteliktedir. Edib, deyim ve deyişlerin İngilizce karşılıklarını kullanmak yerine Türkçe deyim ve deyişleri birebir olarak İngilizceye çevirerek aktarmıştır. Çalışmanın 3. bölümünde Yazar ve Çevirmen Olarak Halide Edib Adıvar başlığında da detaylandırıldığı üzere küçük yaşlardan itibaren İngilizce öğrenmeye başlayan ve sık sık yurt dışında bulunan, yurt dışında çeşitli yerlerde konferanslar veren ve yabancı arkadaşları olan; dolayısıyla İngilizce diline hâkim bir kadın olarak Edib'in bu çeviri stratejisini bilinçli olarak tercih ettiği de vurgulanmalıdır. (bkz. 27. 28. 29. 30. 31. 32. ve 33. Örnek). Özellikle Edib'in bir dilencinin Türkçede nasıl sadaka isteyeceğini zihninde tasarlayarak İngilizceye çevirerek aktardığı 28. örnek anlatının bir özde çeviri olduğunu bir kez daha kanıtlar niteliktedir. Yansıma sözcükler odağında Türkçede ve İngilizcede kullanılan sözcükler farklılık göstermesine rağmen Edib'in *The Clown and His Daughter*'da Türkçe yansıma sözcükleri anlatısına dahil ettiği ve zihninde tasarladığı bu yansıma sözcüklerin sesletimini İngiliz okur için uygun hale getirerek paylaştığı görülmüştür. İngilizce metinde yansıma sözcüklerin Türkçe karşılıklarının kullanılması da eserin bir özde çeviri olduğunu kanıtlayan örneklerden biridir (bkz. 34. ve 35. Örnek).

Osmanlı ve Türk kültürü ile örülü *The Clown and His Daughter*'da Osmanlı'nın yerel sanat ürünlerine dair göstergeler mevcut olduğundan Yerel Sanat Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığı, gösteri sanatları ve müzik olmak üzere iki alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Edib'in şarkı adlarını ve şarkı sözlerini Türkçede mevcut olan şarkılar üzerinden örneklediği, birebir İngilizceye çevirerek aktardığı ve dolayısıyla bir özde çeviri ortaya koyduğu tespit edilmiştir (bkz. 37. 38. 39. örnek). Ancak Karagöz özel adını İngilizce metinde kullanmamış ve yalnızca “gölge oyunu” olarak aktarmış olması diğer çeviri kararlarıyla çelişmektedir (bkz. 36. örnek).

Osmanlı döneminde kullanılan kılık kıyafet unsurlarına sıkça yer verilen anlatıdan alınan örnekler, Giysiler ve Şapkalar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığında incelenmiş ve “harmani”, “şalvar”, “hotoz”, “yaşmak” gibi İngiliz okurun kavram dünyasında bulunmayan göstergeleri aktarabilmek adına Edib'in Türkçe olarak

açıklama cümleleri tasarladığı ve bu cümleleri İngilizceye çevirerek aktardığı ve bir özde çeviri ortaya koyduğu sonucuna ulaşılmıştır (bkz. 40. 42. 43. ve 44. örnek).

Osmanlı halkının benimsediği, dönemin gelenek ve görenekleri de anlatıda yer verilen bir diğer gerçekliktir. Gelenekler Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığında dönemin gelenek ve göreneklerinin İngilizce metinde ne şekilde aktarıldığı incelenmiş, “cülus”, “etek öpmek”, “cuma selamlığı” gibi dönemin toplumunda önemli bir yere sahip olan göstergelerin İngilizlerin kavram dünyasında bulunmadığından Edib tarafından İngilizceye çevrilerek aktarıldığı ve açıklamalarla İngiliz okurun anlamasına yardımcı olunduğu gözlemlenmiştir (bkz. 48. 49. ve 50. örnek).

Osmanlı toplumunun geleneksel yemeklerinin konu edildiği söylemler Yemek Kültürü Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığı altında incelenmiş ve Edib'in “güllaç”, “şerbet” gibi İngiliz okura yabancı olan bu yiyecek ve içecekleri Türkçe adlarıyla aktardığı (bkz. 52. ve 53. örnek) ve açıklama eklediği, “sarma” ve “gül reçeli” göstergelerini ise açıklamalı bir şekilde İngilizceye çevirerek aktardığı (bkz. 54. örnek), zihinsel çeviri izlerinin metin üzerinde görünür olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Toplumsal Yaşam ve Gündelik Alışkanlıklar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığında incelenen örnekler, Edib'in Osmanlı döneminde bir kandil gününde gerçekleştirilen kutlamaları ilk olarak zihninde Türkçe olarak tasarladığını ve İngiliz okur için çevirerek aktardığını, dolayısıyla bir özde çeviri ortaya koyduğunu göstermiştir (bkz. 55. örnek).

Gerek saray ve konak yaşantısından gerekse İstanbul'un arka mahallelerinden Sinekli Bakkal'da yaşayan halkın yaşantısından kesitler sunan anlatıdan alınan örnekler, Ev Düzeni ve Mobilyalar Üzerinden Özde Çeviri Örnekleri başlığı altında incelenmiş ve Edib'in “selamlık”, “konak” gibi İngiliz okurun aşına olabileceklerini düşündüğü göstergeleri Türkçe adlarıyla aktardığı ve açıklamalar ekleyerek İngiliz okurun anlamasını kolaylaştırmayı amaçladığı gözlemlenmiştir. İngilizce metinde “selamlık”, “konak” gibi göstergelerin bulunması, anlatının bir özde çeviri olduğunu kanıtlar niteliktedir (bkz. 57. Ve 58. Örnek).

Para Birimleri Üzerinden Özde Çeviri Örneği başlığında incelenen örnekte Edib'in *The Clown and His Daughter*'da para birimini İngilizlerin para birimi olan pounda çevirerek aktardığı gözlemlenmiştir (bkz. 59. Örnek). Edib'in bu çeviri kararı diğer

çeviri kararlarıyla örtüşmediği gibi yaşanan gerçeklikle de örtüşmemektedir. Ulaşım Araçları Üzerinden Özde Çeviri Örneği başlığında ise tek bir örneğe rastlanılmış ve bu örnekte de zihinsel çeviriye başvurulduğu gözlemlenmiştir (bkz. 60. Örnek).

İncelenen örneklerde, Edib'in *The Clown and His Daughter*'da İngiliz okurun anlayamayacağını düşündüğü, kendi kültürüne dair gerçeklikleri dahi aktardığı, uyarılma ya da silme yoluna gitmediği görülmüştür. Edib'in eserde kendi kültürüne dair gerçeklikleri açık bir şekilde yansıtması, Türk kültürüne uzak olan İngiliz okurun ilgisini çekmiş olacaktır ki yapılan inceleme sonucunda İngiliz basınında eser üzerine olumlu yazılar kaleme alındığı ve eserin haftanın kitabı seçildiği gözlemlenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde 60 örneğin incelenmesiyle, Osmanlı ve Türk kültürüne ait göstergelerle kuşatılmış bir anlatı olarak *The Clown and His Daughter*'ın İngilizce olarak kaleme alınırken zihinsel çeviri işlemine tabi tutulduğu varsayımı doğrulanmış, esere bir çeviri ürün olarak yaklaşılabilceği görüşü desteklenmiştir. Öz bağlamdan yabancı bağlama giden bir özde çeviriyi örnekleyen *The Clown and His Daughter*'da Edib'in, Abdulhamit Dönemi'ndeki İstanbul uzamını ve dönemin gerçekliklerini olabildiğince gerçekçi bir şekilde yansıtmaya çalıştığı görülmüş, İngiliz okuru kendi kültürüne yönelik araştırma yapmaya sevk etmek amacıyla olduğu düşünülmüştür. Edib'in kendi kültürünü "öteki" karşısında koruma ve tanıtma arzusunda olduğu sonucu çıkarılmıştır. İncelenen örnekler, kendi kültürüne ait olgu ve gerçeklikleri İngiliz okura aktarmaya çalışan Edib'in bir çevirmen rolüne bürünerek İngilizlere uzak olan olgu ve gerçekliklerin kimilerini İngilizceye çevirerek aktardığını, kimilerini ise Türkçe olarak bırakarak açıklamalar eklediğini ve bir özde çeviri ortaya koyduğunu göstermektedir. Çevirmen olarak Edib'in zihinsel çeviri izleri metin üzerinde görünür durumdadır ve *The Clown and His Daughter* her ne kadar İngiliz yazın dizgesinde özgün bir eser olarak sunulmuş olsa da "sözde özgün", "özde çeviri" bir eserdir (Öztürk Kasar, 2020b, 4).

Londra'da özgün bir metin olarak yayımlanan *The Clown and His Daughter* başlıklı bu esere bir çeviri metin olarak yaklaşabilmenin yolunu açan Öztürk Kasar (2012a)'ın "özde çeviri" kavramı olmuştur. Bu kavram sayesinde söz konusu eser bir çeviri ürün olarak incelenebilmiş ve metin üzerinde zihinsel çeviri izleri saptanmıştır. *The Clown and His Daughter*'ın bir "özde çeviri" olarak incelenebileceği varsayımının doğrulanmasıyla birlikte söz konusu eserden doğan eserlerin farklı çeviri türlerini

örnekledikleri görüşü ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın dördüncü bölümünde *The Clown and His Daughter*'ın Türkçe çevirisi olan ve Edib tarafından çevirisi gerçekleştirilen *Sinekli Bakkal* üzerine odaklanılmıştır.

Sinekli Bakkal üzerine Türk yazın dizgesinde kaleme alınan eleştiri yazıları incelenerek eserin Türk toplumunda nasıl algılandığının gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Burian (2004, 166), eserin yabancı bir okur kitlesi için yazıldığını belirterek eleştirmiş, Cevdet Kudret (1970, 82) ise eserdeki Türk kültürüne yönelik karakterlerin göstermelik ve iğreti durduğunu belirtmiştir. Eserin aldığı olumsuz yorumlar bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Fethi Naci (1990, 97-99) Edib'in Abdülhamit'in zulümlerini okura göstermekten çekindiğini ve dönemin gerçekliklerini tam anlamıyla yansıtamadığını belirtmekle kalmamış eserin kötü bir Türkçe ile kaleme alındığını da eklemiştir. Samet Ağaoğlu (1942, 6) ise tam da bu sebeplerden eseri yarım kalmış “taslak” bir eser olarak nitelemiştir. Rauf Mutluay (1964, 403) da diğer eleştirmenler gibi eserdeki mahalle hayatının gerçekçi olmadığı, cansız ve eksik olduğu kanısındadır. Berna Moran (1998, 100) ise eserde Doğu-Batı sentezine değinilmediğinden aksine Doğu'nun Batı'ya manevi üstünlüğünün gösterildiğini vurgulamaktadır. Edib'in İngilizce romanının İngiliz okurdan aldığı olumlu yorumların ve beğenilerin aksine, *Sinekli Bakkal*'ın Türk eleştirmenlerinden genellikle olumsuz yorumlar aldığı gözlemlenmiştir.

Sinekli Bakkal başlıklı eser özel türde bir çeviri ürünü olma özelliği taşımaktadır. Öyle ki, söz konusu eser özde çevirinin çıkış diline döndürüldüğü eserleri tanımlamak amacıyla kullanılan “aslına çeviri” (Öztürk Kasar, 2012a) kavramını içermekle birlikte Edib'in eserini kendisi Türkçeye çevirdiğinden aynı zamanda “öz çeviri” (Grutman, 1998, 17) özelliği taşımaktadır. Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada *Sinekli Bakkal* tarafımızdan “aslına öz çeviri” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bassnett'in da belirttiği üzere öz çeviriler de tüm çeviriler gibi bir yeniden yazım içerdiğinden çevirmenin müdahalelerinin metin üzerinde aranması kaçınılmazdır (2013, 14).

Diğer yandan aynı anlatının üçüncü kez üretildiği bir eser olma özelliği taşıyan Halsey'nin *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter* başlıklı çevirisinin durumu mercek altına alınmış ve eser “dolaylı çeviri” (Shuttleworth, Cowie, 1997, 76) ile “geri çeviri” (Shuttleworth, Cowie, 1997, 14-15) kavramları odağında sorgulanmış,

alışılmışın tersine kaynak dil ve kültürden erek dil ve kültüre doğru gerçekleştiği için Sündüz Öztürk Kasar tarafından “tersine geri çeviri” olarak adlandırılmıştır.

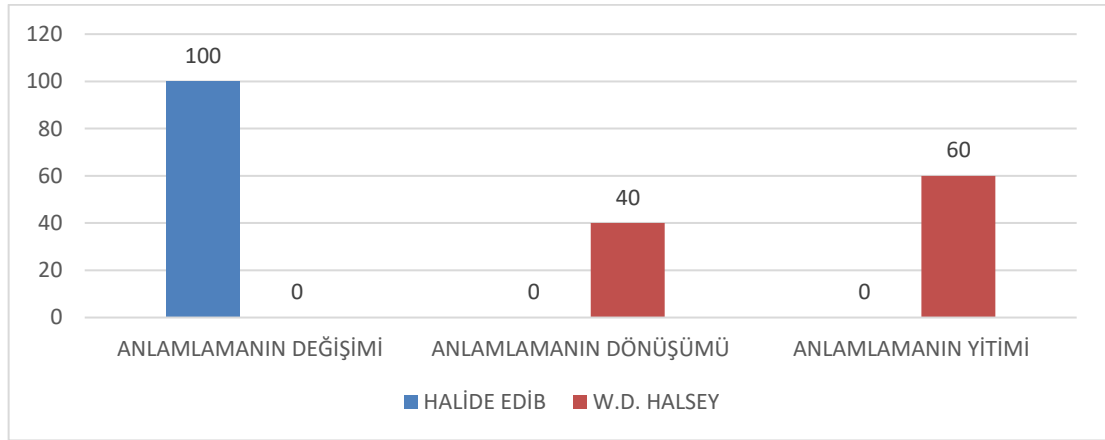
The Clown and His Daughter’ın bir “özde çeviri”, *Sinekli Bakkal*’ın bir “aslına öz çeviri” *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*’ın ise bir “tersine geri çeviri” olarak kavramsallaştırılmasının ardından 5. Bölümde aynı anlatıyı örnekleyen bu üç çeviri, Öztürk Kasar (2009)’ın önerdiği göstergebilimsel çözümleme yönteminden seçilen sekiz başlık doğrultusunda karşılaştırmalı olarak okunmuş ve çevirmen kararları betimleyici bir yaklaşımla incelenmiştir. Çevirmen kararlarının yorumlanmasında Öztürk Kasar’ın Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği kullanılmıştır (2021a, 2021b).

Göstergebilimsel çözümlemenin ilk basamağı olarak üç çeviri metin kesitlenmiş ve kesit tabloları karşılaştırılmıştır. Ardından başlıkların yorumlanması açısından anlatılar incelenmiş, üç anlatının farklı başlıklara sahip olmalarının olası sebepleri üzerinde durulmuştur. Başlıkların farklı olmasının altında yatan sebep, metin içi inceleme ile aranmıştır. Edib özde çevirisinde, Tevfik karakterinin hem bir orta oyuncu hem de bir Karagöz oynatıcısı olduğunu İngiliz okura anlatsa da yalnızca *The Clown and His Daughter* başlığını okuyan bir İngiliz’in “clown” göstergesini metinde kullanıldığı şekliyle anlamlandırması olası gözükmemektedir. Edib’in örneğinde başlık “clown” göstergesi dolayısıyla anlatıdan uzaklaşmıştır. Ancak Edib bu durumun farkına varmış olacak ki ilk sayfalardan Tevfik’in mesleğini detaylı olarak açıklama gereği duymuştur. *The Clown and His Daughter* başlığının, İngiliz okurun ilgisini çekebilecek bir başlık olduğu için Edib tarafından tercih edildiğini düşünebiliriz; Edib’in bu bağlamda orta oyunu ya da Karagöz oyunu gibi Türk kültürüne ait olan ve İngiliz okurun açıklama olmadan anlayamayacağı bir göstergeyi başlığa eklemek istememiş olabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Metin içi inceleme yoluyla üç anlatı karşılaştırıldığında, anlam evreninin ilk adımı olan başlıkların, aslında metinlerin odak noktasını okura gösterecek şekilde seçildiği sonucuna varılmıştır. *The Clown and His Daughter* başlıklı anlatı, daha çok Tevfik’in ve kızı Rabia’nın başından geçenlere odaklanırken ve eserde Tevfik’in gönderildiği siyasi sürgünler dolayısıyla baba-kızın yaşadıkları vurgulanırken, *Sinekli Bakkal*’ın daha çok İstanbul’un arka mahallelerinden olan Sinekli Bakkal isimli sokağın ve bu sokaktaki kişilerin yaşantılarına odaklandığı, siyasi ve politik göstergelerin çalışmanın 5.4., 5.5., 5.6. bölümlerinde de görüldüğü üzere öz sansüre uğratılarak silindiği gözlemlenmiştir.

Halsey ise çevirisinde *Sinekli Bakkal*'ı temel aldığından metnin odak noktası siyasi ve politik göndermelerden arındırılmış mahalledeki yaşantı üzerinedir. Halsey'nin başlık olarak iki eserin de başlığını birleştirerek kullanmasıyla, Türk yazın dizgesinde bilinen bir eser olan *Sinekli Bakkal*'ın başlığını koruyarak eserin daha çok ilgi uyandırabileceğini düşünmüş olabileceği gibi İngiliz yazın dizgesindeki mevcut adını da korumak istediği göze çarpmaktadır.

Birincil söyleyen ve tasarlanmış sözceleyenler başlığı altında anlatılarda kendilerine özgü sesleri olan dört karakter 15 örnek üzerinden incelenmiştir. Tasarlanmış sözceleyen olarak incelenen dört karakter; anlatının baş karakteri olan hafız Rabia, mistik inançları olan Çengi Penbe, Batılı tarzda eğitim almış olan Hilmi Bey ve *Sinekli Bakkal* mahallesinin kabadayısı olan Sabit Beyağabey'dir. Rabia'ya ait üç söylem incelendiğinde Edib'in çevirisinde iki, Halsey'nin çevirisinde ise altı anlam evirici eğilim ile karşılaşılmıştır. Aşağıdaki tabloda anlam evirici eğilimlerin çevirmen bazı dereceleri gösterilmiştir.

Tablo 181: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Rabia'nın Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

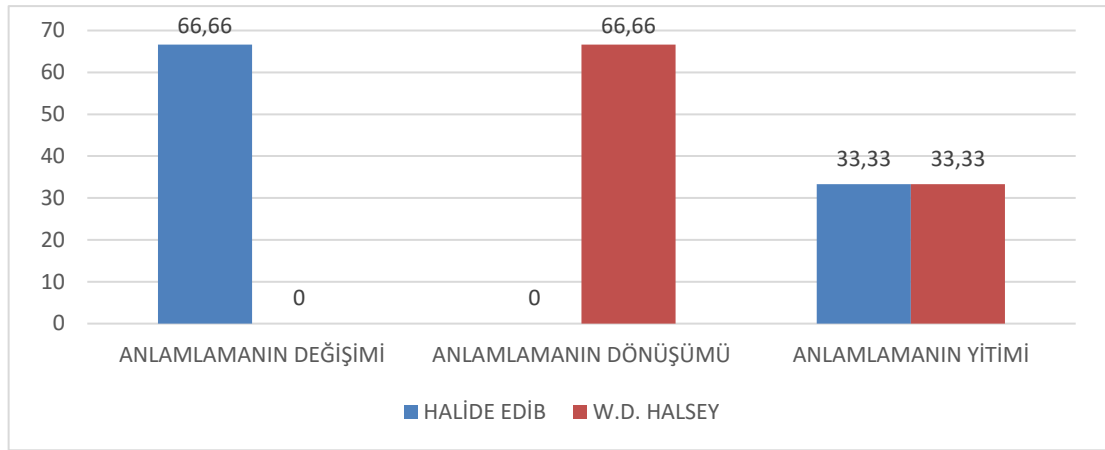

Tablo 181'de görüldüğü üzere, Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimler anlam sınırları içindedir. Edib'in İngilizce metindeki Rabia'ya yönelik üç söylemden ikisini anlamın aşırı yorumlanmasına neden olarak Türkçe metinde değiştirdiği, eklemeler yaptığı ve bu eklemelerle Rabia'ya başkaldıran kadın imajı yaratarak Türk halkını eğitmeyi amaçladığı düşünülmektedir (bkz. 64. Ve 66. Örnek). Halsey'nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin ise %40'ı dolay anlama tekabül etmekte, %60'ı ise anlamlamanın yitimi ile sonuçlanmaktadır. Halsey'nin dil yetersizliği

dolayısıyla anlatıda kilit bir rol üstlenen Rabia karakterinin aktarımında tahribata yol açtığı söylenebilir (bkz. 64. 65. 66. Örnek).

İncelenmek üzere seçilen ikinci sözceleyen olan Çengi Penbe'ye yönelik üç söylem incelenmiş ve Edib'in çevirisinde üç, Halsey'nin çevirisinde üç olmak üzere toplam altı anlam evirici eğilimle karşılaşılmıştır. Saptanan anlam evirici eğilimlerin dereceleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

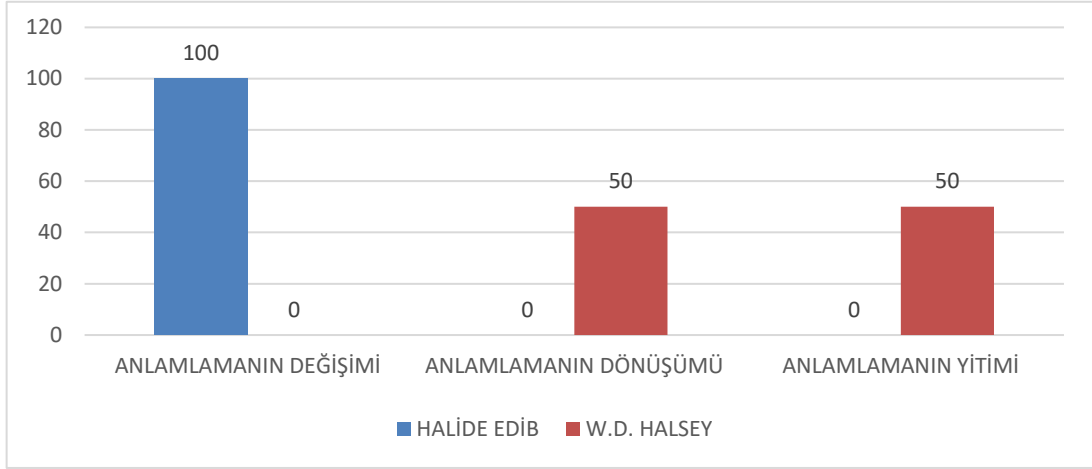
Tablo 182: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Penbe'nin Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

Tablo 182'de görüldüğü üzere Çengi Penbe'nin söylemlerinde de Edib her ne kadar üç kez anlam evirici eğilim gösterse de bu söylemlerin %66,66'sı anlam alanının içindedir. Halsey ise gösterdiği anlam evirici eğilimlerle dolay anlama neden olmuştur. Mistik inançları olan Penbe'nin söylemlerinde Edib'in Türk okurun kolayca anlayacağını düşünerek mistik inançlar konusunda daha ayrıntılı söylemler ürettiği ve anlamı aşırı yorumladığı gözlemlenmiştir (bkz. 68. Ve 69. Örnek). Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimler burada da okur farklılıklarından kaynaklanırken Halsey'nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin dil yetersizliğinden kaynaklanmakta olduğu görülmüştür (bkz. 68. Örnek).

Üçüncü tasarlanmış sözceleyen olarak Padişah'ın sadık çalışanı Selim Paşa'nın oğlu, Batı hayranı olarak gösterilmeye çalışılan Hilmi Bey'in söylemlerine yönelik beş örnek üç anlatıda karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Edib'in çevirisinde beş, Halsey'nin çevirisinde iki olmak üzere toplam yedi anlam evirici eğilime rastlanılmıştır.

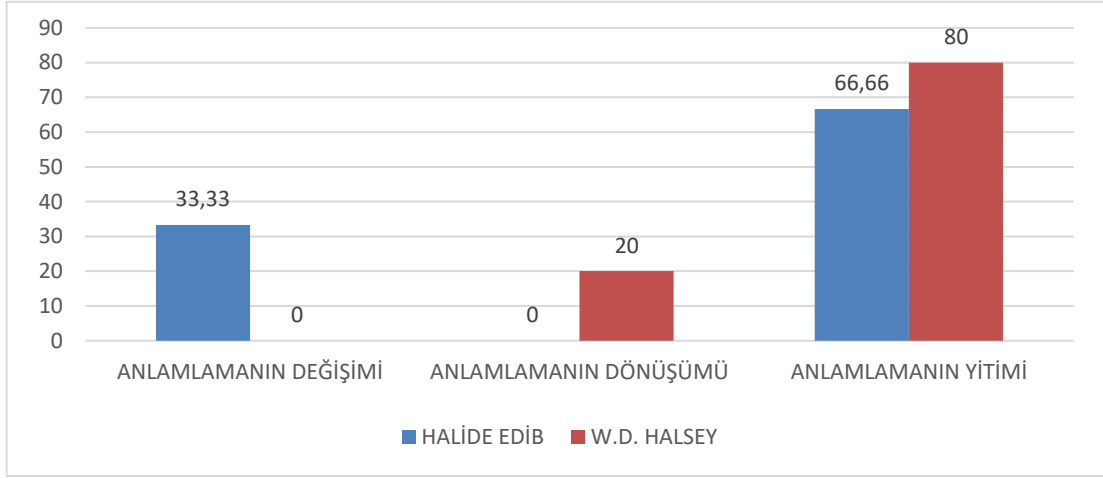
Tablo 183: Tasarlanmış Sözceleyen Olarak Hilmi Bey'in Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

Tablo 183'te gösterildiği üzere Edib'in çevirisinde saptanan tüm anlam evirici eğilimler anlam alanının içindedir. Ancak Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimler detaylı bir şekilde incelendiğinde Edib'in Jön Türkler mensubu olan Hilmi Beyi özellikle Türkçe metinde Batı hayranı bir genç olarak göstermeye çalıştığı, bu amaçla Türkçe çevirisine eklemelerde bulunduğu ve dört kez anlamın aşırı yorumladığı sonucu çıkarılmıştır (*bkz.* 71. 72. 73. Ve 74. Örnek). Halsey'nin çevirisinde saptanan iki anlam evirici eğilimden biri dolay anlamı diğeri ise anlamsızlığı beraberinde getirmiştir. Halsey'nin Hilmi Bey'in söylemleri odağında da dil yetersizliğinden bazı söylemleri anlayamadığı ve aktaramadığı görülmüştür (*bkz.* 73. Örnek).

Dördüncü sözceleyen olarak Sabit Beyağabey'in söylemleri üç örnek üzerinden incelenmiş ve Edib'in çevirisinde üç, Halsey'nin çevirisinde beş anlam evirici eğilim ile karşılaşılmıştır.

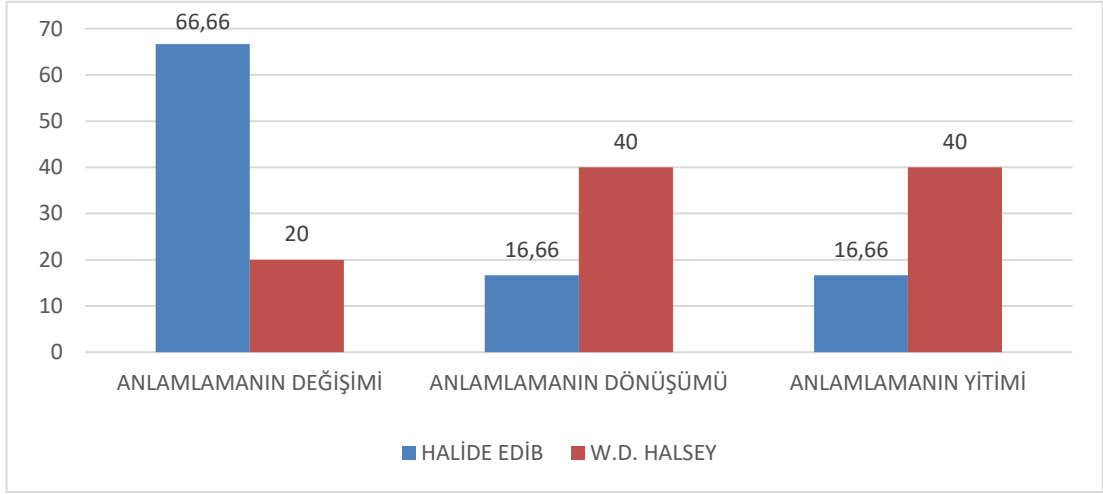
Tablo 184: Tasarılanmış Sözceleyen Olarak Sabit Beyağabey'in Söylemlerinde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

Tablo 184'te, Sabit Beyağabey'in söylemlerinde Edib'in de Halsey'nin de çevirilerinde saptanan anlam evirici eğilimlerin genellikle anlamlamanın yitimi ile sonuçlandığı gözlemlenmiştir. Ancak Edib genellikle Sabit Beyağabey'in söylemlerini Türkçe çevirisinden bilinçli bir şekilde bazı anlamlı birimleri çıkararak göstergenin yok edilmesine neden olurken (*bkz.* 76. Ve 77. Örnek), Halsey'nin anlamsızlığa neden olmasının sebebi Sabit Beyağabey'in kullandığı Türkçe sokak dilini anlayamaması ve dolayısıyla aktaramamasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir (*bkz.* 75. 76. Ve 77. Örnek).

Yerdeşlikler açısından anlatılar incelendiğinde anlatılarda baskın olarak Doğu-Batı yerdeşliğinin hâkim olduğu görülmüştür. Üç anlatı Doğu-Batı yerdeşliği içeren söylemler odağında incelenmiş ve elde edilen 15 örnek karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Edib'in çevirisinde 18, Halsey'nin çevirisinde 11 anlam evirici eğilim saptanmıştır.

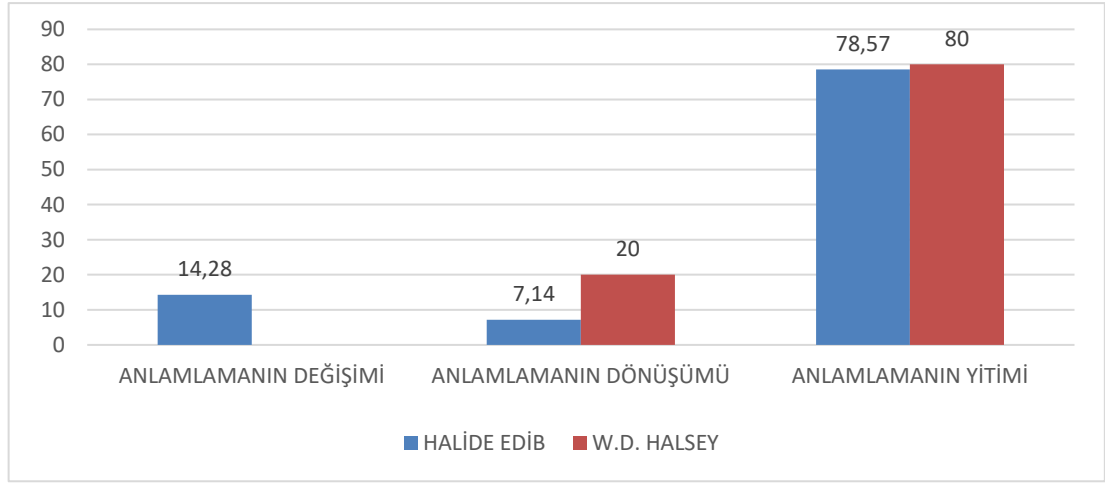
Tablo 185: Yerdeşlikler Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

Tablo 185'te görüldüğü üzere, Edib'in çevirisinde 18 anlam evirici eğilimle karşılaşılmasına rağmen bunların %66,66'sı anlam alanının içinde bulunmaktadır. Edib'in yerdeşlikler odağında özellikle anlamın aşırı yorumladığı gözlemlenmiş ve bu çeviri kararının belirli bir amaca hizmet ettiği saptanmıştır. Öyle ki, yerdeşlikler odağında incelenen 15 örnekte Edib'in İngiliz ve Türk okur için gerçekleştirdiği çevirilerde Doğu-Batı yerdeşliği odağında bilinçli olarak ciddi değişikliklere gittiği gözlemlenmiştir. Edib'in çevirisinde 12 kez saptanan anlamın aşırı yorumlanması eğiliminin kimi örneklerde (bkz. 78. 80. 81. 83. 85. 90. ve 91. Örnek) özde çeviride övülen Batı'nın, Türkçe metne anlamlı birimler eklenmesi yoluyla yerilmesine neden olduğu, kimi örneklerde ise (bkz. 82. 84. ve 92. Örnek) Türkçe metne anlamlı birimler ekleyerek Doğu'nun üstünlüğünün gösterilmesinde kullanıldığı saptanmıştır. Aynı zamanda, Edib'in İngilizce metinde Doğu'ya yönelik olumsuz söylemleri bilinçli bir şekilde Türkçe çevirisinden çıkararak göstergenin yok edilmesi eğilimini gösterdiği ve öz sansüre başvurduğu gözlemlenmiştir (bkz. 78. 86. 87. Ve 92. Örnek). Edib, yerdeşlikler odağında anlatılarda ciddi değişiklikler yapmıştır. Halsey'nin çevirisinde saptanan evirici eğilimlerin %40'ı dolay anlamı, %40'ı ise anlamsızlığı beraberinde getirmiştir. Halsey'nin çevirisinde karşılaşılan anlam evirici eğilimlerin büyük çoğunluğu Halsey'nin dil yetersizliğinden kaynaklanmıştır. Halsey Edib'in *Sinekli Bakkal*'da kullandığı Türkçeyi kimi noktalarda anlayamadığından anlam evirici eğilimlere neden olmuştur (bkz. 78. 80. 83. 84. 85. 86. 87. Ve 92. Örnek).

Çoğul okuma açısından üç çeviri incelendiğinde, zengin bir anlatı özellikleri gösteren bu anlatıların, Abdülhamit döneminin gerçekleriyle örülü bir dönem kitabı olarak da okunabileceği sonucuna varılmış, bu sebepten üç anlatıda Padişah Abdülhamit ve Jön Türkler üzerine kaleme alınmış söylemleri içeren 14 örnek karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Edib'in çevirisinde 14, Halsey'nin çevirisinde ise beş anlam evirici eğilim ile karşılaşılmıştır.

Tablo 186: Çoğul Okuma Eksenleri Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

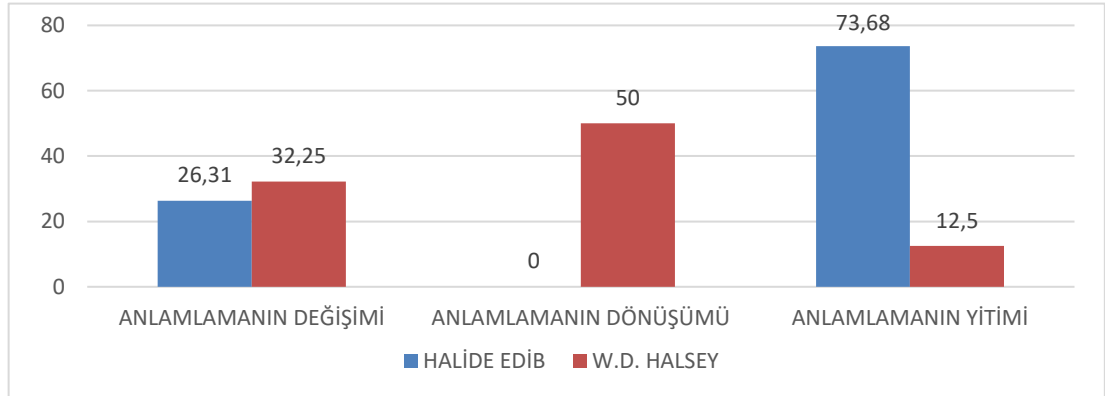

Tablo 186'da görüldüğü üzere, Edib'in çevirisinde karşılaşılan 14 anlam evirici eğilimin 11'i göstergenin yok edilmesine örnek teşkil etmekte ve bu sebeple %78,57'lik bir oranla anlamlamanın yitimi ile sonuçlanmaktadır. Edib'in çoğul okuma eksenleri odağındaki çeviri kararları da bilinçli tercihlerinin sonucudur. Öyle ki, Edib özde çevirisinde Padişah Abdülhamit'e yönelik olumsuz eleştirilerde bulunmuş, ancak Türkçe çevirisinden tüm bu eleştirileri çeşitli çekincelerle silerek öz sansür uygulamıştır (bkz. 94. 95. 100. 102. 103. 104. Örnek). Edib'in aynı zamanda İngilizce metinde yer verdiği Jön Türklere yönelik söylemleri olumsuz olmamalarına rağmen Türkçe çeviriden çıkarma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir (bkz. 93. 96. 97. 99. 101. Örnek). Edib'in Türk halkından çekindiği, politik konuları Türk okur için gerçekleştirdiği eserine taşımak istemediği sonucuna ulaşılmıştır. Edib'in anlatılarda değişikliğe gitmesi sonucunda ortaya çıkan tabloda İngiliz okur için kaleme alınan *The Clown and His Daughter*, dönemin gerçeklikleriyle örülü bir eser olarak okunabilecekken, Türk okur için gerçekleştirilen *Sinekli Bakkal*'dan politik, tarihi gerçekliklerin çıkarıldığı ve dolayısıyla bir dönem kitabı olarak okunamayacağı

sonucuna varılmıştır. Halsey, çevirisini *Sinekli Bakkal* üzerinden gerçekleştirdiğinden tersine geri çeviri de bir dönem kitabı olarak okunamamaktadır. Anlam evirici eğilimler odağında, Halsey'nin çevirisinde yalnızca beş anlam evirici eğilim saptanmıştır ve diğer örneklerde olduğu gibi burada da saptanan anlam evirici eğilimlerin Halsey'nin dil yetersizliğinden kaynaklandığı görülmüştür (bkz. 93. 95. 97. Ve 100. Örnek).

Anlatılar sembolik evrenleri açısından incelendiğinde, anlatıda imam ve Derviş Dede karakterlerinin sembolik göstergeler olarak kullanıldığı saptanmıştır. İmam bağnaz din adamı figürünü yansıtırken, Derviş Dede tasavvufi, sorgulayan din adamı figürünü örneklemektedir. İmam üzerine 18, Derviş Dede üzerine ise dokuz örnek olmak üzere toplam 27 örnek üzerinden üç anlatı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İmam üzerine gerçekleştirilen incelemede, Edib'in çevirisinde 19, Halsey'nin çevirisinde ise sekiz anlam evirici eğilimle karşılaşılmıştır.

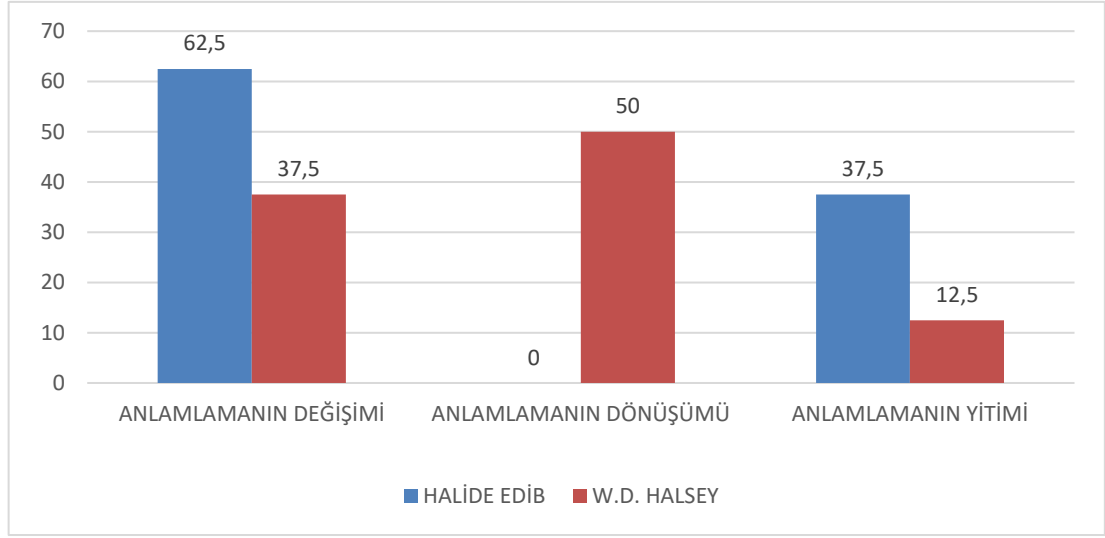
Tablo 187: Sembolik Evrenler Odağında İmam'a Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

Tablo 187'de görüldüğü üzere, sembolik evrenler odağında imam karakterine yönelik söylemler incelendiğinde, Edib'in çevirisinde 19 anlam evirici eğilim ile karşılaşılmıştır. Edib'in anlam evirici eğilimlerinin %73,68 oranı ile anlamlamamanın yitimi ile sonuçlandığı görülmektedir. Edib'in imama yönelik söylemlerde de anlatıları ciddi boyutta değiştirmesi söz konusudur. Öyle ki Edib, İngilizce metinde imamı ciddi boyutta eleştirmekte, neredeyse imama yönelik her söylemde olumsuz yakıştırmalar yapmaktadır. Ancak Türk okur için çevirisini gerçekleştirirken bir kez daha imama yönelik tüm olumsuz göstergeleri çevirisinden çıkardığı görülmüştür (bkz. 107. 108. 109 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 119. 122. 123. Ve 124 Örnek). Diğer yandan, Edib'in İngilizce metinde yer alan imama yönelik olumsuz söylemleri silmekle

kalmayıp aynı zamanda imama yönelik olumlu söylemler ekleyerek anlamı aşırı yorumladığı örnekler de tespit edilmiştir (bkz. 109. Ve 114. Örnek). Halsey'nin çevirisinde ise sekiz anlam evirici eğilim saptanmıştır ve bu eğilimlerin hepsi Türkçe söylemleri tam olarak anlayamamasından kaynaklanmış, Edib gibi bilinçli tercihler sonucunda oluşmadığı gözlemlenmiştir (bkz. 109. 115. 119. 120. 121. Ve 124. Örnek)

Tablo 188: Sembolik Evrenler Odağında Derviş Dede'ye Yönelik Söylemlerde Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

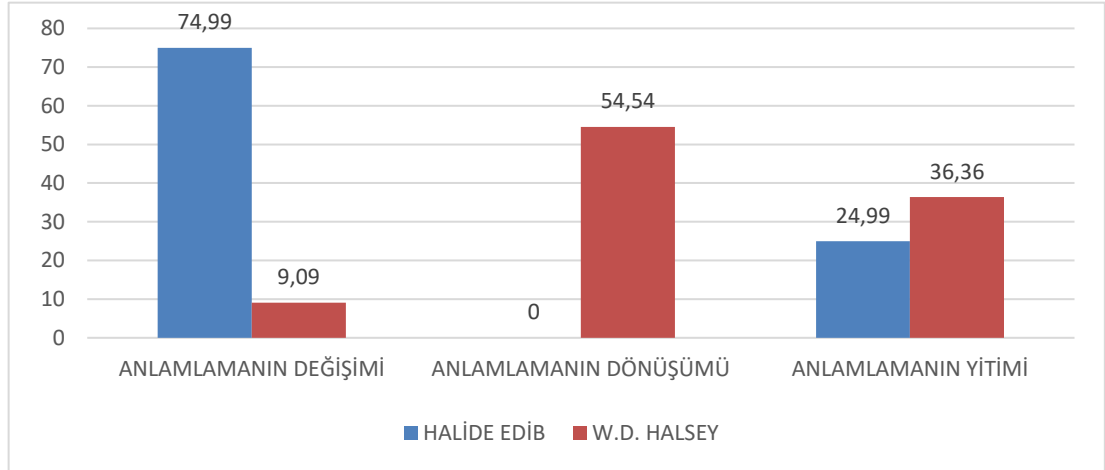

Tablo 188'de görüldüğü üzere, Derviş Dede üzerine kaleme alınan söylemler incelendiğinde Edib'in çevirisinde yedi, Halsey'nin çevirisinde ise beş anlam evirici eğilim ile karşılaşmıştır. Edib'in Derviş Dede'ye dair söylemleri Türkçe çevirisinde daha detaylandırarak anlattığı, anlamlı birimler eklediği ve anlamı aşırı yorumladığı görülmüştür (bkz. 127. 128. 129. Ve 131. Örnek). Halsey ise yine aslına öz çevirideki bazı söylemleri algılayamamış ve dolayısıyla çevirisinde yansıtarken de zorlanmıştır (bkz. 129. 130. Ve 132. Örnek).

Epigraflar açısından üç anlatı karşılaştırıldığında, Edib'in özde çeviride ve aslına öz çeviride Molla Câmî'den alıntı yaparak anlatıda mevcut olan tasavvufi göstergelerle örtüşen ve Osmanlı'nın yerel sanatlarından olan gölge oyununa da gönderme yapan bir epigraf oluşturulduğu tespit edilmiştir. Edib, aslına öz çeviride metinlerarası ilişkinin tasavvuf ustası Molla Câmî ile kurulduğunu Türk okurla paylaşmayarak göstergelyi ortadan kaldırmıştır. Halsey ise epigrafi çevirisinde aktarmayarak göstergenin yok edilmesi eğilimine örnek oluşturmuştur.

Metinlerarası göndermeler açısından anlatılar incelendiğinde, Edib'in anlatılarını açık ve örtük metinlerarası göndermelerle zenginleştirdiği gözlemlenmiştir. Üç anlatıda 15 metinlerarası gönderme karşılaştırmalı olarak incelenmiş, Edib'in çevirisinde 12, Halsey'nin çevirisinde ise 11 anlam evirici eğilim saptanmıştır.

Tablo 189: Metinlerarası İlişkiler Odağında Karşılaşılan Anlam Evirici Eğilimlerin Dereceleri ve Oranları

Tablo 189'da görüldüğü üzere, metinlerarası ilişkiler odağında gerçekleştirilen incelemede Edib'in çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin %74,99'u anlam alanının içindedir. Edib'in kimi örneklerde (*bkz.* 136. 138. 139. Ve 142. Örnek) İngiliz okurun metinlerarası ilişkiyi kuramayacağını düşünerek İngilizce metinde vermediği Türk okurun anlayabileceği metinlerarası göndermeleri Türk okur için gerçekleştirdiği çevirisine ekleyerek anlamı aşırı yorumladığı, kimi örneklerde ise (*bkz.* 143. 146. Ve 149. Örnek) İngilizce metinde İngiliz okurun kolaylıkla algıladığı metinlerarası göndermeleri Türk okurun kolayca anlayabilmesini sağlayabilmek adına eklemelerde bulunarak anlamı aşırı yorumladığı görülmüştür. Halsey ise diğer bölümlerde olduğu gibi burada da dil yetersizliğinden anlam evirici eğilimlere bilinçsiz bir şekilde neden olmuştur (*bkz.* 136. 137. 138. 139. 141. 142. 146. Ve 150. Örnek).

Göstergebilimsel çözümleme (Öztürk Kasar, 2009) yoluyla üç farklı çeviri türünde aynı anlatının anlam evrenlerine ulaşarak anlatılardaki farklılıklar saptanmıştır. Çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla, Öztürk Kasar (2021a, 2021b)'ın önerdiği Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği odağında incelenen üç farklı çeviri türünde, aynı anlatının ciddi boyutlarda değişip dönüştüğü gözlemlenmiştir. Anlatılardaki

değişimlerin büyük ölçüde incelenen üç farklı çeviri türünün kendilerine özgü özel durumlarından kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak farklı çeviri türleri üzerinden anlatının dönüşümü yorumlanmaya çalışıldığında, evini/memleketini yabancıya götüren özde çeviri (Öztürk Kasar, 2012a) olma özelliği taşıyan *The Clown and His Daughter*'da, Edib'in kendi değerlerini ve kültürünü yabancı okura tanıtmaya arzusunda olduğu gözlemlenmiştir. Edib, hedef kitlesi İngiliz olmasına rağmen Osmanlı ve Türk kültürüne ait gerçeklikleri uyarlama yoluna gitmeden, bu kültüre fazlasıyla yabancı olan İngiliz okura açıklamalar ve tanımlamalar vasıtasıyla aktarmaya çalışmıştır. Edib'in özde çevirisinde, İstanbul'un varlıklı ve yoksul çevrelerinden kesitleri, dönemin gelenek ve göreneklerini, toplumsal yaşantısını, dini ritüellerini, siyasi çalkalanmalarını gerçekçi bir şekilde aktarmaktan çekinmediği sonucuna varılmıştır. Eserin oluşturulduğu ve sunulduğu dil ile kültür, eserin yansıttığı dil ve kültürden farklı olması yani Türk ve Osmanlı kültürünü aktarmasına rağmen İngilizce dilinde, yabancı bir okur kitlesi için eserini kaleme alması, Edib'in konu ve karakterlerin aktarımı konusunda rahat davranabilmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda Edib, özde çevirisinde Doğu'nun kimi değerlerini eleştirebilmiş ve Batı'nın kimi özelliklerini ise yüceltebilmiştir. Aynı zamanda, kendi düşüncesini aktarmak ya da yalnızca İngiliz okurun ilgisini çekmek amacıyla dönemin Padişah'ı Abdülhamit'e açık bir şekilde eleştirilerde bulunmuş ve imam karakterini her bir sahnede olumsuz şekilde nitelemiştir. Özde çeviri göstergebilimsel olarak çözümlendiğinde ortaya çıkan anlam evreni, bu anlatının Osmanlı'nın son zamanlarını anlatan bir dönem kitabı olarak okunabileceğini göstermiş, Batı'nın değerlerinin Doğu'nun üstünde olduğu düşüncesini okura iletmiş ve anlatıda önemli bir dini gösterge olan, aynı zamanda sembolik anlamlar içeren imam karakterini maddiyat düşkünü, kimse tarafından seilmeyen ve güvenilmez bir kimse olarak nitelemiştir.

Aslına öz çeviri ("aslına çeviri", bkz. Öztürk Kasar, 2012a) örneği teşkil eden *Sinekli Bakkal* başlıklı eserde Edib'in eseri aslına döndürürken özde çeviride kendi kültürünü yabancıya aktarabilmek adına yaptığı eklemeler ve açıklamaları çıkardığı tespit edilmiştir. Ancak Edib, eseri özüne döndürürken yalnızca Türk okurun ihtiyaç duymayacağı açıklamaları eserden silmekle kalmamış aynı zamanda Grutman ve Van Bolderen'in öz çevirmenlerin diğer çevirmenlere nazaran metne müdahale etme konusunda daha özgür davrandıkları görüşüne paralel olarak anlatıyı bilinçli bir

şekilde değiştirip dönüştürmüştür (2014, 329). Tam da Bassnett'ın belirttiği gibi bir öz çevirmen olarak Edib, kendi eserini çıkış diline çevirirken diller arası bir aktarımdan ziyade anlatıyı yeniden kurgulamıştır (2013, 19-20). Öyle ki, göstergebilimin sunduğu metin inceleme yöntemi doğrultusunda anlatı incelenip anlam evrenine ulaşıldığında, özde çevirinin aksine aslına öz çevirinin bir dönem kitabı olarak okunamayacağı, çünkü döneme yönelik çoğu göstergenin bilinçli bir şekilde silindiği gözlemlenmiştir. *The Clown and His Daughter* Osmanlı Dönemi'nde siyasi olarak aktif bir kadın olan Edib'in gözünden yazılmış yarı-kurgusal bir dönem kitabı olarak okunabilecekken, *Sinekli Bakkal*'ın uygulanan öz sansür stratejisi dolayısıyla dönem kitabından çok Sinekli Bakkal sokağındaki kişilerin yaşantısını anlatan ve döneme dair fazla ayrıntı ve gerçeklik içermeyen bir roman olarak okunabileceği söylenebilir. Aynı zamanda, aslına öz çevirideki anlatıda yine özde çeviriyle karşıtlık oluşturacak şekilde Doğu'nun değerlerinin Batı'nın değerlerinden üstün olarak gösterildiği ve yer yer Batı medeniyetinin ve değerlerinin yerildiği saptanmıştır. Mustafa Arslan, *The Clown and His Daughter* üzerine kaleme aldığı çalışmasında imam karakterine yönelik tüm göstergeleri incelemek yerine tek bir söylem üzerinden, imam karakterinin *Sinekli Bakkal*'da daha detaylı bir şekilde aktarılarak eleştirildiğini, bu sayede Edib'in okura mesaj verme amacı güttüğünü, ancak İngiliz okur imam kavramına uzak olduğundan eleştirinin okurda bir karşılığı olmayacağı düşüncesiyle eleştiri yoluna gitmediğini belirtmiştir. Oysa bu çalışmada göstergebilimin sunduğu metin inceleme yöntemi (Öztürk Kasar, 2009) sayesinde anlatı içindeki göstergeler tek tek aranmış, aralarında ilişkiler kurulmuş ve bu sayede anlatının anlam evreni oluşturulmuştur. Çeviri göstergebilimi çerçevesinde gerçekleştirilen bu bütüncül incelemede, Arslan'ın tespiti ile çelişecek şekilde özde çeviride olumsuz söylemlerle nitelenen imam karakterine yönelik tüm bu olumsuz söylemlerin aslına öz çeviriden çıkarıldığı, imam karakterinin seilmeyen, zalim, maddiyat düşkünü olarak değil de mahallenin sıradan, iyi kalpli imamı şeklinde aktarıldığı gözlemlenmiştir. Göstergebilimin çeviri alanında gerçekleştirilecek vaka çalışmalarında uygulanabilir yöntemler sunduğu ve anlatıların anlam evrenine ulaşma açısından gerek çevirmenin gerekse eleştirmenin ve araştırmacının işini kolaylaştıracağı bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Bu açıdan bakıldığında göstergebilimsel çözümleme sayesinde ulaşılan sonuçlar, İngiliz basınında olumlu karşılanmış ve övgüler almış bir eser olarak *The Clown and His Daughter*'ın Türkçe çevirisi olan *Sinekli Bakkal*'ın Türk eleştirmenlerden aldığı

olumsuz yorumların nedenlerini ortaya koymaktadır. Öyle ki, Edib'in çeşitli çekincelerle anlatılarda değişikliğe gitmesi, kimi noktalarda göstergeleri silmesi kimi notalarda ise yeni anlam birimlerini eklemesi; Cevdet Kudret (1970, 82)'in eserdeki Türk kültürüne yönelik karakterleri “göstermelik” ve “iğreti” olarak tanımlamasına, Fethi Naci (1990, 97-99)'nin Edib'in Abdülhamit'in zulümlerini okura göstermekten kaçındığını iddia etmesine, Samet Ağaoğlu (1942, 6)'nun eseri yarım kalan, “taslak” bir eser olarak nitelemesine ve Rauf Mutluay (1964, 403)'in eserdeki mahalle hayatının gerçekçi olmadığını vurgulamasına yol açmıştır. Okur farklılıklarının Edib'i yönlendirdiği, ancak aynı zamanda Edib'in politik duruşunun da çeşitli çekinceleri beraberinde getirerek anlatıda dönüşümlere neden olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Tersine geri çeviri olma özelliği gösteren *Sinekli Bakkal or The Clown and His Daughter*'da Osmanlı ve Türk kültürü ile çevrelenmiş bir anlatının bu kültüre yabancı olan bir çevirmen, W.D. Halsey, tarafından çevrilmiş olması ve çeviride bir aslına çeviri örneğinin temel alınmış olmasının izleri kendini göstermektedir. Öyle ki, Edib, her ne kadar özde çevirisinde Türk kültürüne yönelik göstergeleri İngiliz okur için açıklayarak aktarmış olsa da metni özüne döndürürken tüm bu açıklamaları aslına öz çevirisinden çıkarmıştır. Türk kültürüne uzak olan Halsey, çevirisinde aslına öz çeviriyi temel aldığından aslına öz çeviride açıklamasız şekilde verilen kültürel göstergeleri çoğu örnekte anlamlandıramamış ve farklı oranlarda anlam evirici eğilimlere neden olmuştur. Aynı zamanda, Fethi Naci'nin (1990, 97-99) belirttiği üzere Edib'in *Sinekli Bakkal*'da kimi noktalarda özensiz bir Türkçe kullanmasının da Halsey'nin söylemleri anlamlandırabilmesinin önüne geçtiği görülmüştür. Anlatının ilk olarak Edib'in zihninde Türkçe tasarlandığı, sonrasında İngilizceye çevrilerek özde çevirinin oluşturulduğu, akabinde anlatının Türkçeye döndürüldüğü ve en son Türkçe anlatı üzerinden eserin yeniden İngilizceye çevrildiği ve bir tersine geri çeviri ortaya konulduğu düşünüldüğünde, Halsey'nin metni bu çeviri sürecinin dördüncü ayağını oluşturmakta olduğu görülmektedir. “Yazınsal çeviride anlam oyununun varlığı” (Öztürk Kasar, 2021b, 37) hesaba katıldığında, Halsey'nin bu anlam oyununun dördüncü ayağında tam olarak yetkinlik sağlayamadığı bir dil olan Türkçe üzerinde epey zorlandığı, çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin de işaret ettiği şekilde göstergeleri büyük oranda tahrip ettiği gözlemlenmiştir. Halsey'nin çevirisinin öz yayıncılık [self-publishing] ürünü olması, bu sebeple çeviri sürecinde editör ve redaktör gibi metin üzerinde düzeltmeler gerçekleştirecek eyleyicilerin bulunmaması

çeviri dillerinde yetkinlik sağlayamamış bir kişinin çevirisini yayınlatabilmesinin açık bir örneğidir. Anlamın yitimiyle sonuçlanan birçok örneği barındıran çevirisiyle Halsey'nin *Sinekli Bakkal*'ın anlam evreninde ciddi boyutta tahribata yol açtığı söylenebilir.

Çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla gerçekleştirilen bu çalışmaya konu olan aynı anlatının aktarıldığı üç metnin, aslında birer çeviri ürün olarak incelenebileceği varsayımının doğrulanmasıyla birlikte kaynak/erek, özgün/çeviri, çevirmen/yazar gibi kavramların sorgulanması gerektiği ve çalışmaya konu olan üç eserin de özel ve farklı türde bir çeviriyi örneklediği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, çeviribilim alanındaki mevcut kavramların kimi özel türdeki çeviri örneklerini kapsamaya yetmediği ve alanda yeni kavramlara ihtiyaç duyulduğu, farklı metinler üzerinden gerçekleştirilecek vaka çalışmaları ile farklı çeviri türlerine ulaşılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan yaklaşıldığında, çeviribilim ile göstergebilim arasında sağlanan iş birliği sayesinde ortaya atılan “özde çeviri”, “aslına çeviri” (Öztürk Kasar, 2012a) kavramları çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla çeviri alanının nasıl zenginleşebileceğine somut birer örnektir. Öyle ki “özde çeviri” kavramı sayesinde İngiliz yazın dizgesinde özgün metin olarak sunulmuş *The Clown and His Daughter* başlıklı eser, çeviri ürün olarak incelenebilmiştir. “Özde çeviri” (Öztürk Kasar, 2012a) kavramı alanda yeni kavramları da beraberinde getirerek yeni bakış açılarına kapı aralamıştır.

Sonuç olarak, alana kazandırılacak yeni kavramlarla tartışmaların odağının değişeceği, bakış açısının genişleyeceği bir gerçektir. Diğer yandan, göstergebilimsel çözümleme (Öztürk Kasar, 2009) yönteminin kullanılarak üç farklı çeviri türünde anlatının nasıl değişip dönüştüğünün saptanabilmiş olması da çeviribilim ile göstergebilim alanları arasında kurulan iş birliğinin önemini göstermektedir. Öztürk Kasar'ın belirttiği gibi sadece göstergebilim çeviri etkinliğine ışık tutmaz:

“Göstergebilimcinin gözünden görülen çeviri edimi de gösterge kuramını yenileyebilecektir zira göstergebilimci bir tek söylem, bir tek gösterge evreni, bir tek anlamlama süreci karşısındadır oysa çeviri göstergebilimcisi zorunlu olarak bunların ikisi ya da daha fazlasıyla uğraşır. Demek ki göstergebilimsel terimlerle söyleyecek olursak, çeviri edimi söylemlerin üst üste bindiği, gösterge evrenlerinin birbirini çoğalttığı, anlamlama süreçlerinin katlarının açıldığı, birincil söyleyenlerin bulunduğu, diller ve kültürlerin söyleşim içine girdiği bir dil edimidir. Bu biçimde tanımladığımız çeviri etkinliği bizi göstergebilim ve çeviribilim arasındaki etkileşim üzerinde düşünmeye teşvik eden özel bir iletişim biçimidir.” (Öztürk Kasar, 2016b, 244).

Bu doğrultuda, çeviribilim ve göstergebilim alanlarının birbirinden beslenebileceği ve bu birlikteliğin her iki alanda da kazanımları beraberinde getireceği açıktır. Öztürk Kasar (2012b)'ın “bir saha göstergebilimi” olarak önerdiği çeviri göstergebilimi yaklaşımı doğrultusunda kaleme alınan vaka çalışmalarının artmasıyla çeviri alanına yeni bakış açılarının kazandırılacağı, alanın kavram dünyasının ve ufkunun genişleyeceği düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıvar, Halide Edib. 1935. **The Clown and His Daughter**. London: George Allen and Unwin.
- _____. 1936. **Sinekli Bakkal**. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- _____. 1944. **Edebiyatta Tercümenin Rolü**. (1942-43 Üniversite Konferanslarından Ayrı Bası). İstanbul: Kenan Matbaası.
- _____. 2005. **Mor Salkımlı Ev**. İstanbul: Özgür Yayınları.
- _____. 2011. **Türk'ün Ateşle İmtihanı**. İstanbul: Can Yayınları.
- _____. 2012a. **Sinekli Bakkal or the Clown and His Daughter**. çev. W.D. Halsey. Part I. California: Creatspace IPP.
- _____. 2012b. **Sinekli Bakkal or the Clown and His Daughter**. çev. W.D. Halsey. Part II. California: Creatspace IPP.
- _____. 2016. **Sinekli Bakkal**. İstanbul: Can Yayınları.
- “Ağabey”. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. [14.05.2021].
- Ağaoğlu, Samet. 1942. Sinekli Bakkal. **Yücel**. s. 85-86-87: 5-9.
- Akbatur, Arzu. 2017. The Power and Burden of Self-Translation: Representation of Turkish Identity in Elif Shafak's the Bastard of Istanbul. **Self translation and Power: Negotiating Identities in European Multilingual Contexts**. ed. Olga Castro, Sergi Mainer, Svetlana Page. Palgrave Macmillan: 119-142.
- Aktulum, Kubilay. 2011. **Metinlerarasılık ve Göstergelerarasılık**. İstanbul: Kanguru Yayınları.
- Araboğlu, Aslı. 2015. İki Ayrı Dilde İki Aynı/ Ayrı Otobiyografik Yapıt Üzerine Etnometodoloji-Çeviribilim Odaklı Bir İnceleme: Yazar/Çevirmen Halide Edib. Doktora Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Mustafa Ali. 2006. A Comparative Study on Halide Edip Adıvar's the Clown and His Daughter as a Rewrite. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- “Azap”. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. [15.05.2021].
- Barthes, Roland. 1979. **Göstergebilim İlkeleri**. çev. Berke Vardar, Mehmet Rifat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- _____. 2012. Anlamın Mutfağı. **Göstergebilimsel Serüven**. çev. Mehmet Rıfat, Sema Rıfat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____. 2012. Metinsel Çözümleme. **Göstergebilimsel Serüven**. çev. Mehmet Rıfat, Sema Rıfat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____. 2012. Nesnenin Anlambilimi. **Göstergebilimsel Serüven**. çev. Mehmet Rıfat, Sema Rıfat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bassnett, Susan. 2013. The Self-Translator as Rewriter. **Self-Translation Brokering Originality in Hybrid Culture**. ed. Anthony Cordingly. New York: Bloomsbury Academic: 13-26.
- “Book of the Week”. **The Montrose Review**. 31 Ocak 1936. 8.
- “Brougham”. Cambridge İngilizce Sözlük. [07.09.2020].
- Burian, Orhan. 2004. **Denemeler ve Eleştiriler**. Tüba Yayınları.
- “Cariye”. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. [15.06.2020].
- Castro, Olga, Sergi Mainer, Svetlana Page. 2017. Introduction Self-Translating from Minorsation to Empowerment. **Self Translation and Power: Negotiating Identities in European Multilingual Contexts**. ed. Olga Castro, Sergi Mainer, Svetlana Page. Palgrave Macmillan: 1-22.
- “Clown”. Cambridge İngilizce Sözlük. [29.09.2020]
- “Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer”. **Aberdeen Press and Journal**. 30 Kasım 1935. 10.
- Coquet, Jean-Claude. 1982. Göstergebilimsel Araştırmaların Doğuşu. **Yazko**. çev. Ayşe Kıran. s. Kasım - Aralık: 140-144.
- _____. 2020a. Sözceleyenler ve Kiplikler: La Fontaine’in *Kurtla Kuzu* Adlı Fablı. **Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi (DEDÇED)**. çev. Sündüz Öztürk Kasar. c.1. s.1: 92-115.
- _____. 2020b. Yükümsüz Özne Sorunsalı. **Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi (DEDÇED)**. çev. Sündüz Öztürk Kasar. c.1. s.2: 187-199.
- _____. 2021. Bedensel Yüklemler. **Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi (DEDÇED)**. çev. Sündüz Öztürk Kasar. c.2. s.1: 91-104.
- Coquet, Jean-Claude, Sündüz Öztürk Kasar. 2003. **Discours Sémiotique et Traduction. Hommage à Emile Benveniste au Centenaire de sa Naissance**. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Çalışlar, İpek. 2010. **Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın**. İstanbul: Everest Yayınları.

- Durakbaşı, Ayşe. 2000. **Halide Edib Türk Modernleşmesi ve Feminizm**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eco, Umberto, Siri Nergaard. 1998. Semiotic Approaches. **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**. ed. Mona Baker. London: Routledge: 218–222.
- Enginün, İnci. 1998. **Halide Edip Adıvar**. İstanbul: Toker Yayınları.
- _____. 2007. **Halide Edip Adıvar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Eziler Kıran, Ayşe, Zeynel Kıran. 2000. **Yazımsal Okuma Süreçleri**. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Genette, Gérard. 1997a. **Palimpsests: Literature in the Second Degree**. çev. Channa Newman and Claude Dabinsky. Lincoln: University of Nebraska Press.
- _____. 1997b. **Paratexts: Thresholds of Interpretation**. çev. Jane E. Lewin. Cambridge UP.
- Gorlée, Dinda. 1994. **Semiotics and the Problem of Translation: with Special Reference to the Semiotics of Charles S. Peirce**. Amsterdam: Rodopi.
- Göktürk, Akşit. 1998. **Sözün Ötesi**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Greimas, Algirdas. 1988. Maupassant: **The Semiotics of Text**. çev. Paul Perron. Amsterdam: Benjamins Publishing.
- Greimas, Algirdas, Joseph Courtés. 1982. **Semiotics and Language: an Analytical Dictionary**. Indiana University Press.
- Grutman, Rainier. 2009. Self-Translation. **The Routledge Encyclopedia of Translation Studies**. ed. Mona Baker, Gabriella Saldanha. USA; Canada: Routledge.
- Grutman, Rainier, Trish Van Bolderen. 2014. Self Translation. **A Companion to Translation Studies**. ed. Sandra Bermann, Catherine Porter. 323-333.
- Guillaume, Astrid. 2014. Signs and Meanings: Translation in the Middle Ages Versus Translation Today: the Semiotics of Translation. **Human and Social Studies**. c.3. s.2: 1-27.
- _____. 2015. Intertheoricity: Plasticity, Elasticity and Hybridity of Theories. **Human and Social Studies**. s.4: 59-77.
- “Hafız”. Collins İngilizce Sözlük. [06.06.2020]
- Haleva, Beki. 2014. **Disiplinler Kavşağında Bir Durak: Çeviri**. İstanbul: Ofis 2005 Yayınevi.

- Holmes, James. 1988. On Matching and Making Maps: From a Translator's Notebook. **Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies**. Amsterdam: Rodopi.
- Hokenson, Jan Walsh, Marcella Munson. 2007. **Self-translation. The Bilingual Text: History and Theory of Literary Self Translation**. Manchester: St Jerome Publishing.
- Jakobson, Roman. 1959. On Linguistic Aspects of Translation. Achilles Fang et al. **On translation**, Cambridge, Mass: Harvard University Press: 232–239.
- “Kaçgöç”. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. [20.12.2020].
- “Kadınefendi”. Türk İslam Ansiklopedisi. [17.06.2020].
- “Kâhya”. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. [13.06.2020].
- Karadağ, Ayşe Banu. 2013. Mader ve Halide Edip. **XII. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildiri Kitabı, 18-20 Ekim 2012**. İstanbul: Trakya Üniversitesi: 480-485.
- Kılıç, Sevim. 2014. Ateşten Gömlek Romanının İngilizce ve Almancaya Yapılan Çevirileri Aracılığıyla Millî Mücadelenin Avusturya, Amerika ve Hindistan'da Yeniden Çerçevesi Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- “Konak”. Marriam Webster İngilizce Sözlük. [31.05.2021]
- Kourdis, Evangelos. 2012. Semantic Isotopies in Interlingual Translation: Towards a Cultural Approach. **Gramma: Journal of Theory and Criticism**. s.20: 105-116.
- _____. 2015. Semiotics of Translation: an Interdisciplinary Approach to Translation. **International handbook of semiotics**. ed. Peter Pericles Trifonas. 303-320.
- Kudret, Cevdet. 1970. **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: 1859-1959**. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Kuleli, Mesut. 2018a. Intertextuality in Translation: Analysis of Intertextual Signs and Evaluation of Translation of a Short Story. **IJLET -International Journal of Languages' Education and Teaching**. c.6. s.3: 317-330.
- _____. 2018b. Çeviri Göstergelimi Bakış Açısıyla Shakespeare'in Julius Caesar Adlı Oyununda Metinlerarasılık İlişkileri ve Çeviri Değerlendirmesi. **IJLET - International Journal of Languages' Education and Teaching**. c.6. s.4: 419-454.
- _____. 2018c. Analysis of Narrative Programs and Turkish Translations of a Short Story Through Semiotics of Translation. **Turkish Studies Social Sciences**. c.13. s.26: 861-877.

- _____. 2018d. Öznellik Yetisi: Bir Göstergibilimsel Çözümleme Adımı ve Çeviri Göstergibilimi Bakış Açısıyla bir Tiyatro Metninde Çeviri Değerlendirmesi. **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. s.13: 33-72.
- _____. 2018e. Translation Evaluation of Intertextual References in a Play of Literary value. **Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**. c.1. s.2: 23-45.
- _____. 2018f. Çeviri Göstergibilimi Yaklaşımının bir Öykünün Çeviri Değerlendirmesine Uygulanması. **Turkish Studies Language Literature**. c.13. s.28: 597-938.
- _____. 2019. Shakespeare'in Antony and Cleopatra Oyunundaki Anlatı Tekniklerinin Çeviri Göstergibilimi Bakış Açısıyla Çözümlemesi ve Çevirilerinin Değerlendirilmesi. **IJLET - International Journal of Languages' Education and Teaching**. c.7. s.2: 190-207.
- Kuleli, Mesut, Didem Tuna (ed.). 2020. **Dil, Edebiyat ve Çeviri Odağında Kavramsal Okumalar/Conceptual Readings in Language Literature and Translation/Lectures Notionnelles de la Langue de la Littérature et de la Traduction**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kürük, Nur Zeynep. 2017. The Turkish Ordeal: Written in "Voluntary" Exile, Self-Translated Under Ideological Embargo. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lefevere, Andre. 1992. **Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame**. London: Routledge
- “Mevlid”. Türk İslam Ansiklopedisi. [17.06.2020].
- Moran, Berna. 1998. **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1: Ahmet Mithat'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, Fethi. 1990. **100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Nowotna, Magdalena. 2020. Çözümleme Aracı Olarak Söyleyenler Kuramı ve Kavramsal Dilbilgisi. **Dil, Edebiyat ve Çeviri Odağında Kavramsal Okumalar/Conceptual Readings in Language Literature and Translation/Lectures Notionnelles de la Langue de la Littérature et de la Traduction**. çev. Sündüz Öztürk Kasar, Didem Tuna. ed. Mesut Kuleli, Didem Tuna. Ankara: Nobel Yayıncılık: 33-52.
- “Ogre”. Cambridge İngilizce Sözlük. [11.02.2021].
- Ozolins, Uldis. 2009. Back Translation as a Means of Giving Translators a Voice, **The International Journal of Translation and Interpreting**. s.2: 1-13.
- Özdemir, Mehtap. 2017. Self-Translation as Testimony: Halide Edib Rewrites the Turkish Ordeal. **Self Translation and Power: Negotiating Identities in**

European Multilingual Contexts. ed. Olga Castro, Sergi Mainer, Svetlana Page. Palgrave Macmillan: 71-92.

Öztürk Kasar, Sündüz. 2001. La Sémiotique subjectale et la traduction. **Third International Congress- Claims, Changes and Challenges in Translation Studies Abstracts, 30 Ağustos-1 Eylül 2001.** Kopenhag: European Society for Translation Studies, Copenhagen Business School: 24-25.

_____. 2007. Pour une Typologie des Non-Sujets. **Congrès International de l'Association Française de Sémiotique intitulé Sémio: Rencontres Sémiotiques: Les Interfaces Disciplinaires des Théories aux Pratiques Professionnelles,** 17-19 Kasım, Paris Sorbonne Üniversitesi.

_____. 2008. Paul Ricoeur ve Çeviri Üzerine. **Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi /Journal of Translation Studies.** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s.18: 35-48.

_____. 2009. Pour une sémiotique de la traduction. **La Traduction et ses Métiers.** ed. C. Laplace, M. Lederer, D. Gile. Caen : Lettres Modernes Minard: 163-167.

_____. 2011. Sosyal Bilimlerde Çeviri / Aktarılabirlik ve Kùltürler Üstü İletişim Konulu Uluslararası Paris Kolokyumunun Düşündürdükleri. **İÜ Edebiyat Fakùltesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Dergisi.** s. 2: 1-8.

_____. 2012a. Traduction de la Ville Sous le Point de vue Sémiotique : Istanbul à Travers ses Signes en Trois Langues.. **Défis et enjeux de la Médiation Interculturelle.** ed. N. Rentel, S. Schwerter. Frankfurt am Main: Peter Lang: 267-285.

_____. 2012b. Jean Claude Coquet ile Bir Dil Görüngübilimine Doğru. **XII. Uluslararası Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu.** 18-20 Ekim 2012. Edirne: Trakya Üniversitesi: 427-433.

_____. 2016a. Yeni Baskıya Önsöz: Roland Barthes, Honoré de Balzac ve Gösterge Okuryazarlığı. Roland Barthes. **S/Z.** çev. Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: Sel Yayıncılık: 7-11.

_____. 2016b. Interaction entre la sémiotique et la traduction littéraire. **Translation as Innovation. Bridging the Sciences and the Humanities.** ed. P. M. Phillips-Batoma, F. X. Zhang. Dublin: Dalkey Archive: 243-260.

_____. 2017. Jean-Claude Coquet ve Söyleyenler Kuramı. **Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a Armağan.** ed. İrem Onursal Ayırır, Ece Korkut. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları: 183-199.

_____. 2018. Çeviribilimde Yeni bir Kavram: Özde Çeviri. **1. Uluslararası Rumeli Sempozyumu,** Kırklareli Üniversitesi, 12 Mayıs 2018.

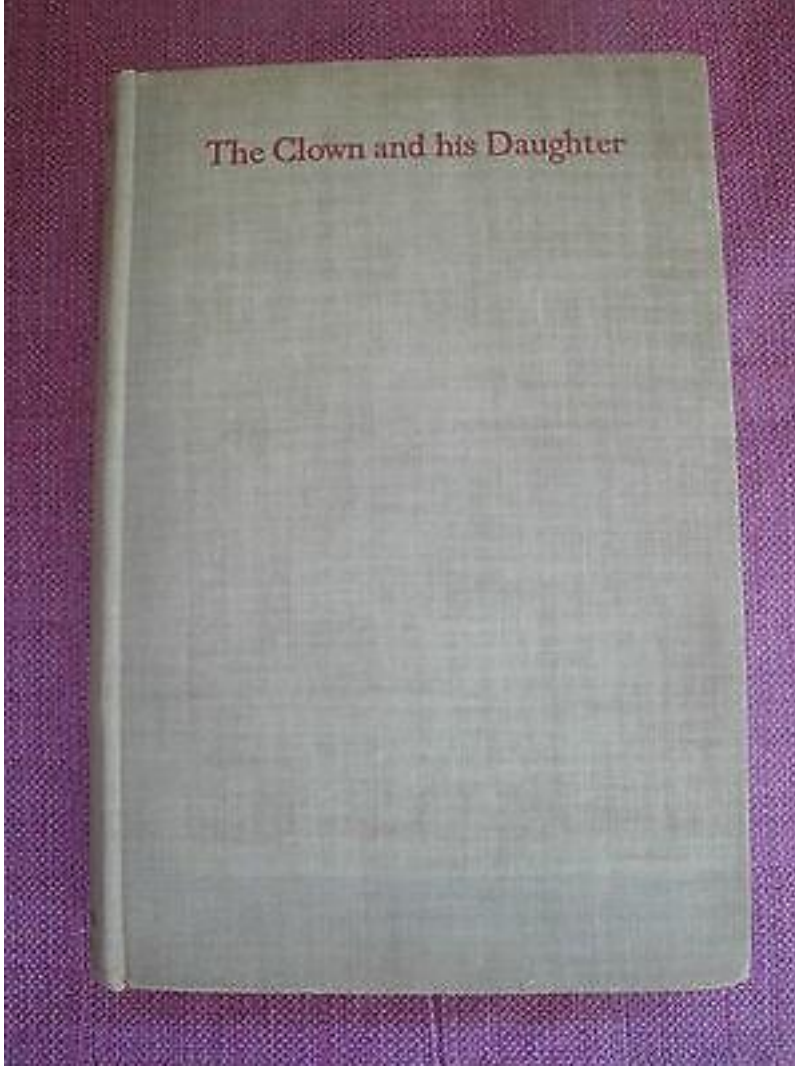
- _____. 2020a. “De la désignification en traduction littéraire: *Les Gens d’en face* de Georges Simenon dans le contexte turc du point de vue de la sémiotique de la traduction”. **Parallèles**. s.1. c.32: 154–175.
- _____. 2020b. Çeviri Göstergebilimi ile Kent Göstergebiliminin Bütünleşik Bağlamında Özde Çeviri Kavramının İncelenmesi. **Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi**. s.1: 1-25.
- _____. 2021a. Traduire la Ville en Filigrane: Istanbul par Georges Simenon dans *Les Clients d’Avrenos*. **Vous Avez dit Littérature Belge Francophone? Le Défi de la Traduction**. ed. Catherine Gravet, Katrien Lievois. Frankfurt: Peter Lang: 35-266.
- _____. 2021b. Çevirmek Anlamı Eğip Bükme Sanatı Mıdır?. **Söylem, Anlam ve Çeviri Üzerine Disiplinlerarası Tartışmalar/ Interdisciplinary Debates on Discourse, Meaning and Translation**. ed. Didem Tuna, Mesut Kuleli. Ankara: Anı Yayıncılık: 19-44.
- Öztürk Kasar, Sündüz, Elif Batu. 2017. Oscar Wilde’in *Bencil Dev* Öyküsünün Göstergebilimsel Çözümlemesi ve Çeviri Göstergebilimi Bağlamında Türkçe Çevirilerinin Değerlendirilmesi. **International Journal of Languages’ Education**. c.5. s.4: 920-950.
- Öztürk Kasar Sündüz, Alize Can Rençberler. 2017. Semiotics of Umberto Eco in a Literary Translation Class: The Model Reader as the Competent Translator. **International Journal of Languages’ Education and Teaching**. c.5. s.2: 280-289.
- Öztürk Kasar, Sündüz, Mesut Kuleli. 2016. Antony and Cleopatra Oyununun Göstergebilimsel Çözümlemesi ve Çeviri Göstergebilimi Bakış Açısıyla Türkçe Çevirilerinin Değerlendirilmesi. **RumeliDE-Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. s.5: 89-123.
- Öztürk Kasar, Sündüz, Didem Tuna. 2015. Yaşam, Yazın ve Yazın Çevirisi için Gösterge Okuma. **Frankofoni Ortak Kitap**. s.27: 457-482.
- Öztürk Kasar, Sündüz, Burcu Yaman. 2019. Nasreddin Hoca Fıkralarının İngilizce Çevirilerinde Kültürel Öğelerin Aktarımı. **Rumeli DE-Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. Ö6: 450-461.
- Papadima, Aspasia, Evangelos Kourdis. 2016. Global Meets Local: Typographic Practices and the Semiotic role of Subtitling in the Creation of Parodies in Cypriot Dialect on Internet Texts. **Social Semiotics**. c.26. s.1: 59-75.
- Petrilli, Susan. 2007. Interpretative Trajectories in Translation Semiotics. **Semiotica** s.163: 311–345.
- _____. 2013. Translation as Listening to the Other. A Semioethic Approach. **Acta Translatologica Helsingiensia**. c.19. s.2: 116-145.

- _____. 2014. **Sign Studies and Semioethics: Communication, Translation and Values**. Berlin: De Gruyter Mouton.
- _____. 2015. Translation of Semiotics Into Translation Theory, And Vice Versa. **Punctum. International Journal Of Semiotics**. c.1. s.2: 96-117.
- Petrilli, Susan, Augusto Ponzio. 2020. A Semiotic Approach to Translation: Otherness, Iconicity and Encounter. **Dil, Edebiyat ve Çeviri Odağında Kavramsal Okumalar/Conceptual Readings in Language Literature and Translation/Lectures Notionnelles de la Langue de la Littérature et de la Traduction**. ed. Mesut Kuleli, Didem Tuna. Ankara: Nobel Yayıncılık: 53-78.
- Pierce, Charles Sanders. 1982. Göstergeler Kuramı: Göstergebilim. **Yazko**. çev. Mehmet Rifat. s. Kasım - Aralık: 145-147.
- Rifat, Mehmet. 1983. **Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: Temel Metinlerin Çevirisiyle Birlikte**. İstanbul: Yazko.
- Rosa, Alexandra Assis, Hanna Piğta, Rita Bueno Maia. 2017. Theoretical, Methodological and Terminological Issues Regarding Indirect Translation: an Overview. **Translation Studies**. c.10. s.2: 113-132.
- Saussure, Ferdinand de. 2001. **Genel Dilbilim Dersleri**. çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Shuttleworth, Mark, Moira Cowie. 1997. **Dictionary of Translation Studies**. Manchester: St. Jerome.
- Sütiste, Elin, Peeter Torop. 2007. Processual Boundaries of Translation: Semiotics and Translation Studies. **Semiotica**. s. 163: 187-207.
- Tahir Gürçağlar, Şehnaz. 2011. **Çevirinin ABCsi**. İstanbul: Say Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. 1977. **Edebiyat Üzerine Makaleler**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- "Today's Book Review". **Western Daily Press and Bristol Mirror**. 16 Ocak 1936. 6.
- Torop, Peeter. 2000. Towards the Semiotics of Translation. **Semiotica**. s.128: 597-609
- Toury, Gideon. 1995. **Descriptive Translation Studies**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tuna, Didem. 2016a. Oktay Rifat'ın Tecelli Başlıklı Şiiri Üzerinden Çeviriyi Göstergebilimle Buluşturmak. **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, s.35: 33-52.
- _____. 2016b. Bir Edebiyat Dersinde Bir Şiiri Çevirileriyle Okumak: Walt Whitman'ın O Captain! My Captain! Başlıklı Şiiri ile Fransızca ve Türkçe Çevirileri. **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**. s.36: 59-78.

- _____. 2017a. What do Poem Titles Say, What do Translators Do? **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı**. Ankara. c.12. s.7: 669-686.
- _____. 2017b. Satır Aralarını Gün Yüzüne Çıkarmak: Bir Yazınsal Yapıtta Tarihten Birkaç Yaprak. **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. s.8: 50-85.
- _____. 2017c. Traumas of Everyday Life in Common People's Poetry: Six Poems and Twelve Translations. **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. s.9: 114-127.
- _____. 2020. Yazarın Zihninde Bir Çeviri Edimi: Özde Çeviri Ürünü Olarak Kaynak Metin ve Aslına Çevirisi. **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**. Ö8: 882-904.
- Tuna, Didem, Begüm Çelik. 2021. From Wiping Out of the Meaning to Over-Interpretation: the Translator as Covert Co-author in the Rewriting of Istanbul. **Journal of Language and Linguistic Studies**, c.17. s.2: 1083-1098.
- Tuna, Didem, Mesut Kuleli. 2017. **Çeviri Göstergibilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli**. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Tuna, Didem, Mesut Kuleli. (ed.). 2021. **Söylem, Anlam Ve Çeviri Üzerine Disiplinlerarası Tartışmalar/ Interdisciplinary Debates on Discourse, Meaning and Translation**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tymoczko, Maria, Edwin Gentzler. Introduction. 2002. **Translation and Power**. ed. Maria Tymoczko, Edwin Gentzler. Boston: University of Massachusetts Press.
- Vardar, Berke. 1982. **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vardar, Berke, Nüket Güz, Emel Huber, Osman Senemoğlu, Erdim Öztokat. 2002. **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Multilingual.
- "Yahudi". Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. [26.01.2021].
- Yalçındağ, Sırma, Ayşe Banu Karadağ. 2020. Back and Forth: The Curious Case of the Translations of Halide Edib Adivar's The Clown And His Daughter. **Translogos**. c.3. s.2: 41-61.
- "Young Turks". **The Western Mail and South Wales**. 21 Kasım 1935. 11.
- Zantides, Evripides, Evangelos Kourdis. 2014. Graphism and Intersemiotic Translation: An Old Idea or a New Trend in Advertising?. **Image-Journal of Interdisciplinary Image Science**: 50-68.

EKLER

Ek 1. The Clown and His Daughter'ın Kapağı

(Edib, 1935)

Ek 2. The Clown and His Daughter Hakkında Kaleme Alman Gazete Yazıları

Ek. 2.1. Aberdeen Press Başlıklı Gazetede The Clown and His Daughter Üzerine Çıkan Yazı

The image shows a newspaper page from the Aberdeen Press and Journal, dated Saturday, November 8, 1925. The page is filled with various articles and advertisements. The main headline is "GLANCES THROUGH THE NOVELS" by a Turkish woman writer, titled "Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer". Below this, there are several smaller articles, including "SEARCHING THE SCRIPTURES", "THE ORIGIN OF THE HAYS OF ERROL", "A Perthshire Parish and Its History", "BEYOND REALITY", "PEN ON THE ROAD", "THE BEASTLY HOUSE", "DE FORTUNA'S GEMINI", and "A CHINESE MIDDYWAY".

At the bottom of the page, there are several advertisements. One is for "THE OTHER SIDE TO 'NO MEAN CITY'" by Frederick Niven's Great Scottish Story. Another is for "MRS RUTTON'S EDINBURGH DAYS". There is also an advertisement for "ABERDEEN v. HEARTS" and "TO-MORROW'S Sunday Mail".

The right side of the image shows a close-up of the "GLANCES THROUGH THE NOVELS" article, which is titled "Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer". The article discusses the novel "The Clown and His Daughter" by Halide Edib. The text is as follows:

GLANCES THROUGH THE NOVELS
Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer

THE CLOWN AND HIS DAUGHTER. By Halide Edib. Allen and Unwin: 7s. 6d.

A well-written novel can always give one a better idea of "foreign parts" than a dozen books of travel or history. Here is such a novel dealing with Constantinople in pre-war days. It is a kaleidoscope of characters, customs, and incidents, and so skilfully has Halide Edib done her work that the reader is an entire world. No translator's name is mentioned and the work does not read as if it were a translation, but it is hard to believe that such a Turkish woman, brought as Halide Edib has proved herself to be in various spheres of activity. Anyhow, translation or not, this is a book highly to be recommended to anyone who likes something out of, and above, the ordinary.

SELINA IS OLDER. By Stella Kay-Smith. Cassell: 7s. 6d.

All readers of "The Children's Stories" will remember Selina, and be glad to meet her again now that she is growing up. Though now she is still only nine, she has grown into a rather "sturdy" little girl, though a very pleasant one, and by no means always does what she is told—there is at least one little rebellion which is quite a serious matter in a child's world. Selina is so real, and so different from the usual "heroines" young people, that it is almost impossible to avoid thinking that Miss Kay-Smith is being completely truthful at any rate. Whether the ordinary child will expect her book it is impossible to say; many grown-ups certainly will.

THE HOUSE OF REBUSSION. By Marion Harvey. Wright and Brown: 5s. 6d.

A recluse called to his house in a New York suburb whom he had not seen for years. Down in a cellar the young man is about to learn, by opening a rose supposed to contain a message, some important secret which the uncle wishes to impart. The place is plunged in darkness. A waffle comes. The young fellow shakes off unconsciousness to find that his uncle has been stabbed to death. Naturally, the police suspect that the nephew had a hand in the crime. A beautiful girl and her Egyptologist father also come under investigation as possible parties to the murder. Fortunately an amateur sleuth takes a hand in "putting up" things. And it is an amazing chain of circumstances that he pieces together. The all made is unmasked as a ruse, and one of his victims had turned him suddenly, seeking revenge. Much of the story's allure is the "guess who that was" element.

FOOTLIGHTS. By Miss M. Dean. Wright and Brown: 5s. 6d.

Finding herself married to a ruffian, the heroine of the story succeeds in escaping, temporarily, from his clutches and goes on the stage. While an actress the hero never met is in charge. After being defeated at a municipal election Ben visits his ranch, and finds only a young girl in charge. She explains she is Ben Fleming, but Ben can find no trace of his manager, the mysterious F. Fleming. A clever mystery plot develops, and Miss Eggeboom carefully weaves each character into the intrigue until no one is sure just how much to trust the other.

(Constantinople Scene, by a Turkish Woman Writer, 1925, 10)

Ek 2.2. The Western Mail and South Wales Başlıklı Gazetede The Clown and His Daughter Üzerine Çıkan Yazı

Young Turks

The work of Halide Edib, public figure and writer of modern Turkey, has been translated into many languages. As an Inspector-General of the Mosque schools, and an intellectual of standing during the Young Turkish Revolution of 1908, she must have obtained all the material necessary for this book—a knowledge of the inhabitants of the back-streets of Istanbul and of those enlightened Young Turk circles who confronted Tyranny and Islam with Western ideas of progress. For the story of Tewfic and his daughter, Rabia, is played out against a background of social and intellectual fermentation—a fight for the advent of more liberal things. A sensitive book, then, a sane book, and a serene book—penetrating, tolerant, wise, humane.

(Young Turks [Jön Türkler], 1935, 11)

Ek 2.3. The Montrose Review Başlıklı Gazetede The Clown and His Daughter Üzerine Çıkan Yazı

THE MONTROSE REVIEW, JANUARY 31, 1936.

NUWAY MAT
 23 x 14 8/-
 27 x 16 10/6
 31 x 18 13/6
 Any One Size to Order.

W. S. WHIMSTER & SON
 11 HIGH STREET, MONTROSE.

Smuggling Adventures at Montrose
 Exciting Scenes on Angus Coast-Line.

OUR BOOK CORNER
 Notes From Feryon and Craig.

Book of the Week

LATEST NOVELS REVIEWED.

Book of the Week.

"THE CLOWN AND HIS DAUGHTER,"
 by HALIDE EDIB. (Allen & Unwin, London. 7/6)

It would be presumptuous to venture criticism of a book by such a talented writer as Halide Edib, the best-known writer of modern Turkey, and even if one desired to criticise, so well-written is this novel that it does not leave room for criticism. It is a long book, and by virtue of its colourful canvas and acute conception of character it should appeal to discriminating readers. It is the story of a back street in old Istanbul, but the characters are drawn from an even wider sphere. Dominating them all are the full-length portraits of a clown, his daughter, who is both a grocer and a Koran-chanter, a dwarf, and an old priest, though other street characters also play their part in a story that throbs with life and vitality. Though written in the decor of past days, the personalities of her novel are as alive and as familiar as anyone might meet any day in or out of Turkey.

Halide Edib is known in this country principally through her two volumes of memoirs and a study of modern Turkey. Her standing as an intellectual during the Young Turkish Revolution of 1908 gave her the opportunity to study men and women of her own class, and as an inspector-general of the Mosque schools she penetrated into the baspoods of Istanbul, and the knowledge she thus gained of slum types is reflected in this novel, in which they are depicted with striking realism. "The Clown and His Daughter" is a brilliant piece of work, and should considerably enhance the writer's reputation in this country.

FOR WINTER-PATENT "ESSE" STOVES.
 These Stoves are the best lightest and most economical. They are made of heavy metal, and are built to last. They are the only stoves that will burn any kind of fuel, and they are the only stoves that will burn so cheaply. They are the only stoves that will burn so cleanly, and they are the only stoves that will burn so long. They are the only stoves that will burn so brightly, and they are the only stoves that will burn so safely. They are the only stoves that will burn so well, and they are the only stoves that will burn so cheaply. They are the only stoves that will burn so brightly, and they are the only stoves that will burn so safely. They are the only stoves that will burn so well, and they are the only stoves that will burn so cheaply.

DAVID LACKIE,
 11 HIGH STREET, MONTROSE.

SALE
W. D. HARPER,
 11 HIGH STREET, MONTROSE.

(Book of the Week, 1936, 8)

Ek 3. Tefrika ve Kitap Olarak Sinekli Bakkal

Ek 3.1. Sinekli Bakkal'ın Tefrika Edileceğinin Duyurulması

Sinekli Bakkal

Gazetelerde gördüğünüz yukardaki ilân

HALİDE EDİB'in
Yarı başlıyor
HABER

Gazetesinde neşredilmeğe başlayacak olan son romanının adıdır

Halide Edib'in, aşkını HABER gazetesine verdiği bu eserin İngilizceye tercümesi, bu günlerde Londrada neşredilecektir.

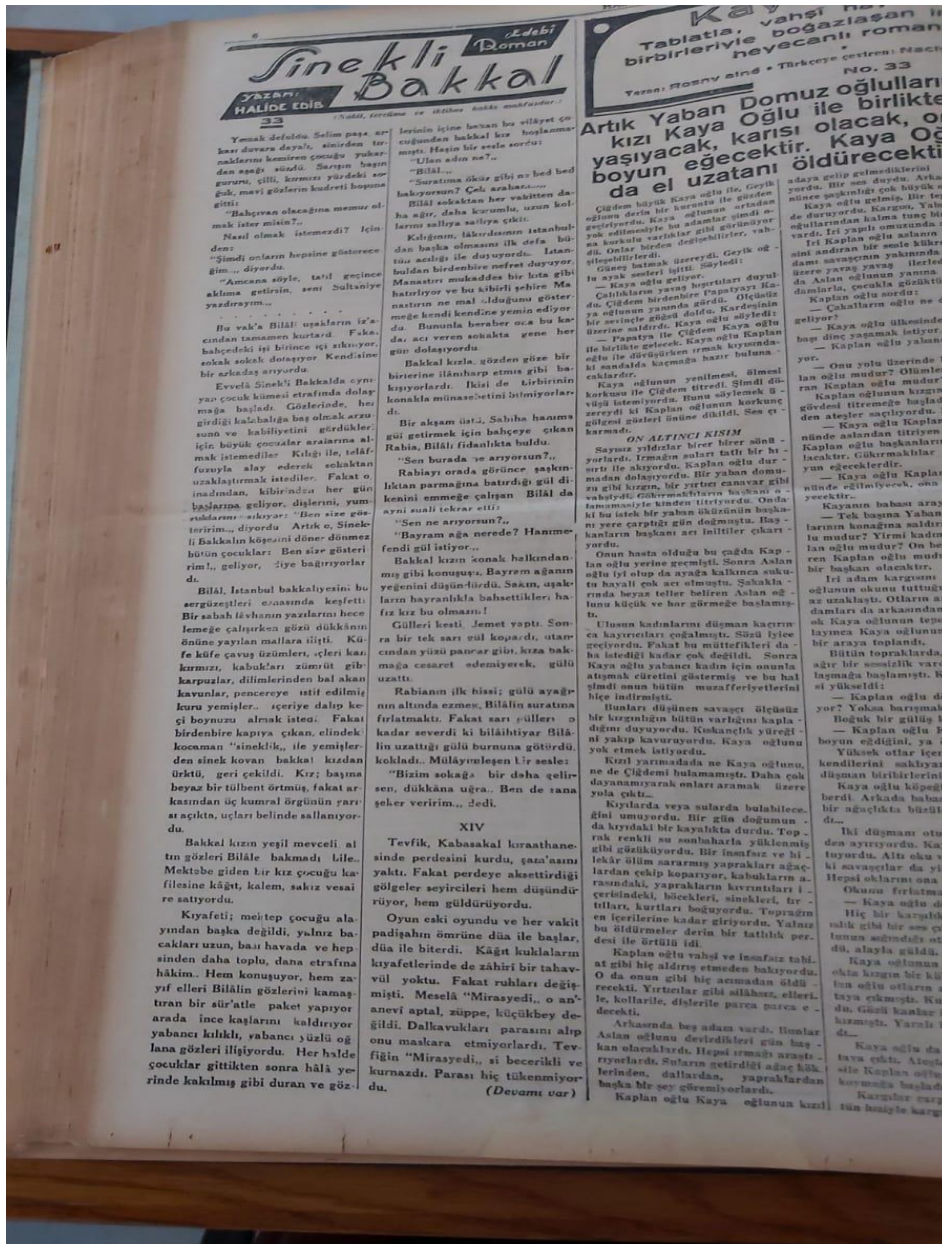
Türk edebiyatının en kıymetli bir eseri olduğu şüphesiz bulunan bu romanı takip etmek isteyenler şimdiden gazetelerini aldıkları satıcılara siparişte bulunmalıdır.

Abone şartları: Türkiye için

3 aylık	: 3500
6 aylık	: 7000
1 - "	: 14000
1 - "	: 15000

(10 İlkteşrin [Ekim] 1935)

Ek 3.2. Haber Akşam Postası Başlıklı Gazetede Tefrika Edilen Sinekli Bakkal

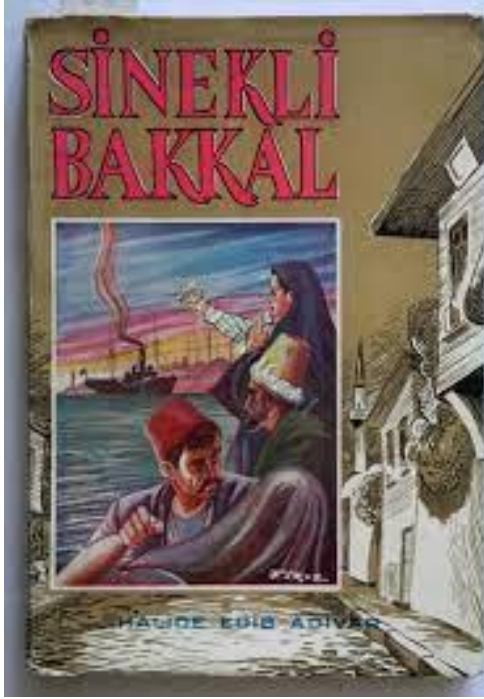
(Edib, 11 İktisrin [Ekim] 1935- 24 Şubat 1936)

Ek 3.2. Sinekli Bakkal'ın İlk Kitap Baskısı

(Ahmet Halit Kitabevi, 1936)

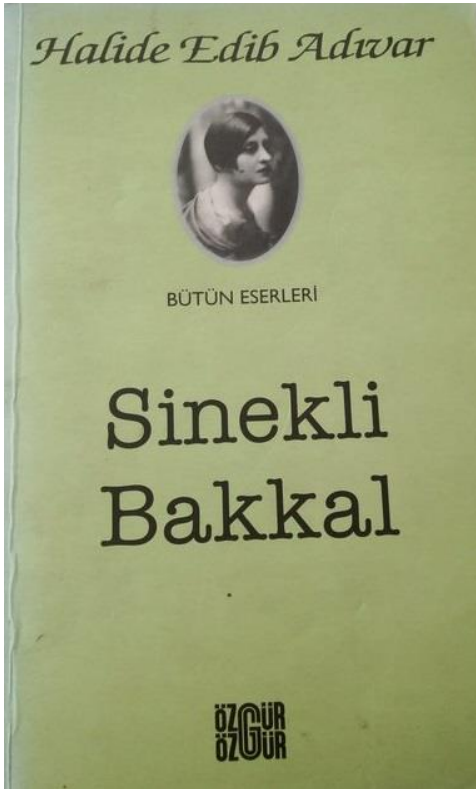
Ek 3.3. Sinekli Bakkal'ın Farklı Baskılarından Seçmeler

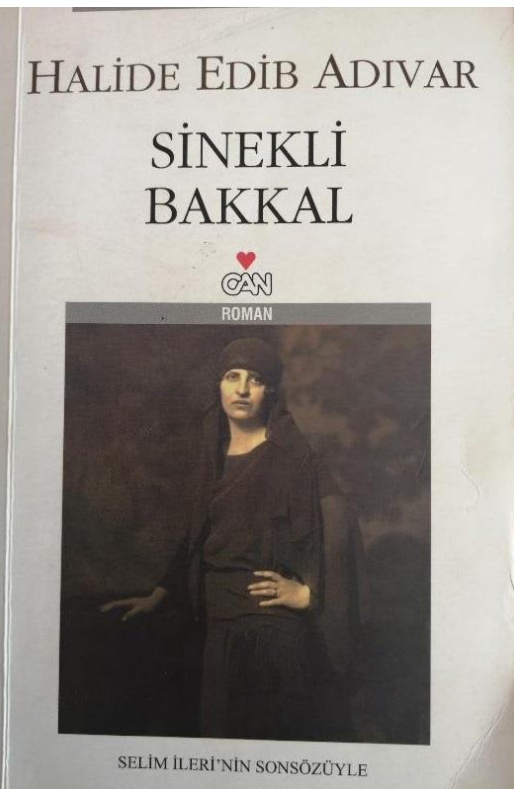
(Ahmet Halit Kitabevi, 1949)

(Atlas Kitabevi, 1972)

(Özgür Yayınları, 1999)

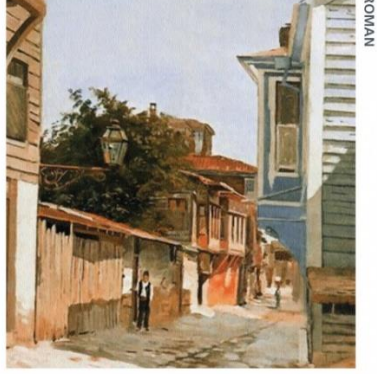

(Can Yayınları, 2007)

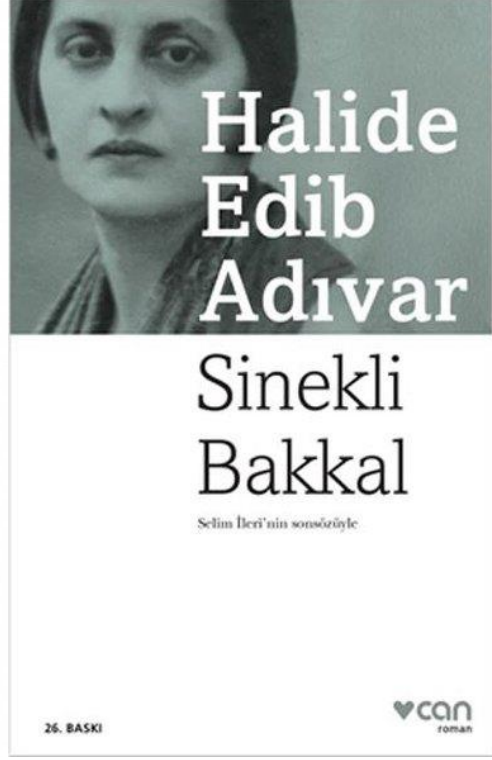
HALİDE EDİB ADIVAR

SİNEKLİ
BAKKAL

SELİM İLERİ'NİN SONSÖZÜYLE

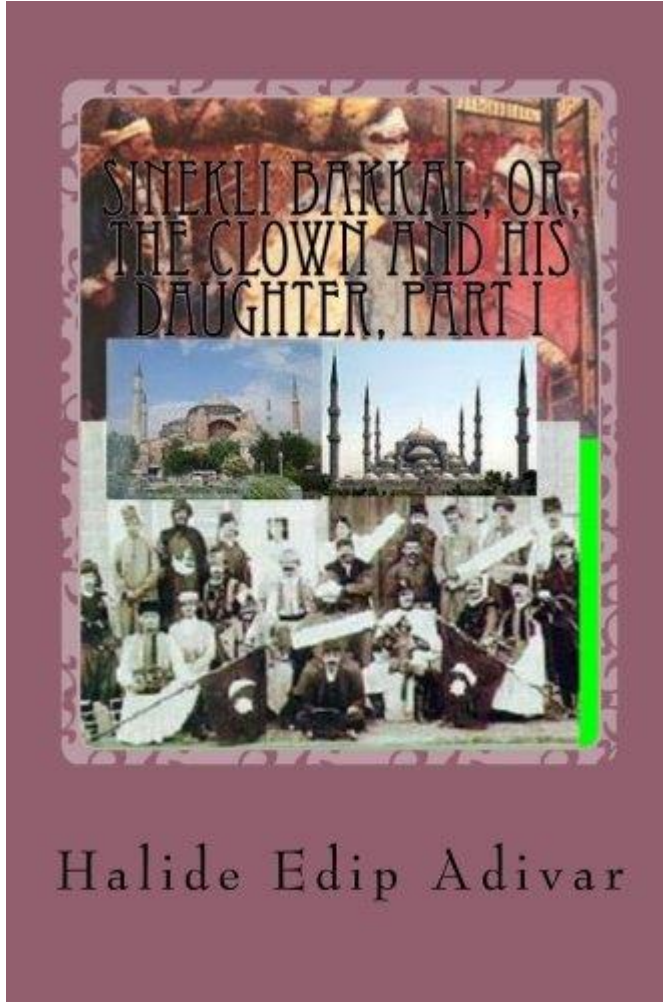
(Can Yayınları, 2013)

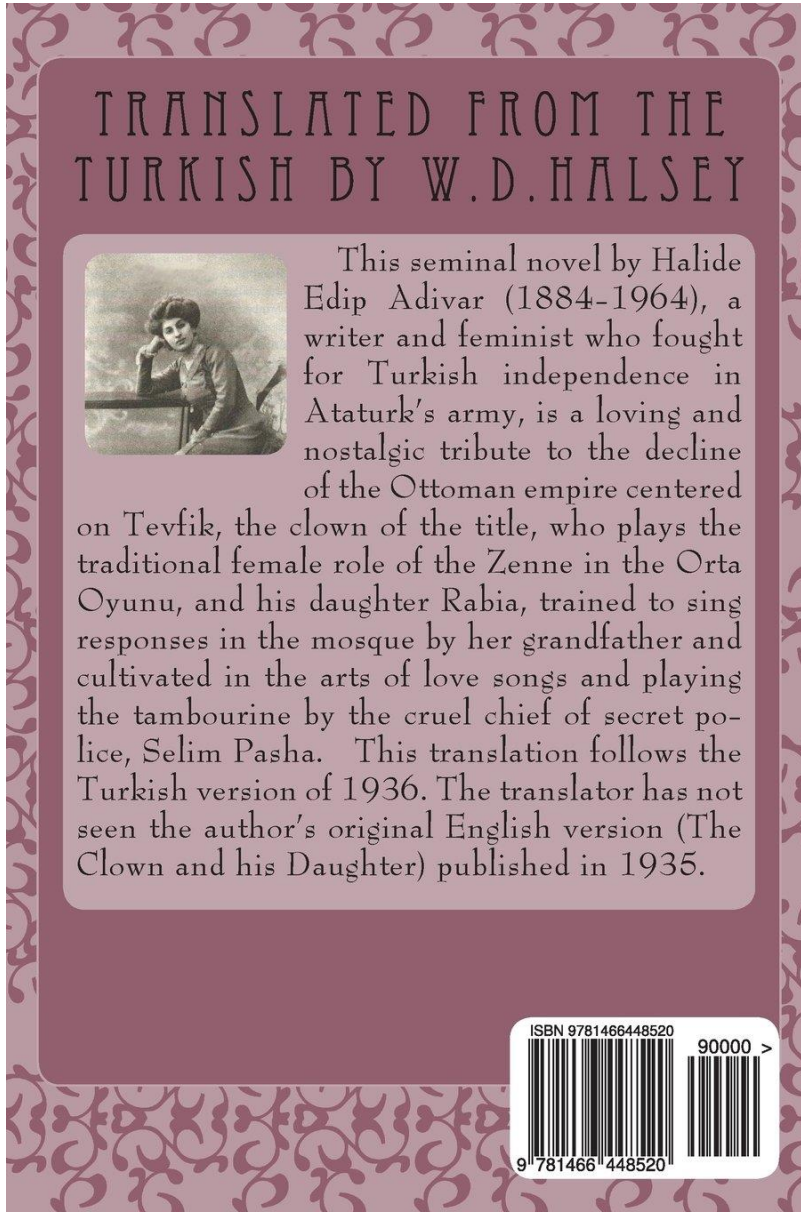
(Can Yayınları, 2019)

Ek 4. W.D. Halsey'nin Çevirisinin 1. ve 2. Cildi

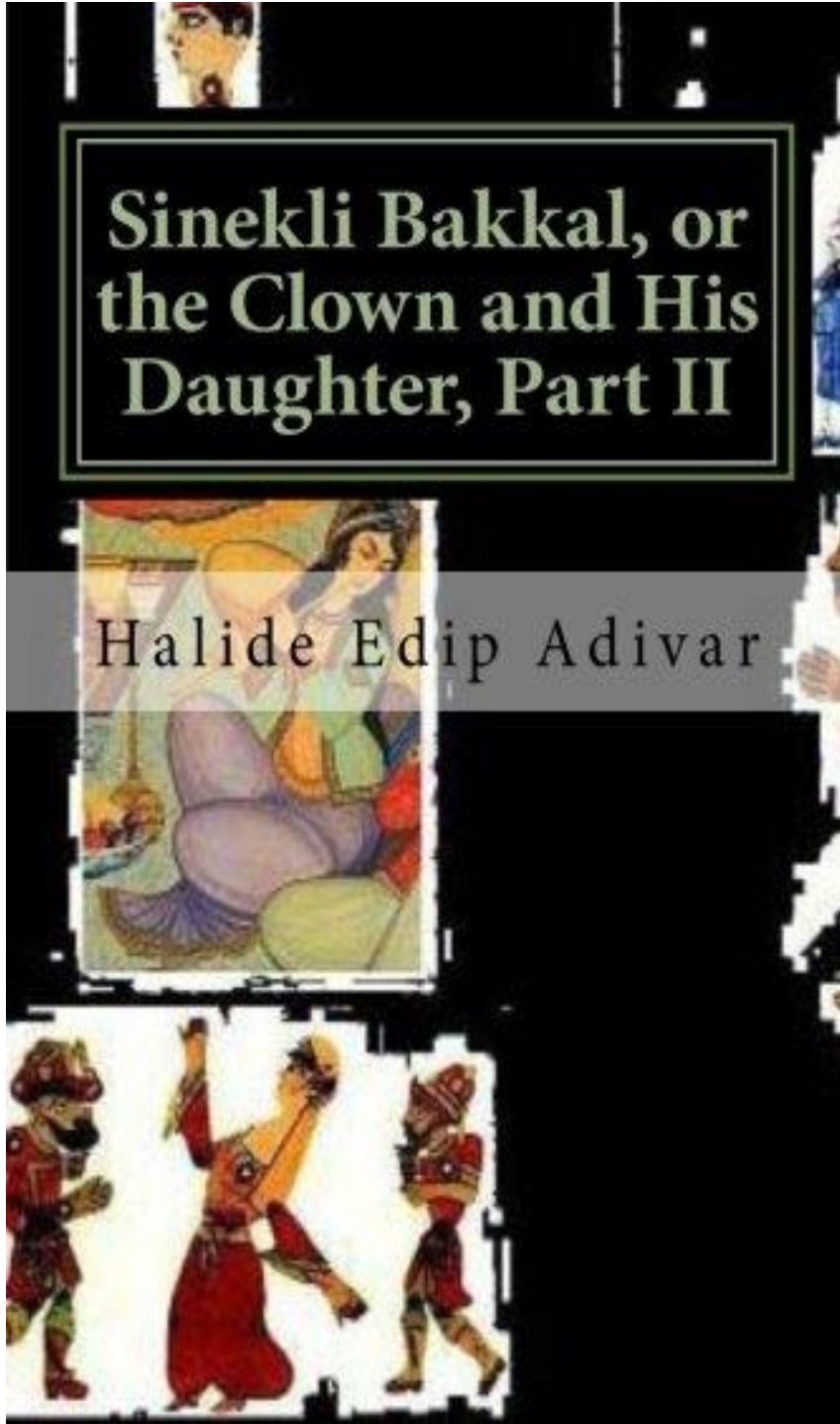
Ek 4.1. W.D. Halsey'nin Çevirisinin 1. Cildinin Ön Kapağı

Ek 4.2. W.D. Halsey'nin Çevirisinin 1. Cildinin Arka Kapağı

Ek 4.3. W.D. Halsey'nin Çevirisinin 2. Cildinin Ön Kapağı

Ek 4.4. W.D. Halsey'nin Çevirisinin 2. Cildinin Arka Kapağı

This seminal novel by Halide Edip Adivar, about Tefvik, the clown of the English title, expert in playing the Zenne, or female role in the orta oyunu; his daughter Rabia, a hafız and expert in Turkish traditional music; Vehbi Dede, the dervish sage; Peregrini, the defrocked priest musician; Selim Pasha, the brutal Justice Minister with a love of Turkish music; Hilmi, his brooding son; Kanarya, the Circassian concubine; and many more ...

Translated from the Turkish by W. D. Halsey

Halide Edip Adivar (1884-1964) was a feminist and fighter for Turkish independence. She was educated at the American School for Girls in Istanbul and published *Sinekli Bakkal* first in English as the *Clown and his Daughter* in 1935 then in Turkish as *Sinekli Bakkal* in 1936. The present volume is a translation of the Turkish version; the translator has never seen the English original!

